

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI
YÖNETİM ORGANİZASYON BİLİM DALI

**TÜRKİYEDE UYUŞTURUCU SUÇU İLE İLLERİN SOSYO EKONOMİK
DURUMU ARASINDAKİ İLİŞKİ**
(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Tezi Hazırlayan: **Mikail UÇAK**

İstanbul-2008

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME YÖNETİMİ ANA BİLİM DALI
YÖNETİM ORGANİZASYON BİLİM DALI

**TÜRKİYEDE UYUŞTURUCU SUÇU İLE İLLERİN SOSYO EKONOMİK
DURUMU ARASINDAKİ İLİŞKİ**
(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Tezi Hazırlayan: **Mikail UÇAK**

Öğrenci No:050744157

Danışman: Yard. Doç.Dr. Kenan GÖÇER

İstanbul-2008

YEMİN METNİ

Sunduğum Yüksek Lisans Tezimi, Akademik Etik İlkelerine bağlı kalarak, hiç kimseden akademik etik ilkelere aykırı bir yardım almaksızın bizzat kendimin hazırladığına and içerim.
.../07/2008

Aday: Mikail UÇAK

T.C

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAĞI

7.9.1.28.1.200.8

Enstitümüz *İşletme Yönetimi* Anabilim dalı *Yönetim Organizasyon* Bilim dalı yüksek lisans öğrencilerinden **050744157** numaralı **Mikail Uçak'ın** "*Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim - Öğretim ve Sınav Yönetmeliği*"nin ilgili maddesine göre hazırlayarak, Enstitümüze teslim ettiği "**TÜRKİYE'DE UYUŞTURUCU SUÇU İLE İLLERİN SOSYO-EKONOMİK DURUMU ARASINDAKİ İLİŞKİ**" konulu tezini, Yönetim Kurulumuzun 05.08.2008 tarih ve 2008/19 sayılı toplantısında seçilen ve Taksim Kampüsünde toplanan biz jüri üyeleri huzurunda, ilgili yönetmeliğin (c) bendi gereğince (6.9) dakika süre ile aday tarafından savunulmuş ve sonuçta adayın tezi ~~oyçokluğu/oybirliği~~ ile **Kabul/Red veya Düzeltme** kararı verilmiştir.

İşbu tutanak, 7 nüsha olarak hazırlanmış ve Enstitü Müdürlüğü'ne sunulmak üzere tarafımızdan düzenlenmiştir.

DANIŞMAN
YRD.DOÇ.DR. KENAN GÖÇER

ÜYE
PROF.DR. EROL EREN

ÜYE
PROF.DR. OSMAN ZEKAYİ ORHAN

TÜRKİYEDE UYUŞTURUCU SUÇU İLE İLLERİN SOSYO EKONOMİK DURUMU ARASINDAKİ İLİŞKİ

Tezi Hazırlayan: Mikail UÇAK

Özet

Bu tez çalışmasında; Türkiye de işlenen uyuşturucu madde suçları ile sosyo-ekonomik faktörler arasındaki ilişki incelenmektedir.

Bu projede kullanılan data 2002–2006 yılları arasındaki Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Dairesi Başkanlığını ve Türkiye İstatistik Kurumunu tarafından toplanan verileri araştırmanın amacına uygun şekilde tasnif edilerek analiz edilmiştir. Bu araştırmanın bağımsız değişkenleri; illerde bin kişiye düşen eroin kullanıcısı, illerde bin kişiye düşen kokain kullanıcısı, illerde bin kişiye düşen esrar kullanıcısı, illerde bin kişiye düşen sentetik kullanıcısı, illerde bin kişiye düşen uyuşturucu madde satıcısı alınmıştır. Bağımlı değişkenleri; nüfus yoğunluğu, fert başına düşen gayri safi milli hâsıla, üniversite bitirenlerin oranı, toplam çalışanların nüfusa oranı alınmıştır. Bağımsız kontrol değişkeleri; şehirleşme, işverenlerin genel istihdama oranı, özel otomobil sahipleri oranı, işverenlerin oranı, ortalama hane halkı büyüklüğü, okur yazar nüfus oranı, yeşil kart sahipleri oranı, polisin toplam nüfusa oranı, illerde kaçakçılık birimlerinde çalışan polis sayısının nüfusa oranı alınmıştır. Bu değişkenler arasında istatistiki açıdan anlamlı ilişkiler aranmıştır.

Sosyo-ekonomik faktörlerden göç, nüfus yoğunluğu ve işsizlik arttıkça uyuşturucu suçları arttığı gözlenmiştir. Aksine şehirleşme, fert başına düşen gayri safi milli hasıla, istihdam, okullaşma ve sosyal kontrol arttıkça uyuşturucu suçları azaldığı gözlenmiştir. Bu durum suç teorilerinden; Sosyal Kontrol, Sosyal Öğrenme ve Alt Kültür teorileriyle desteklenerek açıklanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Uyuşturucu suçları, suç teorileri(sosyal kontrol, alt kültür, sosyal öğrenme), nüfus, işsizlik, şehirleşme

THE CORRELATIONS BETWEEN DRUGS RELATED CRİMES AND SOCİO-ECONOMIC FACTORS İN TURKEY

Presented by: Mikail UÇAK

Abstract

In this thesis (study), the correlations were examined between drugs related crimes and socio-economic factors in Turkey.

The data used in the Project were analysed and classified based on 2002-2006 figures of Directorate of Drugs, Smuggling and Organized Crime (DDSOC), Turkish National Police (TNP) and the Organization of Turkish Statistical Institute(TÜİK). Dependent variables are percentage of drug user per 1000 person, heroin, cocaine, hashish, synthetic substance, ratio of total sentenced hashish users to total province population, ratio of total sentenced synthetic substance users to total province population, ratio of total sentenced drug dealers to total Province population. Independent variables are population Density, gross national production per person, rate of university graduates, employment rate in total population. Independent control variables are urbanization, ratio of employer in employment rate, rate of car ownership, rate of employers, average size of household, ratio of literacy rate in population, free of charge health beneficiary rates (yeşil kart sahibi), ratio of police personel of DDSOC in total province population.

After conducted analyses, statistically meaningful correlations were observed between socio-demographic factors and drug related crimes. Yapılan analizler neticesinde sosyo-ekonomik faktörlerle uyuşturucu suçları arasında doğrudan bir ilişki söz konusu olduğu görülmektedir.

While unemployment rate, population density, and migration among demographic factors are increased, then drug related crimes are risen up. On the contrary, when employment, urbanization, gross national production per person, schooling, social control mechanisms are increased, then drug related crimes are declined.

The findings were obtained from this research study were explained and supported in the light of crime theories such as social control, social learning and sub-culture.

Key Words: Drug related crimes, Crime theories(social control, sub-culture and social learning), population, unemployment, urbanization.

İÇİNDEKİLER

Yemin Metni

Jüri Sayfası

Türkçe Özet ve Anahtar Kelimeler

İngilizce Özet ve Anahtar Kelimeler (Abstract)

Tablolar Listesi

VI

Giriş 0

BİRİNCİ BÖLÜM

UYUŞTURUCU MADDE SUÇU VE UYUŞTURUCU MADDE TİCARETİ 1

1.1. Suç teorileri 2

1.1.1. Alt-Kültür Teorisi 3

1.1.2. Sosyal Öğrenme Teorisi 7

1.1.3. Sosyal Kontrol Teorisi..... 10

1.2. Uyuşturucu Maddelerin Tarihçesi, Tanımı Ve Sınıflandırılması 11

1.2.1 Uyuşturucu Maddelerin Tarihçesi 11

1.2.2. Uyuşturucu Madde Kavramı 15

1.2.3. Uyuşturucu Maddelerin Sınıflandırılması: 16

1.2.3.1. Merkezi Sinir Sistemini Yavaşlatanlar (Depresanlar) 16

1.2.3.1.1. Tabii Uyuşturucular 16

1.2.3.1.1.1. Afyon 17

Afyon (TDK), haşhaş, haşhaşgiller (Papavera ceae) familyasından 1-1,5.. 17

1.2.3.1.1.2. Morfin 18

1.2.3.1.1. 3. Eroin 19

1.2.3.1.1.4. Kodein: 20

1.2.3.1.2. Sentetik Uyuşturucular 20

1.2.3.1.2.1. Barbitüratlar 20

1.2.3.1.2.2. Trankilizanlar 21

1.2.3.2. Merkezi Sinir Sistemini Uyarıcılar (Stimulanlar) 21

1.2.3.2.1. Tabii Uyuşturucular 21

1.2.3.2.1.1. Koka Bitkisi 21

1.2.3.2.1.2. Kokain 21

1.2.3.2.1.3. Crack..... 22

1.2.3.2.2. Sentetik Uyuşturucular	22
1.2.3.2.2.1. Amfetaminler.....	22
1.2.3.3. Halüsinojenler (Hayal Gösterenler).....	23
1.2.3.3.1. Tabii Uyuşturucular	23
1.2.3.3.1.1. Esrar	23
1.2.3.3.1.2. Marihuana	23
1.2.3.3.1.3. Meskalin	24
1.2.3.3.2. Sentetik Uyuşturucular:	24
1.3. Uyuşturucu Madde Kullanımının Nedenleri Ve Zararları.....	25
1.3.1. Uyuşturucu Madde Kullanımı İle Ortaya Çıkan Sorunlar.....	28
1.3.1.1. Fiziksel sorunlar	28
1.3.1.2. Ruhsal sorunlar	28
1.3.1.3. Şiddete Eğilim	29
1.3.1.4. Sağlık Sorunu	30
1.3.1.5. Ekonomik Sorun	30
1.3.1.6. Doğru Karar Verememe Sorunu.....	30
1.3.1.7. Yaşam Sorunu	30
1.3.1.8. Eğitim Sorunu.....	31
1.3.1.9. Çalışma ve İş Sorunu.....	31
1.3.1.10. Yanlışlıklar Sorunu.....	31
1.3.1.11. Suç ve Ceza Sorunu	31
1.3.1.12. Güvenlik Sorunu.....	31
1.3.1.13. İletişim Sorunu	32
1.3.2. Uyuşturucu Madde Kullanımının Sosyal Ve Maddi Etkileri	32
1.3.2.1. Sosyal Etkileri	32
1.3.2.2. Maddi Etkileri.....	33
1.3.3. Uyuşturucu Madde Kullanımının Nedenleri	34
1.3.3.1. Merak.....	34
1.3.3.2. Arkadaş Baskısı	35
1.3.3.3. Sorunlarla Başa Çıkamamak	35
1.3.3.4. Kişilik Özellikleri	35
1.3.3.5. Aile İlişkileri.....	36
1.3.3.6. Eğitim Düzeyi.....	36
1.3.3.7. Sosyal Etkenler	36

1.4 .Uyuşturucu Madde Ticaretinin Değerlendirilmesi	37
1.4.1. Dünyada Uyuşturucu Madde Ticareti.....	37
1.4.1.1. Balkan Rotası.....	39
1.4.1.2. Kuzey Karadeniz Rotası	40
1.4.1.3. Doğu Akdeniz Rotası	40
1.4.1.4. Çift Basamak Yöntemi	41
1.4.2. Türkiyede Uyuşturucu Madde Ticareti.....	44
1.4.2.1.Afyon ve Türevleri	44
1.4.2.1.1.Afyon.....	45
1.4.2.1.2 Baz morfin	46
1.4.2.1.3 Eroin	47
1.4.2.2. Kokain	50
1.4.2.3.Kenevir ve Türevleri.....	53
1.4.2.4. Sentetik Uyuşturucular	55
1.4.2.4.1. Captagon.....	57
1.4.2.4.2. Ecstasy	58
1.4.2.5. Kimyasal Ara Maddeler.....	60
1.5.Dünyada Ve Türkiyede Uyuşturucu Madde Kullanımının Boyutları	63
1.5.1. Dünyada Uyuşturucu Madde Kullanımın Boyutları.....	63
1.5.2. Türkiyede Uyuşturucu Madde Kullanımın Boyutları.....	65
1.5.2.1. Türkiye’de Tedavi İmkânları.....	66

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN SOSYAL VE EKONOMİK DURUMU.....	69
2.1. Türkiyede Coğrafi Bölgelerin Durumu	70
2.1.1.Marmara Bölgesi	70
2.1.2. Ege Bölgesi.....	73
2.1.3. Akdeniz Bölgesi	75
2.1.4. İç Anadolu Bölgesi	77
2.1.5. Karadeniz Bölgesi.....	80
2.1.6. Güneydoğu Anadolu Bölgesi.....	82
2.1.7. Doğu Anadolu Bölgesi	84
2.2. Coğrafi Bölgelerin Sosyal ve Ekonomik Göstergeleri	90

2.2.1. Coğrafi Bölgelere Göre Toplam Çalışanların Nüfusa Oranın Değerlendirilmesi	90
2.2.2. Coğrafi Bölgelere Göre Onbin Kişiye Düşen Özel Otomobil Sayısı Değerlendirilmesi	92
2.2.3. Coğrafi Bölgelere Göre İşverenlerin Toplam İstihdama Oranını Değerlendirilmesi	93
2.2.4. Coğrafi Bölgelere Göre Ferd Başına Düşen Gayri Safi Milli Hasıla Oranın Değerlendirilmesi	94
2.2.5. Coğrafi Bölgelere Göre Üniversite Bitirenlerin Oranın Değerlendirilmesi	95
2.2.6. Coğrafi Bölgelere Göre Okur Yazar Nüfus Oranın Değerlendirilmesi	96
2.2.7. Coğrafi Bölgelere Göre Ortalama Hane Halkı Büyüklüğü Oranın Değerlendirilmesi	97
2.2.8. Coğrafi Bölgelere Göre Nüfus Yoğunlu Oranın Değerlendirilmesi	98
2.2.9. Coğrafi Bölgelere Göre Şehirleşme Oranın Değerlendirilmesi	100

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYEDE UYUŞTURUCU SUÇU İLE İLLERİN SOSYO EKONOMİK DURUMU ARASINDAKİ İLİŞKİ	103
3.1. Araştırmanın Amacı ve Sınırları	103
3.1.1. Problem ve Araştırmanın Amacı	103
3.1.2. Araştırma sorusu	104
3.1.3. Metodoloji	104
3.1.4. Araştırmanın Sınırları	104
3.1.5. Hipotezler	105
3.1.5.1. Hipotez	107
3.1.5.2. Hipotez	107
3.1.5.3. Hipotez	107
3.1.5.4. Hipotez	108
3.1.5.5. Hipotez	108
3.1.5.6. Hipotez	108
3.1.5.7. Hipotez	108
3.1.5.8. Hipotez	108
3.1.6. Bağımlı Değişkenler	109

3.1.7. Bağımsız Değişkenler.....	109
3.1.8. Bağımsız Kontrol Değişkenleri	110
3.2. Uyuşturucu Suçları İle Sosyo-Ekonomik Durumun Değerlendirilmesi	111
3.2.1. İllerdeki Uyuşturucu Madde Satışı İle Sosyo Ekonomik Durum Arasındaki İlişki	111
3.2.2. İllerdeki Sentetik Uyuşturucu Madde Kullanımı İle Sosyo Ekonomik Durum Arasındaki İlişki	114
3.2.3. İllerdeki Kokain Kullanımı İle Sosyo Ekonomik Durum Arasındaki İlişki	116
3.2.4. İllerdeki Eroin Kullanımı İle Sosyo Ekonomik Durum Arasındaki İlişki	119
3.2.5. İllerdeki Esrar Kullanımı İle Sosyo Ekonomik Durum Arasındaki İlişki	121
SONUÇ VE ÖNERİLER	123
KAYNAKÇA	130
ÖZGEÇMİŞ	133

Tablolar Listesi

Tablo 1 : 2002–2006 yılları arası ülkemizde afyon maddesi yakalamaları	50
Tablo 2 : 2002–2006 yılları arası ülkemizde baz morfin yakalamaları.....	52
Tablo 3 : 2002–2006 yılları arası ülkemizde eroin yakalamaları....	53
Tablo 4 : 2002–2006 yılları arası ülkemizde kokain yakalamaları....	56
Tablo 5 : 2002–2006 yılları arası ülkemizde esrar yakalamaları....	58
Tablo 6: 2002–2006 yılları arası ülkemizde captagon yakalamaları...	63.
Tablo 7 : 2002–2006 yılları arası ülkemizde ecstasy yakalamaları...	64
Tablo 8 : 2002–2006 yılları arası ülkemizde asetik anhidrit maddesi yakalamaları....	66
Tablo 9: Coğrafi Bölgelerdeki Toplam Çalışanların Nüfusa Oranları...	99
Tablo 10: Coğrafi Bölgelerde Onbin Kişiye Düşen Özel Otomobil Sayısı Oranları...	100
Tablo 11: Coğrafi Bölgelerde İşverenlerin Toplam İstihdama Oranları...	101
Tablo 12: Coğrafi Bölgelerde Ferd Başına Düşen Gayri Safi Milli Hasıla Oranları...	102
Tablo 13: Coğrafi Bölgelerde Üniversite Bitirenlerin Oranları...	103
Tablo 14: Coğrafi Bölgelerde Okur Yazar Nüfus Oranları...	105
Tablo 15: Coğrafi Bölgelerde Ortalam Hane Halkı Büyüklüğü Oranları...	106
Tablo 16: Coğrafi Bölgelerde Nüfus Yoğunluğu Oranları...	107
Tablo 17: Coğrafi Bölgelerde Şehirleşme Oranları...	108

GİRİŞ

Dünyada ve ülkemizde uyuşturucu madde bağımlılığı ve bununla bağlantılı olarak yasadışı uyuşturucu madde ticareti her geçen gün artmaktadır. Her ne kadar güvenlik güçleri bütün imkânlarını seferber ederek uyuşturucu kullanımı ve satışıyla mücadele etse de sorunu çözmeye yetersiz kalmaktadır. Sadece polisiye tedbirlerle problemi çözmeye çalışmak şuana kadar mümkün olmamıştır. Problemin temelini oluşturan etkenler tespit edilip ona göre mücadele stratejileri belirlenmediği müddetçe uyuşturucu ile etkili bir mücadele olmayacağı açıktır.

Bu gerçekten hareketle bu çalışmada uyuşturucu madde suçlarının oluşumuna etki eden sosyo-ekonomik faktörler incelenerek hangilerinin uyuşturucu madde kullanımına ne oranda etkili olduğunun tespitine çalışılmıştır.

Çalışılan konunun hassasiyeti ve ilk kaynaktan veri toplamanın imkânsızlığı nedeniyle Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Dairesi Başkanlığı kayıtlarından istifade edilerek uyuşturucu kullanımı ve uyuşturucu satışı suçlarından hüküm giymiş kişiler hakkındaki bilgiler ve Türkiye İstatistik Kurumu kayıtlarından Türkiye'nin sosyo-ekonomik yapısı ile ilgili bilgiler alınarak bu çalışmaya esas teşkil edecek şekilde kodlanmış ve analize uygun hale getirilmiştir. Daha sonra SPSS analiz programı kullanılarak ikincil data analizi yapılmak suretiyle gerçekleştirilmiştir.

Bu çalışma ikincil data analizi yöntemi kullanılarak yapıldığı için çalışmanın geçerliliği ve güvenilirliği bahse konu kayıtların çalışmanın geçerliliği ve güvenilirliği ile sınırlıdır. Öbür yandan, bu çalışmada kullanılan veriler resmi kayıtlara dayandığı için güvenilirliği ve doğruluğu anket ve mülakat yöntemi ile toplanan verilere göre daha yüksektir. Özellikle mahkeme neticesinde hüküm giymiş kullanıcılar ve satıcılarla ilgili kayıtların çeşitli makamlarca defalarca doğruluğu ve güvenilirliği teyit edilmiş olması bu çalışmanın güvenilirliğine ve doğruluğuna ayrı bir güç katmaktadır.

Uyuşturucu madde bağımlılığı ve yasadışı uyuşturucu madde ticaretiyle etkili mücadelede sadece polisiye tedbirlerle değil, ancak suçun oluşumuna etki eden nüfus yoğunluğu, göç, işsizlik ve eğitimsizlik gibi sosyo-ekonomik faktörleri ortadan kaldıracak, şehirleşme, istihdam, ferd başına düşen gayri safi milli hasıla oranlarıyla eğitim olanaklarını artıracak politikalar üreterek sağlanacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

UYUŞTURUCU MADDE SUÇU VE UYUŞTURUCU MADDE TİCARETİ

Suç hakkında yaradılıştan tek olan veya ayırt edilen hiçbir şey yoktur. Bir çok davranış biçimi ensest dahil, evrensel olarak suç sayılmaz. Suç faaliyeti doğuştan veya sonradan kazanılan özellikleri ile değil içinde bulunduğu sosyal durumla tanımlanır. Örneğin cinsel ilişki karı-koca arasında olunca yasaya uygun bir davranış olarak nitelendirilir. Bu tanımlanması gereken fiziksel bir faaliyettir. Oysa aynı faaliyet yasal sistemler tarafından ensest, zina, ırza tecavüz şeklinde suç olarak, faaliyeti yapan kişiler de suçlu olarak nitelendirilmiş olabilir.¹

Suç evrensel bir olgudur. Toplumların tarihsel gelişim süreci incelendiğinde her tür sosyal yapıda suçun var olduğu görülür. Evrenselliğinin yanında suçun bir başka niteliği de göreliliğidir. Suç oluşturan fiiller toplumdan topluma ve aynı toplumda da zaman içinde farklılık gösterebilirler. Bir toplumda suç olarak tanımlanan bir davranış başka bir toplumda suç olarak tanımlanmayabilir. Bunun yanı sıra toplumların sosyal değişme ve gelişme süreci içinde, bir dönemde suç olarak tanımlanmayan bir davranış daha sonra yasalarda suç olarak tanımlanabilir. Buna örnek olarak 10 yıl öncesine kadar alışverişlerde ‘katma değer’ vergisi ödememenin suç olmaması gösterilebilir. Buna karşılık adam öldürme hemen her toplumda, her dönemde ceza yaptırımı ile tepki görmüş bir davranıştır.²

O halde suç tümüyle tanımsal bir faaliyettir. Suç kavramı vardır, çünkü bazı faaliyetler bu şekilde tanımlanmışlardır. Sosyal tepki dışında bu faaliyetler benzer hatta aynı tür davranıştan açıkça ayırt edilemezler. Çünkü ‘suç’ doğal olarak ‘suç olmayan’ ile benzerdir. Bir davranış bazı kişiler tarafından bazı durumlarda yapıldığı zaman suçtur, başka kişiler tarafından başka durumlarda yapıldığı zaman suç değildir.³

Suç, hukuki olduğu kadar sosyolojik, kriminolojik, ahlaki, iktisadî ve siyasi yönü de olan bir olaydır. Suç sosyal problemlerden biridir. Sosyal sistem içinde var olan değerlere aykırı davranışlarda bulunmak, sosyal problemlerin ortaya çıkmasına neden olur. Gerçekte suç olgusunu izah edebilmek için toplum içindeki mevcut sosyal problemleri bilmek gerekir.

¹ İçli T.G., Kriminoloji, Ankara, 2007, s. 24

² İçli T.G., Türkiye’de Suçlular Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Özellikleri, Atatürk Kültür ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını, sayı 71, Ankara, 1993, s.7

³ İçli, Türkiye’de Suçlular,, s.3-4

Suç ile diğer sosyal problemler arasında yakın bir ilişki vardır. Özellikle bazı sosyal problemler sonucu suç işleme oranları artmaktadır. En genel anlamda suç toplumda yürürlükte olan normlardan bir sapma olarak tanımlanmaktadır. Diğer bir deyişle suç diğer sapma davranışları gibi toplumun değer ve normlarından sapan bir eylemdir. Fakat suç kanun koyucuları tarafından ceza yaptırımını ile belirlenmiş olduğundan dolayı diğer sapma davranışlarından ayrılır.

Bir davranışın suç sayılabilmesi için belirli unsurların bulunması gerektiği düşüncesinden hareket eden Sutherland, bu unsurların neler olduğunu şu şekilde ifade etmektedir; Bütün grup veya bir grup içerisinde siyasal bakımdan önemli olan bir alt grup tarafından takdir edilen bir değer, toplumlarda bir yer teşkil eden küçük bir grubun, kültürel bakımdan diğer bir grup ile anlaşmazlık içinde bulunması, dolayısıyla söz konusu olan değeri ya hiç takdir etmemesi ya da az takdir etmesi ve böylece o değeri tehlikeye sürüklemesi, değeri takdir etmeyenlere karşı usulünce uygulanan bir yola başvurulmasıdır. Bu üç unsur etrafında oluşturulan tanımlamada, toplum içerisinde ağırlıklı söz sahibi durumunda bulunan grubun suça ilişkin davranışları belirlediği açıkça görülmektedir.⁴

DURKHEİM'e göre suç normal, zorunlu ve yararlıdır. Normaldir zira, suç işlemeyen toplum tasavvuru imkansızdır. Zorunludur zira, suçların ihlal eylediği duygular, bütün kişilerin vicdanlarında vardır, bunun tersi olan duyguların kişinin vicdanına yerleşmesine imkan yoktur. Yararlıdır, çünkü suç olmasa idi, toplum mutlak bir durgunluk içinde kalırdı.⁵

1.1. Suç teorileri

Suç ve suçluluğun önde gelen toplumsal sorunlardan biri olması, onun sosyolojik açıdan incelenmesini gerektiren önemli bir neden olmaktadır. Sosyolojinin odaklandığı araştırma konularına bakıldığında (eşitsizlik, yoksulluk, işsizlik, göç, terör, kentleşme, gecekondulaşma, şiddet v.b), bu disiplinin özellikle “toplumsal sorunlar” alanında da, bir yoğunlaşma gösterdiği gözlenmektedir. Suçun açıklanmasında, nedenlerinin ortaya konulmasında sübjektif ve objektif nitelikte bazı yaklaşımlar bulunmaktadır.

Suç teorileri neredeyse suç kadar eskidir.1700 ve 1800'lerde, insanlar arası ilişkilerin üstünde duran Voltaire, Rousseau gibi sosyal felsefecilere göre suç ahlaki bir konu idi. Özgür irade, özgür seçim ve hedonizm kavramları bu dönemde ortaya çıktı. Toplumsal

⁴ Dönmezer, S. Kriminoloji, İstanbul, 1994, s.46

⁵ Dönmezer, a.g.k., s.50

sözleşme kavramı, yani, daha büyük sayıdaki insanın özgürlüğünün koruyabilmesi için, bireylerin özgürlüklerinden fedakârlık etmeleri gerektiği ortaya atıldı. Buna klasik okul denildiği görülmüştür. Buna karşın, 18. yüzyılda, determinizm kavramını ortaya atan pozitivist okul çıktı. Lombroso, Garofalo ve Ferri'nin önderliğini yaptığı bu okul, daha sonra Şikago Okulu suçlu davranışı açıklayan çağdaş teorilerden pek çoğunu değişik şekillerde etkilemiştir.⁶

Suçlu davranışı farklı temellere dayandıran pek çok teori olmasına rağmen, bunların hepside yandaş bulabilmiştir. Bunların hepsi bir bakıma doğrudur, hepsi gerçeklere dayanan bazı bulguları ortaya koymaktadır. Bu teorilerin tümü suçlu davranışı açıklamaya, suçun nedenlerini ortaya koymaya yöneliktir. Suçun önlenmesi ve kontrolü konuları ise ihmal edilmiştir. Kriminoloji alanında yapılması gereken en önemli çalışma, suçun önlenmesi ve suçluların ıslahı konularında somut ilkelerin ortaya konulması olmalıdır.

Suçun nedenlerini açıklayan suç teorileri genel olarak; Biyolojik, Psikolojik, Sosyopsikolojik teoriler ve Sosyolojik olmak üzere dört ana kategoride ele alınır ve bunların altında farklı teoriler bulunmaktadır. Literatürde bu saydığımız ana başlıklar altında onlarca teori suçu ve suçluluğu çok değişik açılardan incelemekte ve açıklamaya çalışmaktadır. Bütün bu teoriler incelendiğinde bu çalışmada cevaplanmaya çalışılan araştırma sorusunun ve ilgili hipotezlerinin teorisel temellerini sosyolojik teorilerden alt kollarından alt kültür, sosyal öğrenme ve sosyal kontrol teorileri oluşturmaktadır. Araştırma sorusunu cevaplamak için oluşturulan hipotezlerin her birisi bilimsel dayanağını bu teorilerin bir yada birkaçından almaktadır. Bu sebepten bu çalışmanın temellerini oluşturan sosyolojik suç teorilerinden üç tanesi aşağıda açılacaktır.

1.1.1. Alt-Kültür Teorisi

İnsanlar aynı şekilde davranmazlar; benzer durumda farklı şekilde davranırlar. Çünkü insanların durum ve hareket aracı, davranışların yöneltildiği insanların değer yargılarıdır. Bu bakımdan kültürün iki anlamı vardır; birisi, belirli toplumda sınırlı bir bölge içinde ve belirli tarihte gelişmiş değer yargılarının tümünü kapsar. Diğeri ise, uygarlık anlamında, yaşama stili, düşüncenin, hissedişin ve davranışın tarzıdır; bunlarda beslenmenin, giyimin, ahlakın ve geleneğin tarzı, din içinde ve dil ifade edilir. Kültür bu geniş anlamda davranış

⁶ [http:// www.kriminoloji.com.suucteorileri.14.05.2008](http://www.kriminoloji.com.suucteorileri.14.05.2008)

ve dilde gözlenebilir; öğrenilir ve kuşaktan kuşağa devredilir; davranış görüntülerinin bütünlüğü olarak tasvir edilebilir.⁷

Alt kültürden, bir üst kültür davranış ve değer sisteminden ayrı olarak varlık gösteren bir sosyal davranış ve değer sistemi anlaşılır; bununla birlikte bu, merkezi değer sisteminin bir kısmıdır. Alt kültür içinde yaşayan gruplar, üst uygarlık unsurlarını (element) ayırırlar, fakat merkezi uygarlıktan ayrılan belirli davranış görüntülerini ve değer yargılarını muhafaza ederler.⁸

Alt kültür teorileri gençlik özellikle çete suçluluğunu açıklamayı denerler. Albert K. Cohen (1955), Richard A. Cloward ve Lloyd E. Ohlin (1960), nedensellik düşüncesi içinde, hakim orta sınıfın değer ve amaçları ile alt sınıf geçlerinin bu değerleri takip etme ve bu amaçlara ulaşma imkanları arasındaki çatışmaları vurgulamıştır.⁹

Cohen, Cloward ve Ohlin'in teorileri üzerine, Merton'un Anomi teorisi gelişmiştir. Cohen'e göre, tepki oluşumu hipotezi, psikanalitik bir fikre dayanır: İnsan savunma mekanizması olarak, bastırılan dürtü isteklerinin karşı koyduğu davranış tarzını geliştirir. Cohen'e göre, sosyal yapı böyle bir tepki oluşumuna, gençlik suçlarında sebebiyet verir. Gençlik suçluluğu -yetişkin suçluluğun aksine- ekonomik amaç takip etmez. Gençler, kullanamayacakları ve ihtiyaçları olmadıkları şeyleri çalarlar.¹⁰

Alt kültür teorisi Whyte ve Cohen'e dayanır. Suçluluk bakımından önemli olan iki sosyalleşme şekli vardır. Sosyalleşme toplum içindeki sosyal yere bağlılık içindedir (sınıf özellikli sosyalleşme) ve onun vasıtasıyla ortaya çıkan kültür çatışmasının suçluluğa götürebildiği diğer bir kültür alanı içinde sosyalleşme şeklindedir. Çok sayıda sosyal sınıfın bulunduğu bir toplumda, sosyalleşmenin sınıf özellikli farklı yürüyeceği anlayışı bilimsel olarak malumdur. Albert K. Cohen (1961), çok önceden sınıf özellikli sosyalleşmeyi tasvir etmiştir. Alt sınıflar içinde sosyalleşme usulü genellikle kısmen sorunsuz cereyan eder. Çocuğun ne yapacağı geniş ölçüde onun bakışlarıyla belirlenir; ebeveynin rahatlığından ve kendiliğinden dürtülerinden ve ev işlerinin gerekliliklerinden etkilenir.¹¹

Bu anomi durumdan; Cohen'in tespit ettiği şu tepkiler gelişir; Verilen durumdan memnun olma tepkileri (kendi sınıfında kalma), uygun olamayan hareket noktalarına rağmen orta

⁷ Demirtaş T., Kriminoloji, Ankara, 2001, s.74

⁸ Demirtaş, a.g.k., s.74

⁹ Demirtaş, a.g.k., s.74

¹⁰ Sokullu-Akinci R.F., Kriminoloji, İstanbul, 1994, s.125

¹¹ Demirtaş, a.g.k., s.75

sınıf amacına ulaşma denemesi tepkileri, kendi özel alt kültür değer ve norm sisteminin yararına orta sınıf amaç ve değerlerinin reddi tepkisi. Böylece slam bölgelerinde hırsızlık, şöhret, üstünlük ve derin rahatlama elde edilebilen, önemli bir yere sahip faaliyet olarak geçerlidir.¹²

Bizim toplumumuzda, her şeyden önce ceza hukuku vasıtasıyla, orta sınıfın davranış şekillerinin genel geçerli olmasının garanti edilmiş olması, farklı sosyalleşmeleri çatışma halleri içinde suçluluğa götürür. Bunun yanında, alt sınıf mensuplarının arzularına yasal olmasa da çabuk ulaşabilecekleri şeklinde eğitilmiş olmaları, özel öneme sahip olan gerçeklere gayret etmelere sebep olacaktır.¹³

Sınıfların farklı durumları vasıtasıyla gerekli olan, toplumsal ilişkilerin bu takdiri temeli üzerinde, günümüzde suçluluk, özellikle gençlerde alt sınıf ve orta sınıf arasındaki değerler sisteminin çatışmasının bir sonucu olarak anlaşılır. Ortaya çıkan alt sınıf güçlükleri bir genci suçlu değil, şartlarını zorlamış da olabilir. Şüphesiz kötü okul eğitimi, eksik bir mesleki eğitimde alt sınıfa dâhil olamaya götürür. Bu yaşananlar çatışmalara ve hayal kırıklıklarına götürür. Sosyal memnuniyetsizlik, orta sınıf tarafından şekillenmiş değerlere karşı muhalefeti ve suçluluğu doğuracaktır.¹⁴

Alt kültür teorisi, suçluluğu, egemenler tarafından toplumda doğru olarak tanınan değerler ve normlar sisteminden, failin aykırı sosyalleşmesinin bir sonucu olarak açıklar. Her durumda alt kültür teorisi, azınlık gruplarının suçluluğunu tatmin edici açıklama iktidarındadır. Fakat kriminolojik olarak önemli, gençlik gibi toplumdaki bütün azınlıklara uygulanamaz. Buna karşılık, uyuşturucu bağımlısı, asosyal ve gençlik çetesi üyesi gibi sosyal kenar gruplarının suçlu davranışları, bu açıklama modeliyle açıklanabilir.

Marwin E. Wolfgang ve Franco Ferracuti, şiddet alt kültürünün bir teorisini ortaya koymuşlardır; şiddet öğrenilir ve bir alt kültür içinde kuşaktan kuşağa taşınır. Bu davranış ve değer sistemi içinde insanlar, şiddeti seven yaşam tarzı ve zihniyetler geliştirirler. Şiddet uygulamasının yasak olmadığı ve failde kusur duygusuna sebebiyet vermeyen şiddet, kendini gösterir. Şiddet alt kültürü, örneğin Sardunya adasında tespit edildiği gibi, kişilik eğil Cohen, suç altkültürünün; alt ve orta sınıf kültürü arasındaki çatışmanın bir sonucu olarak ortaya çıktığını belirtmektedir. Ona göre, alt sınıfa mensup olan çocuklar, bir statü arayışı olarak, orta sınıfa mensup olan çocukların amaçlarını, yaşam biçimlerini

¹² Demirtaş, a.g.k., s.75

¹³ Sokullu-Akinci, a.g.k., s.125

¹⁴ Demirtaş, a.g.k., s.76

gerçekleştirmeye çalışırlar. Ancak, alt sınıfa mensup ailelerinin çocuklarının bu hedeflerini, toplumsal olarak kabul edilir bir yolla gerçekleştirmeleri oldukça güçtür. Çünkü içinde bulundukları sınıfsal ve ekonomik konum buna imkân tanımamaktadır. Bu güçlük, bireylerde bir statü engellemesi yaratmaktadır. Bu durum da, çocukların, kendilerine olan güvenlerini kaybetmelerine ve karşıt bir tepki geliştirmelerine yol açarak, suçluluk alt kültürünün ortaya çıkmasında etkili olmaktadır. Bu sınıfa mensup çocuklarının, bu kültür ile olan etkileşim düzeyleri arttıkça, onların bu davranış kalıplarını içselleştirmeleri de o denli gerçekleşmesi kolaylaşmaktadır. Böylelikle Cohen, suçluluk alt kültürünü, bir karşıt tepki biçiminde ortaya çıktığını belirtmektedir. Bu nedenle okul, alt sınıfa mensup çocuklarının temel statü problemleriyle ilk yüzleştikleri kurum olmaktadır.¹⁵

Diğer bir yaklaşım ise, Cloward ve Ohlin'in; Ayırıcı Fırsatlar Teorisidir. Cloward ve Ohlin, Cohen gibi suçluluğu statü engellemesinin sonucu olarak görmektedirler. Ayırıcı Fırsatlar Teorisinin varsayımları şu şekilde özetlenebilir;

1) Ekonomik arzuların bloke edilmiş olması bireylerde düşük bir benlik ve genel bir engellenme hissine yol açar.

2) Bu engellemeler, özgül çete ortamlarında suçluluğa yol açar. Daha açık bir ifade ile belirtirsek, mevcut fırsat yapısının bloke edildiği ortamlarda bireyler kendi başarıları için meşru olmayan yollara yönelecektir. Aynı şekilde ekonomik arzuların meşru yollardan karşılanmasının bloke edilmiş olması zayıf bir benliğe yol açarak, bireyin suça yönelmesinde etkili olmaktadır. Burada engellenme, bir suçluluk nedeni olarak ele alınmaktadır.¹⁶

Görüldüğü gibi Cloward ve Ohlin tarafından geliştirilen ayırıcı fırsatlar teorisi, Cohen ve Merton'un yaklaşımlarının bir araya getirilmesi veya birleştirilmesinden oluşmuştur. Merton suçluluğu, bireylerin toplumsal olarak kabul edilen amaçlara ulaşma çabalarının toplumda eşit olarak dağıtılmamasının sonucu olarak görürken, Cohen de büyük ölçüde, statü artırma/fazlaştırma arayışının bir sonucu olarak görmektedir. Cloward ve Ohlin ise, çete üyelerinin her iki tarzı da denediklerini ileri sürmektedirler. Bir anlamda onlara göre, ayırıcı fırsatlar hem meşru hem de gayri meşru bir nitelik taşıyabilmektedir. Cloward ve Ohlin'e göre, sapkın veya suç alt kültürü, üç biçimde ortaya çıkmaktadır; 1. Kriminal alt-kültürü : Hırsızlık, şantaj ve gayri meşru yollardan suç işlemeyi tanımlayan

¹⁵ Demirtaş, a.g.k., s.76

¹⁶ Kızmaz Z., "Sosyolojik Suç Kuramlarının Suç Olgusunu Açıklama Potansiyelleri Üzerine Bir Değerlendirme" C.Ü. Sosyal Bilgiler Dergisi C.29, N.2, s.160

bir kültürel biçimdir. Bu kültür, temel olarak organize suç modellerini içermektedir. Bu suçu işleyenler, rasyonel olarak ekonomik bir kazancın peşindedirler ve aynı zamanda suç işlemeyi bir kariyer/meslek olarak görmektedirler.

2. Çatışma alt-kültürü: Çatışma alt-kültürü, şiddetin manipülasyonu ile belirlenen çatışma alt-kültürüne gönderme yapmaktadır. Bu kültür; şiddete özgü kodların veya davranış biçimlerinin yaygın olarak varlığını sürdürdüğü bölgelerde ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle göçmenlerin yerleştikleri yeni yerleşim yerleri ile farklı etnisite, din ve ırktan toplulukların bir araya gelerek oluşturduğu heterojen yapılar, bu kültürün oluşumu için uygun koşullar içermektedir.

3. Geri çekilmeci alt kültür: Uyuşturucu kullanma şeklinde ortaya çıkmaktadır. Geri çekilmeci alt-kültürü, bireyin toplumdan kaçışını tanımlamaktadır ve bu kaçış büyük ölçüde uyuşturucuya kendini verme şeklinde somutlaşır. Aynı şekilde bu kültür biçimi, hem kriminal hem de çatışma alt kültürlerinde yaşanan çifte başarısızlıkları da tanımlamaktadır.¹⁷

1.1.2. Sosyal Öğrenme Teorisi

Kriminolojide önemli veya etkili teorilerden biri de, sosyal öğrenme teorisidir. Bu teori, suçluluğu “öğrenme” faaliyetinin sonucu olarak görmektedir. Sosyal öğrenme teorisi özellikle, bireylerin anti-sosyal akran grubu ile etkileşime girmelerini, onların suç işlemeye eğilimli hale gelmelerinde temel bir risk faktörü olarak görmektedir. Diğer bir ifade ile sosyal öğrenme teorisi; suçun oluşumunu, kriminal eylemlere ilişkin norm, değer ve davranışların öğrenilmesi ile ilintili bir süreç olarak ele almaktadır. Bu teori, hem illegal davranışa ilişkin suç değerlerinin rasyonelleştirmesini hem de suç tekniklerinin öğrenilmesini birlikte içermektedir. Suçlu, toplumsal hâkim davranış örneklerinin hor bakması altında, suçluluğu problem çözen davranış olarak öğrenir fikrini savunur.¹⁸

Sosyal öğrenme teorileri, modern toplumlardaki şiddet davranışlarının kaynakları olarak aile yapıları, çevresel deneyimler ve kitle iletişim unsurlarını görmektedir. Bu teori açısından bakıldığında; aileye ilişkin sorunlar (aile parçalanması, ebeveynlerin suçluluk durumları, otorite yapıları, ebeveynlerin çocuklarıyla ilgilenme durumları v.b), şiddet görüntülerinin kitle iletişim araçlarındaki yaygınlık düzeyi, anti-sosyal veya suçlu akran grubunun varlığı gibi faktörler bireylerin kriminalleşme süreçlerinde etkili unsurlar olarak

¹⁷ Kızmaz, a.g.m., s.160

¹⁸ Kızmaz, a.g.m., s.161

ele aldığı görülmektedir. Sosyal öğrenme teorileri; ayırıcı birleşenler, ayırıcı pekiştirme ve nötrleştirme teorisi gibi bünyesinde üç yaklaşımı barındırmaktadır.

Sosyal öğrenme teorileri başlığı altında ele alınan ayırıcı birleşenler teorisi, Sutherland tarafından geliştirilmiştir. Sutherland suçluluğu, bireylerin kriminal değer ve normlar ile temasları sonucunda öğrendiklerini diğer bir deyişle, sosyal etkileşim kalıplarıyla açıklamaktadır. Ancak Sutherland, sadece suçlularla bir araya gelme koşulunun suçlu davranışının oluşması için yeterli görmemektedir. Çünkü ona göre, suçun oluşumunda; suçlu gruplarla olan ilişkinin sıklığı, süresi, önceliği ve yoğunluğu da önemlidir. Bu yaklaşımı ile Sutherland, bireyler arası etkileşim kalıplarının içeriklerinin de bireyler bazında farklılaştığını belirtmiş olmaktadır. Görüldüğü kadarıyla; ayırıcı birleşenler teorisi, bireyin suçlu yapısını, çevresel bir bağlamda gelişen ilişkisel nitelik ve nicelik biçimi ile açıklamaktadır.¹⁹

Bu nedenle öğrenme teorilerine göre suç, ne düşük zekâ düzeyi ile ilintili olarak doğuştan getirilen biyolojik veya bireysel bir özellik, ne psikopat veya kişilik bozukluğu ile bağlantılı psikolojik veya psikiyatrik bir faktör ve ne de yoksulluk gibi ekonomik unsurlardan kaynaklanan bir fenomendir. Suç kültürel bir etkilenim çerçevesi içerisinde bir öğrenme faaliyeti olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle bu teori, sosyalleşme teorisi olarak da nitelendirilmektedir.

Öğrenme teorileri başlığı altında ele alınan diğer bir teoride, Burgess ve Akers tarafından geliştirilmiş olan ayırıcı güçlendirme veya pekiştirme teorisidir. Bu teori ayırıcı birleşenler teorisinden daha geniş bir içeriğe sahiptir. Akers sosyal çevre faktörünü, suçluluğun önemli bir pekiştireni olduğunu belirtmektedir. O ayrıca sosyal davranışların sosyal etkileşim sürecinde öğrenildiğini ileri sürmektedir. Onun geliştirdiği teoriye göre; insanlar hem sapkın davranışları, hem de bunlara ilişkin tanımları, koşullanma aracılığıyla doğrudan veya taklit yoluyla dolaylı yollardan öğrenmektedirler. Aynı şekilde öğrenilen davranış, pekiştirme ile güçlendirilebilir veya ceza ile zayıflatılabilir.²⁰

Diğer önemli bir sosyal öğrenme teoriside, nötrleştirme veya sapkınlığın etkisizleştirilmesi teorisidir. Bu teori, Matza ve Sykes'in çalışmaları ile ortaya çıkmıştır. Nötrleştirme teorisine göre; bireyler ne tümüyle dış faktörler tarafından ne de sahip oldukları özgür iradeleri ile suç işlemektedirler. Yani bireyler suç işlerken; ne tümüyle sınırlanmış ne de tümüyle özgürdürler.

¹⁹ Kızmaz, a.g.m., s.162

²⁰ Kızmaz, a.g.m., s.162

Bu teori, suçun oluşumunda bireylerin başvurdukları haklılaştırma veya rasyonelleştirme tekniklerini/stratejilerini içermektedir. Teoriye göre kullanılan teknikler şunlardır:

1- Suçun sorumluluğunun yadsınması: Burada birey suç işleme gerekçesi olarak; sorunlu aile yapısını, fakirlik durumunu, tesadüfen suçu işleme gibi kendisinin dışındaki faktörleri göstermektedir.

2- Suç eyleminden doğan zararların yadsınması: Suçlular, gerçekleştirdikleri sapkın davranışın haklı yanlar taşıdığını ileri sürerek, illegal davranışları rasyonalize etmektedirler.

3- Suç mağdurunun yadsınması: Burada da suçlular işledikleri suçun, her hangi bir mağduru olmadığını belirterek, eylemlerinin haklılığını ileri sürmektedirler.

4- Yargılayanların yargılanması: Suçlular, kendilerini yargılayanların, kendilerinden daha suçlu olduklarını iddia ederek yansıtma mekanizmasını kullanmaktadırlar.

5- Yapılan işin ulvi bir amaç için yapıldığının düşünülmesi: Suçlu birey, toplumun kuralları ile akran grubuna olan bağlılığın gerekli kıldığı beklentiler karşısında bir dilemmayı yaşadıklarını iddia etmektedirler. Ancak sonuç olarak, akran grubunun istek ve beklentileri, toplumun kurallarını öncelemektedir. Kısacası, nötrleştirme teorisi suçluların; “onu, yapmak istemedim”, “gerçekten hiç kimseyi incitmek istemedim”, “herkes kusuru ben de bulmaktadır”, “kendim için yapmadım” şeklinde bahaneler geliştirerek, hukuk dışı değer ve normları rasyonelleştirmeye çalışırlar.²¹

Bu teorinin; aile yapıları, çevresel deneyimler ve kitle iletişim unsurlarının, bireylerin suç işlemeleri üzerindeki etkisinden söz etmesi önemlidir. Bundan ayrı olarak teorinin, suçlu akran grubunun ve sosyalleşme biçiminin de suç davranışının meydana gelmesindeki etkisine olan vurgusu da dikkate değerdir. Ancak, aynı kültürel ve sosyal ortamda yetişen bireylerin tümünün suç eylemi içine girmemeleri, bu teorinin da tartışılmaya ait varsayımlar içerdiğini göstermektedir. Çünkü tüm suç türlerini sadece taklit olgusu veya etkileşim süreci ile açıklamak mümkün değildir. Ayrıca adam öldürme suçlarında olduğu gibi işlenen tüm cinayet suçları mantıksal ve planlı olarak işlenmemektedir. Bu nedenle, söz konusu teori mantıksal olmayan bazı suç türlerini açıklayamamaktadır. Ayrıca teori, suçun meydana gelmesinde suç mağdurunun etkisini (tahrik etme, provoke etme v.b) de, ihmal ettiği bir gerçektir.

²¹ Kızmaz, a.g.m., s.163

1.1.3. Sosyal Kontrol Teorisi

Sosyal kontrol teorilerinin modern anlamdaki öncüleri ise Hirschi ve Gottfredson'dur. Sosyal kontrol teorisi suç olgusunu, bireylerin toplumsal değer ve normlara olan bağlılık düzeyleri açısından ele almaktadır. Bu teoriye göre bireylerin; aile, okul, din ve arkadaş gibi geleneksel kurum veya unsurlara bağlılık düzeylerinin güçlü olması, suçlulukta engelleyici bir işlevi görmektedir. Benzer biçimde; söz konusu geleneksel kurumlara olan bağlılık düzeylerinin zayıflığı ölçüsünde de, bireylerin suç işleme olasılıkları artmaktadır. Bu teoride, “uyum” kavramı merkezi bir öneme sahiptir. Fonksiyonalist yaklaşımın popüler olduğu dönemde, sosyal kontrol teorilerinin suç olgusunu, bireylerin toplumsal ve kurumsal uyum kavramı üzerinden analiz etmesi, teorinin fonksiyonalist bakış açısından önemli ölçüde etkilendiğinin önemli bir göstergesidir.²²

Sosyal kontrol teorileri varsayımlarına bakıldığında, teorinin insan davranışının denetimi ve bu denetimle ilintili olan kurumsal süreç ve unsurlar üzerinde odaklandığı görülmektedir. Diğer bir anlatımla, sosyal kontrol teorisi suçluluğu açıklarken; bireylerin toplumdaki değer, norm ve kurumlara olan bağlılığını ve bu bağlılıkla oluşan sosyal denetim olgusunu temel almaktadır. Birey veya toplum üzerinde söz konusu sosyal denetimin başarısızlığı veya yetersizliği, bu teori açısından suçluluğun önemli bir nedeni olarak görülmektedir. Bu nedenle, “sosyalleşme” ve “uyum”, kontrol teorilerinin iki önemli kavramını oluşturmaktadır. Bireylerin geleneksel değerler ve kurumlar karşısındaki konumlanma biçimleri ve düzeyleri de önemli ölçüde, sosyalleşme ile ilintili olmaktadır. Sosyal kontrol teorileri; çocukluk dönemlerinde yeterli içsel denetiminin gelişmeyişi veya içsel denetim mekanizmasının sonradan işlevselliğini yitirmesi ile aile, arkadaş, okul ortamlarında kazanılan sosyal rollerin birbiriyle çatması veya öğrenilen davranışların karışıklık arz etmesi gibi faktörlerin, bireyin suç veya sapkın tutum geliştirmesinde etkili olduğunu öngörmektedir.²³

Hirschi, bireyin topluma olan bağlılığını dört unsur üzerinden analiz etmektedir.

1. Bağlılık; yeterli düzeyde bağlılığın olmaması (özellikle ebeveyn ve okula)
2. Taahhüt; yetersiz düzeydeki taahhüt, özellikle eğitimsel ve mesleki başarı,
3. Katılma; izcilik ve sportif oluşumlar gibi geleneksel aktivitelere yetersiz katılma

²² Demirtaş, a.g.k., s.87

²³ Kızmaz, a.g.m., s.165

4. İnanç; özellikle ahlak ve hukuka olan inancın yetersizliği, suçlulukta etkili etmenlerdir.²⁴

Gottfredson ve Hirschi, suçluluğu düşük benlik denetimi” (low-self control) kavramı ile açıklamaktadırlar. Onlara göre düşük benlik denetimi, yetersiz yetiştirme tarzıyla alakalıdır. Yetersiz düzeyde sosyalleşen bireyler, düşük bir benlik denetimine sahip oldukları için, suç işlemeye daha eğilimli olmaktadır. Düşük benlik denetimi de özetle; içgüdüsellik, duygusuzluk, fiziksel risk alma, kısa görüşlülük, sözel beceri yetersizliği, maceraya düşkünlük, suç mağdurlarına karşı kayıtsızlık, düşük düzeyde bir performans, bencillik, evlilik, iş ve arkadaş edinme gibi alanlardaki istikrarsızlık ve şiddete eğilimli olmak gibi faktörlerle yakından ilintilidir.²⁵

Teorinin; aile, akran grubu, okul ve inanç gibi toplumun temel kurumları ile suçluluk arasında bir ilişki kurması önem arz etmektedir. Yapılan çok sayıda araştırma, söz konusu bu değişkenlerin suçluluğun önemli veya güçlü göstergeleri olduğunu ortaya koymuştur. Sosyal düzensizlik ile sosyal kontrol teorilerinin suç ve suçluluğu, sosyal denetimdeki yıkılma veya sosyal denetimin zayıflaması ile açıklamaları, her iki teorinin de ortak özelliklerini oluşturmaktadır. Ancak, sosyal düzensizlik teorisi; göç, sosyal hareketlilik, hızlı nüfus artışı gibi ekolojik faktörler ile sosyal denetimin zayıflaması arasında bir ilişkiyi öngörmesine karşın, sosyal kontrol teorisi, bireyin genç ve erişkin dönemlerindeki topluma olan bağlılığını zayıflatan veya denetimi ortadan kaldıran faktörlerin neler olduğunu belirtmemektedir. Teorinin, kontrol unsurları içerisinde hangilerinin daha önemli olduğunu veya hangilerinin zayıflaması durumunda suçun ortaya çıkacağını ve bu zayıflığın ölçüsünün ne olduğunu, tam olarak ortaya koyamaması da teoriye yöneltilebilecek önemli bir eleştiriyi oluşturmaktadır. Ayrıca, teorinin suçlulukta durumsal faktörler (uygun hedefin olup olmadığı veya güvenlik tedbirlerin varlığı) ile suç mağdurunun etkisini görmezlikten gelmesi de eleştirilebilir.²⁶

1.2. Uyuşturucu Maddelerin Tarihçesi, Tanımı Ve Sınıflandırılması

1.2.1 Uyuşturucu Maddelerin Tarihçesi

Uyuşturucu maddeler insanlık tarihinin başlangıcından beri ağrı kesici, keyif verici ve hastalıkları iyileştirici olarak kullanılmaktadır. Tarihsel süreç içerisinde tıbbi amaçlarla

²⁴ Kızmaz, a.g.m., s166

²⁵ Kızmaz, a.g.m., s166

²⁶ Kızmaz, a.g.m., s168

kullanılmış, keyif verici özelliği olması nedeniyle sonraları bu amaçla tüketimlerinde artış olmuştur. Bu türden bir tüketimi besleyecek arz da beraberinde şekillenmiş, global düzeyde ve ülkeler, kıtalar bazında değişkenlik gösteren bir arz ve talep oluşmuştur.

Uyuşturucu kullanımının başlangıcı çok eskidir. Toplumların kültürleri, sosyal yapıları ile uyuşturucu kullanımı arasında bir ilişki vardır. Çeşitli toplumlarda değişik uyuşturucu ve keyif verici maddelerle ilgili olarak “alt kültürler” oluşmuştur. Bu anlamda uyuşturucu farklı tarihsel dönemlere ve farklı kültürlerle göre farklı anlamlar taşıyan bir maddedir. Çinliler 4000 yıl önce uzun çubuklarla esrar içmişler; Ortadoğu’da değişik türde alkollü içkiler üretilmiştir. Eski Mısırlılar afyonu ağrı dindirici olarak kullanmışlardır.²⁷

Köknel’e göre, M.Ö. 4000 yıllarında da Aşağı Mezopotamya’da yaşayan Sümerlilerin haşhaş ve kenevir yetiştirdiklerini, bu bitkilerden elde edilen şuruplar, haplar ve tozları ilaç olarak kullandıklarını belirten çivi yazısıyla yazılmış kilden tabletler bulunmuştur.²⁸

Birçok uygarlık tarafından duvar kabartmalarında, çömleklerdeki motiflerde bile kullanılacak kadar günlük hayata yerleşen bu bitkilerin, önceleri, verdiği etkiden dolayı tıbbi amaçlarla ve dinsel ayinlerde kullanıldığı bilinmektedir. Eski Türk inançlarından Şamanizm de din adamları (şamanlar) halüsinasyon yaratmak ve hipnotize etmek için bazı bitkilerden yararlanmışlardır.²⁹

Yine eski Yunan’da (M.Ö. 4.yy.) uyku ilahı Hypnos, üzerinde haşhaş bitkisi bulunan sanat eserleriyle temsil edilmiştir. Ayrıca afyonun haricen ve dahilen kullanılmasının sinir sistemi ve gözler üzerinde zararlı etkilerinin olduğu tespitine de ilk olarak bu dönemde rastlamaktayız. Aynı bilgileri eski Romalıların literatüründe de rastlanılmakla beraber en önemli bilgileri Dios-Curdies (M.S. 1.yy.) vermiş, kapsüllerin lasteksinin ve tüm bitkinin ekstresinin birbirinden farklı olduğunu, haşhaş sütünün uyku verdiğini, nohut kadar afyonun yutulduğu zaman ağrıları dindirdiğini, hazmı kolaylaştırdığını, suda eridiğini, fazla alındığında insanı sersemleterek öldürdüğünü belirtmiştir. Eski Yunan’da ise Meconion adıyla afyon çayı yapılmakta ve halk arasında yaygın olarak kullanılmaktaydı.³⁰

²⁷ Sevil, H.T. Uyuşturucu Bağımlılığı, Tanımlar-Sorunlar- Çözümler, Sabev Yay,Ankara, 1998, s.15

²⁸ Köknel, Ö. Kaygıdan Mutluluğa Kişilik, Altın Kitaplar Yay., İstanbul,1982, s.319

²⁹ Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı, 1999 Yıllık Raporu, EGM Yayınları, Ankara,2000, s.9

³⁰ Özden, S.Y. Uyuşturuc Madde Bağımlılığı, Nobel Tıp Kitapevleri, İstanbul, 1992.,s.13-14

İslamiyet'ten önce Araplarda içki ve benzeri şeylerin kullanılması yaygındı. İslamiyet'in ilk zamanlarında Kur'an ve hadislerde bu alışkanlıkları yasaklayıcı bir hüküm yer almıyordu. Aşamalı olarak içki ve benzeri maddelerin kullanılması sınırlandırılmıştır.³¹

Morfin ilk kez 1803 yılında Fransa'da Derusne ve 1804 yılında Sebuin tarafından afyonun terkibi analiz edilerek bulunmuştur. Maddeye morfin ismini veren 1817 yılında Almanya'da eczacı olan 21 yaşındaki Adam Serturner olup, morfini önce kendi üzerinde denemiştir.³²

Tıp alanında kullanırlılığını artırma yönünde yapılan araştırmalar sonucunda, Alman Farmakolok Friedch Wilhelm Setusner'in 1805 yılında morfini; morfinin oluşturduğu bağımlılığın tedavisi amacıyla da Almanya'nın Bayer firmasının kimyacılarından Dreser'in 1898 yılında eroini bulmasıyla uyuşturucu madde kullanımı yeni bir boyuta ulaşmıştır.³³

Toplumsal sorun olarak uyuşturucuların gündeme girmesi 2. Dünya Savaşı sonrası ve bilhassa 1960'lı yıllardan sonra belirginleşmiştir. 1960-1970'li yıllarda uyuşturucu kavramı ve ilgili sorunları ele alınmış, ulusal ve uluslar arası denetim mekanizmaları ve bunların nasıl işleyeceği üzerinde düşünülmüştür. Yönetim açısından düşünülen önlemler yanında uyuşturucular ve bağımlılarla ilgili bilimsel çalışmaların da bu yıllarda hız kazandığı gözlemlenmiştir. A.B.D. ve birçok Avrupa ülkesinde gençlik sorunları ve uyuşturucu bağımlılığı ele alınmış, çözüm önerileri hazırlanmıştır.³⁴

Günümüzde de Uzakdoğu, Ortadoğu ve Güney Amerika'da üretilen uyuşturucu maddeler, çok yüksek fiyatlarla daha çok Avrupa ve A.B.D.'de kaçak olarak satılmaktadır. Özellikle genlerin sağlığını ve yaşamını tehdit eden uyuşturucu maddelerin ülkesine girişini önlemeye çalışan A.B.D., 1989 yılının son günlerinde uyuşturucu madde kaçakçılarının izlenmesi ve yakalanması amacıyla Panama'ya askeri birliklerini göndermiş ve Panama Devlet Başkanı Noriega'yı teslim alarak, yargılanmak üzere A.B.D.'ye götürmüştür. Aynı planın devamı olarak da Ocak 1990'da uyuşturucu madde kaçakçılığını denizden engellemek gerekçesi ile Kolombiya açıklarına iki savaş gemisi göndermiştir.³⁵

İnterpol (Uluslar arası Polis Örgütü)'ün 1996 yılı raporuna göre; özellikle Nijerya, Fas, Güney Afrika, Jamaika, Brezilya, Kolombiya, Tayland, Burma, Bileşik Devletler

³¹ Gölçük, Ş. Kur'an ve Hadislerin Işığında Alkol ve Uyuşturucu Maddeler, Gençlik ve Uyuşturucu Madde Alışkanlığı, Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı, Gençlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yay., Ankara, 1987, s.95

³² Uyuşturucu Kaçakçılığı ve Bağımlılığı Açısından Uyuşturucu Sorunu, İzmir Emniyet Müdürlüğü, 1999, s.2

³³ KOMDB, 1999 Raporu, s.9

³⁴ Temel Britannica, Cilt 9, s.247

³⁵ Temel Britannica, Cilt 9, s.247

Topluluğu ülkeleri, Doğu Avrupa Ülkeleri, Hollanda; Avustralya ve Okyanusya ülkelerinde yasadışı kenevir ekimi yapılmaktadır. Birçok medeniyetin beşiği olan Anadolu’da haşhaş ve kenevir bitkisi eskiden beri bilinmekte ve uyuşturucu niteliği dışında, ekonomik değerinin yüksek olması nedeniyle üretimleri yapılmaktaydı. Osmanlı dönemlerinde zaman zaman esrar ve afyon kullanımının yaygınlaştığı hatta bunun önüne geçmek için padişah fermanlarıyla yasaklar getirildiği, kayıtlardan anlaşılmaktadır.³⁶

Osmanlı padişahlarından Fatih Sultan Mehmet Kanunnamesi’nin “El-fasl’ül-salih fişurb ül-hamr ve’l-sirkat ve’l-bühtan” kısmında “Eğer biregü hamr içse Türk veya şehirli olsa kadı tazir ura iki ağaca bir akçe cereme alına” hükmü yer almıştır. Buna benzer bir hükmün “Kanuni Sultan Süleyman Kanunnamesi’nde de yer aldığı, IV.Murat döneminde ise her türlü içki afyon, tütün ve kahve kullanılmasının yasaklandığı bilinmektedir.³⁷

II. Abdulhamit devrinin sonlarında İstanbul’da esrar kahvehanelerinin açıldığı, bu dönemde esrarın cezasının fazla olmayıp, sadece müsadere edilip denize atıldığı veya sahibine iade edildiği Reşat Ekrem Koçu’nun esrinde ifade edilmiştir. 1917 yılında çıkarılan Polis Nizamnamesi’ne göre, esrarhane işletenden bir daha esrar içilmeyeceğine dair tasdikli bir kefaletname alınacağı yazılıdır.³⁸

Cumhuriyet Türkiye’sinde ise özellikle eroinin 1936 yılından sonra bir süre yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir. Bunun nedeni ise bir Japon firmasının 1936 yılında eroin imal etmek için hükümetten izin alması ve İstanbul’da kurduğu ilk imalathane’den sonra bir Fransız firması ile birlikte kurdukları ikinci ve üçüncü imalathanelerde ürettikleri eroin maddesini neşe ve güç kaynağı olduğu propogandasıyla ucuz bir fiyatla tütüncülere satmaya başlamasıdır. Ancak kısa sürede bağımlılık yaptığı ve zararlı etkileri görüldüğünden, Atatürk başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulu kararı ile bu maddenin satışı yasaklanarak imalathaneleri kapatılmış ve imha için kullanılan cihazlar imha edilmiştir.³⁹

Türkiye’nin 18 Temmuz 1932’de Milletler Cemiyeti’ne üye olmasının ardından, 3 Nisan 1933’te haşhaş tarımının sınırlandırılması ve afyon satım işlemlerinin, İktisat Vekaleti’ne bağlı olan “ Uyuşturucu Maddeler İnhisarı” na verilmesine ilişkin yasa ve 1931 Cenevre

³⁶ KOMDB, 1999 Raporu , s..9

³⁷ İzmir Emniyet Müdürlüğü, a.g.e., s.7

³⁸ İzmir Emniyet Müdürlüğü, a.g.e., s.7

³⁹ Solgun, S. Uyuşturucu Madde Kaçakçılığı ve Alternatif Çözüm Önerileri-Yüksek lisans Tezi,Muğla, 2002, s.13

Afyon Sözleşmesi kabul edilmiş, 1938 yılında da tek el Toprak Mahsülleri Ofisi'ne devredilmiştir.⁴⁰

1960'lı yılların başlarına kadar uyuşturucu madde kullanımında bir artış görülmemiş, ancak bu yıllardan itibaren Avrupa'ya çalışmak için giden Türk işçilerinin, burada gerek topluma uyum sağlayamadıklarından gerekse diğer sebeplerden, uyuşturucu maddelere alıştıkları ve yurda döndüklerinde çeşitli türde uyuşturucu maddeyi de beraberinde getirdikleri tespit edilmiştir. AMATEM'e 1996 yılı ilk altı ayında başvuran kişilerin % 10'unun yurt dışında yaşayan Türkler olduğu ve bu başvuruların yaz aylarında yoğunlaştığı görülmüştür Türkiye; 1961 BM TEK Sözleşmesi, 1972 Protokolü, 1971 BM Psikotrop Maddeler Sözleşmesi ve 1988 BM Uyuşturucu Sözleşmesi'ne ve BM Sınır Aşan Suçlarla Mücadele Sözleşmesi ve Ek Üç Protokolüne de taraftır. Birleşik Devletler ve Türkiye, 1981 tarihli Karşılıklı Adli Yardım ve Suçluların İadesi Anlaşmasına göre de işbirliğinde bulunmaktadır. .⁴¹

1.2.2. Uyuşturucu Madde Kavramı

Uyuşturucu, uyuşturma özelliği olan, uyuşturan, duymaz hale getiren demektir⁴². Yunanca uyku anlamındaki narkésözcüğünden gelmiş ve İngilizce'ye narcotic olarak geçmiştir.⁴³

Uyuşturucu madde, genellikle uyuşturma özelliğine sahip maddeleri ifade eder; bunlara narkotik maddeler de denir. Ancak bu kavram; keyif veren kışkırtan, yatıştıran, uyanıklık sağlayan maddeler içinde kullanılmaktadır.⁴⁴

Uyuşturucu ile ilgili değişik tanımlardan biri ise; bireyin sinir sistemini etkileyerek, ruhsal durumunu değiştirebilen, organizmanın ve duyuların normal işleyişini engelleyen maddelere uyuşturucu madde denir. Bu maddeler insan vücuduna dışarıdan alınır. Alınan madde doğal veya işlenmiş olabilir.⁴⁵

Uyuşturucu maddelerle ilgili tıp, kimya, eczacılık, sosyoloji, psikoloji ve hukuk gibi değişik alanlarda pek çok tanım yapılmış olmakla birlikte bilinen en genel tanıma göre uyuşturucu madde; belirli dozda alındığı zaman kişinin sinir sistemi üzerinde etkide bulunan, akli, fiziki ve psikolojik dengesini bozan, fert ve toplum içerisinde iktisadi ve

⁴⁰ Solgun, a.g.e, s.13

⁴¹ Verimli, A. Ülkemizde Uyuşturucu Kullanımının Yaygınlığı, Türkiye'de Uyuşturucu Madde Sorunları, Rem Matbaacılık, İstanbul, 1997, s.70-71

⁴² Meydan Larousse-Büyük Lügat ve Ansiklopedi, c.12,s.458

⁴³ Dönmezer, S. Kriminoloji, İstanbul, 1981,s.383

⁴⁴ Güngör, Ş. , Kınacı, A. Uyuşturucu ve Psikotrop Maddelerle İlgili Suçlar, Yetkin yay. Ankara 2001, s.35

⁴⁵ Sevil, a.g.e., s.7

soysal çöküntü meydana getiren, alışkanlık ve bağımlılık yapan, kanunların kullanılmasını, bulundurulmasını ve satışını yasakladığı narkotik ve psikotrop sözcükleriyle de tanımlanan maddelere denir.⁴⁶

1.2.3. Uyuşturucu Maddelerin Sınıflandırılması:

Uyuşturucu maddeler elde edildiği kaynağa göre doğal (tabii) ve sentetik olmak üzere ikiye ayrılırlar. İnsan vücudunda yaptıkları etkiye göre ise aşağıdaki şekilde sınıflandırılmaktadır:

A. Merkezi Sinir Sistemini Yavaşlatanlar(Depresanlar):1

1.Tabii Uyuşturucular(Afyon, Morfin, Eroin, Kodein)11

2.Sentetik Uyuşturucular (Barbitüratlar, Trankilizanlar)12

B.Merkezi Sinir Sitemini Uyaranlar(Stimülanlar)2

1.Tabii Uyuşturucular (Koka Yaprığı, Kokain, Crack)21

2. Sentetik Uyuşturucular (Amfetaminler)22

C.Halisinogenler (Hayal Gösterenler):3

1.Tabii Uyuşturucular (Esrar, Marihuana, Meskalin)31

2.Sentetik Uyuşturucular (LSD)⁴⁷ 32

Ayrıca buharlaşan, tabii ya da sentetik olarak elde edilen bir kısım kimyasal maddelerin, teskin edici olarak kullanıldığı bilinmektedir. Bunlara organik çözücüler ve içe çekilenlerde denir. Sinir sisteminde etkili olan ve uçucu özelliği olan bileşiği içerir. Hava ile buluşan bir sıvıdan hızlı bir şekilde buharlaşırlar. Bu maddeler; tutkal, gazyağı, kerosen ve tinerdir. Bu maddeler petrol ürünlerinde, parlatma ve temizlik sıvılarında, çeşitli kokularda kullanılırlar. Bunların aktif unsurları; toliene, benzol, aseton, karbon, tetraclorit, klorofol, etileter, çeşitli alkoller ve asetikasit tuzlarıdır.⁴⁸

1.2.3.1. Merkezi Sinir Sistemini Yavaşlatanlar (Depresanlar)

1.2.3.1.1. Tabii Uyuşturucular

⁴⁶ Uyuşturucu ve Kimyasal Maddeler, Başbakanlık Gümrük Müsteşarlığı, Gümrükler Muhafaza genel Müdürlüğü, Ankara, 2003, s.2

⁴⁷ Gümrük Müsteşarlığı, a.g.e., s.2

⁴⁸ Tekalan, Ş. A. Çağın Ölüm Tuzakları, Altınburç yay.,İzmir,2006, s. 183-184

1.2.3.1.1.1. Afyon

Afyon (TDK), haşhaş, haşhaşgiller (Papavera ceae) familyasından 1-1,5 metre boyunda, tek yıllık, otsu haşhaş kozasının çentiklenmesi (çizilmesi) suretiyle akan süt gibi beyaz özsuynun hava ile temas ettikçe koyulaşıp katılaştırılmasıyla elde edilen ve yapısında morfin, kodein, popoverin, naskopin vb. alkoloitleri içeren mum kıvamında kahverengi renkteki maddedir. Haşhaş dallı-budaklı, her sene tohumdan yetişen, beyaz, pembe, kırmızı ve mor renkte çiçek açan bir bitkidir. Olgunlaşan haşhaş bitkisinde, fındık ve küçük portakal büyüklüğünde bir kapsül oluşur. Kozanın, yani kapsülün kendisi bir uyuşturucu madde değildir. Afyon ve türevlerinin elde edildiği bir kaynaktır. Koza, afyon ve türevlerini ihtiva etmesinin yanında, pasta ve çöreklerde kullanılan, yağı çıkarılabilen, tohumları ihtiva eder. Afyon grubuna dahil olan uyuşturucu maddeler merkezi sinir sistemi üzerinde uyuşukluk meydana getiren, fevkalade tesirli, kliniklerde kullanılan eczalardır. Bu gruptaki eczalar tıbbi alanda bilhassa ağrıları dindirmekte kullanılır ve faydalı vasıfları vardır.

Tadı; acı, kokusu keskin ve hoş değildir. Rengi; ilk etapta beyaz olup, havayla teması arttıkça kahverenginin tonlarına dönüşür.⁴⁹

Afyon yutulmak, çiğnenmek, içilmek, dumanı çekilmek biçiminde kullanılır. Vücuda alındıktan sonra merkezi sinir sistemini etkiler. Nabzın hızlanması, terleme, neşelenme, rahat uyku gibi yapay ve geçici kısa süreli etkileri mevcuttur. Afyon kullanımı alışkanlık haline gelince bedensel çöküntü, en gerekli iç organların (karaciğer, bağırsaklar) çalışmasında bozukluk başlar. Bunun yanında ruhsal çöküntüler de meydana gelir; kayıtsızlık, sorumsuzluk, tembellik başlıca özelliğidir. Homeros MÖ 9. yüzyılda yazdığı İlyada Destanı'nda bu durumu “ babası, anası, oğlu, dostu ya da sevgilisi gözlerinin önünde öldürülse bile tek damla gözyaşı dökmezler” diyerek anlatmıştır.⁵⁰

Uzun süreli afyon kullanımında kronik zehirlenme başlar; yüz soluklaşır, tansiyon düşer, nabız yavaşlar, ateş yükselir, nefes darlığı, sindirim zorluğu, kusma, ishal, kaşıntı, iştahsızlık, tedirginlik ve adale sancıları oluşur.

⁴⁹ Tekalan, a.g.e., s.185

⁵⁰ Güven, H. Gençlerde Bağımlılık, Gençlik ve Uyuşturucu Madde Alışkanlığı, Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Gençlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Ankara, 1987,s. 46-47

1.2.3.1.1.2. Morfin

Afyon içersindeki 25' e yakın alkaloit denilen zehirlerden en tanınmış morfindir. Morfin kelimesi, Grek mitolojisinde uyku tanrısı manasına gelen MORPHEUS isminden gelmektedir. Morfin 19. yüzyılın başlarında bulunmuştur, fakat uyuşturucu olarak kullanımı bu asrın sonlarında başlamıştır. Bilhassa Amerika'da iç savaş esnasında yaygın hale gelmiştir.

Morfin haşhaş bitkisinin sütünden elde edilen afyondan çeşitli kimyasal yöntemlerle elde edilir ve en etkili ağrı kesicilerden olan bir uyuşturucu maddedir. Parlak, kristalsize toz halinde veya tebeşir tozu, kireç görünümünde, beyazdan koyu kahverengiye kadar değişen renklerde (fildişi, krem, v.s.) kokusuz ve acı, kapsül, blok, tablet veya sıvı şekilde bulunabilir. Hayalperest, cevher, sert cevher, Amerikan kelebeği, Matmazel Emma, maymun gibi argo isimleri vardır.

Morfin, tıpkı afyonda olduğu gibi başlangıçta ağrı keser, yalancı neşe verir. Bazen bir kimse gerçekten hastadır, kendisine tedavi için morfin yapılır. Bu ilâcın etkisi altında kalır. Hastalığı geçse bile morfin kullanmak ister ve böylece de alışır. Bazen de merak ederek, morfin kullanan arkadaşlarının ikramını kabul eder, ya da kötü niyetli kişilerin tuzağına düşer. Kötü niyetli bu kişiler saf insanları morfine alıştırarak hasta yaparlar. Sonra da ellerindeki morfinleri yüksek fiyatlarla onlara satarak yüksek kazançlar sağlarlar. Yaptırmak istedikleri birtakım kötü işleri onlara yaptırırlar. Morfinmanların çoğunlukla tıp dalında çalışanlar olması ilginçtir. Morfin iğnesinden sonra, ağrı ve sızı var ise bunlar geçer. İçinde bulunan korku, endişe v eya ruh sıkıntıları gider, yalanca bir keyif hali başlar. Fakat bu keyif hali asla uzun sürmez. Ağrılar, sızılar, bedbinlik, ruh sıkıntıları eskisinden daha fazla olarak yeniden ortaya çıkar. Uyuşukluk, sersemlik, halsizlik, uyuklama hali başlar. İnsan bir şey düşünemez, Vücudu kırgın ve sanki dövülmüş gibi yorgundur. Hareket etmeye takati yoktur. Kalp çarpar, soğuk terler başlar, el ayak buz kesilir, ağzı kurur, mafsalları ve belinde şiddetli ağrılar olur. Talatsızlık ve bitkinlik kendisini perişan eder. Ölecekmiş gibi bir heyecan ve korku içinde çarpınmakta, artık morfinsiz hiçbir şey yapamamaktadır. Bütün bunlardan kurtuluş için çareyi yeniden kullanmakta arar. Morfin bulamazsa kriz geçirmeye başlar. Cebinden çıkardığı pis şırıngasını büyük bir maharetle kendisi yapacaktır. İçerisine zehir çektiği iğnesini pantolonunun üstünden veya eteğinin altından bacağının rast gele bir yerine batırır. Bu yüzden de her tarafı, yara, bere içerisindedir. Morfinden 5-10 dakika sonra bu çok sıkıntılı ve kötü hal birazcık olsun

geçebilir. Morfin zehri artık zamanla yetmez hale gelir ve miktarı arttırmak mecburiyetinde kalır.⁵¹

1.2.3.1.1. 3. Eroin

Eroin afyonun içinde bulunan alkaloidlerden bir tanesidir. Bazorfinin asetik asit ile birlikte ısıtılması ve diğer kimyasal işlemlerden sonra oluşur. Bileşiminde asetik asit olduğu için eroin normalde sirke gibi kokar. Fakat bunu tespit etmek için, her halükarda, uyuşturucu maddenin koklanması çok zararlı bir davranıştır. Gevher, süprüntü, beyaz cevher, şey, kar, sır, oğlan gibi argo isimleri vardır. Eroin, beyaz, gri, koyu gri, kahverengimsi gri ,fildişi, kahverengi renklerde ve toz şeker gibi küçük kristaller halinde veya un gibi toz halinde olabilir. Saf halde iken beyaz olan eroindeki bu renk farklılıkları içersinde bulunan katkı maddelerinin miktarına göre değişir. Bir doz eroinde(normalde 100 mg.),10 eroin ve % 90 şeker, nişasta, süttozu, kinin, vb katkı maddeleri bulunur. Eroin, uyuşturucu maddelerin en kuvvetlisi ve dolayısıyla da en tehlikelidir. Morfinden 2 ila 10 defa daha kuvvetlidir. Eroin bilinen uyuşturucu maddelerin en fazla ve çabuk alışkanlık meydana getirenidir. Ufak bir iki deneme kişiyi eroin kurbanları arasına almaya kafi gelir. Eroin kullanmaya alışmış bir kimse iki veya üç saatte bir muhakkak bu zehri almak mecburiyetindedir. Aksi takdirde çok ağır kriz halleri baş gösterir.

Eroin çoğunlukla buruna enfiye gibi çekilerek alınır. Ayrıca, bir sigaranın yanan ucuz toz halindeki eroine daldırılır. Eroinin yere düşmemesi için baş hafif geriye çekilir ve içilir. Bundan başka alüminyumlu kağıt üzerindeki eroinin alttan yakılarak çıkan dumanları da teneffüs edebilir. Eroinin saflığının bozulması eroinmanların damardan enjeksiyonla almalarına, yol açmıştır. Eroinin içine çeşitli maddeler katılarak saflığı bozulmakta, bazen dozaj çok düşmektedir. Saflığı bozulan eroin, müptela tarafından arzu edilen canlılık hissini ancak damardan enjeksiyon yoluyla alındığı zaman sağlar. Ancak eroin müptelalarının sokaktan satın aldıkları eroin, alışa geldikleri yüzdeli eroinden daha fazla eroin ihtiva ettiği zaman ölümler meydana gelmektedir. Eroin kullanan bir kimsedeki zehirlenme belirtileri morfin kullananlardakine benzemektedir. Fakat bu, morfinin tesirinden çok daha şiddet ve kısa zamanda ortaya çıkmaktadır. Çünkü eroin morfine nazaran ortalama 5 misli daha kuvvetli bir zehirdir.

Eroine iyice alışan ve kriz devresine giren bir eroinman, artık ilk günlerde tatmakta olduğu yalancı keyif halini de bulamaz olur. Artık onun eroin kullanması yalnız fena tesirinden

⁵¹ <http://www.kirklareli.pol.tr/uyusturucu.asp.,07.04.2007>

kurtulmak ve bir nebzecek rahat edebilmek içindir. Eroin kullananlar da morfinde olduğu gibi terler, çarpıntı başlar, vücudu kırılır, diz, bel. ve başında şiddetli ağrılar başlar, iştahı kapanır, çalışma gücünü kaybeder, büyük bir üzüntü ve keder duyguları içersinde yatağa düşer. Renkleri uçuk, ağızlar kuru, nefesleri kesiktir. Dalgın bir haldedirler, dünya ile alakaları kalmamıştır, gözlerindeki canlılık alametleri kaybolmuştur. Yaşayan bir ölüden farksızdırlar ve bu halden kurtulabilmek için yeniden eroin kullanmak mecburiyeti duyarlar.⁵²

1.2.3.1.1.4. Kodein:

Kimyasal adı metilmorfin olan kodein , genellikle morfinin kimyasal süreçlerden geçirilmesiyle elde edilir.Afyonda % 0,3-3 oranında bulunur ve afyondan da elde edilebilir.⁵³

Ağızdan, makattan ya da enjeksiyon yolu ile, tablet veya toz biçiminde kullanılır; etkili bir öksürük giderici ve ağrı kesicidir ancak ağrı kesici etkisi morfinin onda biri kadardır.Bağımlılık oluşturmaları için uzun süre ve çok miktarda kullanılması gerekir; ender olarak iptila yapar.⁵⁴

1.2.3.1.2. Sentetik Uyuşturucular

1.2.3.1.2.1. Barbitüratlar

Malonik asidin üreyle birleşmesi sonucu barbitrik asit oluşur. Bunun çeşitli tuzlarına barbitüratlar denir.⁵⁵

Merkezi sinir sistemini etkileyerek yatıştırıcı etki gösteren barbitüratlar, değişik renk, hacim ve şekillerde, kapsül veya tablet olarak üretilirler. Bunlar doktor tarafından kişiyi sakinleştirmek veya uykuya daldırmak üzere verilen ilaçlardır. Alkolle alındığında ölüme sebebiyet verirler. Suistimalleri en çok yapılanlar, sarı kapsüller halinde imal edilen “Pentobarbital Sodyum” ile mavi kapsüller halinde imal edilen “Amobarbital Sodyum” ve “Secobarbital Sodyum”dur. Genellikle ağız yoluyla alınırlar. Alındıktan sonra süratle absorbe edilirler ve vücuda yaygın bir şekilde dağılırlar. Emzikli kadınlarda süte kolay geçer. Küçük dozlarda alınması halinde etrafa karşı hafif bir aldırılmazlık gelişir. Zihinsel fonksiyonlar yavaşlar, gerginlik azalır. Uzun zaman kullanıldıklarında, maddeye karşı

⁵² Uyuşturucu Madde Olayları Genel Değerlendirilmesi, Ankara Narkotik Şube Müdürlüğü,EGM Basımevi,1994,s.10

⁵³ Meydan Larousse, c.7, s.377

⁵⁴ Güngör- Kınacı, a.g.e., s. 54

⁵⁵ Alexanyan, V. Teşhisten Tedaviye, İstanbul Formül Matbaası,1981,s.1352

tolerans gelişir. Maddenin bırakılmasından sonra uykusuzluk, iştahsızlık, bulantı, titreme, adele seğirmeleri gibi belirtiler ortaya çıkar.⁵⁶

1.2.3.1.2.2. Trankilizanlar

İnsanları sakinleştirmek ve kullanımı uyumlu hale getirmeksizin veya akli ve fiziki uyanıklığını azaltmaksızın endişelerini gidermek üzere kullanılırlar. Reçeteye satılmaktadır. Bunların en çok suistimal edilenleri ve sık rastlanılanları Meprobamate, Chlordiavepoxide ve Diazepamlardır.⁵⁷

Maddenin yüksek dozlarda kullanılması halinde uyuklama, ataksi, ağız kuruluğu ve ağır vakalarda solunum depresyonu ve koma görülür.⁵⁸

1.2.3.2. Merkezi Sinir Sistemini Uyarılar (Stimulanlar)

1.2.3.2.1. Tabii Uyuşturucular

1.2.3.2.1.1. Koka Bitkisi

Bu bitki nemli ve sıcak iklimleri sevdiği için Orta ve Güney Amerika ülkelerinde, çoğunlukla da Peru, Bolivya, Brezilya ve Kolombiya’da yetişmektedir. Boyu 1.5 metre olup, yaprakları düzgün ve ovaldir. Güney Amerika’da yaşayan Kızılderililer tarafından uyarıcı olarak ve açlık duygusunu azaltmak için yanaklarda tütün lokması şeklinde çiğnendiği bilinmektedir.⁵⁹

1.2.3.2.1.2. Kokain

Merkezi sinir sistemine uyarıcı etki yapan kokain coca adlı bir bitkinin yapraklarında doğal olarak bulunan uyarıcı bir maddedir. Burun yoluyla alındıktan sonra merkezi sinir sistemini uyarır, kalp vuruşları artar, kan basıncı ve solunum hızlanır, aşırı bir şaşkınlık ve neşe hali yapar. Alınan miktar çoğaltıldığında idrak yanılgıları ve dokunma halüsinasyonları ortaya çıkar. Deri altında böcekler, kurtlar yürüdüğü hissedilir. Şiddetli bağımlılık etkisi olan kokainin 30-60 dakika içerisinde etkisi kaybolduğundan tekrar kullanmak isteği doğar. Burna çekildiği gibi, deri altına veya damara enjeksiyon yolu ile

⁵⁶ Özden, S.Y. Uyuşturucu Madde Bağımlılığı, İstanbul Nobel Tıp Kitabevleri,1992,s.87–92

⁵⁷ <http://www.gumruk.gov.tr>, 10.11.2006

⁵⁸ Aleksanyan, a.g.e.,s.1258

⁵⁹ Gümrük Müsteşarlığı, a.g.e., s.6

veya sigara gibi kullanılabilir. Kokain; beyin damarlarında tıkanma, beyin kanamasına sebep olur, sonlum durup ölüm meydana gelebilir.⁶⁰

1.2.3.2.1.3. Crack

Kokainin daha ucuz fakat daha tehlikeli bir türevidir. İçinde eter ve aseton bulunan ağır bir zehirdir. Toz veya sıvı halinde, kesme şeker görünümünde, beyaz veya krem renginde bulunur. Eroin ve kokainden en az üç misli bağımlılık yapan bir maddedir. Crack burun yoluyla ya da sigara şeklinde içilerek alınır. Kullanımıyla birlikte kısa sürede paranoyak belirtiler ortaya çıkar. Şiddetli ağrı, sarhoşluk, algılamada düşüklük, kalp atışlarının artması ve düzensizleşmesi, titreme, nefes darlığı, hayal görme, ağır sinirlilik ve organizmada büyük tahribat kaçınılmaz sonuçlardır. Ölüme en yakın zehir olarak bilinen madde aile ve çevre ilişkilerini giderek yok derken, her gün bağımlısı ve sebep olduğu ölümler hızla artmaktadır.⁶¹

1.2.3.2.2. Sentetik Uyuşturucular

1.2.3.2.2.1. Amfetaminler

Merkezi sinir sistemine stimülan (uyarıcı) etki yapan maddelerin başında amfetaminler gelir. Amfetamin türevi içeren uyuşturucu maddelerden ticari adı ecstasy olan uyuşturucu madde en çok bilinendir.⁶²

Uyuşturucu madde kapsamında olmayan amfetaminler; narkolepsi denilen uyuma hastalığının tedavisinde, şişman kimselerde iştahın azaltılması için, hiperaktif çocukların tedavisinde, bazı epilepsi türleri ile Parkinson hastalığında yardımcı ilaç olarak ve merkezi sinir sistemini deprese eden ilaç zehirlenmelerinde analeptik olarak kullanılır.⁶³

Amfetaminler genelde ağızdan, bazende enjeksiyon yoluyla kullanılır. Amfetaminler fazla alındığında baş dönmesi, huzursuzluk, çok konuşma, iştahsızlık, panik durumu görülür. Doz çok fazla ise adale krampları, karın ağrısı, titreme, bilinç bulanıklığı, koma ve ölüm meydana gelebilir. Bitkinlik, çöküntü, korkulu rüyalar, aşırı uyku isteği, ilaca alışanların ilacı bulamadıkları veya az aldıkları zaman ortaya çıkan belirtilerdir. Amfetamin

⁶⁰ Kasatura, İ. Gençlik ve Bağımlılık, İstanbul, 1998,s.104

⁶¹ Kaptanağası, S. Uyuşturucu Gerçeği, Tanıtım, Etkiler, Sonuçlar ve Tedbirler, Türkiye Yeşilay Cemiyeti Genel Merkezi, s.25

⁶² Özden, a.g.k., s.60

⁶³ Özden,, a.g.k., s.46-47

kullananlarda bazen şiddetli biçimde ruhsal bağımlılık oluşabilir, fiziksel bağımlılık ise ya az olur ya da hiç olmaz.⁶⁴

1.2.3.3. Halüsinojenler (Hayal Gösterenler)

1.2.3.3.1. Tabii Uyuşturucular

1.2.3.3.1.1. Esrar

Afyon gibi çok eskiden beri tanınan esrar cannabis adı verilen bitki ve bunun çeşitlerinden elde edilir. Bir zamanlar ülkemizde sadece hint kenevirinden elde edildiği sanılırken, sonrasında kenevirden de esrar temin etmenin mümkün olduğu anlaşılmıştır. Değişik adlarla anılan esrarın uluslar arası adı “haşiş” veya “chanvre indien” dir.⁶⁵

Esrar ufalanmış halde sigara içine sarılabildiği gibi küçük topak halinde özel pipo ya da kabak denilen nargile ile de içilebilir. Kolay anlaşılacak kokusunun gizlenmesi için kokulu maddeler katıldığı olur. Çeşitli yollar denense de en yaygın metodu sigara ile içine çekmektir.⁶⁶

Esrar insanlarda fiziksel ve psikolojik değişime sebebiyet verir. Sigara ile içilen esrar dumanı birkaç dakika içinde etkisini gösterir. Nabız sayısında artma, kan basıncı yüksekliği, ağız ve boğaz kuruluğu, kusma bulantı, göz bebeklerinde büyüme artar. Vücuda uyuşukluk yayılır, hayalgücü yükselir, zaman, mesafe ve sürat ölçüsü kaybolur. Çok yüksek dozda ölüm korkusu ve vücutta bozukluklar görülür.⁶⁷

1.2.3.3.1.2. Marihuana

Marihuana, kenevir bitkisinin yaprak ve çiçeklerinin kurutulmasıyla elde edilen, zihni ve vücudu etkileyen kuvvetli bir uyuşturucu maddedir. Marihuana kullanımının yaygınlaşmasının en önemli sebepleri vücuda etkilerinin küçümsenmesi ve kolay temin edilebilmesindendir.⁶⁸

Marihuana içerisinde bulunan kimyasal maddeler vücudun birçok organı tarafından absorbe edilir ve vücuttan elimine edilmesi bir ayı bulabilir. Beyinde uzun veya kısa süreli hafıza kaybı, cisimlerin hareketliliğini takip edememe, görme bozukluğu gibi tesirleri

⁶⁴ Alp, a.g.e., s. 430-431

⁶⁵ Sevil, a.g.k., s. 23-24

⁶⁶ Çakmak, D., Balkan, R., Tüz, C. Esrar Etkileri ve Bağımlılığı, İstanbul, 2004, s.7

⁶⁷ Dönmezer, a.g.k., s. 317

⁶⁸ Vardarlı, T. Kaçakçılık Mevzuatı, Muğla: Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Şube Müdürlüğü, 1998, s.21

vardır. Solunum bozukluğu ve akciğer kanserine yol açabilir. Erkeklerde sperm sayı ve hareketliliğinin azalması, kadınlarda ise doğurganlık üzerinde olumsuz etkiler yapar.⁶⁹

1.2.3.3.1.3. Meskalin

Eczacılık açısından ilginç kaktüslerden biri olan “Lophophora Williamisi”, yuvarlak lopların birleşmesiyle oluşmuş etli, dikensi bir kaktüs olup Meksika’nın kuzeyinde yetişmektedir. 1973 yılında bu bitkiden 60 civarında alkaloid elde edilmiştir. Halüsinojenik özelliklere sahip maddeler içerir. Başlıca aktif bileşik olan meskalin, ilk bilinen halüsinojenik bir maddedir.⁷⁰

Tablet, kapsül ve sıvı halde kullanılmaktadır. Kuvvetli acı bir tadı vardır. Etkisi 10 saatten fazla sürmektedir. Ülkemizde yaygın bir kullanım alanı bulunmamaktadır. Kullananların anlayış kabiliyeti hemen hemen yok olur. Duyu organlarını yanıltıcıdır.⁷¹

1.2.3.3.2. Sentetik Uyuşturucular:

LSD: Ergot alkaloidlerinden elde edilen lijerzik asidin dietilamid türevi olan yarı sentetik bir maddedir.⁷²

LSD’ nin mikrogram gibi küçük miktarları bile etki sağlamaya yeterlidir. Bu madde ruhsal bağımlılık oluşturabilir; fiziksel bağımlılık ve yoksunluk belirtilerinin olmadığı kabul edilir. Ancak ruhsal ve toplumsal yıkım meydana getirir. Bu maddeyi kullananlarda olağanüstü algılar gelişir, gerçekte gerçektışı karışır. Kişi hayaller görür, gördüğü hayalleri tutmak ister, onlarla konuşur. Bazılarında bu tablo pencereden düşme, trafik kazası yapma gibi durumlara neden olur. Bu rüya durumundaki kişi telkin altında kalarak suç işleyebilir. Genel görünüş ağır bir akıl hastalığı halidir. Bazen de kalıcı psikozlara neden olur. Kişiliği müsait olanlarda bir kez deneme bile yıllarca tedaviyi gerektirecek ruhsal bozukluklar bırakabilir. Uzun zaman kullananların genlerinde bozukluk yaptığı, hamile iken kullananların doğan çocuklarında sakatlıklar meydana getirdiği bazı araştırmalarda saptanmıştır.⁷³

⁶⁹ Vardarlı, a.g.e.,22

⁷⁰ Sütülpınar, N. Bitkisel Uyuşturucular ve Uyarıcılar, Türkiye’de Uyuşturucu Madde Sorunları, Rem Matbaacılık, İstanbul,1997,s.79

⁷¹ Tekalan,a.g.e.,s.212

⁷² Alp, a.g.e., ,s.437

⁷³ Aydınalp, a.g.m.,s.25

1.3. Uyuşturucu Madde Kullanımının Nedenleri Ve Zararları

Kişi değişik nedenlerle madde kullanmaya yönelebilir. Önceleri az miktarda ve keyif amacıyla zaman zaman alınan maddeler gittikçe kişi için önem kazanmaya başlar. Kişi bilinçli ya da bilinçsiz olarak bu maddeyi alabileceği, bulabileceği ortam ya da yerleri tercih eder, sosyal ilişkilerini maddeyi alabileceği şekilde ayarlar ve gittikçe maddeyi elde etmek ve kullanmak için daha fazla zaman harcanır.⁷⁴

Yavaş yavaş iş, okul, sosyal aktiviteler için ayrılan zamanlar azalır ve madde için kullanılmaya başlar. Bu durum aynı zamanda kişinin ailesi, sosyal çevresi ile iletişimini ve ilişkilerini de gittikçe artan bir şekilde bozar. Bu da maddeyi kullanan kişiyi dolaylı olarak madde ile daha çok birlikte olmaya iter. Yani maddeyi arama davranışının yoğunluğu artar. Kullanım süreci içinde zamanla kullanılan maddeye karşı tolerans gelişmeye yani aynı etkiyi(aynı rahatlamayı, keyfi,sarhoşluğu) elde etmek için daha fazla miktarlarda madde alınmaya başlanır.Kişide kullandığı maddeyi azalttığı, alamadığı ya da kullanmadığı zamanlarda kullanılan maddeye özğü değişik rahatsızlık verici bulgu ve belirtiler (yoksunluk belirtileri) ortaya çıkar. Kişi bu belirtileri yatıştırmak için tekrar madde almak zorunda kalır.⁷⁵

Zaman geçtikçe yoksunluk belirtilerini yatıştırmak için daha sık aralıklarla ve daha fazla miktarlarda madde kullanmaya yönelir. Bu bir kısır döngü sürecine dönüşür. Madde kullanan kişi bu kullanımı kontrol etmek amacıyla kullandığı maddeyi azaltma ya da kesme girişimlerinde bulunur. Genellikle bunlar kısa süreli ya da başarısız girişimler olarak kalır.Kişi gerek tedavi ile gerekse kendiliğinden madde alma davranışından vazgeçebilir. Aylar yıllar sonra azar azar kullanabileceği inancı ile aynı maddeyi kullanmaya başladığı durumda kısa sürede eski kullanma durumuna döner, yani aynı bağımlılık ilişkisi tekrar başlar. Bu duruma yeniden kurulum denir.⁷⁶

Bağımlılık yapan maddeler azaltıldığında ya da bırakıldığında o maddeye özğü tipik bırakma belirtileri (yoksunluk belirtileri) ortaya çıkar. Madde ile ilgili iyilik halini elde etmek için kişi (rahatlama, keyif, sarhoşluk) gittikçe artan miktarlarda maddeye gereksinim duyar(tolerans gelişimi). Bağımlıda maddeyi almak için çok güçlü bir istek doğar ve maddeyi alma davranışını denetlemede güçlükler (alınan madde miktarını ayarlayamama, kullanım süresini ayarlayamama, başarısız bırakma girişimleri) yaşanır. Maddeyi elde

⁷⁴ Kasatura, a.g.e., s.98

⁷⁵ Kasatura, a.g.e., s.98

⁷⁶ Kasatura, a.g.e., s.98

etmek, kullanmak ve etkilerinden kurtulmak için harcanan zaman ve çaba diğer uğraşlara yer vermeyecek şekilde giderek artar ve madde kullanımı nedeniyle ruhsal, fiziksel ya da sosyal zararlar ortaya çıkmasına rağmen madde kullanımı sürdürülür.⁷⁷

Bağımlılık bir sendromdur ve çeşitli ölçütleri vardır. Buna göre aşağıda yer alanlardan sadece üçü bağımlılık tanısı koymak için yeterlidir;

- Madde kesildiğinde ya da azaltıldığında yoksunluk belirtilerinin ortaya çıkması.
- Madde kullanımını denetlemek ya da bırakmak için yapılan ama boşa çıkan sürekli çabalar.
- Maddeyi sağlamak, kullanmak ya da bırakmak için büyük zaman harcamak.
- Madde kullanımı nedeni ile sosyal, mesleki ve kişisel etkinliklerin azalması ya da tamamen bırakılması.
- Maddenin tasarlandığından daha uzun ve yüksek miktarlarda alınması.
- Fiziksel ya da ruhsal sorunların ortaya çıkmasına ya da artmasına rağmen madde kullanımını sürdürmek.⁷⁸

Uyuşturucu madde bağımlılığı bağımlı olunan maddenin elde edilebilmesi için, bireyin bütün değerlerini feda edebileceği çok tehlikeli bir bağımlılık türüdür. Bağımlı olunan maddeden başlangıçta beklenenler, haz verici özellikleridir. Sıkıntılı, problemlili zamanları bu ‘dost’ sayılan madde ile geçirmek, bireyleri ilk kullanımda problemlerin bulunduğu bir dünyadan yapay bir cennete taşımaktadır.⁷⁹

Madde kullanımı ile elde edilen bu yapay cennet, bireyi tuzağına düşürerek tutsak etmekte, birey de bu aldatıcı cennetin arayışı içinde maddeyi yaşamının en büyük kurtarıcısı ve arkadaşı olarak kabule başlamaktadır. Yapay cennette buldukları, tek düze bir yaşam yerine renkli rüyalar ve sanrılarla yaşamalarıdır. Günlük yaşamdaki kaygılardan, cesaretsizlikten, güvensizlikten kendilerini uyuşturarak kurtulmak istemeleridir. Ancak sanrılarla iyi vakit geçirdiklerini düşünmeleri, bilincin ve düşüncelerin, merkezi sinir sisteminin zarar göreceği düşünce bozuklukları ortaya koymasından başka bir şey değildir. Kendisini günlük yaşamda pasif, güvensiz gören bir bireyin uyuşturucu ile coşkulu, kendine güvenen bir insan haline geldiğini sanması zararlı bir yanılgıdır. Çünkü bu coşkulu davranışların kendisini verimli ve yaratıcı davranışlara götüreceği bir hareketlilik

⁷⁷ Kasatura, a.g.e., s.99

⁷⁸ <http://www.okulpdr.net/madde.htm,10.01.2007>

⁷⁹ <http://www.okulpdr.net/madde.htm,10.01.2007>

olmadığını anladığı zaman geri dönmek için geç kalınmış olunacaktır. Hareketlerdeki taşkınlık çoğu kez tutarsız ve saldırgan davranışlara yol açarak toplumsal yaşamdaki yerini sarsarak, kendisini güç durumlara düşürür. Bunun tam tersi hareketlerde coşku yerine donup kalma, tembellik gibi durumlarda ortaya çıkmaktadır. Bu değişik hareketlerle çevreye daha iyi uyum sağlamak yerine alışılmamış saçma davranışlarıyla topluma yabancılaşmış garip bir kişi belirmektedir.⁸⁰

Algılama ve düşünce bozukluklarına hareket bozukluklarına yol açan ve duygusal yaşamda ise durgunluk, taşkınlık, ilgisizlik gibi belirtiler ortaya koyan uyuşturucu madde alışkanlıkları, bu belirtilerle ruh ve akıl hastalıklarından biri görünümünü de vermektedir. Zaman ve yer yöneliminde bozukluk ve yanılgılar ile, duygusal dengesizlikler, ruhsal ve bedensel çöküntü, uyku bozuklukları, bilinç durumunda karışıklık, algı bozuklukları, sanrı ve yanılgılar maddelerin ortaya koyduğu ortak zararlarıdır.⁸¹

Bahsi geçen zararların yanında uyuşturucu maddelere duyulan bağımlılık başlangıçta psikolojiktir. Yani alıştığı maddeyi almadığı zaman kendisini oyalayacak bir şeyler bulduğu, ya da kendisini o maddeyi almaya iten psikolojik sorunların üstesinden geldiği zaman geçici bir sıkıntı dönemi yaşamakla beraber maddeye olan bağımlılık fizyolojik bağımlılık meydana getirmemektedir. Başlangıçta psikolojik nedenlerle kullanılan maddeler, bir ay süreyle düzenlilik içinde kullanılırsa fizyolojik bağımlılık yerleşmektedir ki, bu aşamadan sonra tedavi olabilme şansı çok düşüktür.⁸²

Madde bağımlılarının çoğunda, psikolojik ve fiziksel bağımlılık arasındaki kesin sınırı çizmek mümkün değildir. Psikolojik bağımlılık aşamasında (maddeye kullanımın ilk başladığı günlerde) birey, madde kullanımından vazgeçse bile, bırakma döneminde madde, madde kullanmamaya bağlı olan yoksunluk belirtilerini şiddetle yaşar. Kendisini madde almaya iten nedenler de yıllar sonra yine zorlayıcı isteklerle kendisini tekrar madde almaya itebilir. Bu nedenle en doğru davranış bu maddelerden kurtulmak için gösterilecek çaba yerine, bu maddeleri kullanmaya hiçbir şekilde başlamamak olmalıdır. Bu da daha başından itibaren maddeden beklediği aldatıcı yararları, gerçekçi bir şekilde düşünerek, yaşayarak çaba harcamakla mümkündür.⁸³

⁸⁰ <http://www.okulpdr.net/madde.htm,10.01.2007>

⁸¹ Kasatura, a.g.e., s.101

⁸² Kasatura, a.g.e., s.101

⁸³ Kasatura, a.g.e., s.102

1.3.1. Uyuşturucu Madde Kullanımı İle Ortaya Çıkan Sorunlar

Uyuşturucu bağımlısının çeşitli sorunlarla karşılaşması çoğu kez kaçınılmazdır. Bunlar kişiden kişiye, alınan maddenin özelliklerine ve bağımlı olma nedenlerine göre farklılık gösterebilir. Madde kullanımı çağımızın en ciddi ve kapsamlı toplumsal sorunlarından biridir. Gerek toplumun her kesimini etkilemesi gerekse bir toplumdan diğerine sınır tanımaz yaygınlığı nedeniyle, çağımızın “çağa damgasını basmış” öncelikli sorunu diye de tanımlayabiliriz. Çünkü sorun, yalnızca madde kullanan bireyi değil o bireyin içine doğduğu aileyi, ailenin parçası olduğu toplumu ve giderek o toplumda kültürel yapı özelliklerinden ekonomik işleyişe dek uzanan bir devamlılıkta tüm toplumsal evreni boyutlu biçimde etkilemektedir.⁸⁴

Anılan bu etkinin her toplum için tanımlı neden ve sonuçları, bir dereceye kadar, ayrı ayrı değerlendirilirse de; ne yerel olarak ne de küresel olarak tek bir neden ve buna bağlı tek bir sonuçtan söz edilemez. Biri diğeriyle bağlantılı pek çok etmen aynı anda zincirleme bir tepkime özelliğiyle bilinen sonuç/ları ortaya çıkarmaktadır. Dolayısıyla madde kullanımı ve bağımlılığı sorunsalına evrensel/küresel tanımlar ve saptamalar bağlamında yaklaşım bir zorunluluktur.⁸⁵

1.3.1.1. Fiziksel sorunlar

Vücudun çeşitli organlarında meydana gelen hastalık, hasar ve zararlardır. Bağımlılık oluştuğunda bu sonuçlar kaçınılmazdır. Bu sorunların oluşumunda yaş önemli bir faktör değildir. Hangi madde kullanılmış olursa olsun tüm organlar bu durumdan etkilenecek ve çok çeşitli hasarlar ve hastalıklar ortaya çıkacaktır.⁸⁶

1.3.1.2. Ruhsal sorunlar

Öncelikle bireyin kendine, gerçeklere ve dış dünyaya uyumunda sorunlar ortaya çıkar. Bunlar sıkıntı, bunaltı, yaşama isteğinde azalma, uygunsuz öfke ve saldırganlık, davranışlarda dengesizlik, toplumdan kendini soyutlama, yalan söyleme, çalma, suç işleme gibi olumsuz davranışlar sergileme, dengesiz duygusallık ve daha ileri boyutlarda ruhsal hastalıklar ortaya çıkabilir.⁸⁷

- Kullanım sürecinde önceleri yavaş yavaş toplumdan soyutlanma başlar.

⁸⁴ Köknel, Ö. Bireysel ve Toplumsal Şiddet, Altın Kitaplar, İstanbul, 1996, s.95

⁸⁵ Köknel, a.g.e., s.102

⁸⁶ Balcıoğlu, İ. Şiddet ve Toplum, Bilge Yayınları, Sosyoloji Dizisi:3 İstanbul, 2001, s.78

⁸⁷ Balcıoğlu, a.g.e., s.78

- Önceleri çevresel ilişkiler maddenin kullanıldığı ortamla sınırlı kalmaya başlar.
- Diğer arkadaş ilişkileri, toplumsal etkinlikler gitgide azalır.
- Gelişen olumsuz davranışlar da kişinin toplumdan dışlanmasına katkıda bulunur.
- Maddeyi elde etmek, belirtilerini ve yoksunluk belirtilerini gizlemek için yapılan uğraşlar kişinin toplumsal uğraşlarını kısıtlar. Okul iş gibi sorumluluklar geri plana itilir.
- Sağlık sorunları oluşur ve sonuçta üretkenlik kaybolur.

Ayrıca gelişen tüm bu olumsuzluklar kişinin destek sistemlerini de yetersiz hale getirir(aile ilişkileri kopar, arkadaşlar uzaklaşır, ekonomik yetersizlik ve iş kayıpları kişinin yaşamını sürdürmesinde zorluklara yol açar.⁸⁸

1.3.1.3. Şiddete Eğilim

Uyuşturucu maddeler saldırgan davranışları ve şiddet eylemlerinin ortaya çıkmasında doğrudan doğruya rol oynarlar. Bağımlılığa yakın kişilik yapısı olanlar dürtülerinden içgüdülerinden kaynaklanan davranışı bastıramazlar, denetleyemezler, engelleyemezler, erteleyemezler. Üst benlikleriyle, haz ilkesi ile gerçek arasında sağlıklı bağlantı teorizasyonları. Genel olarak davranışlarının sorumluluğunu taşımazlar, pişmanlık ve suçluluk duymazlar. Cinsel hayatlarında da sıklıkla sapmalar gösterir, saldırgan davranış ve şiddet içeren eylemlerde bulunurlar.⁸⁹

Alamut Kalesine 30 yıl egemen olan Hasan Sabbah' ın örgütlenme biçimi alkol, uyuşturucu madde ve telkinlerden yararlanarak uyguladığı “beyin yıkama” yöntemi ile yetiştirdiği militanlarına, bir çok meşhur kişiyi öldürtmüştür. Bu tarz gizli örgütlenme ve militan yetiştirme örnekleri, beyin yıkama bakımından üzerinde önemle durulması gereken tarihi bir olaydır.⁹⁰

II. Dünya Savaşı'nda, Alman ordusunda uyarıcı bir madde olan amfetamin, askerlerin dayanma ve savaşma gücünü arttırmak için fiziki ve ruhsal uyarıcı olarak kullanılmıştır. Aynı şekilde Japonya, ABD ve İngiltere ordularında da bu maddelerden yararlanılmıştır. LSD, Avrupa ve ABD'nin birçok yöresinde casuslar, gizli ajanlar, yer altı örgütlerince ya karşı tarafın düşüncelerini anlamak ya da değiştirmek amacı ile, başka bir deyişle ‘beyin yıkama’ amacı ile kullanılmıştır. Günümüzde de büyük ülkeler arasındaki karşılıklı

⁸⁸ Sabuncuoğlu, H. Uyuşturucu Bağımlılığı, MEB Sağlık İşleri Daire Başkanlığı, Ankara,1994, s.56

⁸⁹ Köknel, a.g.e., s.95

⁹⁰ Köknel, a.g.e., s.102

casusluk olaylarında bu tür maddelerden yararlanıldığına ilişkin veriler olduğu söylenmektedir.⁹¹

1.3.1.4. Sağlık Sorunu

Bağımlının sağlığı bozulur. Vücut fizyolojisinde ve işleyişinde değişiklikler ve normal olmayan belirtiler görülebilir. Çeşitli organ işlevlerinde artma veya azalma görülebileceği gibi bazılarının çalışmaması veya bir başka işlevi etkilemesi söz konusu olabilir. Vücudun normal işleyiş düzeni ve sistemi bozulur. Bunu hissetmemek mümkün değildir. Ayrıca özel sağlık kuruluşları ve rehabilitasyon üniteleri yeterli olmadığından, bunlardan yararlanmak isteyen bağımlının başvurusu cevapsız kalabilmektedir.⁹²

1.3.1.5. Ekonomik Sorun

Bağımlılık yapan maddeler hem pahalıdır, hem de temini güçtür. Sürekli bir harcama yapabilmek için devamlı bir kaynak gereklidir. Bu sağlanamayınca, mevcut sorunlara yenileri eklenir. Bağımlı kimse bir yerden destek aramaya başlar. Çoğu kez uyuşturucu kullananlar, aynı zamanda uyuşturucu maddenin ticaretini, alım satımını da yapmak zorunda kalırlar. Bu tür faaliyetler kişileri yasadışı yollara başvurma gibi olumsuzluklara yöneltir. Bunu suç-ceza kavramları izler; konu adalete intikal eder ve böylece sorunlar büyür.⁹³

1.3.1.6. Doğru Karar Verememe Sorunu

Uyuşturucu bağımlısının sağlıklı düşünme ve sağlıklı karar vermesi güçtür. Tüm maddeler merkezi sinir sistemini etkilediğinden, istikrarlı doğru düşünme sistemi geliştirme ve buna göre günlük yaşamını sürdürme zorlaşır. Yanlış karar yeni yanlışları ve yanlışlıkları doğurur ve bunalım baş gösterir.⁹⁴

1.3.1.7. Yaşam Sorunu

Bağımlının bağımlı olmadan önceki yaşamı değişmiş, yaşam biçimi farklı olmuştur. Ailesi, ana-baba ve kardeşleriyle, çevresiyle, akrabalarıyla, iş ve çalışma ortamı ile ilişkisi, bağlantısı eskisi gibi değildir. Onun için iyi ilişkiler kurulması gereği de önemli değildir. Kendi kurduğu dünya, kendisi için yeter hale gelmiştir. Kendisi ve kullandığı uyuşturucu

⁹¹ Balcıoğlu, a.g.e., s.78

⁹² Balcıoğlu, a.g.e., s.78

⁹³ Balcıoğlu, a.g.e., s.79

⁹⁴ Balcıoğlu, a.g.e., s.80

dışındaki her şey değerini yitirmiştir. Kurduğu, düşündüğü yaşam tarzını değiştiremez, değiştirilmesini de istemez.⁹⁵

1.3.1.8. Eğitim Sorunu

Bağımlı genç öğrenimini sürdüremez. Okul, öğretmen, öğrenme sorunları doğar, büyür; çözümlenemez hale gelir. Çevrenin olumsuz bakışı ve tutumu da, gencin eğitim sürecinden kopmasına sebep olur. Artık onun için yeni şeyler öğrenmek, okumak, hayatını şekillendirmek, yararlı olmak gibi düşünceler birer lükstür. Uyuşturucu ile şekillendirilmiş bir dünyada eğitim-öğretimin anlamı ve yeri yoktur.⁹⁶

1.3.1.9. Çalışma ve İş Sorunu

Bağımlı bir işte çalışıyorsa bunu sürdüremez. Çalışma isteği kalmamıştır. Öğrenimini tamamlayıp yeni bir işe girmek de mümkün olmaz. Bir işi olan bağımlının ise işvereni ve iş çevresi bağımlıya karşı olumsuz tavır takınır.⁹⁷

1.3.1.10. Yanlılıklar Sorunu

Bağımlı, uyuşturucuya niçin başladığını düşünür ve bazen yanlış yaptığını dile getirir. Ancak uyuşturucu kullanmaya devam ederek yanlılığa yenilerini ekler. Ayrıca günlük yaşamında da başka hata ve yanlılıklar yapma ihtimali fazladır. Yanlış kararlar alır, yanlış sonuçlarla karşılaşır. Bildiği tek şey kendi doğrularıdır. Öğüt verme onu etkilemez veya aksine tesir verir.⁹⁸

1.3.1.11. Suç ve Ceza Sorunu

Konu yasa dışı olduğundan mevcut toplum kuralları da uyuşturucuyu kabul etmediğinden bağımlılar suçlu sayılır ve cezalandırılmaya adaydır. Çoğu kere de cezalandırılırlar. Bazen yeni suçlar buna eklenir. Yapılan araştırmalar göstermiştir ki; uyuşturucu bağımlıları arasında suç işleme oranı oldukça yüksektir.⁹⁹

1.3.1.12. Güvenlik Sorunu

Yarın ne olacak? Gibi bir endişe bağımlıda yoktur. İçinde bulunduğu yer ve zamanla ilgili güvencesi de yoktur. Sürekli endişe, korku ve herkesin kendine karşı olduğu

⁹⁵ Sevil, a.g.e., s.75

⁹⁶ Sevil, a.g.e., s.76

⁹⁷ Sevil, a.g.e., s.76

⁹⁸ Balcıoğlu, a.g.e., s.80

⁹⁹ Balcıoğlu, a.g.e., s.80

düşüncesindedir ve bu düşünce de onun için yaşamı çekilmez kılar. Kişilikle ilgili kimlik bunalımı da mevcuttur. Güvensizlik sadece günlük yaşamda değil çeşitli ruhsal faaliyetlerde de kendini gösterir. Bağımlı da bu durum özgüven eksikliği, hatta yokluğu olarak yerleşir.¹⁰⁰

1.3.1.13. İletişim Sorunu

İnsanların birbirleriyle anlaşmaları, görüşmeleri, konuşmaları iletişimle sağlanır. Bağımlıların iletişim ve etkileşim sorunları da vardır. Toplum, aile ve çevreden tecrit edilmiş olmanın verdiği sıkıntı ve bunun belirtileri baş gösterir.¹⁰¹

1.3.2. Uyuşturucu Madde Kullanımının Sosyal Ve Maddi Etkileri

1.3.2.1. Sosyal Etkileri

Sosyal bir varlık olan insanın çevresi ile uyum içinde olması, akıl ve zihin sağlığı ile mümkündür. Bu sebeple akli ve zihni hayatın en büyük en büyük düşmanı olan uyuşturucular, insanın uyum gücünü zaafa ve iflasa götürmekle onu aileden, toplumdan ve çevresinden kopararak, yalnızlığa, bunalıma ve hemen ardından da sorumsuz, hayvani bir hayata mahkum eder. Bağımlıyı yaşayan bir ölü haline getirir. Bu sebeple, uyuşturucuların, bağımlıya, aile hayatına, doğacak çocuklara, iş hayatına, aile ve ülke ekonomisine ve toplumsal ahlaka (namus, iffet, şeref, haysiyet v.s.) verdiği zararlar ifadelere sığdırılmaz.¹⁰²

Suç, bir toplumda istenmedik davranışlar olarak nitelenen fiillerdir. Kentleşme ve endüstrileşme gibi süreçler sonucu, suç oranları artmakta hatta nitelik değiştirmektedir. Daha çok köyden kente göç esnasında sosyo-kültürel, ekonomik ve fiziksel anlamda önemli değişimler yaşanmaktadır. Suçluluğun artması norm ve değerlerin, etkinliklerinin azalmasına dolayısıyla bireylerde hangi davranışların doğru ve yanlış olduğuna ilişkin şüphelere yol açar. Özellikle bireyler, sapkın davranışların yeterince cezalandırılmadıklarını ya da bu kişilerin kolaylıkla kanun karşısında kaçabildiklerini gördüklerinde normlar konusunda şüpheyi düşmeye başlarlar. İntiharların, cinayetlerin, her türlü fuhuş, gasp ve anarşinin temelinde uyuşturucu vardır.¹⁰³

¹⁰⁰ Balcıoğlu, a.g.e., s.80

¹⁰¹ Sevil, a.g.e., s.76

¹⁰² Solgun, S. Uyuşturucu Madde Kaçakçılığı ve Alternatif Çözüm Önerileri, Yüksek Lisans Tezi, Muğla 2002, s. 40

¹⁰³ Solgun, a.g.e., s.40

İnsanlığın çağlar boyu tartışmasız anlaştığı belki de tek konu, çocukların toplumun geleceği olduğu gerçeğidir. Ancak tedavi programlarına giren bir çok genç, ailelerin öğrenmesinden önceki en az iki yıldan beri madde kullandıklarını açıklamaktadırlar. Uyuşturucu madde kullananların çoğunun bir ailesinin olması ve ailesiyle birlikte yaşıyor olması, sadece kimsesiz ve yalnız olanların uyuşturucuya başlayacağı tezini çürütmektedir. Bununla birlikte bir ailesi olup da gerçek manada yalnız olanların uyuşturucuya başlayabileceği gerçeği inkar edilemez. Birçok aile kendi çocuklarının böyle maddelerle karşılaşmayacağını düşünmektedir.¹⁰⁴

Madde kullanımı ve bağımlılığı sosyal bir olgudur ve temel sebepleri ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel problemlerden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla, sadece polisiye yöntemler kullanmak, madde kullanımı ve bağımlılığını kontrol ve önlenmesinde başarı sağlayabilmek için yeterli değildir. Bunun için polis ile halkın karşılıklı anlayış ve uyum içinde olmaları gerekmektedir. Polisin suçla mücadele edebilmesi için halk desteğini ve dolayısıyla sosyal kurumların desteğini alması bir zorunluluktur. Bu bağlamda madde kullanımı ve bağımlılığı ile mücadelenin ortak bir perspektifle ve belli bir plan içerisinde yürütülmesi ve toplumdaki her kesimin mücadele içinde yer alması amacı doğrultusunda çalışmalar sürdürülmelidir.¹⁰⁵

1.3.2.2. Maddi Etkileri

Bağımlılık yapan maddeler günümüz toplumlarının en öncelikli sorunları arasında yer almaktadır. Dünyanın 15-64 yaş arası nüfusunun % 5' ine tekabül eden yaklaşık 200 milyon insanın son bir yıl içerisinde bağımlılık yapan maddelerden en az bir kez kullandığı göz önüne alındığında sorunun büyüklüğü ve yaygınlığı daha iyi anlaşılmaktadır.

Bağımlılık olgusu bir kriminal olgu olmaktan çok medikal bir sorun olarak kabul edilse bile, bu sorun kanıksanarak modern toplumların kaderiymiş gibi görülemez. Uyuşturucu madde sorunu tüm ülke ve toplumların ortak sorunudur ve insanlığa karşı işlenen bir suçtur.¹⁰⁶

Madde bağımlılığı Türkiye'de ve Dünyada artış gösteren bir sorundur. Madde bağımlılarının sayısı giderek artmakta ve yaş ortalamaları da düşmektedir. Madde kullanımının yaygınlığını ruhsal ve toplumsal etkenler, kentleşme, sanayileşme, göç etkileyebilirken, bu durumda toplumları tıbbi, ekonomik, hukuksal ve toplumsal yönlerden

¹⁰⁴ Solgun, a.g.e., s.41

¹⁰⁵ Solgun, a.g.e., s.41

¹⁰⁶ Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele, TADOC, Ankara,2006,s. 1

etkilemektedir. Eğlence kültürü ile birlikte yaygınlaşan madde kullanımı, özellikle batı toplumlarında kendine daha geniş alanlar bulabilmektedir. Dünya toplumlarının birbirleriyle bütünleşmesi sonucu, Türkiye’de ciddi sorunlar yaratmaya başlamıştır. Ayrıca Türkiye’nin bağımlılık yapan maddelerin trafiğinde dünyada stratejik bir noktada bulunması tehlikeyi arttırmaktadır.¹⁰⁷

Dünyanın birçok gelişmiş ülkesinde toplumlar sapkın davranışları önlemek için bütçelerinden çok büyük miktarlar ayırmaktadırlar. Hâlbuki bu paralar eğitim, sağlık gibi olumlu yönler kanalize edildiği takdirde toplumların refahı için çok önemli adımlar atılabileceği bir gerçektir.¹⁰⁸

Madde bağımlılığı, tedavisinin uzun zaman alması, iş kaybına ve sosyal problemlere neden olması, ekonomik açıdan daha külfetli olması, korunmaya yönelik daha kapsamlı çalışmalar yapmayı gerektirmektedir. Madde kullanımı yaygınlığı hakkında daha ayrıntılı bilgiler edinmek, koruyucu çalışmalar için gerekli ve önemli bir adımdır.¹⁰⁹

1.3.3. Uyuşturucu Madde Kullanımının Nedenleri

Madde kullanımına başlamanın nedenleri çok çeşitlidir. Bugüne kadar tek bir etken ve neden saptanamamıştır. Madde kullanımının; biyolojik, psikolojik ve sosyal etkenler olmak üzere birçok nedenle bağlantılı olabileceği görülmektedir. Bunun yanında kişileri madde kullanmaya iten kendine özgü değişik nedenler de olabilir.¹¹⁰

Madde kullanım nedenlerini açıklamaya çalışan farklı görüşler gözden geçirildiğinde; hiçbir disiplin ya da bakış açısının bu olayı tek başına açıklamaya yeterli olmadığı görülür. Bu nedenle biyolojik-psikolojik ve sosyal açıklamaların birlikte ele alınması uygun görülmektedir.¹¹¹

1.3.3.1. Merak

Merak, insani bir yönelim olarak aynı merakı paylaşan diğer insanları bir araya getirir. Bu doğrultuda kurulmuş olan arkadaş gruplarında inisiyatif, kullanıcı ağırlıklıdır. Böylesi gruplar dışa kapalı olup, kendi kuralları içerisinde hareket ederler. Kişiler maddenin yaratacağı etkiyi merak ettikleri için madde alabilirler. Aile bu tür bir alışkanlığın

¹⁰⁷ Altıntaş, H. Temel, F. Benli E. ve ark. Bağımlılık Dergisi, 2004,c.5:6, s.108

¹⁰⁸ TADOC,a.g.e, s.2

¹⁰⁹ TADOC,a.g.e, s.2

¹¹⁰ Ögel, K. Erol, B. Çocuklarda Sigara, Alkol ve Madde Bağımlılığı”Çocuğum Madde Bağımlısı Olmasın”,Morpa Kültür Yayınları, İstanbul,2005, s.32

¹¹¹ Ögel, a.g.e., s.32

başlanması ve önlenmesinde büyük önem taşır. Gençlik döneminde bir gruba ait olma çabası gencin psikolojik sağlığı açısından gerekli bir ihtiyaçtır. Bir gruba ait olmak isteyen genç, önemseydiği arkadaşları madde kullanıyorsa yakınlarının desteği ile bu gruptan ayrılabilir ya da yeterli desteğe sahip değil ise arkadaşlarının “bir kereden ne çıkar” telkinleri ile madde alabilir.¹¹²

1.3.3.2. Arkadaş Baskısı

Arkadaş baskısı ikinci önemli etkidir. Bir arkadaş ortamında yapılan ısrara çoğunlukla dayanılamamaktadır. Arkadaş grubunun dışında kalmak, onlardan farklı olma korkusu yaşanmaktadır. Bu nedenle bireyin kendi hakkını koruyarak ‘hayır’ diyebilmesi çok önemlidir.¹¹³

1.3.3.3. Sorunlarla Başa Çıkamamak

Sorunlarını çözmek için başka yol kalmadığına inanıldığı zamanlarda da kullanım sık görülür. Bir başka deyişle çaresizlik önemli bir etkidir. Bu nedenle bireylere sorunlar ile başa çıkma yöntemlerinin kazandırılması önemlidir. Bir sorun karşısında nasıl davranmaları gerektiğinin öğretilmesi ve bugüne kadar kullandıkları yanlış davranış biçimlerinin düzeltilmesi gerekir. u maddeleri kullanmak kişinin kendini kanıtlamasının bir yolu olarak algılanmaktadır. Farklı ve değişik gözükmek, bir tür beğeni toplamak amaçlanmaktadır.¹¹⁴

1.3.3.4. Kişilik Özellikleri

Madde kullanmaya başlamada kişisel özelliklerin payı büyüktür. Alışılmış kurallara karşı başkaldırabilen, duygusal açıdan dengesiz, çabuk parlayan olgunlaşmamış kişiler, çevrelerine uyumda güçlük çekerler. Bunun yanında yapılan araştırmalara göre; madde kullanan bireylerin kişilik olarak daha çok iki ayrı uçta yer aldıkları tespit edilmiştir. Bu uçlardan birisi yeterli sosyal ilişki teoriyan, içe kapanık kişilerdir. Diğer grup ise aksine çok hareketli saldırgan kişilerdir. Her iki uçta madde kullanımı ve bağımlılığı riski diğer gruplara göre daha yüksektir.¹¹⁵

¹¹² Ögel, a.g.e., s.32

¹¹³ Ögel, a.g.e., s.33

¹¹⁴ Ögel, a.g.e., s.33

¹¹⁵ Ögel, a.g.e., s.34

1.3.3.5. Aile İlişkileri

Aile ile çeşitli sorunlar yaşayan bireylerde, madde kullanım yaygınlığı daha fazla bulunmuştur. Özellikle küçük yaştaki çocukların madde kullanmaya başlama temel nedenlerinden birisi aile içi sorunlardır. Bu nedenle aile değiştiği zaman çocuk da değişmekte ve madde kullanmayı bırakmaktadır. Ailenin çocuğu yetiştirme tarzı düşmanlık ve duygusal reddedilme yaratmayacak şekilde olmalıdır. Ailenin çocuğa olan tutumu ile suçluluk ve uyumsuzluk arasında doğrudan bir ilişki mevcuttur.¹¹⁶

1.3.3.6. Eğitim Düzeyi

Bireyin ve ebeveynlerinin eğitim düzeyi çok önemli bir belirleyicidir. Bireyin eğitimindeki zafiyet, yetersizlik ve yanlışlıklar ya da maddeci felsefeye dayalı eğitimler insanları bencillığe, şahsi çıkarıcılığa ve cismani hazcılığa iten temel sebeplerdendir. Bunun yanında özellikle bireyin annesinin eğitim düzeyinin düşük olması, madde kullanımını arttırıcı bir etken olarak değerlendirilmiştir. Bu durum her eğitim düzeyi düşük anne babanın çocuğunun madde kullandığı anlamına gelmez. Ancak madde kullanımında ebeveynin eğitim düzeyi ile diğer etkenlerin ilişkisi belirleyici olmaktadır.¹¹⁷

1.3.3.7. Sosyal Etkenler

Madde bağımlılığına yönelme konusunda yapılan araştırmalar gençlerin toplum değerine uymayan, yakıp yıkıcı, vurup kırıcı davranışlarının altında hemen daima bir kaygının yattığı ortaya konmuştur. Kaygının nedenlerini araştırırken psikolojik faktörlerin yanı sıra, memleketin antropolojik, sosyo-kültürel, ekonomik koşullarının kişiyi ne şekilde etkilediğini göz önünde bulundurmak gerekir. Çünkü kaygının ortaya çıkışı, kişinin bu faktörlerden etkileniş tarzına bağlıdır.¹¹⁸

Kaygıyı ifade etme tarzı, milli karaktere göre değişmektedir. Daniel Lerner Anadolu’da ki Türkler ile yaptığı görüşmelere dayanan araştırmasında Türk toplumu geleneksel, geçiş halinde ve modern olmak üzere üç gruba ayırmakta, büyük bir çoğunluk teşkil eden köydeki geleneksel grupta kişiliğin “daralmış benlik” özelliğinden bahsetmektedir. Bu şekilde bir aile sistemine ve toplumsal baskıya dayanan, gencin Ericsson’un tecrübesi esaslarından kendine itimat, inisiyatif, sorumluluk hislerinin gelişmesini engelleyen eğitim genci bir inhibition’a sürüklemektedir. Bizde gençliğin sadece aşırı eğlence grupları teşkil

¹¹⁶ Ögel, a.g.e., s.35

¹¹⁷ Kaptanağası, a.g.e., s. 40

¹¹⁸ Kasatura, a.g.e. s.120

ederek toplumun dikkatini çekmesi ve başka taşkınlıklar olmaması, bizim gençlerimizde bir kaygı olmadığından değil, böyle bir baskı sonucudur.¹¹⁹

Daralmış benlik özellikleri ile yetişen genç, yaşının gereği olarak kendini kanıtlama ve bağımsızlaşma ihtiyacını duyduğunda baskı ile özerkliğin çatışmasını yaşayacaktır. Kendine uygulanan baskıyı ortadan kaldırmaya çalışmak ve bağımsızlık kazanmak genç bir birey için kaygı doğuran bir durumdur. Şöyle ki birey duyduğu sıkıntı ve güvensizliği kendine geçici bir yapay güven sağlayacak bir madde ile yenmeye çalışabilir.¹²⁰

1.4 .Uyuşturucu Madde Ticaretinin Değerlendirilmesi

1.4.1. Dünyada Uyuşturucu Madde Ticareti

Uyuşturucu maddeler, fert-toplum ilişkisini kötü yönde etkileyerek insanın sosyal hayatında olumsuzluklar oluşturma, akıl ve fiziki yapısında ciddi sorunlar yaratma ve kişi özgürlüğünü kısıtlayarak kendine köle yapma özellikleriyle, insanlık tarihi kadar eski bir geçmişe sahiptir. Bu maddeler, farklı coğrafi ve iklim şartlarında değişiklikler göstermiş; Amerika kıtasında koka, Asya’da haşhaş, Afrika ve dünyanın diğer bölgelerinde kenevir bitkisi şeklinde ortaya çıkmıştır. Hatta teknolojik gelişmeler sonucunda sentetik uyuşturucular olarak da (ecstasy, captagon vb.) dünya uyuşturucu madde piyasasında yerini almıştır. Bu maddelerin geçmişten günümüze taşınmasında bazı etkenler önemli rol oynamaktadır. Bağımlı sayısının artışı, yüksek kar marjı, terörist faaliyetler ve dünyanın siyasal yapısındaki değişimler uyuşturucu madde üretimi ve kaçakçılık güzergâhlarını yakından etkilemiştir.¹²¹

Ülkelerin kanun uygulayıcı birimlerinin bu yüksek karlı faaliyete karşı verdiği mücadele, karşı karşıya oldukları sorunun ekonomik ve sosyal büyüklüğü karşısında zaman zaman çeşitli sebepler ile sekteye uğramaktadır. Bu mücadelenin en zor kısmı özellikle arz ile mücadele esnasında karşılaşılan uluslararası koordinasyon eksikliğidir.¹²²

Uyuşturucu kaçakçılığı olarak tanımlanan bu faaliyet adı üzerinde ülke sınırlarını ve bu sınırlardaki kontrolleri kaçak yollardan çeşitli yöntemlerle aşmakta ve en önemlisi bu kaçakçılık faaliyetini yürütürken sınırlar ötesi ortakları ile muazzam bir uyum içerisinde çalışmaktadırlar. Yani uyuşturucu kaçakçılarının uluslar arası koordinasyon anlayışı

¹¹⁹ Kasatura, a.g.e. s.121

¹²⁰ Kasatura, a.g.e. s.121

¹²¹ EGM, KOMDB., 2006 Raporu, Mart 2007, s.2

¹²² KOMDB., 2006 Raporu, s.2

maalesef mücadeleci birimlerininkinden daha ileridedir. Elbette ki bu durumun temel sebebi bu tip organizasyonların ırk, ideoloji gibi kavramları bir kenara bırakarak ortak paydaları olan para kazanma olgusu ve ortak paydasında buluşabilmelerinden ileri gelir. Genel itibari ile sınır bölgelerinin çeşitli sebeplerden dolayı istikrarsızlaştırılmış bölgeler olması bu tip suç organizasyonları için ideal durumu oluşturur. İşte tam bu sebeple terörizm ve uyuşturucu kaçakçılığı birbirini besleyen önemli iki faktördür. İlk etapta ideolojik bazı hedefler uğruna kendisini savaş halinde gören ve hissedilen toplulukların savaşta her şey mubahtır anlayışı doğrultusunda uyuşturucu kaçakçılığı gibi sonucu insanlık dışı durumlara sebebiyet veren bir olguyu dahi mücadele ettiklerini düşündükleri hedef doğrultusunda yan unsur olarak değerlendirdikleri görülür. Ancak dünyanın birçok yerinde ve tarihte örneklerinde görüldüğü üzere sözde dava ya da ideolojinin maddi açıdan desteklenmesi adına yan unsur olarak kullanılması maksadıyla içine girilen bu faaliyet sonuçta sözde dava ve ideolojilerin önüne geçerek amaç haline gelir. Hatta ilk etapta karşı cephelerde bulunan farklı düşüncede ve birbirlerinin düşmanları olduklarını düşünen kişilerin yine ortak payda olarak para kazanma olgusunun etrafında bir araya geldiklerini, uyuşturucu kaçakçılığı gibi faaliyetleri birlikte gerçekleştirmeye başladıklarını görmek şaşırtıcı olmamalıdır.¹²³

Uyuşturucu fiyatları üretim bölgelerinden tüketim bölgelerine doğru büyük bir farklılık göstermektedir. Üretim bölgesi ile tüketim bölgesindeki mesafe arttıkça fiyatlar artmaktadır. Üretimden tüketime uyuşturucu madde ticaretinden büyük rant elde edilmesi organizasyonlar için cazip bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır. Bu durum uyuşturucu madde kaçakçılığı faaliyetlerini körüklemektedir.¹²⁴

Dünyada artış kaydeden terör olayları göstermektedir ki, terör örgütleri, faaliyetlerini finanse edebilmek amacıyla, yasadışı uyuşturucu maddelerin imalatından, taşınmasından, dağıtılmasından elde edilen paradan pay almaktadırlar. Bu faaliyetleri sürdürmek isteyen bazı terör örgütlerinin yasadışı uyuşturucu madde üretiminin gerçekleştirildiği, siyasi istikrarsızlıkların hakim olduğu ülkeleri faaliyet alanı olarak seçtikleri bilinen bir gerçektir.

125

Bağımlı nüfusu açısından değerlendirildiğinde ülkemizin nispeten avantajlı bir durumda olduğu görülmektedir. Ciddi bir geçiş yolu üzerinde bulunmasına rağmen özellikle

¹²³ KOMDB., 2006 Raporu, s.2

¹²⁴ EGM, KOMDB., 2002 Raporu, Ankara2003 s.1

¹²⁵ KOMDB., 2002 Raporu, s.2

çekirdek aile yapısının henüz dinamiklerini tam anlamı ile kaybetmemiş olmasının bağımlı sayısı oranlarının bölge ülkelerindeki örneklerine nazaran çok düşük seviyelerde kalmasını sağladığı değerlendirilmektedir. Ancak bu durum bağımlı sayısının ve toplam nüfusa oranının her geçen gün arttığı gerçeğini de maalesef değiştirmemektedir. Arz edici organizasyonlara yönelik kanun uygulayıcı birimler tarafından sürdürülen operasyonel faaliyetlerin yanı sıra, bağımlılığı önleyici ve bağımlılıkla mücadele noktasında da ilgili kurumlarımızın ve sorumluluk noktasındaki kişilerin güncel projeler üretme ve uygulamalarının gerektiği açıktır. Bu sorunla nispeten daha önce karşılaşmış ve çeşitli mücadele yöntem ve taktiklerini uygulamış ülkelerin tecrübelerinden faydalanmak zaman kazanma açısından faydalı olacaktır.¹²⁶

Bu unsurlara bağlı olarak gelişen yasadışı uyuşturucu madde ticareti tüm dünya ülkelerini etkisi altına almıştır. Halen yasadışı uyuşturucu üretim merkezlerinden, tüketim bölgelerine doğru bir uyuşturucu trafiği söz konusu olurken, gelişmiş teknolojiye sahip batı ülkelerinden ise yasadışı uyuşturucu üretim merkezleri- ne uyuşturucu imalinde kullanılan kimyasalların kaçakçılığı söz konusudur. Dünyadaki globalleşme hareketleri, sınırların sadece sanal bir çizgi olarak kalması uyuşturucu kaçakçılığının sadece ülke sorunu olmaktan çıkararak bölgesel, uluslararası hatta kıtalar arası suç türüne dönüşmesine neden olmuştur. Bu da genel anlamda uyuşturucu madde kaçakçılığı ile mücadelede üretim, transit ve tüketim alanlarındaki ülkelerin eşit seviyede mücadele etmeleri gerektiği gerçeğini ortaya koymaktadır. Avrupa-Asya arasında yasadışı uyuşturucu madde trafiği ana hatları ile incelendiğinde; bu trafiğin tek bir yol izlemediği, güzergâhın geçtiği ülkedeki sosyal, siyasal ve ekonomik etkilerden etkilenerek sapmalar gösterdiği gözlenmektedir. Bunda, kanun uygulayıcı birimlerin etkin mücadelesi de rol oynamaktadır.¹²⁷

Ülkemizin bulunduğu coğrafyada uyuşturucu maddelerin sevk edildiği üç ana güzergâh bulunmaktadır;

1.4.1.1. Balkan Rotası

Ülkemizi etkileyen güzergahlar içerisinde en önemli rotalardan biridir. Aynı zamanda tarihi İpek Yolu'nun devamı niteliğindedir ve üretim bölgelerinden başlayıp, ülkemiz üzerinden tüketim bölgelerine uzanan bir yoldur. Bu rota, Güneybatı Asya haşhaş ekim bölgelerinden başlayarak, İran ve ülkemiz topraklarını geçip, Balkan Yarımadası üzerinden iki ana kola

¹²⁶ EGM, KOMDB., 2004 Raporu, Eylül 2005 s.44

¹²⁷ KOMDB., 2004 Raporu, s.45

ayrılmaktadır. Birinci kol (Kuzey Yolu); Bulgaristan-Romanya-Macaristan-Avusturya üzerinden Avrupa ülkelerine varmaktadır. İkinci kol (Güney Yolu) ise, Türkiye ve Yunanistan üzerinden deniz yoluyla İtalya'ya ulaşmaktadır.¹²⁸

Balkan rotası, Afganistan ve çevresinde üretilen afyondan elde edilen eroin maddesini, Avrupa uyuşturucu pazarına nakletmek üzere, uzun yıllar kaçakçıların kullandığı önemli bir güzergâh olmuştur. Balkan rotası üzerindeki uyuşturucu madde trafiğinde, güzergâh üzerinde bulunan ülkelerin üretici, transit ve tüketici olarak üç ana gruba ayırmak mümkündür.¹²⁹

Balkan Rotası üzerinde afyon ve türevlerinin doğudan batıya, kimyasal maddelerin ve sentetik uyuşturucuların ise batıdan doğuya kaçakçılığı söz konusu olup, Türkiye çift yönlü bir akıma maruz kalmaktadır.¹³⁰

1.4.1.2. Kuzey Karadeniz Rotası

Kaçakçılık güzergâhları, güvenli yol ilkesi gereği sürekli değişiklikler göstererek, kontrol mekanizmalarının tam olarak kurulamadığı bölgelere kaymaktadır. SSCB'nin dağılmasından sonra ortaya çıkan belirsizlikler, otorite boşlukları ve ülkemizdeki mücadelenin olumlu etkileri sonucunda, Kuzey Karadeniz'de yeni ve alternatif bir rotanın olduğu geçtiğimiz yıllarda ülkemizi tarafından ortaya konmuş ve Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi tarafından da kabul görmüştür.¹³¹

Kuzey Karadeniz Rotası, Güneybatı Asya'dan iki ayrı kol halinde gelerek Karadeniz'in kuzeyinde birleşmektedir. Birinci kolu (Kuzey Yolu), Afganistan'dan başlayıp, Orta Asya Cumhuriyetlerini geçerek, Rusya, Ukrayna, Beyaz Rusya ve Polonya üzerinden Batı Avrupa pazarlarına ulaşmaktadır. İkinci kolu (Güney Yolu) ise, yine Afganistan'dan İran'a, oradan da kuzeye yönelerek Azerbaycan, Ermenistan, Gürcistan ve Rusya'ya, devamında da Batı Avrupa'ya ulaşmaktadır.¹³²

1.4.1.3. Doğu Akdeniz Rotası

Avrupa'daki tüketim bölgelerine Güneybatı Asya kaynaklı uyuşturucunun sevkıyatında önemli yollardan biri de, Pakistan limanlarından Hint Okyanusu, Kızıldeniz, Süveyş

¹²⁸ Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı Yayınları “**Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele**” Ankara, Ocak 2006 s.13

¹²⁹ KOM a.g.k. s.14

¹³⁰ KOM a.g.k. s.14

¹³¹ KOM a.g.k. s.15

¹³² KOM a.g.k. s.16

Kanalı ve Kıbrıs üzerinden devam ederek Batı Avrupa'ya ulaşan Doğu Akdeniz deniz yoludur.¹³³

Son yıllarda, hem Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suçla Mücadele Ofisi(UNODC) raporlarında, hem de Interpol istatistiklerinde dikkat çeken önemli gelişmelerden biri de, Pakistan'dan Batı Avrupa'ya doğrudan hava ve deniz yoluyla yapılan eroin maddesi kaçakçılığında yaşanan hareketliliklerdir. Pakistan havalimanlarında yakalanan ve hedefi Batı Avrupa olan eroin ile Batı Avrupa havalimanlarında yakalan Pakistan orijinli eroin bunu doğrulamaktadır. Bu rotanın ortaya çıkışında; Afganistan ve Pakistanlı kaçakçıların uyuşturucu pazarındaki paylarını, uyuşturucuyu doğrudan Avrupa ya göndermek suretiyle artırma istekleri önemli sebeptir.¹³⁴

1.4.1.4. Çift Basamak Yöntemi

Çift basamak Yöntemi, uyuşturucu maddenin güvenli yol ilkesi gereği, riskli bölgelerden partiler halinde güvenli bölgelere sevk edilip, depolandıktan sonra uygun zaman ve şartlarda partiler halinde tüketim bölgelerine sevk edilmesidir. Orta Asya'da olduğu gibi Doğu Avrupa'daki değişiklikler, organizasyonların stratejilerini etkilemişlerdir. Doğu Avrupa'da meydana gelen gelişmeler, doğu ve batı arasında kaçakçılık için yeni rotalar araştıran uyuşturucu organizasyonları için iyi bir zemin oluşturmuştur. Bu nedenle, bu avantajı kullanarak, organizasyonlar yakalanma riskini azaltmak ve tüketim bölgelerine yakın olmak için çift basamak metodunu uygulamaktadırlar.¹³⁵

UNODC 2006 Yılı Dünya Uyuşturucu Raporu'na göre, Afganistan'daki afyon üretim merkezlerinin güneye kayması, 2005 yılında Afganistan'a komşu olan ülkelere yönelik afyon ve eroin kaçakçılığı metotlarının şeklini etkilemiştir. Kuzey Doğu Afganistan'da afyon üretiminin azalması, Orta Asya Cumhuriyetlerine yönelik uyuşturucu madde kaçakçılığının azalmasına sebep olmuştur. Aynı şekilde, Doğu Afganistan'da da afyon üretiminin azalması, Pakistan'a doğru giden afyon türevi miktarını da azaltmıştır. Bununla birlikte, İran'a doğru gerçekleştirilen afyon türevleri kaçakçılığı artmaya devam etmiştir (2004 yılında Afganistan'dan çıkan afyon türevlerinin %40'ı İran üzerinden geçerken, 2005'te bu oran %60'a yükselmiştir). İran'a ulaşan afyon türevi uyuşturucu maddelerin

¹³³ KOM a.g.k. s.16

¹³⁴ KOM a.g.k. s.17

¹³⁵ KOM a.g.k. s.20

Balkan Rotası üzerinden sevk edildiği gibi Hazar Denizi, Rusya ve Ukrayna üzerinden de sevk edildiği tespit edilmiştir.¹³⁶

UNODC 2006 Yılı Dünya Uyuşturucu Raporu'na göre, dünyada yaklaşık 16 milyon insan, diğer bir deyişle 15-64 yaş arası dünya nüfusunun %0.4'ü afyon ve türevleri kullanıcısıdır. Afyon ve türevi uyuşturucuları kullanan 16 milyon insanın %70'i eroin kullanıcısıdır. Ancak bu oranlar bölgelere göre değişmektedir. Afrika'da rapor edilen afyon ve türevi kullanıcılarının tamamı eroin kullanıcısıdır. Asya'da ise afyon ve türevi kullanıcılarının %64'ü eroin kullanıcısıdır.¹³⁷

Dünya pazarında işlenmemiş (marihuana) ve işlenmiş (toz) esrar olmak üzere iki çeşit esrar üretilmektedir. Tüm uyuşturucu yakalamaları değerlendirildiğinde, dünyada en çok, işlenmemiş ve toz halde esrar kaçakçılığı yapıldığı görülmektedir. Toz esrar maddesi dünya genelinde 40 farklı ülkede üretilmektedir. Bu ülkelerden Fas, Afganistan ve Pakistan en önemli toz esrar maddesi üreticisidir.¹³⁸

Kenevir bitkisi hemen hemen her ülkede yetiştirilmekte, gelişmiş ülkelerde ise ev gibi kapalı alanlarda kenevir bitkisi üretimi yaygınlaşmaktadır. Diğer yasadışı uyuşturucuların aksine esrar kullanıcıları kendi maddelerini üretebildikleri için kenevir bitkisi üretimi çok yaygın ve dağınıktır. Çok az sayıdaki devlet kendi ülkesindeki kenevir bitkisi ekimi ve bu alanlardan elde edilen uyuşturucu miktarıyla ilgili kesin bilgi verebilmektedir.¹³⁹

Birçok Avrupalı kullanıcı toz esrarı işlenmemiş (marihuana) esrara tercih etmektedir. Ancak bu, birçok pazarda değişiklik göstermektedir. Örneğin Hollanda, kapalı ortamlarda kenevir bitkisi yetiştirme konusunda öncü olmuş ve günümüzde en az 20 Avrupa ülkesi için çok önemli bir uyuşturucu madde kaynağı olmuştur. Doğu Avrupa'da ise Arnavutluk benzer bir rol oynamaktadır. Aynı şekilde bölgedeki en az 12 ülkeye hem işlenmemiş hem de toz esrar tedariki sağladığı değerlendirilmektedir. Ama yine de toz esrar kaçakçılığının büyük çoğunluğu Avrupa'ya Fas'tan yapılmaktadır. Afganistan, afyon tarlalarının yanında yetiştirdiği kenevir bitkisiyle dünyada ikinci büyük toz esrar üreticisidir.¹⁴⁰

¹³⁶ UNODC 2006, Drug Annual Report, s.6

¹³⁷ UNODC 2006, Drug Annual Report, s.6

¹³⁸ KOMDB., 2006 Raporu, s.6

¹³⁹ KOMDB., 2006 Raporu, s.6

¹⁴⁰ UNODC 2006, Drug Annual Report, s.6

Geçmiş yıllarda ülkemizde, Afganistan, İran, Lübnan ve Arnavutluk menseli esrar maddesi yakalanmıştır. Bu durumdan da ülkemizin, hem doğusundan hem de batısından gelen esrar maddesi kaçakçılığından etkilendiğini görmekteyiz.¹⁴¹

UNODC verilerine göre, 15-64 yas arası dünya nüfusunun %4'üne denk gelen yaklaşık 162 milyon insanın esrar kullandığı tahmin edilmektedir. Esrar kullanımı, Asya bölgesinde nüfusa oranla en az yaygınlık gösterdiği ifade edilse de bu bölgedeki 52 milyon kullanıcıyla dünya genelindeki toplam kullanıcıların üçte birini oluşturmaktadır.¹⁴²

Dünya genelinde kokain maddesi Bolivya, Kolombiya ve Peru'da üretilmekte ve bu ülkelerden tüm ülkelere dağıtımı yapılmaktadır. 1998-2001 döneminde kokain maddesi üretiminin arttığı, 2002-2003 döneminde ise kokain maddesi üretiminin azaldığı ve 2004 yılından itibaren yine kokain maddesi üretiminin azda olsa artmaya başladığı görülmektedir.¹⁴³

Dünya genelinde kokain üretimi aynı kalmasına rağmen kokain yakalamaları artmıştır. Potansiyel kokain üretimi 2005 yılında 910 tona ulaşmıştır. Latin Amerika bölgesinde üretilen kokain maddesi ABD ve Avrupa ülkelerini hedef almaktadır. Kokain maddesi Avrupa'ya İspanya, Portekiz ve Hollanda üzerinden giriş yapmaktadır. 2004 yılında İspanya'da 33135kg, Hollanda'da 12387kg, Portekiz de 7422kg, İngiltere'de 7060kg, Yunanistan'da 5400kg, Fransa'da 4502kg, İtalya'da 3583kg, Belçika'da 3541kg ve Almanya'da 971kg kokain maddesi yakalanmıştır. Ayrıca ülkemiz ve Rusya'nın da içinde olduğu Doğu ve Güneydoğu Avrupa'da 2004 yılında yakalanan kokain miktarı 296kg. dır. En çok yakalamayı 126kg. ile ülkemiz yaparken, ülkemizi 93kg. ile Rusya takip etmiştir.¹⁴⁴

Dünya genelinde kokain kullanımı hafif bir düşüş eğilimi gösterse de, UNODC İcra Direktörü tarafından 2 Kasım 2006 tarihinde Londra'da yapılan bir konuşmada; Avrupa'nın, kokain konusunda bir krizin eşiğinde olduğunu ve bu sorunun sadece bir takım uyuşturucu bağımlısı medyatik insanların sorunu olmadığını, bunun ötesinde birçok Avrupa ülkesini etkileyen önemli bir kriz olduğunu ifade etmiştir.¹⁴⁵

UNODC 2006 Yılı Dünya Uyuşturucu Raporu'na göre, kokain maddesinin 15-64 yaşları arası dünya nüfusunun %0,3'ü yada diğer bir ifadeyle 13 milyon insan tarafından kullanıldığı değerlendirilmektedir. Amfetamin tipi uyarıcılar (ATS), amfetaminleri

¹⁴¹ KOMDB., 2006 Raporu, s.7

¹⁴² UNODC 2006, Drug Annual Report, s.7

¹⁴³ KOMDB., 2006 Raporu, s.7

¹⁴⁴ UNODC 2005, Drug Annual Report, s.19

¹⁴⁵ KOMDB., 2006 Raporu, s.8

(amfetamin, metamfetamin), ecstasy (MDMA ve ilgili maddeleri) ve diğer sentetik (methcathinone, phentermine, fenetylline) uyarıcıları kapsamaktadır. UNODC'nin dünya genelindeki ATS üretimi için tahmini 2004 yılı için yaklaşık 480 tondur.¹⁴⁶

2004 yılında dünya genelindeki ecstasy yakalaması 8 tonu aşmıştır. En çok ecstasy üretiminin ve yine en çok ecstasy yakalamasının (%53) yapıldığı yer Avrupa'dır. Tüm ecstasy yakalamalarının %20'den fazlası Kuzey Amerika'da gerçekleşmiştir. En çok ecstasy yakalamaları sırayla Kanada, Belçika, Avustralya, Hollanda ve İngiltere'de yapılmıştır.¹⁴⁷

Dünya genelinde 25 milyon insan amfetamin, 10 milyon insan da ecstasy kullanmaktadır. Dünya genelindeki amfetamin kullanıcılarının %60'ı Asya'da yaşarken ecstasy kullanıcılarının %50'si Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'da yaşamaktadır.¹⁴⁸

1.4.2. Türkiyede Uyuşturucu Madde Ticareti

Türkiye'nin bulunduğu coğrafyadaki konumu, batısında eroin tüketim bölgeleri, doğusunda ise eroin üretim bölgeleri bulunan, aynı zamanda sentetik ve kimyasallar açısından da AB ülkelerinden, doğusundaki tüketim bölgelerine doğru hareketliliğin yaşandığı bir nokta üzerinde bulunmaktadır. Ülkemiz, eroin, afyon, baz morfin, esrar, kokain ve sentetik uyuşturucu maddeler ile bu uyuşturucu madde imalinde kullanılan ara kimyasal maddelerin kaçakçılığından, kullanımından ve imalinden etkilenmektedir.¹⁴⁹

Ülkemiz, özellikle Balkan Rotasından yoğun olarak etkilenmektedir. Bu etkilenme Güneybatı Asya kaynaklı afyon ve türevleri uyuşturucu maddelerin doğudan batıya; sentetik uyuşturucu maddelerin batıdan Ortadoğu ve güneydoğuya, ara kimyasal maddelerin batıdan doğu ile güneydoğuya ve kuzeyden doğuya doğru kaçakçılığının yapılmasıyla kendini göstermektedir.¹⁵⁰

1.4.2.1. Afyon ve Türevleri

Ülkemizde yakalanan afyon ve türevi uyuşturucu madde miktarında 2004 yılına kadar artış görülmektedir. 2004 yılına göre 2005 ve 2006 yıllarında yakalanan madde miktarında düşüş olurken, 2006 yılında 2005 yılına göre %18,2'lik artış olmuştur. 2004 yılındaki

¹⁴⁶ KOMDB., 2006 Raporu, s.8

¹⁴⁷ UNODC 2005, Drug Annual Report, s.17

¹⁴⁸ KOMDB., 2006 Raporu, s.8

¹⁴⁹ EGM, KOMDB., 2007 Raporu, Şubat 2008, s.5

¹⁵⁰ KOMDB., 2007 Raporu, s.5

yüksekliğin sebebi ise önceki yıllarda ülkemize getirilen ve bir seferde yakalanan 4410kg. baz morfin maddesidir.¹⁵¹

2006 yılında yakalanan afyon ve türevi uyuşturucu maddelerin %2,7'sini afyon, %6'sını baz morfin ve % 91,3'nü eroir maddesi oluşturmaktadır. Ülkemizde yakalanan afyon ve türevi uyuşturucu maddelerin içerisinde eroirin %90'lar düzeyinde olması, Güneybatı Asya kaynaklı afyon ve türevi uyuşturucu maddelerin ülkemize eroir formunda geldiğini göstermektedir.¹⁵²

Afyon ve türevi uyuşturucu maddelerin yakalanma miktarında 2004 yılından itibaren bir düşüş görülse de, bu maddelere ait operasyon sayısında ve bu operasyonlarda yakalanan şüpheli sayısında 2003 yılından itibaren sürekli bir artış olduğu görülmektedir. 2006 yılındaki artış 2005 yılına göre operasyon sayısında %28 ve yakalanan şüpheli sayısında %51,8 olarak gerçekleşmiştir.¹⁵³

2006 yılında, afyon ve türevleri uyuşturucu maddelerin yakalandığı illere bakıldığında, bu illerin afyon ve türevi uyuşturucu maddelerin giriş noktasını oluşturan ve İran'a komşu olan illerimiz ile ülkemiz üzerinden Avrupa ülkelerine çıkış yapılan illerimiz ve yurtiçi güzergâh üzerinde bulunan illerimiz olduğu görülmektedir.¹⁵⁴

1.4.2.1.1.Afyon

Ülkemizde yakalanan afyon maddesi miktarının son beş yıllık durumuna bakıldığında; yakalanan madde miktarında yıllara göre azalmalar ve artışlar yaşandığı görülmektedir. Yakalanan afyon maddesi miktarında meydana gelen bu artış ve azalışlar ülkemiz üzerinden yurtdışına sevk edilmek istenen afyon maddesi miktarı ile paralellik göstermektedir.¹⁵⁵

2002–2006 yılı ülkemizdeki afyon maddesi yakalamalarını gösteren tablo incelendiğinde genellikle yıllık yakalamalar belirli bir düzeyde seyretmekte sadece 2003 yılı ve 2006 yılında orantısız bir artış gözlemlenmektedir. Bunun sebebi ise 2003 yılında İstanbul da gerçekleştirilen bir afyon maddesi yakalaması ve Gaziantep ilimizdeki yüksek miktartlı afyon maddesi yakalaması, 2006 yılı Ağustos ayında ülkemiz üzerinden Suriye'ye sevk edilmek istenen 50kg. afyon maddesinin yakalanmasından kaynaklanmıştır. Bu iki olay

¹⁵¹ KOMDB., 2006 Raporu, s.10

¹⁵² UNODC 2005, Drug Annual Report, s.32

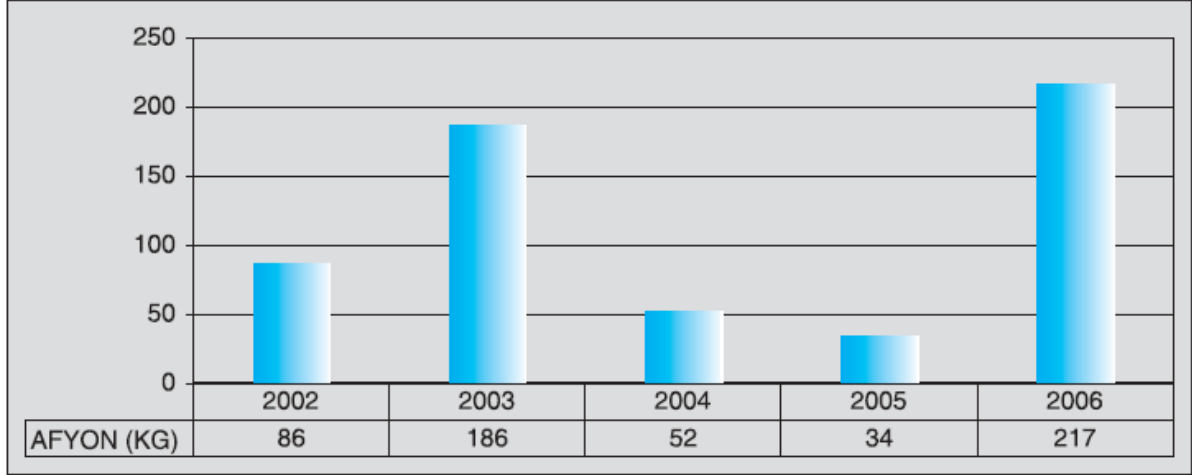
¹⁵³ KOMDB., 2006 Raporu, s.11

¹⁵⁴ KOMDB., 2006 Raporu, s.11

¹⁵⁵ KOMDB., 2006 Raporu, s.12

dışında ülkemizde 2002 ile 2006 yılları arasındaki afyon maddesi yakalamaları aynı oranda seyretmektedir.

Tablo 1: 2002–2006 yılları arası ülkemizde afyon maddesi yakalamaları

Kaynak: EGM-KOMDB, 2006 Raporu

2006 yılında gerçekleştirilen afyon maddesi operasyonlarının %47,5'i kargo yoluyla gerçekleştirilen afyon maddesi kaçakçılığına karşı yürütülmüş olup bu operasyonlarda 2006 yılında yakalanan toplam afyon maddesinin %66,3'u yakalanmıştır.¹⁵⁶

2006 yılında meydana gelen afyon maddesi operasyonları incelendiğinde; afyon maddesi operasyonlarının Nisan ve Mayıs aylarında artış gösterdiği aynı durumun yakalanan madde miktarı ile de paralellik gösterdiği görülmektedir. Afyon maddesi operasyonlarının %75'ini İstanbul ilimizde gerçekleştirilirken, bu operasyonların %45,2'si kargo yoluyla gerçekleştirilen afyon maddesi kaçakçılığı olaylarına yöneliktir. Ayrıca Gaziantep ilimizdeki yüksek miktartlı afyon maddesi yakalaması, 2006 yılı Ağustos ayında ülkemiz üzerinden Suriye'ye sevk edilmek istenen 50kg. afyon maddesinin yakalanmasından kaynaklanmıştır.¹⁵⁷

1.4.2.1.2 Baz morfin

Ülkemizde yakalanan baz morfin maddesi miktarlarına bakıldığında; eroin imalinde kullanılabilecek düzeyde bir baz morfin maddesi yakalamasının gerçekleşmediği görülmektedir. 2006 yılında gerçekleştirilen 4 ayrı baz morfin maddesi operasyonunda 34

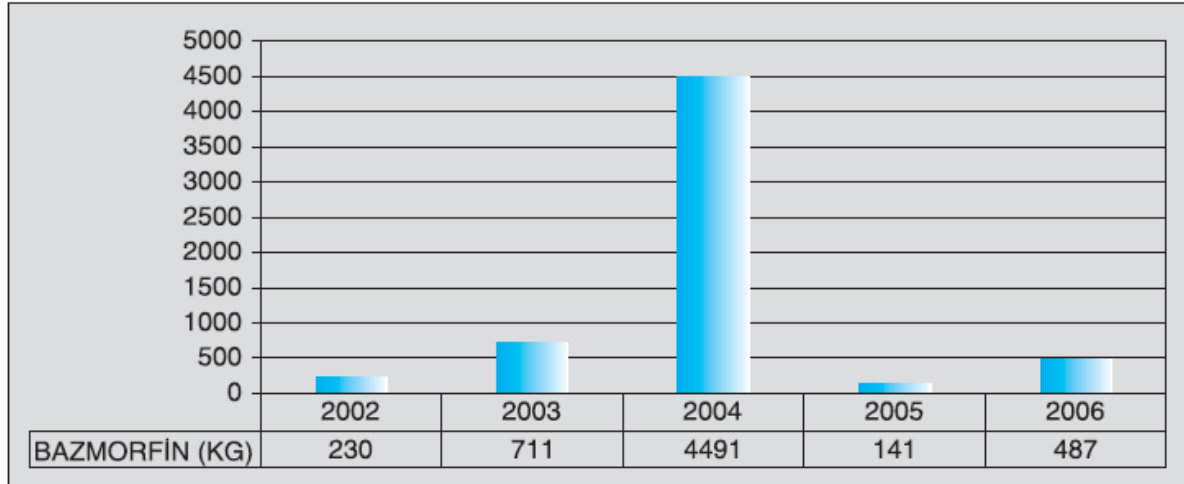
¹⁵⁶ UNODC 2005, Drug Annual Report, s.34

¹⁵⁷ KOMDB., 2006 Raporu, s.13,14

şüpheli şahsın yakalanması, ülkemizin uyuşturucu madde imalının önlenmesine yönelik vermiş olduğu önemi ve uyuşturucu madde kaçakçılığı organizasyonlarının tüm unsurlarıyla birlikte ortaya çıkartılarak yakalanması için yapmış olduğu operasyonel projeli çalışmaların sonuçlarını göstermektedir.¹⁵⁸

2002- 2006 yılı ülkemizdeki baz morfin maddesi yakalamalarını gösteren tablo incelendiğinde genellikle yıllık yakalamalar belirli bir düzeyde seyretmekte sadece 2004 yılında ciddi bir yükseliş görülmektedir. Bunun sebebi ise 2004 yılında İstanbul ilimizde gerçekleştirilen bir operasyonda tek seferde 4500kg. baz morfin yakalanmış ve bu yakalama 2004 yılında orantısız bir artışa sebep olmuştur. Tablodaki yakalamalar incelendiğinde ülkemizin baz morfin açısında hedef ülke olmadığı değerlendirilmektedir.

Tablo 2: 2002–2006 yılları arası ülkemizde baz morfin yakalamaları

Kaynak: EGM-KOMDB, 2006 Raporu

2006 yılında baz morfin maddesi operasyonlarının gerçekleştirildiği illere bakıldığında, bu illerimizin afyon ve türevleri uyuşturucu maddelerin ülkemizde takip ettiği güzergah noktaları üzerinde yer aldığı görülmektedir.¹⁵⁹

1.4.2.1.3 Eroin

Ülkemizi en çok ilgilendiren uyuşturucu madde türlerinden birisi olan eroin maddesi ticaretinde ülkemiz genel olarak transit ülke konumundadır. Ancak son yıllardaki iç piyasaya yönelik gerçekleştirilen yakalamalar incelendiğinde hedef ülke durumuna doğru

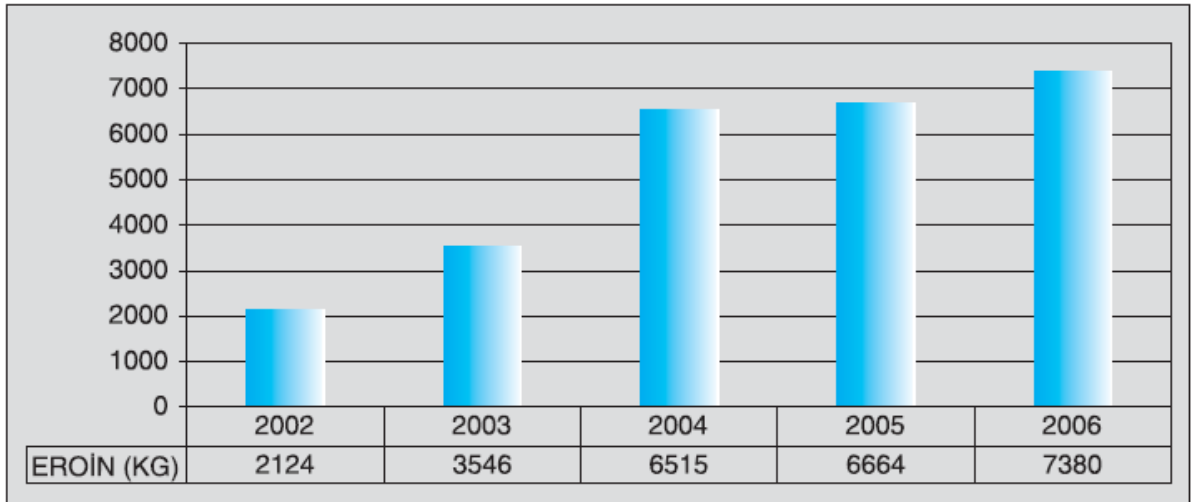
¹⁵⁸ KOMDB., 2006 Raporu, s.14

¹⁵⁹ KOMDB., 2006 Raporu, s.14

bir ilerleyişin söz konusu olduğu değerlendirilmektedir. Her ne kadar ülkemizde yaygın olarak kullanılan uyuşturucu maddeler esrar ve ecstasy olsa da eroin kullanımının da arttığı gözlemlenmektedir. Ayrıca ülkemizde gerçekleştirilen bazı yakalamalarda küçük çaplı eroin imalathaneleriyle karşılaşmıştır. Bu durum ülkemizin transit ülke konumundan hedef ülke konumuna doğru bir yön değiştirmekte olduğunun bir göstergesidir.¹⁶⁰

2002–2006 yılları arası ülkemizde gerçekleştirilen eroin yakalamaları incelendiğinde sürekli bir artış gözlemlenmektedir. Bu durumu ülkemizden transit geçen eroin miktarının arttığı şeklinde değerlendirmek doğru olmaz. Bunun en büyük sebebi uyuşturucu ile mücadele eden kolluk güçlerinin daha eğitimli ve bilinçli bir mücadele politikası izledikleri ve projeli çalışmaların bir sonucu olarak değerlendirmek daha doğru bir yaklaşım olacaktır.

Tablo 3: 2002–2006 yılları arası ülkemizde eroin maddesi yakalamaları

Kaynak: EGM-KOMDB, 2006 Raporu

2006 yılında, 2005 yılına göre ülkemizde yakalanan eroin maddesi miktarında %10,7'lik bir artış meydana gelmiştir. Üstelik 2004 ve 2005 yıllarında tek bir yakalamada 1er tonluk eroin maddesi ele geçirilmesi göz önüne alındığında, 2006 yılında bu kapsamda tek seferde büyük miktartlı yakalamalar olmamasına rağmen tüm zamanların en fazla operasyonu gerçekleştirilerek, gerek bu operasyonlarda yakalanan şahıs sayısı bakımından gerekse bu operasyonlarda ele geçirilen eroin maddesi miktarı bakımından tarihi bir rekor kırılmıştır.¹⁶¹

¹⁶⁰ KOMDB., 2006 Raporu, s.16

¹⁶¹ KOMDB., 2006 Raporu, s.15

Afganistan'daki yasadışı afyon üretiminin 2005 yılında, bir önceki yıla oranla %2,4'luk düşüş göstermesine rağmen 2005 ve 2006 yıllarında ülkemizde yakalanan eroin miktarında artış olması, ülkemizin mücadele kapasitesinin ne derece güçlü ve etkili olduğunu göstermektedir. 2003 yılından itibaren gerçekleştirilen eroin operasyonlarının sayısında sürekli bir artışın olduğu, bu operasyonlarda yakalanan şüpheli sayısının ise 2005 yılı hariç bir artış trendi içerisinde olduğu görülmektedir.¹⁶²

2006 yılında ülkemizde yakalanan eroin maddesinin %30,8'i eroin maddesinin ülkemize giriş yaptığı doğu illerimizde ele geçirilmiştir. 2005 yılı için bu oran %14,4 idi. Ayrıca 2005 yılında yakalanan eroin maddesinin %58,6'sı sadece İstanbul ilimizde gerçekleştirilirken, 2006 yılında İstanbul ilimiz için bu oran %36,5'e gerilemiştir. Bu durum, eroin maddesinin ülkemize giriş yaptığı doğu illerimizde ele geçirilerek yurda dağılmasının engellenmesi stratejisinin bir yansımasıdır. Aynı zamanda 2004 ve 2005 yıllarında İstanbul ilimizde yakalanan yaklaşık 1'er tonluk eroin depolarının da bu azalmada etkili olduğunu söylemek mümkündür. Organizasyonların, Avrupa'ya gönderecekleri eroin maddesini İstanbul odaklı depolamalarından 2006 yılında kısmen vazgeçerek, depolama yapmaktan ziyade orta küçük miktarlar halinde maddenin kaçakçılığını yapmayı tercih ettikleri değerlendirilmektedir.¹⁶³

İran'a sınır komsusu olan Van ve Hakkari illerimizde, 2006 yılında gerçekleştirilen eroin operasyonları ve bu operasyonlarda yakalanan eroin maddesi miktarları incelendiğinde; Van ilimizde gerçekleştirilen 32 operasyonda 853kg. eroin maddesinin yakalandığı ve operasyon başına ortalama 27kg eroin maddesi düştüğü, Hakkari ilimizde ise gerçekleştirilen 17 operasyonda 724kg. eroin maddesinin ele geçirildiği ve operasyon başına ortalama 43kg eroin maddesinin düşmüş olduğu görülmektedir. Bu durum, bu bölgedeki eroin maddesi yoğunluğunun tüketime yönelik olmadığını, kaçakçılık amaçlı olduğunu ve Güneybatı Asya kaynaklı eroin maddesinin ülkemize bu illerimizden giriş yaptığını göstermektedir. Ayrıca Hakkâri'nin 2005 yılı geneli için, eroin yakalama miktarı içerisindeki %2,6'lık payını 2006 yılında %9,8'e çıkardığını, 2006 yılında ilk 10 il arasında yer alan diğer illerimizden Bitlis, Diyarbakır ve Malatya'nın eroin maddesi güzergahındaki etkin mücadelesini ve Mersin, Van, Gaziantep ve İzmir illerimizin de mücadele kapasitesini arttırdıklarını görmekteyiz.¹⁶⁴

¹⁶² KOMDB., 2006 Raporu, s.15

¹⁶³ KOMDB., 2006 Raporu, s.18

¹⁶⁴ KOMDB., 2006 Raporu, s.19

2006 yılında eroin maddesi kaçakçılığı organizasyonlarının yakalanma risklerini en aza indirmek için, zaman zaman devamlı olarak kullandıkları güzergâhlardan farklı güzergâhlara yöneldikleri görülmüştür. Nitekim 2006 yılı Eylül ayında Van ve Trabzon illerimizin müşterek çalışmaları neticesinde, Trabzon ilimizde 102 kilo 800 gram eroin, yine Gaziantep ve Ordu illerimizin müşterek çalışmaları neticesinde, Ordu ilimizde 18 kilo 100 gram eroin maddesi ele geçirilmiştir.¹⁶⁵

Ülkemizi etkileyen afyon ve türevi uyuşturucu maddelerin (eroin, afyon ve baz morfin) kaynağını, 2005 yılında dünya genelindeki yasadışı afyon üretiminin %89'nu karşılayan Afganistan oluşturmaktadır.¹⁶⁶

Ülkemizde yakalanan eroin maddesi miktarı, Afganistan'da gerçekleştirilen afyon üretimi ile paralellik göstermektedir. Nitekim 1999 yılında Taliban yönetimi tarafından üretiminin 1/3 oranında azaltılması yönünde verilen fetvayı, İslam dinine göre haram olması gerekçesiyle, uyuşturucu üretiminin 2000 yılında tamamen yasaklanması kararı izlemiş ve bu dönemde yaşanan büyük kuraklıkla birlikte; 1999 yılında 4600 ton olarak gerçekleşen üretim, 2000 yılında 3300 tona ve 2001 yılında da rekor bir alt rakam olan 200 tona düşmüştür. Nitekim, 2002 yılında ülkemizde gerçekleşen eroin maddesi yakalama miktarı da 2124 kilogram şeklinde kendini göstermiş ve bu miktar 1995-2005 yılları arasında ülkemizde yakalanan en düşük miktar olmuştur.¹⁶⁷

1.4.2.2. Kokain

Ülkemiz kokain maddesi yakalamaları açısından değerlendirildiğinde daha çok hedef ülke durumundadır ancak son yıllarda gerçekleştirilen bazı operasyonlarda yüklü miktarlardaki yakalamalar ve kokain maddesinin nihai varış yerinin ülkemiz olmaması ülkemizin hem hedef ülke hem de transit ülke durumunda olduğu değerlendirilmektedir. Son yıllarda ülkemizde yakalanan kokain maddesi miktarında önemli artışlar görülmektedir. 2003 yılı öncesi ülkemizde yakalanan kokain maddesi miktarı tek haneli rakamlarda iken 2004 yılından itibaren bu rakamlar iki haneli hatta 2004 yılında üç haneli rakamlara ulaşmıştır.¹⁶⁸

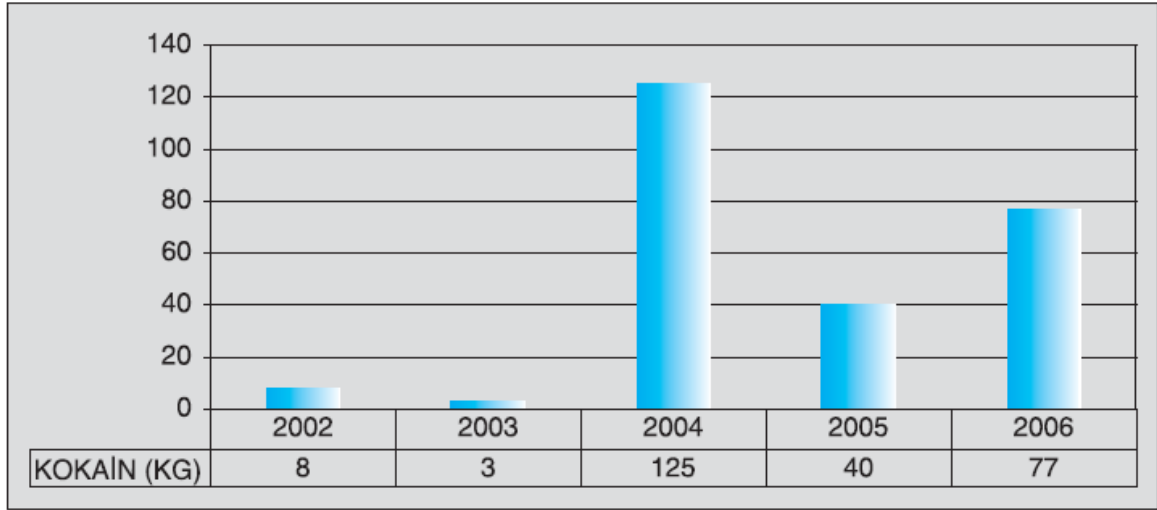
¹⁶⁵ KOMDB., 2006 Raporu, s.19

¹⁶⁶ KOMDB., 2006 Raporu, s.19

¹⁶⁷ KOMDB., 2005 Raporu, s.134

¹⁶⁸ KOMDB., 2006 Raporu, s.19

Tablo 4: 2002–2006 yılları arası ülkemizde kokain maddesi yakalamaları

Kaynak: EGM-KOMDB, 2006 Raporu

2002–2006 yılları arası ülkemiz açısından kokain maddesi yakalamaları incelendiğinde sürekli ve düzenli bir artış görülmektedir. 2004 yılındaki düzensiz artışın İstanbul ilinde gerçekleştirilen tek seferde yüklü miktardaki yakalamadan kaynaklanmaktadır. Ülkemizde gerçekleştirilen yakalamalardaki düzenli artışın sebebi uyuşturucuyla mücadele eden kolluk güçlerinin daha eğitilmiş, daha bilinçli ve etkili mücadele politikaları izlemesi ve projeli çalışmalardan kaynaklanmaktadır.

2006 yılında iki önemli kokain maddesi yakalaması gerçekleştirilmiştir. Bunlardan birincisi, 2006 yılı Şubat ayında İstanbul ilimizde İSTASYON Planlı Operasyonu” adı altında gerçekleştirilmiştir. Bolivya dan başlayarak, Akdeniz rotası ile konteynır yöntemi kullanılarak İrana doğru uzanan kaçakçılıkta, takip edilen güzergah ülkemiz üzerinden olmadığı halde sevkıyatı gerçekleştiren şahısların ülkemiz vatandaşı olması münasebetiyle, KOM Daire Başkanlığımızın Dışişleri Bakanlığı, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlıklarıyla örnek seviyedeki koordinasyonu ile ABD ve Danimarka güvenlik makamlarıyla tesis etmiş olduğu sıkı işbirliği neticesinde; içerisinde uyuşturucu madde bulunduğu değerlendirilen söz konusu konteynırlar ülkemize (İstanbul) yönlendirilmiş ve Bolivya dan gelen iki adet konteynırda bulunan keresteler içine zulalanmış vaziyette 42 kilo kokain maddesi ele geçirilmiştir.¹⁶⁹

İkinci operasyon ise 2006 yılı Ekim ayında, Daire Başkanlığımız koordinesinde DEA ve Bulgaristan güvenlik birimleriyle işbirliği içerisinde, İstanbul ilinde gerçekleştirilen

¹⁶⁹ KOMDB., 2006 Raporu, s.20

‘BEYAZ HAT Planlı Operasyonu’ olup bu operasyon neticesinde 14 kilo kokain maddesi ele geçirilmiştir.¹⁷⁰

Gerçekleştirilen kokain operasyonları sayısında ve bu operasyonlarda göz altına alınan şahıs sayısında sürekli bir artışı olduğu görülmektedir. Nitekim bu artış 2006 yılında, 2005 yılına göre gerçekleştirilen kokain maddesi operasyon sayısında %54,8 ve bu olaylarda göz altına alınan şahıs sayısı bakımından ise %13,5 şeklinde kendini göstermiştir.¹⁷¹

İstanbul her yıl olduğu gibi 2006 yılında da en fazla kokain maddesinin yakalandığı ilimiz olmuştur. Kokain maddesi operasyonları geçmiş yıllarda olduğu gibi 2006 yılında da büyük ve turizmin yoğun olduğu illerimizde gerçekleştirilmiştir. Ülkemizdeki kokain yakalamalarının büyük çoğunluğunun İstanbul’da olmasının en önemli sebepleri; dünyanın birçok noktasıyla olan kara, hava ve deniz ulaşımı kolaylığı ile eğlence sektörünün gelişmişliği gibi maddeye ulaşımı kolaylaştıran unsurların varlığı olarak değerlendirilmektedir.¹⁷²

2005 yılında 14 farklı ilimizde kokain maddesi yakalanırken, 2006 yılında kokain maddesi yakalanan illerimizin sayısı 22’ye çıkmıştır. Bu durum, kokain maddesi kullanım alanının ülkemiz geneline yayılma eğilimi gösterdiğini ortaya koymaktadır.¹⁷³

Ülkemizde gerçekleştirilen kokain operasyonları incelendiğinde; Ülkemize kaçakçılığının genellikle iç piyasaya yönelik olarak yapıldığı, kullanıcı kitlesinin orta ve yüksek gelir gurubundaki şahıslar olduğu görülmektedir. Ülke içi tüketime yönelik olarak yurtdışından getirilen kokain maddesinin hava ve karayoluyla kuryeler vasıtasıyla yurdumuza sokulduğu, kuryelerin Afrika kökenli şahıslar olduğu ve kokain maddesini ya yanlarında bulundurdıkları valizlerle veya yutmak suretiyle getirdikleri, yüksek miktartlı kokainin, Güney Amerika ülkelerinden doğrudan deniz yoluyla konteynırlar içerisinde getirildiği, zaman zaman ülkemiz üzerinden Ortadoğu ülkelerine kokain maddesi sevk edilmek istendiği, ülkemizde faaliyet gösteren organizasyonların, İran’a Güney Amerika’dan temin ettikleri kokain maddesini sevk ettikleri ve kokain maddesi karşılığında eroin maddesi almak istedikleri, organizasyon üyelerinin eğitim durumlarının iyi, iki veya daha fazla lisan bilen, teknolojik şartlara haiz ve yatkın kişiler oldukları,

¹⁷⁰ KOMDB., 2006 Raporu, s.20

¹⁷¹ KOMDB., 2006 Raporu, s.21

¹⁷² UNODC 2005, Drug Annual Report, s.32

¹⁷³ KOMDB., 2006 Raporu, s.22

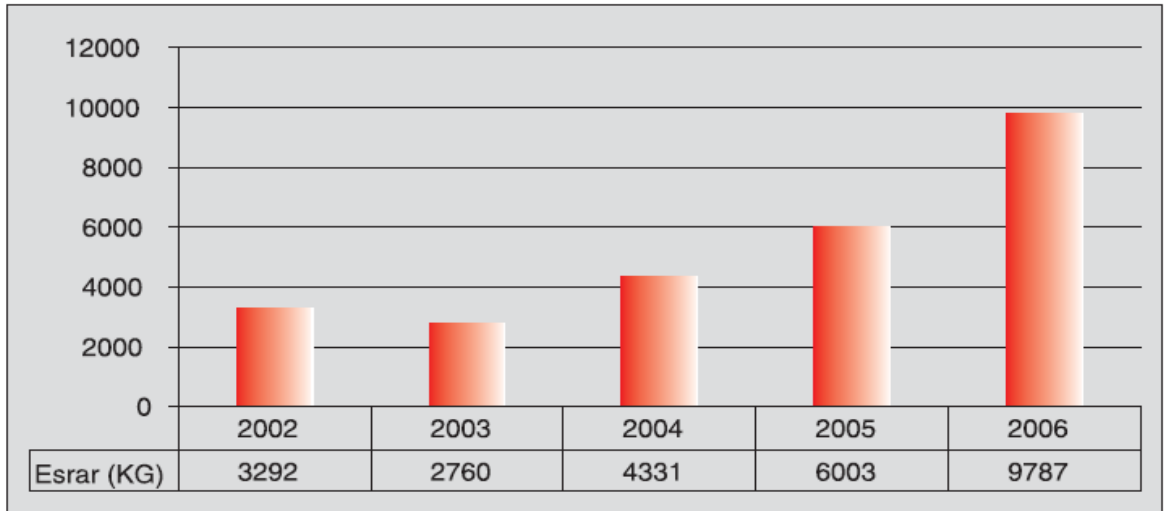
kazancın fazla olması nedeniyle organizasyonlar tarafından kokain kaçakçılığının son yıllarda daha çok ilgi gördüğü değerlendirilmektedir.¹⁷⁴

1.4.2.3.Kenevir ve Türevleri

Yasadışı kenevir bitkisi dünyanın hemen her bölgesinde az veya çok ekilmektedir. Bundan dolayı dünya üzerindeki kenevir bitkisi üretim miktarı ve yasadışı kenevir bitkisinden elde edilen uyuşturucu maddelerin kaçakçılık trendleri konusunda değerlendirmelerde bulunmak oldukça zordur.¹⁷⁵

Ülkemizde yakalanan esrar maddesi miktarı, 2004 yılından itibaren sürekli bir artış eğilimi göstermiş ve 2006 yılında yakalanan esrar miktarındaki artış 2005 yılına göre %63 düzeyinde olmuştur.¹⁷⁶

Tablo 5: 2002–2006 yılları arası ülkemizde esrar maddesi yakalamaları

Kaynak: EGM-KOMDB, 2006 Raporu

2002-2006 yılları arasında ülkemizde gerçekleştirilen esrar maddesi yakaları incelendiğinde özellikle 2003 yılından itibaren düzenli bir artış görülmektedir. Elbette ki dünyada her geçen gün uyuşturucu maddelere talep artmaktadır ve bununla doğru orantılı olarak uyuşturucu madde miktarı artmaktadır ancak uyuşturucuyla mücadele eden kolluk güçlerin daha başarılı çalışmalar yaptığı yadsınamaz bir gerçektir.

¹⁷⁴ KOMDB., 2006 Raporu, s.23

¹⁷⁵ KOMDB., 2006 Raporu, s.24

¹⁷⁶ KOMDB., 2006 Raporu, s.24

Ülkemizde yasal olarak ekimi yapılan kenevir bitkisinin tohumları kuş yemi olarak da kullanıldığından yurdumuzun çeşitli bölgelerinde yasal olarak satışı yapılmaktadır. Ayrıca kenevir bitkisi, kolay yetişen bir bitki olması nedeniyle ülkemizin değişik bölgelerinde (sahipsiz alanlarda, meralarda vb.) kendi kendine yetişebilmektedir. Nitekim 2006 yılı Eylül ayında, Erzurum ilimizde 103.000 adet kenevir bitkisi yakalanmış ve Erzurum Tarım İl Müdürlüğü görevlilerinin yapmış oldukları incelemelerde; arazi üzerinde bulunan diğer yabancı otlar ile birlikte kenevir bitkisinin doğal yollardan yetişmiş olduğu, kenevir tohumlarının bu arazi üzerinde su, böcek ve rüzgar yoluyla taşınmış oldukları kanaatine varılmıştır.¹⁷⁷

2006 yılı Haziran ayından Eylül ayına kadar hem gerçekleştirilen esrar maddesi operasyon sayısında hem de bu operasyonlarda yakalanan esrar maddesi miktarında artış olurken, Eylül ayından itibaren hem gerçekleştirilen esrar maddesi operasyon sayısında hem de bu operasyonlarda yakalanan esrar maddesi miktarında azalma olduğu görülmektedir. Aynı trendin 2005 yılı için de geçerli olması, kenevir bitkisi hasat mevsimiyle esrar maddesi kaçakçılığı arasında doğrudan bir bağlantı olduğu sonucunu ortaya çıkarmaktadır.¹⁷⁸

2005 yılında, 2004 yılına göre gerçekleştirilen operasyon sayısında %9, yakalanan şahıs sayısında %7,6 ve yakalanan madde miktarında %38,6 oranında bir artış meydana gelmiştir. 2006 yılında ise 2005 yılına göre gerçekleştirilen operasyon sayısında %40, yakalanan şahıs sayısında %48,8 ve yakalanan madde miktarında %67 oranında bir artış meydana gelmiştir. Bu tabloya göre en fazla oransal artışın yakalanan madde miktarında olduğu görülmektedir. Bu durumun en önemli sebebi, 2006 yılında KOM Daire Başkanlığınca tüm Narkotik Birimlerinde yeni bir yapılanmaya gidilmesi olup bu artışın madde bazında mücadeleye geçişin bir yansıması olduğu değerlendirilmektedir.¹⁷⁹

2006 yılında da, 2005 yılında olduğu gibi en fazla esrar maddesinin Diyarbakır, Hatay, İstanbul, Mersin ve Van illerimizde ele geçirildiği görülmektedir. Ayrıca nüfus yoğunluğu bakımından ülkemizin ilk beş ili içerisinde yer alan illerimizin aynı zamanda esrar operasyonlarının en fazla gerçekleştirildiği ilk her il olması da dikkat çekicidir.¹⁸⁰

Geçmiş yıllarda ülkemizde, Afganistan, İran, Lübnan ve Arnavutluk menseli esrar maddesi yakalanmıştır. Bu durumdan da ülkemizin, hem doğusundan hem de batısından gelen esrar maddesi kaçakçılığından etkilendiğini görmekteyiz. Ülkemizde, 2006 yılında yakalanan

¹⁷⁷ KOMDB., 2006 Raporu, s.24

¹⁷⁸ UNODC 2005, Drug Annual Report, s.28

¹⁷⁹ KOMDB., 2006 Raporu, s.24

¹⁸⁰ KOMDB., 2006 Raporu, s.25

esrar maddesi miktarında 2005 yılına göre %63'lük bir artış meydana gelmiştir. 2006 yılında ülkemize yurtdışından getirildiği tespit edilen 77 kilo 665gram esrar maddesinin; 32kg. Irak'tan, 40 kilo 456 gramının İran'dan, 1 kilo 829 gramının Afganistan'dan ve 3 kilo 380 gramının Makedonya'dan getirildiği tespit edilmiştir.¹⁸¹

Ülkemizde gerçekleştiren esrar maddesi operasyonları incelendiğinde; Kullanımı en yaygın olan uyuşturucu madde olduğu, yurdumuza, zaman zaman İran, Lübnan, Afganistan, Pakistan ve Arnavutluktan esrar maddesi sokulmak istendiği, terör örgütleri tarafından sahibi olmayan ortak kullanıma ait arazilerde kenevir bitkisi yetiştirildiği, ülkemizin hemen her bölgesinde esrar maddesi yakalaması gerçekleşebildiği tespit edilmiştir.¹⁸²

1.4.2.4. Sentetik Uyuşturucular

Ülkemizde yakalanan sentetik uyuşturucu madde miktarı yıllara göre azalmalar ve artmalar göstermektedir. Sentetik uyuşturucu maddelerden captagon maddesinin kaçakçılığı bakımından transit konumda olan ülkemiz, son yıllarda kaçakçılığı her geçen yıl önemli artışlar gösteren ecstasy maddesi bakımından ise hedef konumundadır.¹⁸³

Ülkemizde yakalanan sentetik uyuşturucu madde miktarı her yıl azalmalar ve artmalar gösterse de gerçekleştirilen operasyon ve bu operasyonlarda yakalanan şahıs sayısı her geçen gün artmaktadır. Bu durum, sentetik uyuşturucu maddelerin ülkemizi tehdit eden ve her geçen gün daha da artan bir tehlike olduğunu göstermektedir.¹⁸⁴

Sentetik uyuşturucu maddelerin, ülkemize Batıdan giriş yapılan Edirne ve İstanbul illerimiz ile Ortadoğu ve Arap ülkelerine çıkışımız olan ve Suriye ile sınırı bulunan Gaziantep, Kilis ve Hatay illerimizde yoğun olarak ele geçirildiği görülmektedir. Sentetik uyuşturucu maddelerin en fazla ele geçirildiği iller ile sentetik uyuşturucu madde operasyonlarının en fazla gerçekleştirildiği iller arasındaki farklılık, ecstasy kaçakçılığının ülke içi tüketime yönelik olarak gerçekleştirilmesinden ve Narkotik Birimlerimizin son bir buçuk yılda yoğun bir şekilde ülke içi uyuşturucu şebekelerine yönelik olarak gerçekleştirmiş oldukları projeli çalışmalardan kaynaklanmaktadır.¹⁸⁵

¹⁸¹ KOMDB., 2006 Raporu, s.26

¹⁸² KOMDB., 2006 Raporu, s.26

¹⁸³ KOMDB., 2006 Raporu, s.26

¹⁸⁴ KOMDB., 2006 Raporu, s.27

¹⁸⁵ KOMDB., 2006 Raporu, s.28

Son zamanlarda sentetik uyuşturucu maddelerin kaçakçılığına karşı gerçekleştirilen çok sayıdaki projeli operasyonlar neticesinde; Organizasyonların, küçük çaplı da olsa ülkemizin özellikle Suriye sınırına yakın güney bölgelerinde (Hatay, Kilis, Gaziantep, Adana), sentetik uyuşturucu tabletleme yapan imalathaneler kurduğu, ülkemizde faaliyet gösteren imalathanelerin deşifre edilmesi sebebiyle organizasyonların imalathanelerini Suriye 'ye kaydırıldığı, Balkan ülkelerinde ve özellikle Bulgaristan'da basılmış ve kullanıma hazır halde getirilen sentetik uyuşturucu tabletlerin, genellikle sırtçılar vasıtasıyla ülkemizin güney sınırları kullanılarak Suriye'ye oradan da Ortadoğu ile Arap ülkelerine gönderildiği, Captagonun hammaddesi olan amfetaminin, yine Bulgaristan başta olmak üzere Polonya ve diğer Doğu Avrupa ile Balkan ülkelerinden ülkemize getirildiği ve ülkemiz üzerinden Suriye'de bulunan imalathanelere gönderildiği, Balkan uyruklu ve özellikle de Bulgar uyruklu bazı sentetik uyuşturucu doktorlarının (sentetik uyuşturucu imalini gerçekleştiren uzman şahıs), artık bu uyuşturucu üretimini kendi ülkelerinde yaparak yakalanma risklerini en aza indirmek istedikleri, Sentetik uyuşturucu imalinde görev alan doktorların ülkemiz üzerinden, tarafımızca da bizzat tespit edilen birçok sentetik uyuşturucu imalathanelerinin bulunduğu Suriye'ye götürülüp üretim yaptırıldığı değerlendirilmektedir.¹⁸⁶

Sentetik uyuşturucuların ülkemiz ve ülkemiz üzerinden de Ortadoğu ülkelerine sevkıyatlarını sağlayan organizasyonların, artık söz konusu uyuşturucuyu özellikle Bulgaristan'daki imalathanelerde üretmek basmak, pazarlanmasını ve satışını genel olarak kendi ülkelerinde yapmak ve yakalanma risklerini en aza indirmek için daha çok Bulgar ve Balkan uyruklu vatandaşları nakliyeciler kurye olarak kullanmaya başladıkları, Sentetik uyuşturucu madde sevkıyatlarının genelde 40-50 kg. partiler halinde, basılmış hap şeklinde olduğu, Sentetik uyuşturucu maddelerin özellikle İstanbul'a getirildiği ve buradan alıcısına teslim edildiği veya alıcı arandığı, Organizasyon üyelerinin Türk, Bulgar veya başka bir Balkan ülkesi vatandaşı olup aynı zamanda çifte vatandaş oldukları ve her iki kimlik ve pasaportu kullanmak suretiyle yakalanma riskini azalttıkları, Organizasyonların, sentetik uyuşturucu üretimi ve kaçakçılığının yanı sıra takas usulü ile çalışarak daha çok kar elde ettikleri ve eroin ile sentetik uyuşturucu takası yaparak nakit para kullanmadıklarının anlaşıldığı, Sentetik uyuşturucu madde kaçakçılığı ile uğrasan şahısların genelde uyuşturucu madde kaçakçılığı kayıtlarımızda tanınan şahıslar olduğu tespit edilmiştir.¹⁸⁷

¹⁸⁶ KOMDB., 2006 Raporu, s.29

¹⁸⁷ KOMDB., 2006 Raporu, s.29,30

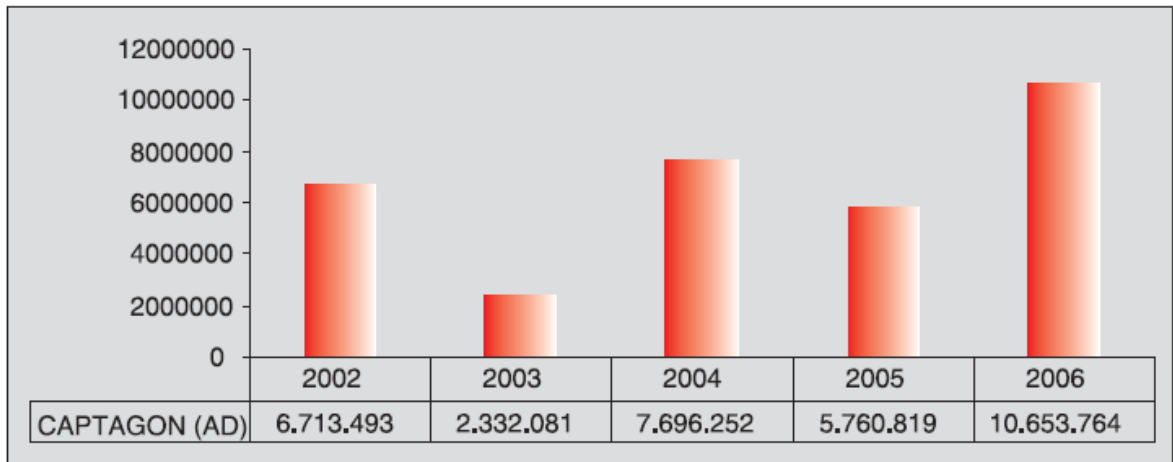
1.4.2.4.1. Captagon

Uyuşturucu madde kaçakçılığı organizasyonları tarafından Doğu Avrupa ülkelerinden getirilen captagon maddesi, ülkemiz üzerinden Ortadoğu ve Arap ülkelerine sevk edilmektedir. Captagon maddesinin yurdumuzda yaygın bir kullanımı bulunmayıp ülkemiz captagon bakımından transit bir ülke konumundadır.¹⁸⁸

2002–2006 yılları arasında ülkemizde gerçekleştirilen captagon yakalamaları incelendiğinde düzenli bir artıştan söz etmek mümkün değil. Bunun sebebi son yıllarda uyuşturucuyla mücadele eden kolluk güçlerinin daha çok iç piyasaya yönelik çalışmalara ağırlık vermesidir. Ülkemiz captagon maddesi açısından hedef ülke durumunda olmayıp transit ülke durumundadır, buda güvenlik güçlerinin captagon yakalamalarında düzenli bir artış gösterememesinin bir sebebidir.

Ülkemizde yakalanan captagon maddesi miktarı yıllara göre değişim göstermekte olup bu değişimde belirli bir azalma ya da artma trendlerinden söz etmek mümkün değildir. Ancak 2006 yılında, 2005 yılına göre yakalanan captagon maddesi miktarındaki %84,9'luk artışta, Bulgaristan güvenlik makamlarının uyuşturucu madde kaçakçılığı ile mücadele alanında, ülkemizle göstermiş olduğu işbirliğinin önemli katkıları bulunmaktadır.¹⁸⁹

Tablo 6: 2002–2006 yılları arası ülkemizde captagon maddesi yakalamaları

Kaynak: EGM-KOMDB, 2006 Raporu

2006 yılında, 2005 yılına göre gerçekleştirilen captagon maddesi operasyon sayısında o %28'lik artış meydana gelirken, bu operasyonlarda yakalanan şahısların sayısında da %134'lük bir artış meydana gelmiştir. Ayrıca, 2006 yılında gerçekleştirilen captagon

¹⁸⁸ KOMDB., 2006 Raporu, s.30

¹⁸⁹ KOMDB., 2006 Raporu, s.30

operasyonlarında gözaltına alınan şüpheli şahıs sayındaki artışı; ülkemizin uyuşturucu madde kaçakçılığı organizasyonlarının tüm bağlantılarıyla birlikte ortaya çıkartılması için gerçekleştirmiş olduğu planlı ve projeli çalışmalar ile ülke içi uyuşturucu şebekelerine yönelik planlı ve projeli çalışmalardan kaynaklandığı değerlendirilmektedir.¹⁹⁰

Captagon maddesi 2006 yılında 17 farklı ilimizde yakalanmıştır. Bu illerimizin, özellikle captagon maddesinin ülkemize giriş yaptığı Edirne ilimizden başlayıp çıkış yaptığı Gaziantep, Kilis ve Hatay illerimize kadar uzanan güzergah üzerindeki illerimiz olduğu görülmektedir.¹⁹¹

1.4.2.4.2. Ecstasy

Ülkemize, özellikle Hollanda ve Belçika gibi Batı Avrupa ülkelerinden gelen ecstasy maddesi yakalamalarında her geçen yıl bir önceki yıla oranla devamlı bir artış görülmektedir. Ecstasy maddesinin kaçakçılığı, diğer bir sentetik uyuşturucu madde olan captagon maddesinin kaçakçılığının tersine ülke içi kullanıma yönelik olarak gerçekleştirilmektedir. İstatistiklere bakıldığında da bu maddenin kullanım yaygınlığının her geçen yıl arttığı görülmektedir.¹⁹²

Son yıllarda uyuşturucu madde kaçakçılığı yapan organizasyonların, Batı Avrupa ülkelerine götürmüş oldukları eroin maddesi karşılığında, bu ülkelere ülkemize ecstasy maddesi getirdiği, bu durumun da ülkemizde ele geçirilen ecstasy maddesi miktarında etkili olduğu değerlendirilmektedir. Bu nedenle ülkemiz, eroin maddesinin kaçakçılığında olduğu gibi ecstasy maddesinin kaçakçılığında da başta Batı Avrupa ülkeleri olmak üzere diğer ilgili tüm ülkelerle uluslararası alanda işbirliği ve bilgi paylaşımını geliştirmeyi hedeflemekte ve bu doğrultuda gayret ve girişimlerini sürdürmektedir.¹⁹³

2002-2006 yılları arasında ülkemizde gerçekleştirilen ecstasy maddesi yakalamaları incelediğinde düzenli bir artış görülmektedir. Bu durum her ne kadar uyuşturucuyla mücadele eden kolluk güçlerinin başarısını gösterse de ecstasy maddesi açısından hedef ülke durumunda olan ülkemizin içinde bulunduğu tehlikenin de bir göstergesidir. Hedef ülke durumundaki ülkemiz de yakalamalardaki artış talebin artışıyla doğru orantılı olduğu düşünüldüğünde ciddi tedbirler alınması gerekmektedir.

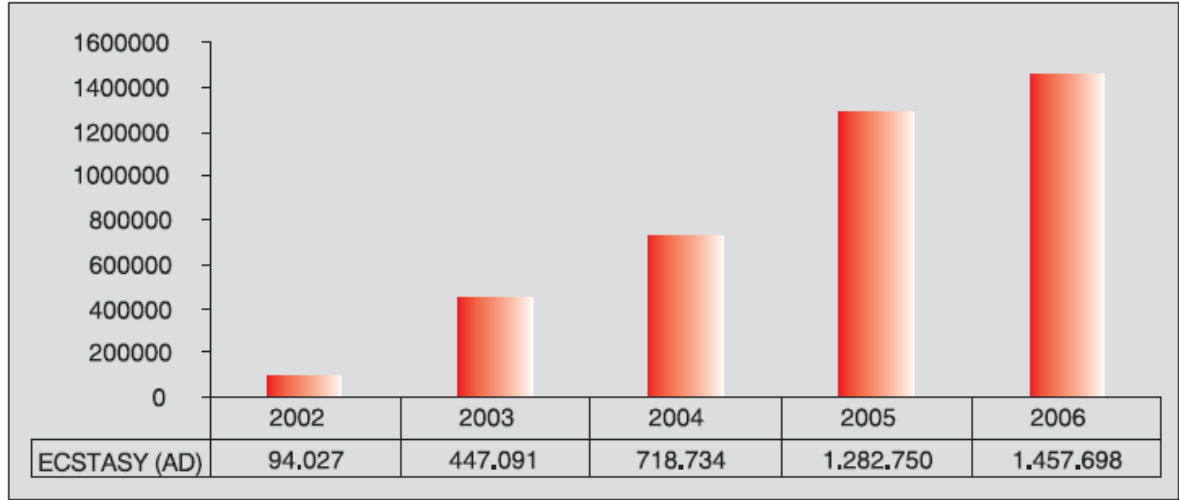
¹⁹⁰ KOMDB., 2006 Raporu, s.31

¹⁹¹ KOMDB., 2006 Raporu, s.31

¹⁹² KOMDB., 2006 Raporu, s.32

¹⁹³ UNODC 2006, Drug Annual Report, s.33

Tablo 7: 2002–2006 yılları arası ülkemizde ecstasy maddesi yakalamaları

Kaynak: EGM-KOMDB, 2006 Raporu

2006 yılında gerçekleştirilen ecstasy maddesi operasyonlarının Mayıs ayına kadar artış eğilimi, bu aydan itibaren ise düşüş eğilimi gösterdiği görülmektedir. (Ecstasy maddesi operasyonlarının ve bu operasyonlarda yakalanan şahıs sayısının her geçen yıl arttığı görülmektedir. Ancak 2004 yılından sonra gerçekleştirilen ecstasy maddesi operasyonlarında ve bu operasyonlarda gözaltına alınan şahıs sayısında, önceki yıllardaki artışa nispetle daha az bir oranda artış olduğu tespit edilmiştir.¹⁹⁴

2006 yılında yakalanan ecstasy maddesinin %80,8'i İstanbul ilimizde yakalanmıştır. Ecstasy maddesi bakımından İstanbul ilinde bu kadar yoğunluğun olmasının birkaç sebebi vardır. Özellikle 2006 yılı başında yapılan değişikliklerle sentetik uyuşturucu maddelerle mücadele eden ayrı bir uzman büronun kurulması ve bu ilimizin ecstasy maddesi kaçakçılığı yapan organizasyonlara karşı göstermiş olduğu başarılı çalışmalar, yurtdışından getirilen ecstasy maddesinin İstanbul'da toplanması ve ülke içi dağıtımının yine bu ilimiz üzerinden yapılması ve yurt içi ve yurt dışı hemen her yere kara, hava ve deniz ulaşımı imkânı olması bu sebeplerden bir kaçıdır.¹⁹⁵

2002–2006 yılları yakalamalarına bakıldığında ecstasy maddesi operasyonlarının Gerçekleştirildiği il sayısının sürekli olarak arttığı görülmektedir. Bu durum, ecstasy maddesi kaçaklığının ülkemiz için ne kadar büyük bir sorun teşkil ettiğini göstermektedir. Ecstasy maddesi operasyonlarının genellikle, nüfus yoğunluğunun fazla olduğu büyük

¹⁹⁴ KOMDB., 2006 Raporu, s.34

¹⁹⁵ KOMDB., 2006 Raporu, s.35

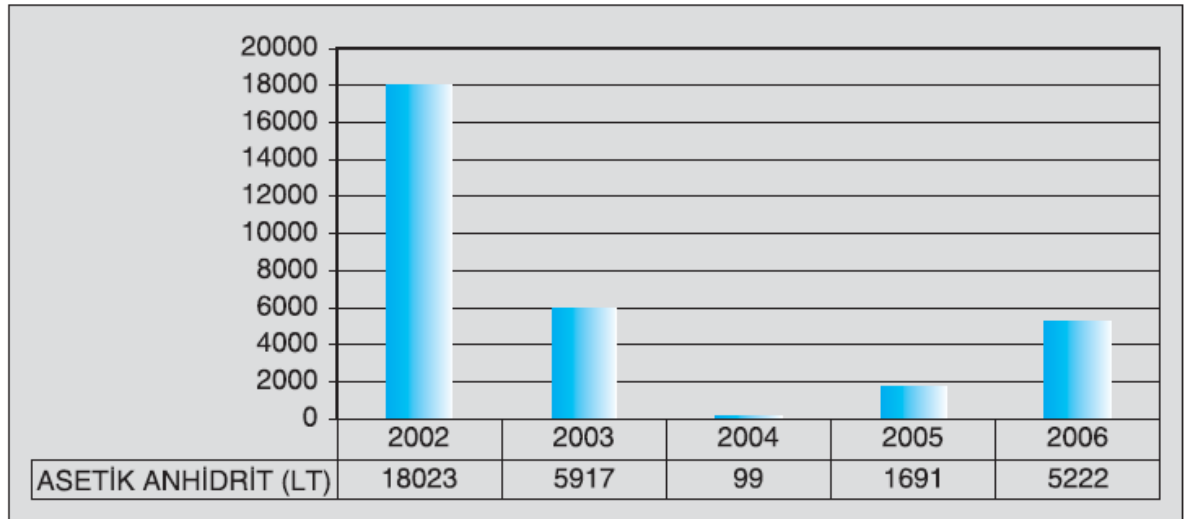
illerimizle turizmin yoğun olduğu Antalya, Aydın, Mersin ve Muğla illerimizde meydana geldiği görülmektedir.¹⁹⁶

1.4.2.5. Kimyasal Ara Maddeler

Kimyasal ara maddeler olarak değerlendirilen ve uyuşturucu madde imalatında kullanılan asetik anhidrit maddesi açısından ülkemiz transit ülke durumundadır. Bu güne kadar gerçekleştirilen yakalamalarda hem asetik anhidritin menşei hem de nihai varış yeri ülkemiz olmadığı ve ülkemizde ciddi bir eroin imalathanesinin yakalanmaması bunun bir göstergesidir.¹⁹⁷

2002-2006 yılları arasında ülkemizde gerçekleştirilen yakalamalar incelendiğinde özellikle 2002-2004 yılları arasında bir düşüş görülmekte 2005-2006 yıllarında ise kısmi bir artış görülmektedir. Yakalamalar her ne kadar arz-taleple doğru orantılıysa da son yıllardaki dünya genelinde eroin kullanımının ve yakalamalarının arttığı dikkate alınırsa asetik anhidritin yasadışı ticaretin azalmadığı sonucuna ulaşabiliriz. Bu durumu uyuşturucu ticaretinde kullanılan güzergâhların yani uyuşturucu rotalarındaki değişikliklerle açıklamak mümkündür. Yani Avrupa üzerinden gelen, İran ve Afganistan'a Türkiye üzerinden geçen asetik anhidrit artık Türkiye dışında başka bir güzergahtan geçiyor. Bu arada Çin'in asetik anhidrit piyasasındaki rolü de göz ardı edilmemeli.

Tablo 8: 2002–2006 yılları arası ülkemizde asetik anhidrit maddesi yakalamaları

Kaynak: EGM-KOMDB, 2006 Raporu

¹⁹⁶ KOMDB., 2006 Raporu, s.35

¹⁹⁷ KOMDB., 2006 Raporu, s.36

Ülkemizde yakalanan asetik anhidrit maddesi miktarı 2002—2004 yılları arasında düşüş gösterirken, 2005—2006 yıllarında artış göstermiştir. 2006 yılındaki asetik anhidrit maddesi yakalamalarının İstanbul, Hakkâri ve Van illerimizde gerçekleştiği görülmektedir. Bu illerimizden Hakkâri ve Van illerimiz İran’a sınırı olan illerimiz olup, uyuşturucu madde kaçakçılığı organizasyonları tarafından yasadışı yollarla ülkemize sokulan asetik anhidrit maddesi bu illerimize kadar getirilmekte ve buradan yasadışı eroin imalathanelerinin bulunduğu Güneybatı Asya ülkelerine sevk edilmektedir.¹⁹⁸

Son yıllarda ülkemizde gerçekleştirilen asetik anhidrit maddesi yakalamalarının ve UNODC raporlarının da teyit ettiği üzere; ülkemizde ortaya çıkartılan eroin imalathanelerinin sayısı azalmıştır. Ülkemizde gerçekleştirilen az miktartlı asetik anhidrit maddesi yakalamalarının tespit edilebilen güzergâhlarına bakıldığında; İran’ın ülkemize yakın sınır bölgelerinde önemli sayıda Afgan kaynaklı baz morfinin eroin maddesine dönüştürüldüğü eroin imalathanelerinin olduğu değerlendirilmektedir.¹⁹⁹

Ülkemizde gerçekleştirilen asetik anhidrit maddesi yakalamaları analiz edildiğinde; yakalanan bu asetik anhidrit maddesinin yasal yollarla ülkemize ithal edilen asetik anhidrit maddesinin kaçağa kaymasından kaynaklanmadığı, ülkemize kaçak yollarla getirilen asetik anhidrit maddesinden kaynaklandığı görülmektedir.²⁰⁰

Afganistan çevresinde bulunan eroin imalathanelerine asetik anhidrit maddesi ile birlikte üretimde kullanılan birçok ara kimyasal maddenin nasıl ve hangi metotlarla ulaştığı bir bilinmez olarak durmaktadır. 5 Eylül 2005 tarihinde başlatılan ‘Cohesion Operasyonu’ çerçevesinde asetik anhidrit ve potasyum permanganat maddelerinin yasal ticaretinin takibine ve kaçağa kaymasının önlenmesine yönelik tedbirleri üretici ve dağıtıcı ülkelerin sıkı sıkıya izlemesi ve uygulaması çok büyük önem arz etmektedir.²⁰¹

Ülkemizde meydana gelen uyuşturucu madde olaylarının illere göre dağılımına baktığımızda, İstanbul’un %23,4’lük oranla ilk sırada yer aldığı ve bu ilimizi %8,5’lik oranla İzmir ve %6,8’lik oranla Bursa’nın izlediği görülmektedir. Ülkemizde meydana gelen uyuşturucu madde olay sayısında ve yakalanan şüpheli sayısında ilk 10 sırada yer alan iller, nüfus yoğunluğu bakımından da ilk sırada gelen illerimizdir. 2005 yılında ülkemizde meydana gelen uyuşturucu madde olayları, Haziran ve Temmuz aylarında bir düşüş gösterirken, hasat mevsimiyle birlikte Ağustos ayından itibaren

¹⁹⁸ KOMDB., 2006 Raporu, s.36

¹⁹⁹ KOMDB., 2006 Raporu, s.36

²⁰⁰ KOMDB., 2007 Raporu, s.22

²⁰¹ UNODC 2007, Drug Annual Report, s.23

artış göstermekte ve en fazla olayın, %10,7'lik oranla Eylül ayında meydana geldiği görülmektedir. 2005 yılında meydana gelen uyuşturucu madde olaylarında yakalanan şüphelilerin %24'ü İstanbul'da yakalanırken, bu ilimizi %6,1 'lik oranlarla Ankara ve İzmir takip etmektedir. Ayrıca, yakalanan şüpheli sayısına göre ilk 10'da yer alan 9 ilin, meydana gelen olay sayısının fazlalığında da ilk 10 il içerisinde yer aldığı görülmektedir.²⁰²

2004 yılında polis bölgesinde meydana gelen toplam 5164 olayda ele geçirilen uyuşturucu madde miktarı ve şüpheli sayısı yukarıda gösterilmektedir: 2000-2004 yılları arasında; genel olarak afyon türevi (eroin, baz morfin ve afyon), kokain, esrar ve sentetik maddelerin yakalamalarının (ecstasy ve captagon) belirgin oranda arttığı, asetik anhidrit yakalamalarında ise bir düşüşün olduğu görülmektedir. 2003 ile 2004 yılı uyuşturucu madde yakalamaları karşılaştırıldığında, 2004 yılında afyon türevlerinde %149'luk, esrarda %57'lik, sentetik uyuşturucularda (captagon ve ecstasy) %203'lük artışın olduğu, asetik anhidrit yakalamalarında ise %98'lik bir düşüş yaşandığı, kokainde 2003'te 3kg. olan toplam yakalamanın 2004'te 125kg.'a ulaştığı gözlemlenmektedir. 2004 yılında olay sayısında % 38'lik, şüpheli-sanık sayısında ise %40'luk bir artışın olduğu görülmektedir. 2004 yılında meydana gelen olayların %74'ünün esrar, %10'unun afyon türevi (eroin, baz morfin, afyon), %14'ünün sentetik uyuşturucu (ecstasy-captagon ve diğer sentetikler), %2'sinin kokain olayları olduğu tespit edilmiştir.²⁰³

Türkiye'de uyuşturucu madde olaylarının sırasıyla Marmara, Akdeniz ve Ege bölgeleri ile İç Anadolu Bölgesinin Güneybatısı ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinin batısında yoğunlaştığı görülmektedir. Karadeniz Bölgesi, Doğu Anadolu'nun kuzey kesimleri ve İç Anadolu'nun kuzey kesimlerinde ise uyuşturucu olaylarının oldukça az olduğu görülmektedir.

Uyuşturucu suçlarından yakalanan şahısların %67'sinin esrar, %13'ünün afyon türevi, %16'sının sentetik uyuşturucu (ecstasy-captagon ve diğer sentetikler), %4'ünün kokain maddesi olaylarında yakalandığı tespit edilmiştir.²⁰⁴

Yakalanan toplam uyuşturucu madde ve olay sayısı analiz edildiğinde: esrarda olay başına 1.1kg. eroinde olay başına 13,4kg ve sentetik uyuşturucularda olay başına 15.327 adet hap

²⁰² KOMDB., 2006 Raporu, s.50

²⁰³ KOMDB., 2006 Raporu, s.51

²⁰⁴ KOMDB., 2006 Raporu, s.52

düştüğü, bu noktadan hareketle esrarda daha perakende, sentetik ve eroinde ise daha toptan yakalamalar olduğu görülmektedir. Perakende ve toptan kavramları uyuşturucu maddelerin hedefi (transit, iç piyasa, ithal veya ihraç) hakkında ipuçları vermektedir. Uyuşturucu madde yakalamalarında; yakalanan uyuşturucu madde miktarı, yakalamanın gerçekleştiği il, şüpheli sayısı ve diğer etki eden unsurların yanında yakalama olaylarının gerçekleşmiş olduğu dönemler de önem arz etmektedir. Olayların meydana geldiği zaman dilimlerine bakıldığında, eroin ve esrar yakalamalarında Ağustos, Eylül ve Ekim dönemi ile Aralık, Ocak ve Şubat dönemlerinde artışın olduğu, sentetik uyuşturucu yakalamalarında ise özellikle yaz aylarında bir artışın olduğu tespit edilmiştir. Ağustos ayı itibariyle uyuşturucu olaylarında görülen yükseliş; yıllık doğal uyuşturucu üretiminin arza/piyasaya sunulmasına bağlanabilir. Yakalama istatistikleri Afganistan'daki kenevir ve afyon hasadının gerçekleştirilmesini müteakip bu maddelerin kısa bir zaman sürecinde işlenerek esrar ve eroin olarak tüketim bölgelerine taşınmaya başladığına işaret etmektedir. Turizm ve eğlence sektörünün yaz aylarında canlanması, sentetik uyuşturucu yakalamalarında yaz aylarında bir tırmanışa neden olmaktadır.²⁰⁵

1.5.Dünyada Ve Türkiyede Uyuşturucu Madde Kullanımının Boyutları

1.5.1. Dünyada Uyuşturucu Madde Kullanımının Boyutları

Küresel bakış açısıyla bugün, madde kullanımı bireyin kendini köleleştirdiği bir durumdur. Çünkü bağımlılık, bireyle nesnesi arasında kurulan ve bir süre sonra bireyin özerkliğini ve özgürlüğünü ortadan kaldıran bir sürece ulaşmaktadır. İnsan tutum ve davranışı ve de duyumsaması üzerindeki yıkıcı etkileri nedeniyle bireyi seçtiği nesne karşısında çaresiz bir köle haline getirmektedir. Böylelikle toplum, her planda bu hale gelmiş bireyin katkılarından/gücünden/emeğinden daha da önemlisi varlık olarak bireyin kendinden yoksun kalmaktadır. Yeryüzünde pek çok ulusun - yerine göre- geniş bir nüfus grubunun bu etki ile sarsıldığını varsayarsak, tüm toplumların hangi boyutta kayıplara uğrayacağını kolayca çıkarabiliriz.²⁰⁶

Bu saptamalara bağlı olarak çağımızın en önemli sorunu olarak tanımlanan madde kullanım ve bağımlılığı, tüm toplumları, ulusları etkisi altında bulundurmakta ve devletten devlete ortaklaşmış önlem ve politikaların öncelikli konusu haline gelmektedir. Dolayısıyla

²⁰⁵ KOMDB., 2006 Raporu, s.53

²⁰⁶ KOMDB., 2006 Raporu, s.51

yalnızca bu konuya bağlı ortak bir dil ve anlayış köprüsünün önemi kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Böylelikle ortak davranabilmek de mümkün olacaktır.²⁰⁷

Uyuşturucu kullanımı global bir olgudur. Boyutları ve karakteristik özellikleri ülkeden ülkeye değişmekle birlikte, dünya üzerinde hemen hemen bütün ülkeler uyuşturucudan etkilenmektedir. Geçtiğimiz on yıl boyunca gençler arasındaki uyuşturucu kullanımı çok ciddi bir artış göstermiştir. Yüksek boyutlardaki uyuşturucu kullanımı yüksek oranda şiddet ve suç, HIV/AIDS hastalıklarına yakalanma oranının yüksekliği, sosyal yapıda çökme gibi problemleri de beraberinde getirmiştir. İstatistikler toplumun bazı kesimlerinin daha fazla uyuşturucu kullandığını ortaya koymasına rağmen, uyuşturucu bağımlıları toplumun her kesiminden gelebilmektedir. Örneğin erkekler kadınlara, evliler bekarlara, şehirde oturanlar kırsal kesimde oturanlara, gençler yaşlılara oranla daha fazla uyuşturucu kullanmaktadır.²⁰⁸

Uyuşturucu kullanım trendleri bölgeden bölgeye ve ülkeden ülkeye değişmektedir. UNDOC'nin yayınladığı Dünya uyuşturucu raporlarına göre dünya çapında toplam 180 milyon insan uyuşturucu kullanmaktadır. Esrar 141 milyon kişi ile en çok kullanılan uyuşturucudur. Bu rakam toplam dünya nüfusunun %2.25'ine denk düşmektedir.²⁰⁹

UNDOC raporlarına göre, sentetik uyuşturucuların ve özellikle ATS (Amphetamine Type Stimulants) kullanımı çok hızlı bir artış göstermektedir. Dünya çapında 30 milyon insan sentetik uyuşturucu kullanmaktadır. 1980'li yıllara oranla 1990'lı yıllarda ATS kullanımı özellikle Avrupa, Kuzey Amerika ve Güneydoğu Asya da hızlı bir artış göstermiştir. Sentetik uyuşturuculardan Extacy ise sanayileşmiş dünyanın en yoğun olarak kullanılan sentetik uyuşturucusu haline gelmiştir.²¹⁰

Genel olarak koka bitkisinden elde edilen uyuşturucular Amerika Kıtasında yeralan ülkelerde esrardan sonra en yaygın uyuşturucudur. En çok tedavi talebi kokain bağımlılarından gelmektedir. Geçtiğimiz on yıl boyunca dünya genelinde kokain kullanımında bir düşüş yaşanmasına rağmen, halen Amerika kıtası ülkelerinde kokain en çok kullanılan uyuşturucudur. UNDOC tahminlerine göre dünya çapında 13 milyon insan kokain kullanmaktadır.²¹¹

²⁰⁷ KOMDB., 2006 Raporu, s.52

²⁰⁸ KOMDB., 2006 Raporu, s.52

²⁰⁹ KOMDB., 2006 Raporu, s.53

²¹⁰ UNODC 2005, Drug Annual Report, s.38

²¹¹ KOMDB., 2006 Raporu, s.54

Diğer uyuşturucularla karşılaştırıldığında eroin kullanımı daha az yaygındır. Yine UNDOC tahminlerine göre çoğunluğu Avrupa, Güney ve Batı Asya olmak üzere dünya çapında 8 milyon insan afyon kökenli uyuşturucuları kullanmaktadır. Genel olarak bu maddeleri kullananlar anılan bölgelerin nüfusunun %2'sinden daha azdır. Ancak bazı afyon üretim bölgelerinde uyuşturucu kullanımı daha ciddi boyutlardadır. Son yıllarda Batı Avrupa ve Orta Asya ülkelerinde afyon kökenli uyuşturucuların kullanımında bir artış gözlenmektedir.²¹² .

1.5.2. Türkiyede Uyuşturucu Madde Kullanımının Boyutları

UNODC tarafından 2003 yılında altı büyük ilimizde yapılan çalışmalar neticesi toplanan verilere göre; Türkiye'deki opioid kullanıcılarının 15–64 yaşları arasındaki genel nüfus içerisindeki oranı % 0.03 ile %0.07 arasında (ortalama %0.05) olduğu tahmin edilmektedir. Opioid kullanıcılarının üçte ikisinden fazlasının eroin kullandığı tahmin edilmektedir. Tüm şehirlerde madde kullanım trendlerinde artış olduğu gözlenmiştir. İstanbul'da eroin ve enjeksiyon yoluyla madde kullanımında artış olduğu bildirilmiştir. Değerlendirme sonuçları, Türkiye'deki madde kullanıcılarının daha genç nüfusu teşkil ettiğini göstermektedir. Madde kullanıcılarının yaş ortalaması 24 olarak tespit edilmiş, kullanıcıların yarısından fazlasının 15–24 yaş aralığında olduğu belirtilmiştir. Pek çok kullanıcı hırsızlık, madde satıcılığı, yankesicilik ve dilencilik yaparak geçimlerini sağladıklarını itiraf etmiştir.²¹³

Neredeyse bütün şehirlerdeki madde kullanıcılarının büyük bir kısmı, önceden ve yakın zamanda enjeksiyon yoluyla madde aldığını belirtmiştir. Enjeksiyon yoluyla kullanılan en yaygın madde eroin olup, diğer opiyatlar ile benzodiazepinleri enjeksiyon yoluyla almış olanlar da vardır. Enjeksiyon yoluyla madde kullananların çoğu, günde 2–3 kez enjeksiyon yaptıklarını belirtmiştir. Enjeksiyon yoluyla madde kullananlar arasında şırınga, iğne, ısıtıcı, pamuk parçası ve temizleme suyu gibi enjeksiyon malzemelerini ortak kullanmanın yaygın olduğu, bu durumun da HIV enfeksiyonu kapma riskini arttırdığı tespit edilmiştir.²¹⁴

Madde kullanıcılarının üçte birinden fazlası madde bağımlılığı sorunları için tedavi gördüğünü belirtmiştir. Madde kullanıcılarının en sık tedavi görmek istedikleri maddelerin uçucular, esrar ve eroin olduğu görülmüştür. Madde kullanıcıları yaşamları boyunca

²¹² UNODC 2005, Drug Annual Report, s.39

²¹³ KOMDB., 2004 Raporu, s.45

²¹⁴ KOMDB., 2004 Raporu, s.45

ortalama olarak 3 kereden fazla tedavi gördüklerini, madde kullanımı sorunundan dolayı tedavi olma yaşlarının da ortalama 23 yaş civarında olduğunu bildirmiştir. İlk opioid kullanma yaşı ile ilk tedavi görme yaşı arasında geçen ortalama süre beş yılın üzerinde olmakla birlikte, uçucu madde kullanıcıları bu süreyi iki yıl olarak bildirilmiştir.²¹⁵

Madde kullanıcıları açısından en çok sorun yaratan maddeler uçucular, eroin ve daha az oranda esrar olarak tespit edilmiştir. Belirtilen sorunlar, sağlık sorunları ve ailevi sorunlardan (insan ilişkileriyle ilgili sorunlardan) yasal ya da işle ilgili sorunlara kadar uzanan geniş bir yelpazede yer almaktadır. Görüşülen anahtar kişiler, kendi bölgelerindeki suç oranlarında meydana gelen artışın sorumluları arasında madde kullanıcılarını da gördüklerini, madde kullanıcılarının hem adi suçlara ve fuhuşa, hem de örgütlü suç faaliyetlerine katılabildiklerini ifade etmiştir. Toplum ve tedavi örneklemelerindeki madde kullanıcılarının büyük çoğunluğu yaşamlarının bir döneminde uyuşturucu ile ilgili suçlardan, üçte birinden fazlası ise başkaca bir suçtan tutuklandığını belirtmiştir. Madde kullanıcıları arasında ilk tutuklanma yaşının ortalaması 26 olarak tespit edilmiş, kullanıcılar, madde kullandıkları dönem içinde ortalama olarak 3 kez tutuklandıklarını ifade etmiştir. Ayrıca, kullanıcıların yarısından fazlası hırsızlık, dükkân dükkan hırsızlığı ve trafik ihlallerinden dolayı da tutuklandıklarını belirtmiştir.²¹⁶

Ülkemizde özellikle son yıllarda sentetik uyuşturuculardan ecstasy kullanımı ciddi şekilde artış göstermektedir. Özellikle gençler arasında eğlence ortamlarında ve psikolojik olarak rahatlama amacıyla yaygın olarak kullanılan ecstasy kullanım yaşı hergeçen gün azalırken kullanıcı sayısında hergeçen gün artmaktadır. Ülkemizin ecstasy açısından hedef ülke konumunda olması problemin boyutlarının anlaşılması açısından önemli bir göstergedir.²¹⁷

1.5.2.1. Türkiye’de Tedavi İmkânları

Tedavi merkezleri ile temas halinde bulunan madde kullanıcılarının büyük kısmı, madde kullanımı sorunları için AMATEM’in başka şehirlerdeki merkezlerinde tedavi gördüklerini belirtmiştir. Başvurulan diğer tedavi seçenekleri arasında kullanıcıların kendi şehirlerindeki devlet ve üniversite hastaneleri yer almaktadır. Ayrıca, madde kullanıcılarının kayda değer bir bölümü de, kendi şehirlerinde ya da başka şehirlerde bulunan özel doktor muayenahaneleri ve kliniklerde tedavi gördüğünü ifade etmiştir. Türkiye’de mevcut tedavi imkanları arasında tedavide en etkilisinin AMATEM olduğu

²¹⁵ KOMDB., 2004 Raporu, s.46

²¹⁶ KOMDB., 2004 Raporu, s.46

²¹⁷ KOMDB., 2004 Raporu, s.46

belirtilmekle birlikte, tedavi hizmeti sunacak daha fazla sayıda kuruma acil ihtiyaç olduğunun da altı çizilmiştir. Bu vurgu en fazla Diyarbakır ve İstanbul’da yapılmıştır. Madde kullanıcılarının önemli bir kısmı, tedavi imkanlarına ulaşmakta zorluk çektiklerini ve madde kullanımıyla ilgili yardım gereksinimlerinin karşılanmadığını ifade etmiştir.²¹⁸

Ülkemizdeki uyuşturucu madde kullanıcılarının sayısının tespitine yönelik olarak bilimsel/akademik bir çalışma gerçekleştirilememiştir. Kullanıcıların durumunun tespiti için polis kayıtlarına bakıldığında, önü alınamaz bir boyutta olmadığı görülmektedir.²¹⁹

Ülkemizde uyuşturucu kullanımı suçundan yakalanan şahısların sayısı gün geçtikçe artmakta ise de, bölge ülkelerine göre bir karşılaştırma yapıldığında ülkemizde uyuşturucu madde bağımlı sayısının oldukça düşük olduğu görülmektedir. Balkan rotası üzerinde bulunan ülkelere Bulgaristan’da 40 ila 50 bin civarında, doğumuzda bulunan ülkelere İran’da 1 milyon 200 bin, Pakistan’da 4.5 milyon uyuşturucu madde bağımlısı bulunmaktadır.²²⁰

Anayasanın 58. maddesinde devletin, gençleri alkol düşkünlüğünden, uyuşturucu maddelerden, suçluluk, kumar ve benzeri kötü alışkanlıklardan ve cehaletten korumak için gerekli tedbirleri alacağı ifade edilmektedir. Bu görevin yerine getirilmesi amacıyla, ilgili kurumlarla yürütülen ortak çalışmalar sonucunda, uyuşturucu kullanımı ile mücadele için ilgili birimler arasında eşgüdüm sağlamak, mücadelede ulusal strateji politikaları tespit etmek amacıyla bir yapı oluşturulması öngörülmüştür. Bu amaçla, Milli Güvenlik Kurulunun 26.04.1996 tarih ve 393 sayılı tavsiye kararı ile “Uyuşturucu Madde Kullanımı ile Mücadele Takip Ve Yönlendirme Üst Kurulu” ile “Uyuşturucu Madde Kullanımı ile Mücadele Takip ve Yönlendirme Alt Kurulu” oluşturulmuş ve Bakanlar Kurulunun 25.07.1997 tarihi ve 97/9700 sayılı kararı ile, Adalet Bakanlığı, Milli Savunma Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, YÖK Başkanlığı, MGK Genel Sekreterliği, Emniyet Genel Müdürlüğü (Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı), Diyanet İşleri Başkanlığı, TRT Genel Müdürlüğü, Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü, SHÇEK Genel Müdürlüğü, DPT Müsteşarlığı, Jandarma Genel Komutanlığı, RTÜK Başkanlığı, Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, görevlendirilmiştir.²²¹

²¹⁸ UNODC 2003, Drug Annual Report, s.23

²¹⁹ KOMDB., 2006 Raporu, s.55

²²⁰ KOMDB., 2006 Raporu, s.55

²²¹ KOMDB., 2005 Raporu, s.58

Bu kurulların amacı uyuşturucu ve uyarıcı maddelerin kullanımı ve bağımlılığı ile mücadele faaliyetlerini yürütmek, madde kötüye kullanımını önlemek, alınacak tedbirleri tespit ederek, kurumlar arasında çalışmalarını koordine etmektir.²²²

Ülkemizde uyuşturucu kullanımının boyutlarını ortaya koyan veriler Narkotik Polisi'nin yapmış olduğu yakalamalara dayanmaktadır. Yıllara göre uyuşturucu kullanımı suçundan yakalanan şahısların sayısının genelde aynı çizgide olduğu görülmekte ise de, yıllar içerisinde aynı şahsın birden çok yasal işlem görmüş olabileceği göz ardı edilmemelidir.²²³

Polis kayıtlarına geçen uyuşturucu madde kullanıcılarının illere göre dağılımı incelendiğinde; esrar kullanıcılarının birçok ilimizde mevcut olmakla birlikte özellikle İzmir ilimizde daha fazla olduğu görülmektedir. Hakkında işlem yapılan eroin kullanıcılarının %51'i, kokain kullanıcılarının ise %92'si İstanbul'dadır. Uyuşturucu haplar açısından ise kullanımın İstanbul başta olmak üzere birkaç ilimizde daha yaygın olduğu görülmektedir.²²⁴

²²² KOMDB., 2005 Raporu, s.59

²²³ KOMDB., 2005 Raporu, s.59

²²⁴ KOMDB., 2005 Raporu, s.59

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN SOSYAL VE EKONOMİK DURUMU

Sosyo-ekonomik durumun suçlar üzerindeki etkisi bilinen bir gerçektir. Özellikle asayişe müessir suçlarda yani mala karşı işlenen suçlar ve şahsa karşı işlenen suçları tetikleyen sebeplerden en önemlileri yapılan araştırmalara göre sosyo-ekonomik sebeplerdir. Uyuşturucu suçlarının da; kişilerin, toplumların ve ülkelerin sosyo-ekonomik durumlarıyla bağlantısı olduğunu gerçeğinden hareketle bu bölümde kısaca Türkiye’nin sosyal ve ekonomik durumu hakkında bilgi verilmeye çalışılacaktır.

Sosyo-ekonomik durum, gerek zaman gerekse mekan açısından birtakım farklılıklar gösterdiği ve illerin (veya bölgelerin) gelişmişlik düzeylerinin zaman içinde değiştiği bilinen bir gerçektir. Sosyoekonomik durum çeşitli ülkeler arasında olduğu gibi, aynı ülke bütünü içinde de farklılıklar göstermesi nedeniyle ortaya bölgesel dengesizlikler çıkmaktadır. Genel olarak bu dengesizlikler nüfus, sanayi ve tarımsal yapı, gelir dağılımı, mali ve finansal yapılar, eğitim düzeyi ve sağlık hizmetlerindeki etkinlik ve yaygınlık, altyapı, konut ve coğrafi yapılarındaki farklılıklar olarak öne çıkmaktadır.

Türkiye’de yaşanan alansal sosyoekonomik gelişme eğilimlerinin, sıçramalardan çok yayılma dinamiklerince belirlendiği dikkate alındığında, bölge bazında yoğunlaşma eğilimlerinin baskın olacağı ve giderek bölge içi homojenleşme yaratacağı öngörülebilir. Hem bu öngörüü sınamak, hem de kutuplaşma (polarizasyon) eğilimleri gibi aykırı sonuçları analiz etmek bakımından, bölgesel analiz önem taşımaktadır. Bu sayede, dinamik bir yapıya sahip olan gelişme olgusunun, alan üzerinde şekillendirdiği farklı oluşumlar gözlemlenebilecektir. Ayrıca, mevcut alansal gelişme eğilimleri ve bu eğilimlere yön veren dinamikler ile tutarlı politika önerilerinde bulunabilmek mümkün olabilmektedir.²²⁵

DPT tarafında 2003 yılında yapılan araştırmalarda; coğrafi bölgeler sıralamasında ilk üç sırayı deniz kıyısında ve Türkiye ortalamasının üstünde yer alan Marmara, Ege ve Akdeniz bölgeleri almaktadır. Bunun yanında üç bölgenin gelişmiş Batı pazarlarına yakın olması sanayi ve ticari faaliyetlerin daha çok bu bölgelerde yoğunlaşmasına ve böylece hem bölgelerin hem de bu bölgelerdeki illerin hızlı bir gelişme eğilimi içine girmeleri sonucunu doğurmaktadır. Diğer coğrafi bölgelerin gelişmişlik düzeyleri ise sırasıyla İç Anadolu,

²²⁵ Albayrak A.S.-Kalaycı Ş.-Karataş A. ‘Türkiye’de Coğrafi Bölgelere Göre İllerin Sosyo-ekonomik Gelişmişlik Düzeylerinin Temel Bileşenler Analiziyle İncelenmesi’ **SDÜİİBF** C.9, S2, s.117, Y.2004

Karadeniz, Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgesi şeklindedir.²²⁶

2.1. Türkiyede Coğrafi Bölgelerin Durumu

2.1.1.Marmara Bölgesi

Sosyoekonomik durumu olarak coğrafi bölgeler sıralamasına göre en gelişmiş bölge olan Marmara Bölgesidir ve Türkiye ortalaması altında il bulunmamaktadır.

2000 Yılı Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre, 68 milyona yaklaşan Türkiye nüfusunun yaklaşık yüzde 25'i (17 milyon) en gelişmiş bölge olan Marmara Bölgesi'nde bulunmaktadır. Marmara Bölgesinin sahip olduğu nüfusun yarısından fazlası, bölge merkezi İstanbul'da toplanmıştır. Yaklaşık 10 milyon nüfusu ile İstanbul; hem Marmara'nın, hem de ülkenin en çok nüfusa sahip olan ilidir. İstanbul'dan sonra en çok nüfusa sahip iller sırasıyla; Bursa (2.125.140), Kocaeli (1.206.085) ve Balıkesir'dir (1.076.347). 10 ilden oluşan Marmara' da diğer illerin nüfusu 1 milyonun altındadır.²²⁷

Ülke genelinde en çok nüfusa sahip olan Marmara Bölgesi, aynı zamanda, en yüksek şehirleşme oranına (yüzde 79,07) ve en yüksek nüfus yoğunluğuna (241) sahiptir. Nüfusun mekânsal dağılımında gözlenen bölgesel yoğunlaşmanın en çok yaşandığı Marmara Bölgesi'nde bu eğilim, göç alan bölge özelliklerini sürdürmesi nedeniyle hızla artmaktadır. Marmara Bölgesi, sahip olduğu şehirleşme oranı ile ülke ortalamasının (64,9) üzerindedir. Sakarya'dan Tekirdağ'a kadar uzanan İstanbul metropolitan bölgesi, Marmara'nın şehirleşme oranını yükselttiği gibi, aynı zamanda ülke genelinde metropolitan alan özelliği taşıyan tek bölgedir.²²⁸

Diğer demografik göstergelerden 1,91'lik doğurganlık oranı ve 3,85'lik ortalama hanehalkı büyüklüğü ile Marmara, bölgeler arası sıralamada en iyi değerlere sahiptir. Bu değerler, Marmara Bölgesi'nde modernleşme öğelerinin büyük ölçüde sosyal yaşama egemen olduğunu ve modern toplumlara özgü çekirdek aile yapısına geçiş sürecinin tamamlanmak üzere olduğunu göstermektedir. Bölge, en düşük doğurganlık oranıyla beraber, en düşük bebek ölüm oranına da (binde 39) sahiptir.²²⁹

Marmara Bölgesi'nde istihdamın sektörel dağılımı, sanayi ve ticaret ağırlıklıdır. Sanayi iş kolunda çalışanlar, toplam istihdamın yüzde 25,67'sini oluştururken; ticaret iş kolunda çalışanlar istihdamın yüzde 14,28'ini, mali kurumlar iş kolunda çalışanlar ise yüzde

²²⁶ Albayrak A.S.-Kalaycı Ş.-Karataş A.a.g.y., s.117

²²⁷ DPT, İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, Mayıs 2003 s.79

²²⁸ DPT, a.g.e., s.79

²²⁹ DPT, a.g.e., s.80

5,39'unu oluşturmaktadır. Her üç gösterge itibariyle Marmara, ülke genelinde en yüksek oranlara sahip bölgedir. Bölgede tarım, göreceli olarak önemini yitirmiştir. Ziraat iş kolunda çalışanların toplam istihdam içindeki oranı, (yüzde 25,33) diğer bölgelerin oldukça gerisindedir.²³⁰

Ayrıca, Marmara Bölgesi, ücretli çalışanların, ücretli çalışan kadınların ve işverenlerin toplam istihdama oranı göstergelerinde de en yüksek değerlere sahip olmuştur. Belirtilen göstergeler itibariyle Marmara'nın aldığı değerler sırasıyla; yüzde 62,23; yüzde 14,68 ve yüzde 4,29'dur. Genel olarak Marmara Bölgesi, istihdam göstergeleri itibariyle sanayi ve hizmet ağırlıklı bir dağılım sergilemektedir. Bölgenin istihdam yapısı içinde, göreceli olarak önemini yitiren tarım sektöründe de, az gelişmiş bölgelere özgü düşük verimlilik ve gizli işsizlik sorunu önemini yitirmiştir.²³¹

Marmara Bölgesi'nin sanayi ve ticaret ağırlıklı iktisadi yapısı, sanayi ve mali göstergelere de yansımaktadır. Bölgede bulunan 5.608 adet orta ve büyük ölçekli imalat sanayii iş yeri adedi, 11.118 olan Türkiye toplamının yansından fazladır. Yaklaşık 585 bin olan imalat sanayinde yıllık çalışanlar ortalama sayısı da, 1,1 milyon kişi olan Türkiye ortalamasının yarısından fazladır.²³²

Marmara Bölgesi, mali ve ticari göstergeler itibariyle de oldukça yüksek oranlara sahiptir. Bölgede 2000 yılı itibariyle toplam 3.080 olan banka şube sayısı, Türkiye toplamı olan 7.786 şubenin üçte biri civarındadır. Ayrıca, Marmara hem fert başına ihracat, hem de fert başına ithalat değerleriyle, ülke ortalamasının yaklaşık 3 katı düzeyinde oranlara sahiptir. Bu değerlerle İstanbul merkezli Marmara, ülkenin, ulusal ve uluslararası ticaret merkezi durumundadır.

Marmara Bölgesinde oldukça yüksek oranlara sahip olan sanayi ve ticaret göstergeleri, katma değer oluşumunu şekillendiren sürükleyici sektörler olma vasfıyla, GSYİH değerlerine de yansımaktadır. 2000 yılı verilen itibariyle Marmara Bölgesi'nin ülke GSYİH oluşumuna katkısı, yüzde 37 civarındadır. Aynı yıl, fert başına GSYİH ise, cari fiyatlarla 2,7 milyar lira civarındadır. Bu değerle Marmara, Türkiye ortalamasının (1,8 milyar lira) 1,5 katı civarındadır.²³³

2000 yılı verilerine göre, fert başına genel bütçe gelirlerinin en yüksek olduğu bölge, yine Marmara'dır. 2000 yılı fiyatlarıyla, 1,1 milyar lira civarında olan fert başına genel bütçe

²³⁰ Albayrak A.S.-Kalaycı Ş.-Karataş A.a.g.y., s.120

²³¹ Albayrak A.S.-Kalaycı Ş.-Karataş A.a.g.y., s.120

²³² DPT, a.g.e., s.80

²³³ DPT, a.g.e., s.80

gelirleri, 464 milyon lira dolayında olan Türkiye ortalamasının iki katından fazladır. Bütçe gelirlerinin yüzde 60'ına yakın bölümünün sağlandığı Marmara, diğer yandan; fert başına sanai, ticari ve turizm kredilerinde ülke toplamının yarıya yakın dilimini tek başına almaktadır.²³⁴

Marmara Bölgesi'nin ülke genelinde toplam banka mevduatı içindeki payı, yüzde 52'ye yakın; toplam banka kredilerinden aldığı pay ise yüzde 51 düzeyindedir. 1995-2000 döneminde, fert başına teşvik belgeli yatırım tutarı olan yaklaşık 4,8 milyar lira ile, bölgeler arasında ilk sıradadır. Ayrıca fert başına sanayi, ticari ve turizm kredileri ile de, bölgesel sıralamada ilk sıradadır.²³⁵

Sanayi ve ticaret faaliyetleri itibarıyla dinamik bir yapıya sahip olan Marmara Bölgesi'nde; eğitim, sağlık, alt yapı ve diğer refah göstergeleri de oldukça iyi durumdadır. Marmara, eğitim göstergelerinden; okur-yazar nüfus oranı (yüzde 92,4), okur-yazar kadın nüfusun kadın nüfusa oranı (yüzde 88,14), yüksek okul veya fakülte bitirenlerin 22 ve daha yukarı yaştaki nüfusa oranı (yüzde 9,95), ilköğretimde okullaşma (yüzde 115,65), liselerde okullaşma (yüzde 41,05) ve mesleki ve teknik liselerde okullaşma (yüzde 29,39) oranları ile bölgeler arası sıralamada en yüksek değerlere sahiptir.²³⁶

Bölgede; onbin kişiye düşen dişhekimi sayısı (3,6) ve onbin kişiye düşen eczane sayısı (3,8), yine en yüksek değerlere sahiptir. Dişhekimi ve eczacı tercihinin en yoğun olduğu bölge konumundaki Marmara, onbin kişiye düşen hekim sayısı (16,43) itibarıyla İç Anadolu Bölgesi'nden (17,22) sonra ikinci sıradadır.²³⁷

Marmara Bölgesi, bazı alt yapı göstergeleri itibarıyla da bölgesel sıralamada en üst sıralarda yer almaktadır. Bunlardan; yeterli içmesuyu götürülen nüfus oranı ve TCK asfalt yol oranı göstergeleri ülke genel ortalamalarının üzerindedir. Kırsal yerleşmelerde asfalt yol oranı göstergesi oldukça yüksek bir değere sahip olan Marmara, Türkiye ortalamasının üzerindedir. Fiziki ve sosyal alt yapı yatırımlarında Marmara'nın sahip olduğu göreceli üstünlük, bölgenin genel gelişmişlik düzeyiyle bağlantılı olduğu kadar, iklimin ve coğrafyanın da alt yapı yatırımları için uygun bir ortam sunmasından kaynaklanmaktadır.

Bölge, diğer refah göstergeleriyle de, bölgesel sıralamada göreceli bir üstünlüğe sahiptir. Marmara Bölgesi; onbin kişiye düşen özel otomobil sayısı (876), onbin kişiye düşen motorlu kara taşıtı sayısı (1.234) ve fert başına elektrik tüketim miktarı (2,2 Mwh), fert

²³⁴ DPT, a.g.e., s.81

²³⁵ Albayrak A.S.-Kalaycı Ş.-Karataş A.a.g.y., s.121

²³⁶ Albayrak A.S.-Kalaycı Ş.-Karataş A.a.g.y., s.121

²³⁷ DPT, a.g.e., s.81

başına telefon kontör değeri (3.045) itibıyla en yüksek oranlara sahip bölge konumundadır.²³⁸

Nitekim, sanayi ve ticari faaliyetlerde oldukça çeşitlenmiş bir iktisadi yapı sergileyen Marmara Bölgesi'nin, çeşitli refah göstergelerine de yansıyan genel sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi, halen göç çeken bölge özelliğini sürdürmesinin başlıca etmenleri durumundadır. Her ne kadar bölge sanayi belirli bir doygunluğa ulaşmış olsa da ve kentsel eşik aşılarak yaşam kalitesini düşüren negatif dışsallıklar ile merkezkaç oluşumlar ortaya çıksada, Marmara, bölgesel sıralamadaki mevcut konumu ile, göç alan bölge özelliğini sürdürecektir.²³⁹

Dolayısıyla, üzerinde büyük bir demografik baskı yaratan göç olgusunun doğal sonucu olarak, bölgenin kamu yatırım ihtiyacı artarak, kamu maliyesine getirdiği ilave yük sorun olmaya devam edecektir. Sonuç itibariyle, Marmara Bölgesi'nin mevcut ve muhtemel sorunları gözönünde bulundurulduğunda; başta İstanbul olmak üzere, bölgenin cazibe merkezi olma özelliğini azaltacak, göçü istikrarlı bir dinamiğe kavuşturarak orta düzeyde gelişmiş bölge merkezlerine yönlendirecek politikalar önemini korumaktadır.²⁴⁰

2.1.2. Ege Bölgesi

Bölgeler arası sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasında ikinci sırada yeralan Ege Bölgesi, 2000 Yılı Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre, 8,9 milyonluk toplam nüfusu ile ülke genelinde en çok nüfusa sahip üçüncü bölgedir. Toplam 8 ilden oluşan Ege'de, nüfusun yaklaşık 3,4 milyonu, bölge merkezi konumunda olan İzmir'de toplanmıştır. İzmir'den sonra en çok nüfusa sahip olan il, 1,3 milyon nüfusu ile Manisa'dır. Diğer illerin nüfusu 1 milyon eşığının altında kalmaktadır.²⁴¹

Kilometrekareye 100 kişinin düştüğü Ege Bölgesi, nüfus yoğunluğu itibariyle Marmara'dan sonra ikincidir. Yüzde 61 şehirleşme oranına sahip Ege Bölgesi'nde; ortalama hanehalkı büyüklüğü 3,8 olup, doğurganlık oranı ise binde 2,17'dir. Her iki gösterge itibariyle, Marmara'dan sonra en iyi değerlere sahiptir. Bölge, demografi göstergeleri itibariyle, görece olarak dengeli bir yapı sergilemektedir.²⁴²

Ege Bölgesi yüzde 13,8'lik sanayi istihdamı ile Marmara'dan sonra en yüksek orana sahiptir. Tarımın büyük ölçüde modernize olduğu Ege Bölgesi'nde sanayi ve ticarete de

²³⁸ Albayrak A.S.-Kalaycı Ş.-Karataş A.a.g.y., s.111

²³⁹ DPT, a.g.e., s.82

²⁴⁰ DPT, a.g.e., s.82

²⁴¹ DPT, a.g.e., s.83

²⁴² Albayrak A.S.-Kalaycı Ş.-Karataş A.a.g.y., s.112

büyük bir gelişme yaşanmıştır. Özellikle bölge merkezi İzmir, sanayi ve ticari faaliyetlerin yoğunlaştığı ildir. Ticaret iş kolunda çalışanların oranı (yüzde 10,1) ülke genel seviyesinin (yüzde 9,7) üzerindedir. Diğer taraftan, mali kurumlarda çalışanların oranı (yüzde 2,6) ülke genel seviyesinin (yüzde 3,1) altında bulunmaktadır.²⁴³

Tarımda modernizasyonu yansıtan en iyi gösterge, kırsal nüfus başına tanımsal üretim değeridir. 2000 yılı itibariyle Ege Bölgesi, yaklaşık 1,3 milyar liralık fert başına tarımsal üretim değerine sahiptir ve ülke genelinde İç Anadolu Bölgesi'nden sonra ikinci sıradadır. Benzer şekilde, aynı yılda Türkiye içindeki payı yüzde 17,3 olan tanımsal üretim değeriyle, ilk sırada yer alan İç Anadolu Bölgesi'ni (18,8) izlemektedir.²⁴⁴

Ege Bölgesi, 2000 yılı itibariyle faaliyete geçen organize sanayi bölgesi parsel sayısı sıralamasında İç Anadolu Bölgesi'nden sonra ikinci sıradadır. 2000'de Ege Bölgesi genelinde yer alan organize sanayi bölgelerinde üretim faaliyetlerinin başladığı parsel adedi 3.439'dur. Bu durum, sanayinin hızla yaygınlaşmaya başladığı Ege'de, sanayi ve kentleşme ilişkilerinin göreceli olarak dengeli bir yapıda geliştiğini göstermektedir. Ayrıca, fiziki bir sanayi teşvik aracı olarak da nitelendirilebilecek organize sanayi bölgelerinin Ege bölgesindeki mevcut yaygınlığı, sanayinin mekansal dağılımının, diğer bir deyişle yöreselleşmesinin göstergesi durumundadır.²⁴⁵

Bölgede, 1995-2000 yılları arasında, fert başına kamu yatırımları, 2001 yılı fiyatlarıyla, 227 milyar olup bölgeler arasında beşinci sırada yer almaktadır. Ayrıca bölge fert başına kamu yatırımları Türkiye ortalamasının da (248 milyar) altındadır. Bütçe gelirlerine katkısı itibariyle, Marmara ve İç Anadolu'dan sonra üçüncü sıradadır. Toplam banka kredilerinden aldığı pay ise, yüzde 10'a yaklaşan oranla, Marmara ve İç Anadolu'yu izlemektedir. 1995-2000 döneminde, fert başına ihracat ve ithalat miktarlarında, Marmara'dan sonra ikinci sıradadır.²⁴⁶

Sanayi, ticari ve mali göstergeler itibariyle bölgesel sıralamada, Marmara'dan sonra ikinci sırada olan Ege Bölgesinde; eğitim, sağlık, alt yapı ve diğer refah göstergelerinde de benzer durum söz konusudur. Bazı göstergelerde Marmara'nın önüne geçerek ilk sırada, bazı göstergelerde de, İç Anadolu veya Akdeniz Bölgesi'ni izleyerek üçüncü sırada yer almaktadır.

²⁴³ DPT, a.g.e., s.83

²⁴⁴ DPT, a.g.e., s.83,84

²⁴⁵ DPT, a.g.e., s.84

²⁴⁶ DPT, a.g.e., s.84

Ege Bölgesi, mevcut sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi ile oldukça dengeli bir yapı sergilemektedir. Ekonomik ve sosyal sektörlerde gözlenen dengeli gelişme, mekansal düzeyde de geçerlidir. Nüfusun mekansal dağılımından, sanayinin mekansal dağılımına kadar kendi içinde dengeli bir bölgesel gelişme performansı göstermektedir. Bölgede endeks değeri itibariyle Türkiye ortalaması altında kalan iller Afyon ve Kütahya olmakla beraber, bu iller ile diğer iller arasında sosyo-ekonomik gelişmişlik endeksi oranları yakındır. İzmir dışında Ege’de yer alan tüm iller, Türkiye ortalamasına yakın değerler almıştır. Tarımın modernize olduğu, turizmin geliştiği ve sanayinin çeşitlenerek zenginleştiği Ege Bölgesi’nde, gelişmenin geleneksel kutup niteliğindeki İzmir’den çevre illere yaygınlaşması sürmektedir. Bu illerden başlıcaları; Manisa, Denizli, Aydın, Uşak ve Afyon’dur. Bölge’de yer alan illerde başarılı bir şekilde faaliyetini sürdüren organize sanayi bölgeleri, sanayi gelişiminin tüm bölgede kentsel ve çevresel değerlerle de bütünleşerek yaygınlaştığını göstermektedir.²⁴⁷

2.1.3. Akdeniz Bölgesi

Toplam 8 ilden oluşan Akdeniz Bölgesi, 8,7 milyon nüfusu ile, coğrafi bölgelere göre nüfus sıralamasında dördüncü sırada yer almaktadır. Bölgede yer alan 8 ilden 5’i , bir milyon üzeri nüfusa sahiptir. Çukurova Bölgesinin merkezi konumunda olan Adana, 1,8 milyona yaklaşan nüfusu ile Akdeniz Bölgesi’nin en büyük ili olma özelliğini sürdürmektedir. Adana’yı, yaklaşık 1,7 milyon nüfusu ile Antalya izlemektedir. 1,6 milyonu aşan nüfusu ile Mersin, 1,3 milyona erişen nüfusu ile Hatay ve 1 milyon nüfus eşiğine gelen Kahramanmaraş bölgenin üçüncü, dördüncü ve beşinci büyük illeridir. Isparta, Burdur ve Osmaniye illerinin nüfusları 1 milyonun altındadır.²⁴⁸

1990-2000 yılları arasında Akdeniz, yıllık ortalama nüfus artış hızı itibariyle Marmara ve Güneydoğu Anadolu’dan sonra en çok artışın (binde 21.43) yaşandığı bölgedir. Bölgede ortalama hanehalkı büyüklüğü (4,6) ve doğurganlık oranı (2,58) az bir farkla ülke ortalamalarından (4,5 ve 2,53) yüksektir. Genel olarak Akdeniz Bölgesi’nde, geniş aile yapısından, çekirdek aileye doğru geçiş yaşandığından sözedebiliriz. Bebek ölüm oranı (binde 37) ise, ülke ortalamasının (binde 43) altındadır.²⁴⁹

Akdeniz Bölgesi’nde istihdamın sektörel dağılımı, ana sektörler itibariyle şöyledir: Tanım sektörü, yüzde 54,97 oranıyla temel sektör olma özelliğini sürdürürken, son

²⁴⁷ Albayrak A.S.-Kalaycı Ş.-Karataş A.a.g.y., s.114

²⁴⁸ DPT, a.g.e., s.88

²⁴⁹ DPT, a.g.e., s.88

dönemlerde gelişmeye başlayan sanayi faaliyetlerindeki istihdam yüzde 8,78 düzeyindedir. Yüzde 10,46 oranına sahip ticaret iş kolu, bölgede 1980’li yıllar sonrasında ivme kazanan turizm faaliyetlerine dayalı olarak gelişmiş ve bölgesel sıralamada Marmara’dan sonra ikinci sıraya otunmuştur. Mali kurumlar iş kolunda çalışanlar ise toplam istihdamın yüzde 2,29’u düzeyindedir. Bu oran ülke ortalamasının (yüzde 3,11) altındadır. Genel olarak ücretli çalışanların toplam istihdama oranı ise, yüzde 37,81 değeriyle bölgesel sıralamada dördüncü sırada yer almakta ve ülke ortalamasının (yüzde 43,52) altında kalmaktadır. Genel olarak, tüm göstergeler itibariyle Akdeniz Bölgesi ülke ortalamalama yakın değerler almıştır. Yedi coğrafi bölge içerisinde dördüncü sırada yer alan Akdeniz, bu konumuyla ortalama bölge niteliğindedir. Bölgenin bu özelliği hemen tüm eğitim göstergelerinde somutlaşmaktadır. Akdeniz Bölgesi’nde okur-yazar nüfus oranı, okur-yazar kadın nüfus oranı, fakülte veya yüksek okul bitirenlerin oranı, ilköğretim, liseler ile mesleki ve teknik liseler okullaşma oranları ülke ortalamalarına yakın değerlerdedir.²⁵⁰

Ancak, eğitim göstergelerinde ülke ortalamalarını yansıtan Akdeniz Bölgesi’nde sağlık göstergeleri için aynı değerlendirmeyi yapmamız mümkün değildir. Özellikle onbin kişiye düşen 10 hekim ile, bölgesel sıralamada dördüncü sırada yer almakla birlikte, Türkiye ortalamasının (13 hekim) altındadır. Hekim tercihinin görelisi olarak düşük olduğu Akdeniz Bölgesi’nde, benzer durum diş hekimi ve eczane sayıları itibariyle de geçerlidir. Tanım ve hizmetler sektörlerinde ülke ortalaması ve üstünde değerler alan Akdeniz Bölgesi’nde, aynı durum sanayi göstergeleri için geçerli değildir. Sanayinin bölge içi dağılımının dengeli olduğundan sözedilemez. Bilindiği gibi, Akdeniz Bölgesi’nde sanayi, geleneksel kutup niteliğindeki Adana ile Hatay’da yoğunlaşmıştır.²⁵¹

Akdeniz Bölgesi’nde faaliyete geçen organize sanayi bölgesi parsel sayısı 1.298’dir ve bölgesel sıralamada altıncı sırada yer almaktadır. Akdeniz Bölgesi, organize sanayi bölgeleri uygulaması itibariyle, diğer bölgelerin gerisinde kalmıştır. Bunun temel nedenlerinden biri, özellikle kıyı şeridinde bulunan illerde, organize sanayi bölgeleri için elverişli ve yeterli arazi bulma güçlüğüdür.²⁵²

Diğer yandan, 2000 yılında fert başına imalat sanayii katma değeri, cari fiyatlarla 216 milyon liralık değerle, Marmara, Ege ve İç Anadolu’nun peşinden dördüncü sırada yer almıştır. Söz konusu gösterge itibariyle sıralamadaki mevcut konumu, imalat sanayiinde verimliliğin görelisi olarak yüksek olduğunu göstermektedir. Akdeniz Bölgesi’nin GSYİH

²⁵⁰ DPT, a.g.e., s.89

²⁵¹ Albayrak A.S.-Kalaycı Ş.-Karataş A.a.g.y., s.117

²⁵² DPT, a.g.e., s.89

oluşumuna katkısı ise Marmara, İç Anadolu ve Ege Bölgeleri'ni izleyerek yüzde 12,06'lık oran ile dördüncü sıradadır. Benzer şekilde, mali göstergelerden; toplam banka şube sayısı, fert başına banka mevduatı ve toplam banka mevduatı itibariyle, ülke genelinde dördüncü sıradadır. Bununla birlikte, 2000 yılı verilerine göre, kırsal nüfus başına tanmsal kredi miktan, cari fiyatlarla 119 milyarlık bir değerle, dördüncü sırada yer almaktadır.²⁵³

1995-2000 yılları arasında, Akdeniz Bölgesi'nin fert başına ihracat (1.841 dolar) ve fert başına ithalat (2.943 dolar) miktarları, Marmara ve Ege'nin ardından üçüncü sıradadır. Belirtilen dönemde, ihracatın ithalatı karşılama oranı pozitif değere sahiptir.²⁵⁴

Akdeniz Bölgesinde kırsal asfalt ve TCK asfalt yol oranları ile, içme suyu gibi başlıca alt yapı hizmetlerinin gerçekleşme oranları ise, ülke ortalamasının üzerinde yer almaktadır.

Benzer şekilde bölgenin otomobil ve motorlu kara taşıtları parkı da mevcut değerleri ile bölgesel sıralamada dördüncüdür. Fert başına elektrik tüketim miktan ve fert başına telefon kontör değeri gibi diğer refah göstergeleriyle de sırasıyla üçüncü ve dördüncü sırada yer almaktadır.

Akdeniz Bölgesinde mekansal gelişme, tek bir gelişme kutbunun baskınlığında gerçekleşmemektedir. İktisadi faaliyetler itibariyle çeşitlilik gösteren Akdeniz'de, birden çok gelişme merkezi ortaya çıkmıştır. Endeks değeriyle ülke ortalaması altında kalan iller Kahramanmaraş ve Osmaniye olmakla birlikte, Akdeniz'de, genel olarak bölge içi bir homoj enleşme gözlenmektedir.²⁵⁵

2.1.4. İç Anadolu Bölgesi

İç Anadolu Bölgesi, bölgeler itibariyle sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasında Ege'yi izleyerek üçüncü sırada yer almıştır. Bununla birlikte, Ege ve İç Anadolu Bölgeleri'nin endeks değerleri arasında önemli bir fark yoktur. Oransal olarak çok küçük bir farkla Ege'yi izleyen İç Anadolu'nun sosyal ve ekonomik gösterge değerlerinden bazıları, Ege Bölgesi'nin önünde yer almaktadır. Toplam nüfus itibariyle İç Anadolu, Marmara'dan sonra en çok nüfusa sahip ikinci bölgedir. İç Anadolu Bölgesi'nde Ankara dışında tüm iller, endeks değeri itibariyle Türkiye ortalamasına yakın değerler almıştır.²⁵⁶

Onüç ilden oluşan İç Anadolu Bölgesi'nin 2000 yılı nüfusu 11,6 milyondur. Bu nüfusun yaklaşık üçte birini barındıran Başkent Ankara, aynı zamanda İstanbul'dan sonra ülkenin

²⁵³ DPT,a.g.e., s.89,90

²⁵⁴ DPT, a.g.e., s.90

²⁵⁵ DPT, a.g.e., s.90

²⁵⁶ Albayrak A.S.-Kalaycı Ş.-Karataş A.a.g.y., s.118

en çok nüfusa sahip ikinci ilidir. Konya, yaklaşık 2,2 milyon nüfusuyla Ankara'yı izlerken, diğer iller 1 milyon nüfusun altında kalmaktadır.²⁵⁷

İç Anadolu Bölgesi, şehirleşme oranı itibariyle (yüzde 69,25), ülke ortalamasının (yüzde 64,9) üzerinde olan Marmara'dan sonra ikinci sıradadır. Bununla birlikte, nüfus artış hızı (binde 15,8) ve nüfus yoğunluğu (63), ortalamaların (binde 18,29 ve 88) altında kalmaktadır. Doğurganlık oranı (binde 2,54) ülke ortalamasına (binde 2,53) yakın olan İç Anadolu'da, ortalama hanehalkı büyüklüğü (4,4) ülke ortalamasının (4,5) altındadır.²⁵⁸

Bölgede ücretli çalışanların toplam istihdama oranı (yüzde 45,07), ülke ortalamasının (yüzde 43,52) üzerindedir. Ancak, ücretli çalışan kadınların toplam istihdama oranında (yüzde 8,52) bölgesel sıralamada üçüncü sırada yer almakla birlikte, ortalamanın (yüzde 8,81) altında kalmaktadır.²⁵⁹

İstihdamın sektörel dağılımı ise şöyle bir yapı sergilemektedir: Ziraat iş kolunda çalışanların toplam istihdama oranı yüzde 46,81, sanayi iş kolunda çalışanlar yüzde 10,55, ticaret iş kolunda çalışanlar yüzde 8,9 ve mali kurumlar iş kolunda çalışanlar oranı yüzde 4,01'dir. Ziraat, sanayi ve ticaret iş kollarında çalışanlar oranları ülke ortalamalarına (yüzde 48,38; 13,35; 9,67) yakın olmakla beraber altındadır. Mali kurumlar iş kolunda çalışanlar ise Marmara ile birlikte ülke ortalamasının (yüzde 3,11) üzerindedir.²⁶⁰

İç Anadolu Bölgesi, okur yazar nüfus oranı (yüzde 90,32), okur yazar kadın nüfus oranı (yüzde 84,96) ile Marmara'dan sonra; fakülte veya yüksekokul bitirenlerin oranı (yüzde 10,31) ile ülke genelinde en iyi değere sahiptir. Eğitim göstergelerinin görece yüksekliğinde, bölge merkezi Ankara'nın önemli etkisi vardır. Benzer durum, sağlık göstergeleri için de geçerlidir. Özellikle onbin kişiye düşen hekim sayısı (17,22) göstergesi ile ülke genelinde ilk sırada yer almaktadır. Hekim tercihinin en yoğun olduğu bölge olan İç Anadolu'da, diş hekimi ve eczane göstergelerinde ise Marmara ve Ege'den sonra en iyi üçüncü değerlere sahiptir.²⁶¹

İç Anadolu, orta ve büyük ölçekli imalat sanayii iş yeri sayısında (1.620 adet) Marmara ve Ege'den sonra üçüncü sırada yer alırken, faaliyete geçen organize sanayi bölgeleri parsel sayısında (16.399), ilk sırada yer almıştır. Organize sanayi bölgelerinin yaygınlığı, Ege'de olduğu gibi, sanayileşme dinamiklerinin mekansal yaygınlığı ile yakından ilgilidir. İç

²⁵⁷ Albayrak A.S.-Kalaycı Ş.-Karataş A.a.g.y., s.119

²⁵⁸ Albayrak A.S.-Kalaycı Ş.-Karataş A.a.g.y., s.120

²⁵⁹ DPT, a.g.e., s.86

²⁶⁰ DPT, a.g.e., s.86

²⁶¹ DPT, a.g.e., s.86

Anadolu’da sanayi belirli bir noktada yığılmamış, çeşitli sanayi kutupları yaratarak yaygınlaşmaktadır. Özellikle Eskişehir, Konya ve Kayseri gibi iller bölgenin yeni sanayi odakları olmaya başlamıştır. Nitekim, gelişmenin en önemli unsurlarından olan sanayinin, bölge içinde yer alan iller arasında dengeli bir yapıda geliştiğini belirtebiliriz.²⁶²

İç Anadolu, sanayinin sektörel ve mekansal düzeyde dengeli gelişmesinde olduğu kadar, tarımda da önemli bir potansiyele sahiptir. Özellikle ülkenin tahıl ambar konumundaki Konya Ovası ile çevrede yer alan ova ve platolar, bölgenin tarımsal değerlerinin yükselmesinin başlıca kaynağıdır. Bölgede tarımsal verimlilik yüksek ve göreceli olarak tarım modernize olmuştur. Bölge, kırsal nüfus başına tarımsal üretim değeri itibarıyla bölgeler arası sıralamada ilk sırada yer almaktadır. İç Anadolu’nun 2000 yılında kırsal nüfus başına düşen tarımsal üretim değeri cari fiyatlarla 1,4 milyar lira civarındadır. Benzer şekilde ülkenin tarımsal üretim değerinin oluşumuna en önemli katkıyı yapmaktadır. Bu gösterge ile ilk sırada yer alan bölgenin Türkiye içindeki payı yüzde 18,8 oranındadır.²⁶³

İç Anadolu Bölgesi’nin, ülke GSYİH oluşumuna katkısı ise, yüzde 16,96 düzeyindedir. Bu oran ile Marmara’dan sonra ikinci bölge konumundadır. İç Anadolu’nun mali ve ticari göstergeleri de, Marmara’dan sonra ikinci sırada yer almaktadır. Bölgenin ülke toplam banka mevduatı içindeki payı, yüzde 25’e yaklaşmaktadır. Ancak, özellikle kamu kuruluşlarının ve bankalarının ana yönetim birimlerinin yer aldığı Başkent Ankara’nın, bu oranın yükselmesinde suni bir katkısı olmaktadır. Benzer durum fert başına gelir ve kurumlar vergisi miktan göstergesi için de geçerlidir. Bu gösterge ile Marmara’dan sonra ikinci sırada yer alan İç Anadolu’da, Kamu İktisadi Teşebbüsleri’nin ana yönetim birimlerinin Ankara’da olmasının önemli etkisi olduğu düşünülmektedir. İç Anadolu fert başına ihracat göstergesi itibarıyla Marmara, Ege, Akdeniz ve Karadeniz Bölgeleri’nden sonra beşinci sırada yer almıştır. Fert başına ithalat göstergesinde ise Marmara, Ege ve Akdeniz’den sonra dördüncü sıradadır. 1995-2000 dönemi fert başına ihracat miktan 407 dolar, fert başına ithalat miktan ise 1345 dolardır. Bölgede ihracatın ithalatı karşılama oranı oldukça düşük düzeyde bulunmaktadır. Bu oluşumda, Ankara’nın, Başkent olma işlevinden kaynaklanan önemli etkisi bulunmaktadır.²⁶⁴

İç Anadolu’da fiziki ve sosyal alt yapı donanımı da, ülke ortalamasına yakın veya üzerinde değerlere sahiptir. Bölge onbin kişiye düşen otomobil sayısı (884) ile Türkiye genelinde ilk sırada; onbin kişiye düşen motorlu kara taşıtı sayısı (1.288) ile Ege Bölgesi’nden sonra

²⁶² DPT, a.g.e., s.86,87

²⁶³ DPT, a.g.e., s.87

²⁶⁴ Albayrak A.S.-Kalaycı Ş.-Karataş A.a.g.y., s.120

ikinci sırada yer almaktadır.²⁶⁵

2.1.5. Karadeniz Bölgesi

Sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasında beşinci sırada yer alan Karadeniz Bölgesi, yaklaşık 8,4 milyon nüfusu ile yine ülkenin en çok nüfusa sahip beşinci bölgesidir. 18 ilden oluşan bölgede, 1 milyon üzeri nüfusa sahip tek il Samsun'dur (1.209.137). Diğer 17 ilin nüfusu 1 milyon eşığının altındadır. Endeks değeri itibariyle ülke ortalaması üzerinde yer alan iller; Bolu, Zonguldak, Karabük ve Samsun'dur. Doğu Anadolu'ya yakın illerden Gümüşhane ve Bayburt ise, bu bölgeye yakın endeks değerlerine sahiptir.²⁶⁶

1990-2000 döneminde Karadeniz'de, yıllık ortalama nüfus artış hızı (binde 3,65) oldukça düşük düzeydedir. Şehirleşme oranı (yüzde 49,03) itibariyle ülke ortalamasından (yüzde 64,9) düşük olan Karadeniz, nüfus yoğunluğu (73) itibariyle de Türkiye ortalamasının (88) altındadır.²⁶⁷

İstihdamın sektörel dağılımı, tanminin egemen sektör olduğunu göstermektedir. Karadeniz'de, ziraat iş kolunda çalışanların toplam istihdama oranı yüzde 66,1'dir. Sanayi iş kolunda çalışanlar yüzde 7,29; ticaret iş kolunda çalışanlar yüzde 5,97 ve mali kurumlar iş kolunda çalışanlar ise yüzde 1,45 düzeyindedir. Ülke genelinde ücretli çalışanların toplam istihdama oranının en düşük olduğu (yüzde 27) bölge olan Karadeniz'de, ücretli çalışan kadın oranı da (yüzde 4,4) oldukça düşüktür.²⁶⁸

Bölgesel sıralamada endeks değeri itibariyle beşinci sırada olan Karadeniz, çoğu göstergelerde de beşinci sırada yer almaktadır. Bu gösterge gruplarından biri eğitimidir. Bölge hemen hemen tüm eğitim göstergeleri itibariyle, beşinci sıradadır. Aynı zamanda, eğitim göstergelerinin aldığı oranlar itibariyle az farkla ülke ortalamalarının altında yer almaktadır. Karadeniz Bölgesi'nin sağlık göstergeleri de beşinci sırada ve ülke ortalamalarının altında yer almaktadır. Onbin kişiye 9 hekim ve 1 diş hekimi düşmektedir.²⁶⁹

Karadeniz Bölgesi'nde 2000 yılı itibariyle faaliyete geçen organize sanayi bölgesi parsel adedi 1.561'dir. Bölgede faaliyete geçen OSB parsel sayısının düşük olma nedeni, Akdeniz Bölgesi'nde olduğu gibi, kıyı şeridi boyunca organize sanayi bölgeleri için uygun ve

²⁶⁵ Albayrak A.S.-Kalaycı Ş.-Karataş A.a.g.y., s.121

²⁶⁶ DPT, a.g.e., s.90

²⁶⁷ DPT, a.g.e., s.90

²⁶⁸ DPT, a.g.e., s.91

²⁶⁹ DPT, a.g.e., s.91

yeterli büyüklükte arazi bulma güçlüğüdür.²⁷⁰

Bölgenin imalat sanayii iş yeri adedi (761) ve imalat sanayiinde çalışanların yıllık ortalama sayısı (80.118), Akdeniz Bölgesi'nin önünde yer almakla birlikte, ülke ortalamalarından düşüktür. Karadeniz, fert başına imalat sanayii katma değeri (2000 yılı cari fiyatlarıyla 128 milyon lira) ve kırsal nüfus başına tanmsal üretim değeriyle (2000 yılı cari fiyatlarıyla 955 milyon lira), bölgesel sıralamada sırasıyla beşinci ve dördüncü sırada yer almaktadır.²⁷¹

Karadeniz Bölgesi'nin 1993 yılında ülke GSYİH oluşumuna katkısı, yüzde 9,5 düzeyindedir. Toplam 749 adet banka şube sayısı ile beşinci sırada yer alan Karadeniz'in, Türkiye toplam banka mevduatı içindeki payı yüzde 4,2 oranındadır. Toplam banka kredileri içindeki payı bakımından da (yüzde 7,2) sıralamada dördüncüdür.²⁷²

Diğer mali ve ticari göstergeleri itibariyle de bölgesel sıralamada beşinci sırada yer almaktadır. Bunlardan 2000 yılı fert başına bütçe gelirleri cari fiyatlarla yaklaşık 111 milyon lira, aynı yıl fert başına gelirler ve kurumlar vergisi miktarı 53 milyon liradır. 1995-2000 yıllarında, Karadeniz Bölgesi'nde fert başına ihracat 661 dolar, ithalat ise 809 dolardır. İhracatın ithalatı karşılama oranı artı değerlidir. Alt yapı yatırımlarından içme suyu ve TCK asfalt karayolu gibi göstergelerle bölgesel sıralamada beşinci olan Karadeniz, kırsal yerleşmelerde asfalt yol oranı ile en son sırada yer almaktadır. Bölgede yer alan kırsal yerleşmelerin yüzde 25,59 gibi küçük bir bölümü asfalt yola sahipken, ülke ortalaması yüzde 45 seviyesindedir. Bu oranın düşük olmasının temel nedenleri kırsal yerleşimin dağınıklığı ve engebeli topografik yapıdır.²⁷³

Karadeniz Bölgesi'nin sosyo-ekonomik gelişmişlik endeks değeri ile bölgelerarası sıralamada beşinciliği, genel olarak tüm göstergelere yansımaktadır. Bazı göstergeler itibariyle üçüncü ve dördüncü sıralara çıkan bölge, birkaç gösterge ile de alt sıralara inmektedir. Gösterge değerleri, genel olarak Türkiye ortalamalarının altında kalmaktadır. Karadeniz'in sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi itibariyle ülke ortalamaları altında kalmasının temel nedenleri, engebeli bir arazi yapısına sahip olması ve coğrafi koşulların tarım ve sanayi için elverişli bir ortam sunmamasıdır. Bölgede tarım sektörü halen ağırlığını korumakla birlikte, tanmsal arazinin küçük parçalardan oluşması, tanmsal verimliliği düşürmektedir. Ayrıca, organize sanayi bölgeleri göstergesinde de görüldüğü gibi, sanayi birimlerinin daha rasyonel çalışabileceği, verimliliğinin yükseleceği sanayi

²⁷⁰ DPT, a.g.e., s.92

²⁷¹ DPT, a.g.e., s.92

²⁷² DPT, a.g.e., s.92

²⁷³ DPT, a.g.e., s.92

için uygun yoğunlaşma alanları da yetersizdir. Gelişmiş pazarlara da uzak olan bölgeden, tüm bu nedenler sonucu, bölge dışına göç önemli bir sorun olarak varlığını sürdürmektedir.²⁷⁴

2.1.6. Güneydoğu Anadolu Bölgesi

Güneydoğu Anadolu Bölgesi, bölgeler itibariyle sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasında altıncı sırada yer almaktadır. 6,6 milyona yaklaşan nüfusuyla, 7 bölge içerisinde altıncı sıradadır. 8 ilden oluşan Güneydoğu'da, bir milyon üzeri nüfusa sahip 3 il bulunmaktadır. Bu illerden Şanlıurfa, 1.443 .422'ye erişen nüfusuyla bölgenin en büyük kenti olma özelliğini sürdürmektedir. Şanlıurfa'yı; 1.362.708 nüfusu ile Diyarbakır ve 1.285.249 kişi ile Gaziantep illeri izlemektedir. Diğer beş il, bir milyonun altında nüfusa sahiptir.²⁷⁵

Güneydoğu Anadolu, 1990-2000 döneminde, yıllık ortalama nüfus artış hızı binde 24,8 ile Marmara'dan sonra en hızlı nüfus artışı yaşayan bölgedir. Bölge, aynı zamanda en büyük doğurganlık oranına (4,86) ve ortalama hanehalkı büyüklüğüne (6,55) sahiptir. Aile yapısı, genel olarak geniş ailelerden oluşmaktadır.²⁷⁶

Güneydoğu Anadolu'da, ücretli çalışanların toplam istihdama oranı yüzde 33,21, ücretli çalışan kadınların toplam istihdama oranı ise yüzde 3,72'dir. İstihdamın sektörel dağılımında en önemli dilimi, ziraat iş kolunda çalışanlar (yüzde 61,35) oluşturmaktadır. Sanayide istihdamın yüzde 7 düzeyinde olduğu bölgede, ticaret iş kolunda çalışanlar yüzde 6,21 ve mali kurumlar iş kolunda çalışanlar ise yüzde 1,17 oranlarına sahiptir.²⁷⁷

Güneydoğu Anadolu Bölgesi, eğitim göstergelerinin önemli bir bölümünde bölgesel sıralamada en son sırada yer almaktadır. Okur-yazar oranının oldukça düşük (yüzde 73,22) olduğu bölgede, okur-yazar kadın nüfus oranı daha da düşük (yüzde 60,16) düzeydedir. İlköğretim, liseler ile mesleki ve teknik liseler okullaşma oranı göstergelerinde de ülke ortalamalarının oldukça altında oranlara sahip olan bölgede, sağlık göstergeleri de en düşük değerlere sahiptir. Onbin kişiye düşen hekim, diş hekimi ve eczane göstergeleri itibariyle bölgenin sahip olduğu değerler sırasıyla; 5,49; 0,52 ve 1,85'dir. Mevcut durumda Güneydoğu Anadolu; hekim, diş hekimi ve eczacı tercihinin en düşük olduğu bölgedir.²⁷⁸

Bölge sanayi göstergeleri itibariyle beşinci ve altıncı sıralarda yer almakla birlikte, gösterge oranlarını tek başına yükselten il Gaziantep'dir. Örneğin 2000 yılı itibariyle faal

²⁷⁴ DPT, a.g.e., s.93

²⁷⁵ DPT, a.g.e., s.93

²⁷⁶ DPT, a.g.e., s.94

²⁷⁷ Albayrak A.S.-Kalaycı Ş.-Karataş A.a.g.y., s.121

²⁷⁸ DPT, a.g.e., s.94

durumda olan organize sanayi bölgeleri parsel sayısına göre (1.733), Güneydoğu Anadolu Bölgesi bölgesel sıralamada dördüncü sırada olmasına rağmen, bu toplamın 757'si sadece Gaziantep'te bulunmaktadır. Yine, imalat sanayii iş yeri sayısı toplamı bölgede 359 iken, Gaziantep'te, 259'dur. 2000 yılında imalat sanayii yıllık çalışanlar ortalama sayısı bölgede 31.576, Gaziantep'te 24.980'dir. Ayrıca Gaziantep, illerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasında sahip olduğu endeks değeriyle, Güneydoğu'nun Türkiye ortalaması üzerinde bulunan tek ilidir.²⁷⁹

2000 yılında bölgenin fert başına imalat sanayii katma değeri cari fiyatlarla 73 milyon liradır ve ülke genelinde Doğu Anadolu'dan sonra en düşük değerdir. Ülke GSYİH oluşumuna katkısı ise yüzde 5,06 oranı ile altıncı sıradadır.²⁸⁰

2000 yılında, Türkiye genelindeki 7.786 banka şubesinin 301'i Güneydoğu Anadolu'da bulunmaktadır. En az banka şubesine sahip olan bölge, aynı zamanda en düşük fert başına banka mevduatına (2000 yılı cari 115 milyon lira) sahiptir. Bölge Türkiye genelinde toplam banka mevduatı (yüzde 1,2) ve banka kredileri (yüzde 1,8) içindeki payı olarak, en alt sırada yer almaktadır.²⁸¹

Diğer yandan Güneydoğu Anadolu, 2000 yılı itibarıyla en az fert başına gelir ve kurumlar vergisinin elde edildiği bölge olmuştur. 2000'de Güneydoğu Anadolu'da fert başına bütçe gelirleri, cari fiyatlarla 63 milyon lira, gelir ve kurumlar vergisi ise 28 milyon liradır. Bununla birlikte Güneydoğu, 1995-2000 döneminde fert başına kamu yatırımları göstergesine göre, en fazla yatırım olan altıncı bölge olmuştur.²⁸²

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde 1995-2000 yıllarında fert başına ihracat 347, ithalat ise 196 dolardır. İhracatın ithalatı karşılama oranı pozitifdir. Kırsal yerleşmelerde asfalt yol oranı (yüzde 36), Doğu Anadolu ve Karadeniz Bölgeleri'nin önünde yer almakla birlikte, içme suyu sorun olmaya devam etmektedir. Yeterli içme suyu götürülen nüfus oranı yüzde 74 ile en son sırada yer almaktadır. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin tarım, sanayi ve hizmet sektörlerinde gözlenen nisbi geriliği, diğer refah göstergelerine de yansımaktadır. Onbin kişiye düşen özel otomobil (208) ve motorlu kara taşıtı (505) sayılan, ülke ortalamalarının üçte biri düzeyindedir. Belirtilen göstergeler itibarıyla, en gelişmiş bölge olan Marmara ile Güneydoğu arasındaki

²⁷⁹ Albayrak A.S.-Kalaycı Ş.-Karataş A.a.g.y., s.122

²⁸⁰ DPT, a.g.e., s.95

²⁸¹ Albayrak A.S.-Kalaycı Ş.-Karataş A.a.g.y., s.128

²⁸² DPT, a.g.e., s.95

fark 4 kat civarındadır.²⁸³

2000 yılında fert başında elektrik tüketiminde (850 Kws) Doğu Anadolu'nun önünde altıncı sırada bulunan Güneydoğu Anadolu, aynı yıl fert başına telefon kontör değeri (837) en alt sırada yer almaktadır.²⁸⁴

Güneydoğu Anadolu Bölgesi, sosyal ve ekonomik gösterge değerlerinin ülke ortalamalann oldukça altında bulunması nedeniyle, sosyo-ekonomik gelişmişliği yansıtan endeks değeri itibariyle de, bölgesel sıralamada altıncı sıradadır. Sosyo-ekonomik gelişmişliğin, diğer bir deyişle refah düzeyinin düşük olması nedeniyle, bölge dışına yoğun bir göç yaşanmaktadır.²⁸⁵

Sermaye ve işgücü transferi olarak da nitelendirilebilecek göç olgusu, gelişmişlik farklarından kaynaklanmakla birlikte, bölgenin giderek durgunlaşmasının da nedeni durumundadır. Bu nedenle, nüfusun bölge içinde kalmasını sağlayacak politikalar, Güneydoğu Anadolu Bölgesi için önceliğini korumaktadır.²⁸⁶

2.1.7. Doğu Anadolu Bölgesi

Sosyo-ekonomik gelişmişliği yansıtan endeks değerleriyle son sırada bulunan Doğu Anadolu Bölgesi, 6,1 milyon nüfusu ile coğrafi bölgeler nüfus sıralamasında da 7 bölge içinde en son sırada yer almaktadır. Ayrıca, toplam 14 ilin bulunduğu Doğu Anadolu'da bir milyon üzeri nüfusa sahip il de bulunmamaktadır. Bölgenin en büyük ili, yaklaşık 937 bin nüfusuyla Erzurum'dur. Erzurum'u 877 bin nüfusu ile Van ve 853 bin nüfus ile Malatya illeri izlemektedir. Elazığ, 569 bin nüfusu ile dördüncü, Ağrı 528 bin nüfusu ile beşinci büyük il konumundadır. Diğer 9 ilin nüfusu, 500 bin eşiğinin altında kalmaktadır.²⁸⁷

Ülke genelinde en az nüfusa sahip olan Doğu Anadolu, nüfus yoğunluğu itibariyle de en düşük yoğunluklu bölgedir. Bölge'de kilometrekareye 42 kişi düşmektedir. Nüfusun en yoğun (240 kişi/km²) olduğu Marmara ile Doğu Anadolu Bölgesi arasında, yaklaşık 6 kata varan bir nüfus yoğunluğu farkı vardır. Bölgede gözlenen nüfus azlığı ve seyrekliğinin en önemli nedenleri; coğrafyanın engebeli oluşu ve yükselti nedeniyle

²⁸³ DPT, a.g.e., s.95

²⁸⁴ DPT, a.g.e., s.95

²⁸⁵ DPT, a.g.e., s.95,96

²⁸⁶ DPT, a.g.e., s.96

²⁸⁷ Albayrak A.S.-Kalaycı Ş.-Karataş A.a.g.y., s.126

iklimin çok sert olmasıdır. Bu tür doğal nedenler yanında, göç olgusunun da yoğun bir şekilde yaşanması, tüm demografi göstergelerini olumsuz yönde etkilemektedir.²⁸⁸

Doğu Anadolu Bölgesi; 3,92'lik doğurganlık oranı ve 6,27'lik ortalama hanehalkı büyüklükleri gibi diğer demografi göstergeleri itibariyle, Güneydoğu Anadolu'dan sonra en alt sırada olan bölgedir. Diğer tüm bölgelerde olduğu gibi, Doğu Anadolu'da da doğurganlık ve hanehalkı göstergeleri doğru orantılı çıkmıştır. Mevcut demografi göstergeleri itibariyle, bölgede geniş aile yapısının hüküm sürdüğü görülmektedir. Ayrıca, yüksek doğurganlık oranına paralel olarak, bebek ölüm oranı da çok yüksektir. 2000 yılı verilerine göre, Doğu Anadolu Bölgesi'nde doğan her bin bebeğin 53'ü ölmektedir. Bu oran ile Doğu Anadolu, bölgelerarası sıralamada en altta yer almaktadır.²⁸⁹

Doğu Anadolu Bölgesi, istihdamın sektörel dağılımı itibariyle, tarım ağırlıklı bir yapı sergilemektedir. Ziraat işkolunda çalışanların toplam istihdam içindeki oranı yüzde 66,4 l'dir. Tanımsal istihdam en büyük dilime sahip olmakla beraber, kırsal nüfus başına tanımsal üretim değeri, ülke ortalamasının oldukça altındadır. 2000 yılında Doğu Anadolu Bölgesi'nde kırsal nüfus başına tanımsal üretim değeri, cari fiyatlarla 884 milyon lira civarında iken, ülke ortalaması 1,1 milyar lira düzeyindedir. Ayrıca, Doğu Anadolu Bölgesi'nin, Türkiye tanımsal üretim değerine katkısı da, yüzde 9,5 gibi çok düşük bir orandadır.²⁹⁰

Doğu Anadolu, tarımsal istihdamın en yoğun olduğu bölge konumunda olmasına rağmen, tarımsal verimliliğin en düşük olduğu bölgelerden biridir. Nitekim, tanımsal istihdam ile tarımsal verimlilik arasında Doğu Anadolu'da gözlenen ters orantı, diğer bölgeler için de geçerlidir. Denilebilir ki, toplam istihdam içinde ziraat işkolunda çalışanların yüzde dağılımının en düşük olduğu bölgeler, tarımın modernize olduğu ve tarımsal verimliliğin yüksek olduğu bölgelerdir. Araştırma sonuçlarından da gözlenebildiği gibi; Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu ve Karadeniz Bölgeleri'nde, toplam istihdam içinde tanımsal istihdamın ağırlığı çok yüksek olmakla birlikte, tanımsal verimlilik genel olarak çok düşüktür.²⁹¹

Doğu Anadolu, toplam istihdam içinde, sanayide istihdamın (yüzde 3,26) en düşük olduğu bölgedir. Benzer şekilde ticaret (yüzde 4,4) ve mali kurumlar (yüzde 1,05) iş kolu istihdamı da en düşük oranlara sahiptir. Sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamasında en

²⁸⁸ Albayrak A.S.-Kalaycı Ş.-Karataş A.a.g.y., s.126

²⁸⁹ DPT, a.g.e., s.97

²⁹⁰ Albayrak A.S.-Kalaycı Ş.-Karataş A.a.g.y., s.127

²⁹¹ DPT, a.g.e., s.97

düşük değere sahip olan Doğu Anadolu ile en gelişmiş bölge olan Marmara'nın istihdam yapısı, tamamen farklıdır. Zira, Marmara; en düşük tarımsal istihdama sahip bölge iken, aynı zamanda en yüksek sanayi, ticari ve mali istihdam oranlarına sahip bölgedir. Buradan bir sonuç çıkarmak gerekirse, denilebilir ki, toplam istihdam içinde tarımsal istihdam oranı, diğer sektörler lehine düştükçe, sosyo-ekonomik gelişme düzeyi yükselmektedir. Nitekim, kırsal yapının egemen olduğu azgelişmiş bölgelerde verimsiz bir şekilde yığılan tarımsal istihdam, daha verimli sektörlerle çekecek politikalar ile tarımsal verimliliği yükseltecek modernizasyon politikaları, bölgesel gelişme sürecinde ayncalıklı bir yere sahip olmaktadır.²⁹²

Doğu Anadolu'da, ücretli çalışan kadınların toplam istihdam içindeki oranı da (yüzde 2,69), ülke genelinde en alt sıradadır. Sosyal göstergelerden geniş aile yapısının egemenliği, yüksek ortalama hanehalkı büyüklüğü, yüksek doğurganlık ve bebek ölüm oranları, düşük eğitim ve sağlık göstergeleriyle beraber, ücretli kadın istihdamının düşüklüğü de, Doğu Anadolu gibi nisbi olarak geri kalmış bölgelerin tipik özellikleri olmaktadır.²⁹³

Doğu Anadolu Bölgesi'nin eğitim göstergeleri, Güneydoğu Anadolu'nun önünde yer alarak altıncı sırada olmakla beraber, Türkiye ortalamalarının oldukça gerisindedir. Bölgede okur-yazar nüfus oranı yüzde 77,71, okur-yazar kadın nüfus oranı yüzde 65,9; fakülte veya yüksek okul bitirenler oranı yüzde 6,13 'tür. Aynı gösterge değerlerinin Türkiye ortalaması ise sırasıyla; yüzde 87,30; 80,62 ve 8,42'dir.²⁹⁴

Sağlık göstergeleri itibariyle de Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu Bölgesi ile birlikte en son sırada yer almaktadır. Bölge'de onbin kişiye düşen hekim, dişhekimisi ve eczane sayısı, sırasıyla; 7,54; 0,61 ve 1,21'dir. Doğu Anadolu Bölgesi, Güneydoğu'yla birlikte, sağlık personeli tercihinin en düşük yoğunlukta olduğu bölgedir.²⁹⁵

Sanayi göstergelerinde de Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu Bölgesi ile birlikte en alt sırada yer almaktadır. Bunlardan, 2000 yılı itibariyle, faal durumda olan organize sanayi bölgesi parsel adedi göstergesinde, toplam 871 adet parselle en alt sırada yer almaktadır. Ancak, OSB'lerin nisbi olarak yaygınlaşmadığı Karadeniz ve Akdeniz gibi bölgelerde temel neden, uygun arazinin olmaması iken, Doğu Anadolu için bu durum geçerli değildir. Bilindiği gibi, Karadeniz ve Akdeniz Bölgesi'nde kıyı şeridinde paralel sıradağlar

²⁹² Albayrak A.S.-Kalaycı Ş.-Karataş A.a.g.y., s.128

²⁹³ DPT, a.g.e., s.98

²⁹⁴ DPT, a.g.e., s.98

²⁹⁵ Albayrak A.S.-Kalaycı Ş.-Karataş A.a.g.y., s.129

uzanmakta ve bu durum hem kentsel yerleşimi, hem de sanayi yerleşimi sınırlandırmaktadır.²⁹⁶

Doğu Anadolu Bölgesi'nde, 2000 yılı verilerine göre, imalat sanayii yıllık çalışanlar ortalama sayısı (20.040), bölgesel sıralamada en altta yer almaktadır. Yine aynı yıl, 146 kws'lik fert başına imalat sanayii elektrik tüketimi değeri ile de en son sırada yer almaktadır.²⁹⁷

Doğu Anadolu Bölgesi'nin Türkiye toplam tanımsal üretim değerine katkısı, yüzde 10 düzeyindedir. Ancak, ülke GSYİİ oluşumuna katkısı yüzde 4, 14'lük oranla en geride olan bölgedir. 2000 yılı fert başına GSYİİ değeri, 841 milyon lira ile en alt sıradadır. 322 adet banka şubesinin bulunduğu bölgede 2000 yılı fert başına banka mevduatı 133 milyon liradır. Her iki gösterge itibariyle altıncı sıradadır. Doğu Anadolu'nun Türkiye toplam banka mevduatı içindeki payı yüzde 1,29, toplam banka kredileri içindeki payı da yüzde 1,53 düzeyindedir. Tarımsal, sanayi, ticari ve turizm kredileri itibariyle de, ülke genelinde en son sırada yer almaktadır.²⁹⁸

2000 yılında Doğu Anadolu Bölgesi'nden elde edilen fert başına genel bütçe geliri ile gelir ve kurumlar vergisi miktan sırasıyla; cari fiyatlarla 57 milyon ve 30 milyon liradır. Doğu Anadolu, kamu gelirleri oluşumuna, Güneydoğu'dan sonra en az katkı yapan bölge olmakla beraber, 1995-2000 yıllarında fert başına kamu yatırımlarından en fazla payı alan üçüncü bölge konumundadır. Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri için geçerli olan bu durum, bu bölgelere, kamu kaynaklarının önemli ölçüde transfer edildiğini göstermektedir.²⁹⁹

Doğu Anadolu, 1995-2000 döneminde fert başına teşvik belgeli yatırım tutarında en düşük değere (cari 611 milyon lira) sahip olan bölgedir. Bölge, (1995-2000 dönem toplamı) fert başına ihracat ve ithalat miktarlarıyla en son sırada yer almaktadır. Belirtilen dönemde fert başına ihracat 83 dolar, ithalat ise 81 dolardır. Toplam değerler düşük olsa da, ihracat, ithalatın yaklaşık 5 katı düzeyindedir.³⁰⁰

TCK asfalt yol oranı itibariyle en sonda, diğer altyapı göstergeleriyle de altıncı sırada yer almaktadır. Benzer şekilde, diğer refah göstergeleri itibariyle de altıncı ve yedinci sıralardadır.

²⁹⁶ DPT, a.g.e., s.98

²⁹⁷ DPT, a.g.e., s.99

²⁹⁸ DPT, a.g.e., s.99

²⁹⁹ Albayrak A.S.-Kalaycı Ş.-Karataş A.a.g.y., s.129

³⁰⁰ Albayrak A.S.-Kalaycı Ş.-Karataş A.a.g.y., s.129

Görüldüğü gibi, sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyini belirleyen ekonomik ve sosyal göstergeler arasında paralellik bulunmaktadır. Doğu Anadolu Bölgesi'nin ekonomik yapısını oluşturan tanm, sanayi ve hizmetler sektörlerinin gelişmişlik düzeyi ile sosyal yapısını oluşturan nüfus, istihdam, sağlık, eğitim ve refah gibi göstergeler, sosyal ve ekonomik göstergeler skalasında benzer sıralarda yer almaktadır. Benzer şekilde tüm bölgeler için bu durum geçerlidir. Genelleştirebileceğimiz bir başka saptama ise, bölgelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesi düştükçe, fert başına kamu yatırım miktannın artmasıdır.³⁰¹

Nitekim, bölge dışına en çok göç veren bölge olan Doğu Anadolu, ekonomik ve sosyal göstergeler itibariyle en son sıralarda yer almaktadır. Bu itibarla, bölgenin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi, sıralamada en sondadır. Genel olarak refahın bölgesel düzeyde dengesiz dağılımının bir sonucu olan göç olgusu, aynı zamanda bu dağılımın bozulmasını besleyen temel etmen durumundadır. Özellikle Doğu Anadolu Bölgesi'nde göçü durdurarak, Bölge içinde seçilecek gelişme merkezlerine yönlendirecek politikalar önemini korumaktadır.³⁰²

Sonuç olarak coğrafi bölgelerin sosyoekonomik gelişmişlik endeksi sonuçlarına göre, Marmara, Ege, Akdeniz ve İç Anadolu bölgeleri Türkiye ortalamasının üzerinde, Karadeniz, Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu bölgeleri ise Türkiye ortalamasının altında kalmıştır.

Bölgesel sıralamada ülke ortalamalarının altında değerler alan Karadeniz, Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgelerinin geri kalmışlığının en önemli faktörleri arasında coğrafi yapı, iklim özellikleri ve gelişmiş Batı pazarlarına göreceli uzaklık sayılabilir. Özellikle Doğu Anadolu, Karadeniz'in dağlık bölgeleri ve Güneydoğu Anadolu'nun bazı yöreleri gelir, istihdam ve genel olarak refah bakımından Türkiye ortalamalarının altında kalmaktadır. Bu nedenlerden dolayı, her üç bölgeden diğer bölgelere yoğun bir göç yaşanmaktadır. Bununla birlikte yoğun göç olgusu, nüfus yanında, gelişmenin alansal dağılımını da olumsuz yönde etkilemektedir. Zira, bu bölgelerimizin durgunluğundan kaynaklanan göçler, bu bölgelerde işgücü ve sermaye kaybı anlamına da gelmekte ve mevcut durgunluğu pekiştirmektedir. Öncelikle bölge dışı göçü durduracak ve göçün yönünü bölge içine çevirecek uygulamalar bu bölgelerimiz için önemini korumaktadır. Nitekim, özellikle Güneydoğu'da, GAP Projesiyle birlikte, sulu tarım ve tarıma dayalı sanayilerin göçün yönünü değiştireceği

³⁰¹ DPT, a.g.e., s.99,100

³⁰² DPT, a.g.e., s.100

beklenmektedir.³⁰³

Coğrafi bölgelerin sosyoekonomik gelişmişlik düzeyini belirleyen ekonomik ve sosyal göstergeler arasında paralellik bulunmaktadır. Doğu Anadolu Bölgesi'nin ekonomik yapısını oluşturan tarım, sanayi ve diğer sektörlerinin gelişmişlik düzeyi ile sosyal yapısını oluşturan nüfus, istihdam, sağlık ve eğitim gibi göstergeler, sosyoekonomik göstergeler ölçeğinde benzer sıralarda yer almaktadır. Benzer şekilde tüm bölgeler için bu durum geçerlidir.³⁰⁴

Nitekim bölge dışına en çok göç veren bölge olan Doğu Anadolu, ekonomik ve sosyal göstergeler itibariyle en son sıralarda yer almaktadır. Bu itibarla, Bölge'nin sosyoekonomik gelişmişlik düzeyi, sıralamada en sondadır. Genel olarak sosyoekonomik gelişmişliğin bölgesel düzeyde dengesiz dağılımının bir sonucu olan göç olgusu, aynı zamanda bu dağılımın bozulmasını besleyen temel etmen durumundadır. Özellikle Doğu Anadolu Bölgesi'nde göçü durdurarak, göçü Bölge içinde seçilecek gelişme merkezlerine yönlendirecek politikalar önemini korumaktadır.³⁰⁵

Doğu Anadolu, tarımsal istihdamın en yoğun olduğu bölge konumunda olmasına rağmen, tarımsal verimliliğin en düşük olduğu bölgelerden biridir. Nitekim, tarımsal istihdam ile tarımsal verimlilik arasında Doğu Anadolu'da gözlenen ters orantı, diğer bölgeler için de geçerlidir. Denilebilir ki, toplam istihdam içinde tarım alanında çalışanların yüzde dağılımının en düşük olduğu bölgeler, tarımın modernize olduğu ve tarımsal verimliliğin yüksek olduğu bölgelerdir. Araştırma sonuçlarından da gözlenebildiği gibi; Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu ve Karadeniz bölgelerinde, toplam istihdam içinde tarımsal istihdamın ağırlığı çok yüksek olmakla birlikte, tarımsal verimlilik genel olarak çok düşüktür.

Doğu Anadolu ile en gelişmiş bölge olan Marmara'nın istihdam yapısı, tamamen farklıdır. Zira, Marmara; en düşük tarımsal istihdama sahip bölge iken, aynı zamanda en yüksek sanayi istihdam oranlarına sahip bölgedir. Buradan bir sonuç çıkarmak gerekirse, denilebilir ki, toplam istihdam içinde tarımsal istihdam oranı, diğer sektörler lehine azaldıkça, sosyoekonomik gelişme düzeyi yükselmektedir. Nitekim, kırsal yapının egemen olduğu azgelişmiş bölgelerde verimsiz bir şekilde yığılan tarımsal istihdamı, daha verimli sektörlere çekecek politikalar ile tarımsal verimliliği yükseltecek modernizasyon

³⁰³ Albayrak A.S.-Kalaycı Ş.-Karataş A.a.g.y., s.120

³⁰⁴ Albayrak A.S.-Kalaycı Ş.-Karataş A.a.g.y., s.121

³⁰⁵ Albayrak A.S.-Kalaycı Ş.-Karataş A.a.g.y., s.121

politikaları, bölgesel gelişme sürecinde ayrıcalıklı bir yere sahip olmaktadır.³⁰⁶

Düşük eğitim ve sağlık göstergeleri, yüksek ortalama hanehalkı büyüklüğü, yüksek doğurganlık ve bebek ölüm hızları ve sanayi istihdamının düşüklüğü gibi göstergeler göreceli olarak geri kalmış bölgelerin tipik özellikleridir.³⁰⁷

Hemen hemen her ülkede alansal sosyoekonomik gelişmişliğin dolayısıyla da refahın dağılımında gözlenen farklılıklar yeni bir olgu değildir. Fa-kat, gelişme ekonomisinin gelişimiyle bölgesel gelişme politikalarının önem kazanarak uygulanması günümüz modern toplumlarında ortaya çıkmıştır. İleri refah düzeyine ulaşan toplumlar, ülkelerinin her yöresindeki yurttaşlarına sosyoekonomik ve toplumsal gelişmeye katılma ve refah düzeylerini yükseltmeye çalışmaktadır. Bu temeldeki politikalar, geri kalmış yörelerin (ülke, bölge veya il) sosyoekonomik gelişmişliğinin hızlandırılması, ülke içindeki toplumsal huzurun süreklilik kazanması ve ekonominin dengeli ve sağlıklı bir gelişme göstermesi ve adaletli bir gelir dağılımı açısından zorunlu görülmektedir.³⁰⁸

2.2. Coğrafi Bölgelerin Sosyal ve Ekonomik Göstergeleri

Bu bölümde Türkiye'nin sosyo-ekonomik yapısı hakkında Türkiye İstatistik Kurumundan alınan verilerin coğrafi bölgeler bazında analizleri yapılarak Türkiye'nin sosyo- ekonomik yapısı ve coğrafi bölgelerin sosyal ve ekonomik gelişmişlik düzeylerinin değerlendirilmesi yapılacaktır. Ayrıca analizlerimizde kullanacağımız sosyo-ekonomik faktörlerin Devlet Planlama Teşkilatının raporlarında yer alan bilgilerle paralellik gösterip göstermediğini test edilmiş olacaktır.

2.2.1. Coğrafi Bölgelere Göre Toplam Çalışanların Nüfusa Oranın Değerlendirilmesi

Coğrafi bölgelerdeki toplam çalışanların nüfusa oranı gelişmişlik ve ekonomik gelişmişlik göstergesidir. Tablo-1'de görüldüğü gibi toplam çalışanların nüfusa oranı değerlendirilince Karadeniz bölgesi birinci sıradadır. Karadeniz bölgesini sırasıyla Ege bölgesi, İç Anadolu bölgesi, Akdeniz, Doğu Anadolu ve Marmara bölgesi takip etmektedir. Bu durum bölgelerin nüfus yoğunluklarıyla doğru orantılıdır. Karadeniz bölgesindeki nüfusun az olması ve çalışan nüfusun büyük çoğunluğunun tarım sektöründe istihdam edildiği ve

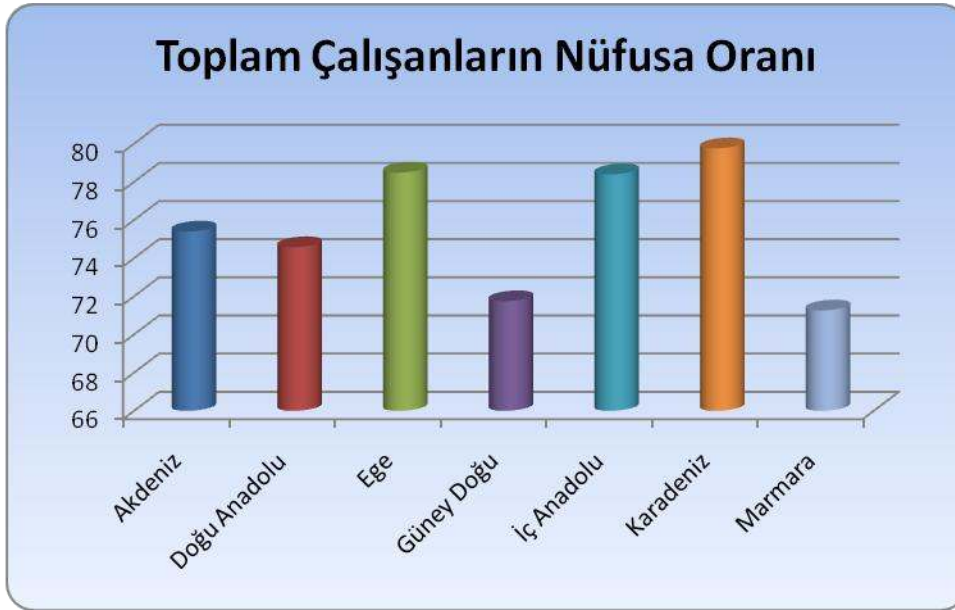
³⁰⁶ Albayrak A.S.-Kalaycı Ş.-Karataş A.a.g.y., s.122

³⁰⁷ Albayrak A.S.-Kalaycı Ş.-Karataş A.a.g.y., s.122

³⁰⁸ Albayrak A.S.-Kalaycı Ş.-Karataş A.a.g.y., s.122

karadeniz bölgesinin nüfusunun büyük oranda göç verdiği gözönünde bulundurulda bu sonuç normaldir.

Tablo 9: Coğrafi Bölgelerdeki Toplam Çalışanların Nüfusa Oranları

Kaynak:TÜİK 2007 İstatistikleri

Marmara bölgesinin nüfus yoğunluğu incelendiğinde en kalabalık coğrafi bölgemiz olduğu ve en çok göç alan bölgemiz olduğu gerçeğinden hareketle toplam çalışanların nüfusa oranı değerlendirildiğinde en son durumda olması beklenen bir sonuçtur. Diğer bölgelerimizde nüfus yoğunlu, göç verme oranları, göç alma oranları, toplam çalışanların oranları, tarımsal alanda istihdam edilenlerin oranı, sanayi kolunda istihdam edilenlerin nüfusa oranları, iş olanakları, coğrafi şartlar ve iklim gibi değişkenlerle birlikte değerlendirilme tablodaki sonuçlar olası sonuçlardır.

Aynı şekilde Güney Doğu Anadolu bölgesinin çalışan nüfus oranının Doğu Anadolu bölgesinden yüksek olmasına rağmen onun gerisinde yer almasının sebebi Güney Doğu Anadolu bölgesinin nüfus yoğunluğun Doğu Anadolu bölgesinden daha yüksek olmasıdır. Ayrıca Şırnak, Batman ve Hakkari illerinin toplam çalışanların nüfusa oranları Türkiye ortalamasının çok altında bulunmasıda bölgenin ortlamasını düşürmektedir.

2.2.2. Coğrafi Bölgelere Göre Onbin Kişiye Düşen Özel Otomobil Sayısı

Değerlendirilmesi

Coğrafi bölgelerdeki Onbin kişiye düşen otomobil sayısı bölgelerin ve illerin aynı zamanda ekonomik gelişmişlik durumlarının bir göstergesidir. Tablo incelendiğinde Ege bölgesi birinci sırada yer alırken onu sırasıyla Marmara, Akdeniz, İç Anadolu, Karadeniz, Doğu Anadolu ve Güney Doğu Anadolu bölgesi takip etmektedir. Bu sonuçlar aynı zamanda Devlet Planlama Teşkilatının raporlarıyla da örtüşmektedir.

Tablo 10: Coğrafi Bölgelerde Onbin Kişiye Düşen Özel Otomobil Sayısı Oranları

Kaynak:TÜİK 2007 İstatistikleri

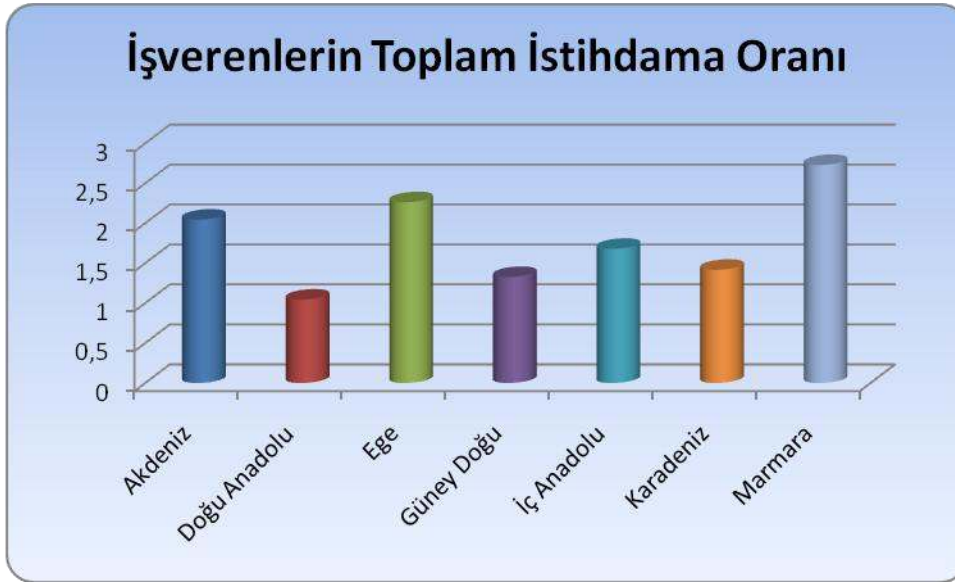
Ege bölgesinin Marmara bölgesinin önünde yer almasının sebebi Ege bölgesinde bulunan illerin hemen hemen tamamının gelişmişlik düzeyi ve ekonomik gelişmişlik düzeyleri bir birlerine yakın olması ve Türkiye ortalamalarının üzerinde bulunmasıdır. Marmara bölgesinde bulunan Çanakkale ve Tekirdağ gibi illerin ekonomik gelişmişlik düzeylerinin düşük olmasıdır. Bunu sebebi ise çalışan nüfusun İstanbul gibi yakın metropollere göç vermesidir.

Güney Doğu Anadolu bölgesinin Doğu Anadolu bölgesinde sonra gelmesinin sebebi ise yine Siirt, Şırnak, Hakkari gibi illerin ekonomik gelişmişlik düzeylerinin Türkiye ortalamasının çok altında bulunması Güneydoğu Anadolu bölgesindeki onbin kişiye düşen özel otomobil sayısının en düşük coğrafi bölge olmasının sebebidir.

2.2.3. Coğrafi Bölgelere Göre İşverenlerin Toplam İstihdama Oranını Değerlendirilmesi

Coğrafi bölgelerdeki işverenlerin toplam istihdama oranları incelendiğinde gene Devlet Planlam Teşkilatı raporlarında belirtilen coğrafi bölgelerin gelişmiş sonuçlarıyla paralellik göstermektedir. İşverenleri toplam istihdama oranı bölgelerin ve illerin gelişmişlik ve ekonomik gelişmişlik durumların en önemli göstergelerinden biridir.

Tablo 11: Coğrafi Bölgelerde İşverenlerin Toplam İstihdama Oranları

Kaynak:TÜİK 2007 İstatistikleri

Tablo-3 incelendiğinde işverenlerin toplam istihdama oranı enyüksek coğrafi bölgemiz Marmara bölgesidir.Marmara bölgesini sırasıyla Ege, Akdeniz, İç Anadolu, Karadeniz, Güney Doğu Anadolu ve Doğu Anadolu bölgeleri takip etmektedir. Marmara bölgesinde bulunan özellikle İstanbul, Bursa ve Kocaeli illerinde sanayileşme oranlarının ve iş imkanların fazla olması Mamara bölgesinin işverenlerin toplam istihdama oranını artırmaktadır.

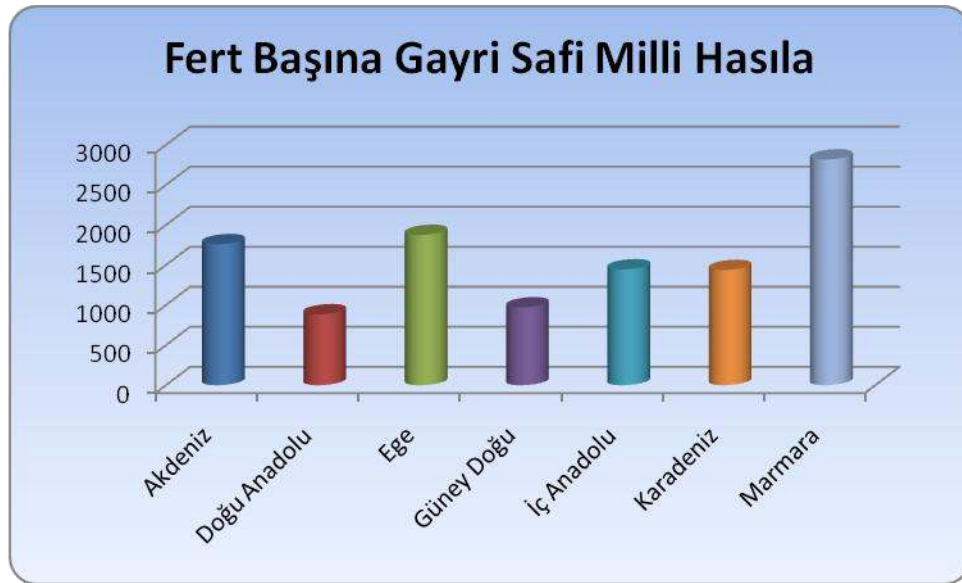
İkinci sırada bulunan Ege bölgesinin orlamasını ise İzmir, Denizli ve Manisa illerinin sanayileşme seviyelerinin yüksek olması ve Aydın ve Muğla illerinin turizm sektöründeki gelişmişlik durumları etkilemektedir. Üçüncü sırada bulunan Akdeniz bölgesinde Adana ve Mersin illerinin sanayi kolundaki gelişmişlik oranları ile Antalya ilinin turizm kolundaki gelişmişlik durumu etkilemektedir.

Güney Doğu Anadolu bölgesinin Doğu Anadolu bölgesinin önünde yer almasının nedeni ise Gaziantep ve Diyarbakır illerinin sanayi ve diğer iş kollarındaki gelişmiş düzeylerinin yüksek olması bölge ortalamasını yükseltmesidir. Gene Doğu Anadolu bölgesinde bulunan Bingöl ve Muş illeri Türkiye ortalamasının çok gerisinde olması bölge ortalamasını düşürmekte ve son sırada yer almasına sebep olmaktadır.

2.2.4. Coğrafi Bölgelere Göre Ferd Başına Düşen Gayri Safi Milli Hasıla Oranın Değerlendirilmesi

Coğrafi bölgelerdeki Ferd Başına Düşen Gayri Safi Milli Hasıla Oranları gene coğrafi bölgelerin ve illerin gelişmişlik ve ekonomik gelişmişlik oranlarıyla doğru orantılıdır. Tablo-4 incelendiğinde sonuçlar Devlet Planlama Teşkilatı raporlarında sonuçlarla paralellik gösterdiği görülmektedir. Şehirleşme ve gelişmişlik düzeyi en yüksek bölgemiz olan Marmara bölgesinin gene birinci sırada olduğu görülmektedir. Kuşkusuz bu sonuçlarda Marmara bölgesinde bulunan İstanbul, Edirne ve Kocaeli illerinin Türkiye ortalamasının üzerinde olan gelişmişlik ve ekonomik gelişmişlik düzeyleri çok etkilidir.

Tablo 12: Coğrafi Bölgelerde Ferd Başına Düşen Gayri Safi Milli Hasıla Oranları

Kaynak:TÜİK 2007 İstatistikleri

Marmara bölgesinin sırasıyla Ege, Akdeniz, İç Anadolu, Karadeniz, Doğu Anadolu ve Güney Doğu Anadolu bölgeleri takip etmektedir. Elbetteki Ferd başına düşen gayri safi hasıla oranları bölgelerin nüfus oranlarıyla da doğru orantılıdır. Ancak Marmara bölgesindeki nüfus yoğunluğuna rağmen birinci sırada yer almasının sebebi ferd başına

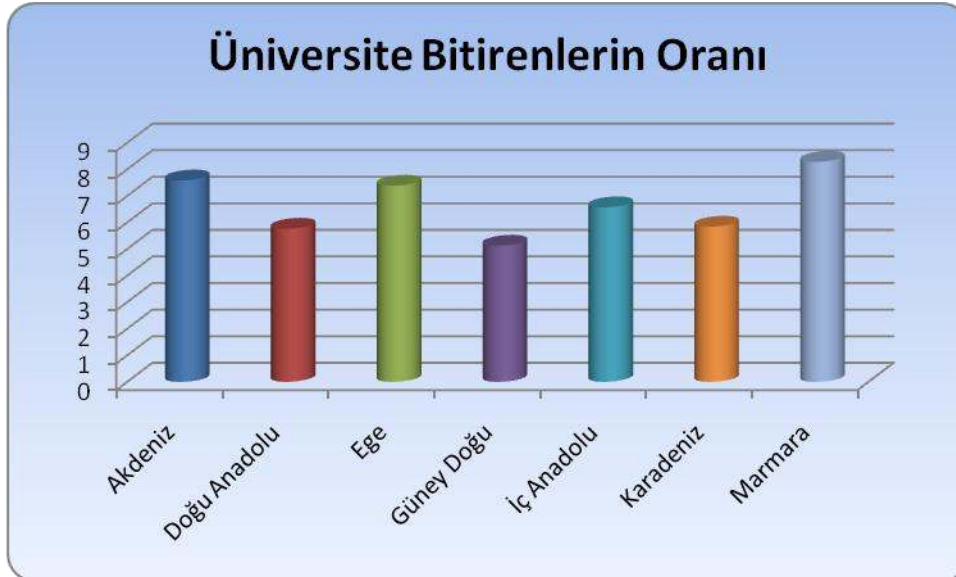
düşen gayri safi milli hasıla oranlarının Türkiye ortalamasının çok üzerinde olmasından kaynaklanmaktadır.

Benzer sonuçlar Güney Doğu Anadolu bölgesi içinde geçerlidir. Nüfus yoğunluğu Doğu Anadolu bölgesinden yüksek olmasına rağmen ferd başına düşen gayri safi milli hasıla oranıyla Doğu Anadolu bölgesinin önünde yer almaktadır. Bunun sebebi ise Gaziantep, Diyarbakır ve Şanlıurfa illerinin ferd başına düşen gayri safi milli hasıla oranlarının Türkiye ortalaması düzeyinde olması bölgenin ortalamasını yükseltmektedir. Aynı şekilde Doğu Anadolu bölgesinde bulunan Bingöl, Muş ve Bayburt illerinin ferd başına düşen gayri safi milli hasıla oranlarının Türkiye ortalamasının çok altında bulunması bölgenin ortalamasını düşürmektedir.

2.2.5. Coğrafi Bölgelere Göre Üniversite Bitirenlerin Oranın Değerlendirilmesi

Coğrafi bölgelerdeki üniversite bitirenlerin nüfusa oranları bölgelerin ve illerin gelişmişlik düzeyleriyle doru orantılıdır. Tablo-5 incelendiğinde coğrafi bölgelerdeki üniversite bitirenlerin nüfusa oranı sonuçları Devlet Planlama Teşkilatı raporlarındaki sonuçlarla paralellik gösterdiği görülmektedir. Marmara bölgesi gene birinci sırada yer alırken diğer sonuçlarla benzerlik göstererek sırasıyla Akdeniz, Ege, İç Anadolu, Karadeniz, Doğu Anadolu ve Güney Doğu Anadolu bölgesi gelmektedir.

Tablo 13: Coğrafi Bölgelerde Üniversite Bitirenlerin Oranları

Kaynak:TÜİK 2007 İstatistikleri

Ege bölgesinin diğer sonuçlardan farklılık göstererek Akdeniz bölgesinin gerisinde yer alması Ege bölgesinin genel olarak gelişmişlik düzeyinin ve işgici imkanlarının Akdeniz

bölgesine oranla daha yüksek olması Ege bölgesindeki nüfusun Akdeniz bölgesine oranla daha az üniversiteye gönelmesine sebep olmaktadır. Bu durumda Akdenzi bölgesinin Ege bölgesine oranla üniversite bitirenlerin nüfusa oranının daha yüksek olamsına sebep olmaktadır.

Aynı durum Doğu Anadolu ve Güney Doğu Anadolu bölgesi arasındada geçerlidir. Güney Doğu Anadolu bölgesinde bulnunan Gaziantep ve Diyarbakır illerindeki iş imkanlarının Türkiye ortalamasına yakın olaması nüfus yoğunluğuna rağmen Güney Doğu Anadolu bölgesinde işsizlik oranlarını düşürdüğünden nüfusun üniversiteye yönelme oranlarında ters orantılı olarak düşmeine sebep olmaktadır. Bu durumda Güney Doğu Anadolu bölgesindeki üniversite biitrme oranını Doğu Anadolu bölgesinin gerisinde bırakmaktadır.

2.2.6. Coğrafi Bölgelere Göre Okur Yazar Nüfus Oranın Değerlendirilmesi

Coğrafi bölgelerdeki okur yazar oranları diğer değişkenlere oranla farklı bir sonuç sergilemekte ve tüm bölgelerimizde bir birine yakın sonuçlar vermektedir. Yani genel olarak tüm bölgelerimizde okur yazar nüfus oaranı Türkiye ortalamasına yakın oranlarda bulunmaktadır. Ancak genede diğer tablolarda olduğu gibi tablo-6 incelendiğinde Marmara bölgesi az farkla gene okur yazar nüfus oranıyla birinci sırada gelmektedir.

Tablo 14: Coğrafi Bölgelerde Okur Yazar Nüfus Oranları

Kaynak:TÜİK 2007 İstatistikleri

Marmara bölgesini sırasıyla Ege, Akdeniz, İç Anadolu, Karadeniz, Doğu Anadolu ve Güney Doğu Anadolu bölgesi takip etmektedir. Elbetteki bu sonuçlarda 8 yıllık kesintisiz eğitim zorunluluğunun büyük etkisi bulunmaktadır. Genede aradaki farkların sebepleri

bölgeler arasındaki gelişmişlik düzeyi farklılıkları, ekonomik gelişmişlik durumu farklılıkları, iklim, coğrafi şartlar ve kültür farklılıklarından kaynaklanmaktadır. Aksi takdirde bölgeler arasında farkların olmaması gerekir, Doğu Anadolu ve Güney Doğu Anadolu bölgelerinde Marmara ve ege bölgesinden farklı sonuçlar vermemesi gerekmektedir.

Doğu ve Güney Doğu Anadolu bölgelerinde hala bazı çocuklar ekonomik sebepler, coğrafi sebepler, kültürel sebepler ve terör sebebiyle okula gidememektedir. Bu yüzden Türkiye genelinde kırsal kesim nüfusunun şehir merkezindeki nüfusa oranla okur yazar oranı hala düşüktür. Bu alanda acilen bir devlet politikası geliştirilmeli ve özellikle kırsal kesimde yaşayan nüfusun okur yazar oranının yüzde yze çıkarılması gerekmektedir. Çünkü birinci bölümde bahsedilen suç teorilerinin de savunduğu gibi eğitimsizlik suçu etkileyen sebeplerden birisidir.

2.2.7. Coğrafi Bölgelere Göre Ortalama Hane Halkı Büyüklüğü Oranın Değerlendirilmesi

Coğrafi bölgelerdeki ortalama hane halkı büyüklüğü oranları her ne kadar diğer tablolardan görsel olarak farklılık gösterebilir aslında aynı doğrultuda bir sonuçtur. Hane halkı büyüklüğü bölgelerin ve illerin gelişmişlik düzeyleri ve ekonomik gelişmişlik düzeyleriyle ters orantılıdır. Yani gelişmişlik ve ekonomik gelişmişlik düzeyi arttıkça hane halkı büyüklüğü azalmaktadır. Bu durum coğrafi bölgelerimizde de aynı şekilde kendini göstermektedir. Gelişmişlik düzeyinde en son sıradaki bulunan Güney Doğu Anadolu bölgesi hane halkı büyüklüğünde birinci sırada yer alırken sırasıyla onu Doğu Anadolu, İç Anadolu, Karadeniz, Akdeniz, Ege ve Marmara bölgesi takip etmektedir.

Tablo 15: Coğrafi Bölgelerde Ortalam Hane Halkı Büyüklüğü Oranları

Kaynak:TÜİK 2007 İstatistikleri

Devletin toplumlara sunduğu imkanların toplumdaki ferd sayı arttıkça ferd başına düşen olanaklarda azalanacağından, hane halkı sayısı arttıkça ferdlerin sosyal ve ekonomik imkanlardan yararlanma oranında düşmektedir. Sosyal ve ekonomik gelişmişlik düzeyi en düşük bölgemiz olan Güney Doğu Anadolu bölgesinin hane halkı büyüklüğünde birinci sırada, sosyal ve ekonomik gelişmişlik düzeyi en yüksek olan Marmara bölgesinin sonuncu sırada olması bunun bir göstergesidir.

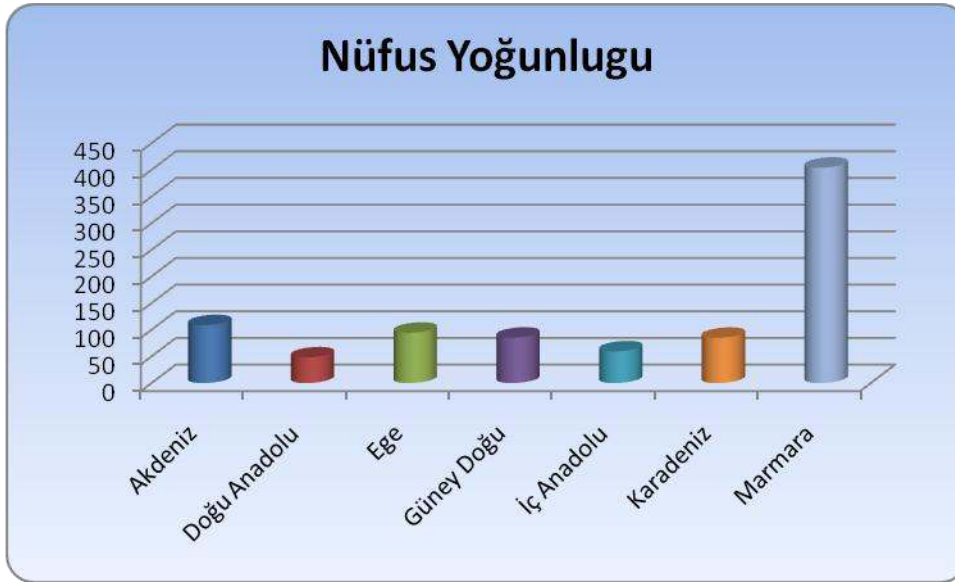
Elbette hane halkı büyüklüğü hane bireyleri ve toplumdaki diğer fertler üzerinde otokontrol ve denetim mekanizmasına katkı sağlayacak kısmen bazı problemlerin önlenmesine katkı sağlayacaktır. Ancak beraberinde daha büyük problemler getirecektir. Toplumdaki ferdlerin sosyal ve ekonomik olanaklardan yararlanma oranını düşürecek, işsizlik ve istihdam dışı fazlalağın artmasına sebep olacak, ferd başına düşen gayri safi hasılanın düşmesine sebep olacak, eğitim ve diğer sosyal imkanlardan faydalanma kalitesini düşürecektir.

2.2.8. Coğrafi Bölgelere Göre Nüfus Yoğunlu Oranın Değerlendirilmesi

Coğrafi bölgelerdeki nüfus yoğunluğu oranları değerlendirildiğinde Marmara bölgesinin birinci sırada olduğu ve onu sırasıyla Akdeniz, Ege, Karadeniz, Güney Doğu Anadolu, İç Anadolu ve Doğu Anadolu bölgesi takip etmektedir. Marmara bölgesinde nüfus yoğunluğu Türkiye ortalamasının çok üzerinde olmasına rağmen gelişmişlik ve ekonomik gelişmişlik

oranları itibariyle Türkiye ortalamaların çok üzerinde olduğundan bir birlerin nötürlemektedir.

Tablo 16: Coğrafi Bölgelerde Nüfus Yoğunluğu Oranları

Kaynak:TÜİK 2007 İstatistikleri

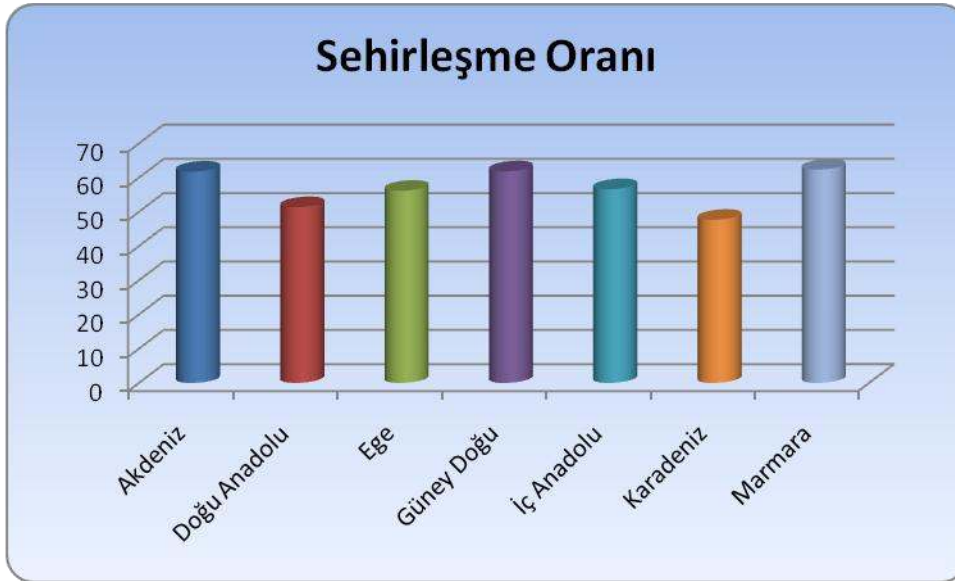
Akdeniz ve Ege bölgeleri içinde benzer durum söz konusudur. Gelişmişlik ve ekonomik gelişmişlik oranları Türkiye ortalamasının çok üzerinde olması iş ve işkolu imkanlarının çok fazla olması nüfus yoğunluğundaki fazlalığı tolere edebilmektedir. Ancak aynı durum Güney Doğu Anadolu ve Doğu Anadolu bölgeleri için söz konusu değildir. Gelişmişlik ve ekonomik gelişmişlik düzeyleri Türkiye ortalamaların çok altında bulunması nüfus yoğunluğunu tolere edememektedir. Bu durumda beraberinde bir çok problemi ve sorunu getirmekte, artan nüfus ekonomik ve sosyal imkansızlıklar sebebiyle gelişmiş şehirlere göç vermekte bu durumda gelişmiş şehirlerde işsizlik, çarpık şehirleşme ve suçun artmasına sebep olmaktadır.

Nüfus yoğunlu aynı zamanda bölgelerin ve illerin yüzölçümleriyle de doğru orantılıdır. Mesala Marmara bölgesi yüzölçüm olarak Türkiye'nin en küçük bölgesi olmasına karşılık nüfus olarak Türkiye nüfusunun yaklaşık 1/3 üne sahiptir. Bölgelerin nüfus yoğunluğu değerleri hane halkı büyüklük oranlarıyla birlikte değerlendirilmesi dha objektif bir değerlendirme olacaktır.

2.2.9. Coğrafi Bölgelere Göre Şehirleşme Oranın Değerlendirilmesi

Coğrafi bölgelerdeki şehirleşme oranları değerlendirildiğinde Marmara bölgesi, Akdeniz bölgesi ve Güneydoğu Anadolu bölgesi bir birlerine yakın oranlarda bulunmakta, bu üç bölgemizi sırasıyla İç Anadolu, Ege, Doğu Anadolu ve Karadeniz bölgesi takip etmektedir. Marmara ve Akdeniz bölgesiyle Güney Doğu Anadolu bölgesinin bir birlerine yakın çıkması ve Güney Doğu Anadolu bölgesinin Ege, İç Anadolu ve Karadeniz bölgelerinden yüksek değerlere sahip olmasında, Doğu Anadolu bölgesinin Karadeniz bölgesinden daha yüksek oranda şehirleşmiş olmasını etkileyen bazı sebepler bulunmaktadır. Mesela, devletin özellikle son yıllarda Doğu ve Güney Doğu Anadolu bölgelerinin sosyal ve ekonomik açıdan geliştirmeye yönelik politikalar izlemesi, özel ve tüzel kuruluşların yatırımlarını bu bölgelere yoğunlaştırması ve terör sebebiyle halkın kırsal yerleşim alanlarında şehirlere göç etmesi gibi durumlar etkili olmuştur.

Tablo 17: Coğrafi Bölgelerde Şehirleşme Oranları

Kaynak:TÜİK 2007 İstatistikleri

Şehirleşmeyi etkileyen bir diğer hususta nüfus yoğunluğudur. Özellikle Doğu ve Güney Doğu Anadolu bölgeleri özellikle büyük metropollere en çok göç veren bölgelerimizdir. Bu durum Devletin sosyal konut edindirme politikalarını Doğu ve Güney Doğu Anadolu bölgelerine de ağırlık vermesiyle özellikle son yıllarda şehirleşme olarak ciddi bir artış söz

konusudur. Bu durum göç alan bölgelerimizdeki şehirleşme oranlarını düşürürken göç veren bölgelerimizdeki şehirleşme oranlarında artırmaktadır.

Türkiyenin coğrafi bölgeler bazında değerlendirilmesi yapıldığında sosyal ve ekonomik gelişmişlik göstergelerinin tamamında Marmara bölgesi ilk sırayı almaktadır. Hatta nüfus yoğunlu en fazla olan ve en çok göç alan coğrafi bölgemiz olmasına rağmen gelişmişlik ve ekonomik gelişmişlik oranlarıyla Türkiye ortalamasının çok üzerinde bulunması bu olumsuzlukları da tolere edebilmektedir ve Türkiye'nin en gelişmiş coğrafi bölgesidir. Bu durumda elbette başta İstanbul olmak üzere Bursa ve Kocaeli illerinin istihdam ve sanayi alanındaki gelişmişlik düzeylerinin katkısı büyüktür.

Ege Bölgesinde Marmara bölgesinin hemen arkasından gelmekte ve hemen hemen tüm sosyal ve ekonomik gelişmişlik oranlarında Türkiye ortalamasının üzerinde yer almaktadır. Ege bölgesinin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyinde İzmir başta olmak üzere, Denizli, Aydın ve Manisa'nın katkısı büyüktür. Özellikle sanyileşme ve istihdam oranlarıyla Türkiye ortalamasının oldukça üzerinde bulunmaktadır. Ancak özellikle son yıllarda oldukça yüksek oranlarda göç alması nüfus yoğunluğu oranlarını artırmakta, şehirleşme oranlarında düşürmektedir.

Akdeniz bölgesinde Ege bölgesinden sonra sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamısında üçüncü sırada yer almaktadır. Akdeniz bölgesi ve ege bölgesi bir birlerine yakın sonuçlar ve gelişmişlik göstergelerine sahiptir. Akdeniz bölgesinin sosyal ve ekonomik gelişmişlik göstergeleri Türkiye ortalamalarının üzerinde olan Adana, Antalya ve Mersin illeri Akdeniz bölgesinin ortalamasının yükselmesini sağlamaktadır. Ancak Ege bölgesi gibi Akdeniz bölgesinin de özellikle Antalya, Mersin Adana gibi gelişmiş illerinin yüksek oranla göç alması bölgenin nüfus yoğunluğunun artmasına, şehirleşme oranlarının da düşmesine sebep olmaktadır.

İç Anadolu bölgesinde Akdeniz bölgesinden sonra sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyine Türkiye genelinde dördüncü sıra yer almaktadır. İç Anadolu bölgesi bazı değerler itibarıyla Türkiye ortalamasının altında bulunsada genel olarak Türkiye ortalamasına yakın sonuçlar vermektedir. Konya ve Ankara illeri sosyal ve ekonomik gelişmişlik oranlarıyla Türkiye ortalamasının üzerinde bulunması Çankırı, Çorum ve Yozgat gibi Türkiye ortalamasının çok altında olan illeri tolere edebilmektedir. Ankara ve Konyada son yıllarda yüksek oranda göç alan bölgelerimizden olması, Marmara ve Ege bölgeleri gibi sanayileşme ve istihdam imkanının daha sınırlı olması İç Anadolu bölgesinin sosyal ve ekonomik açıdan gelişme hızını yavaşlatmaktadır.

Karadeniz bölgesi sosyal ve ekonomik gelişmişlik göstergeleri açısından İç Anadolu bölgesinin ardından beşinci sırada bulunmaktadır. Genel olarak tüm göstergelerde Karadeniz bölgesi Türkiye ortalamasının altında bulunmaktadır. Samsun ve Trabzon gibi sosyal ve ekonomik gelişmişlik seviyeleri Türkiye ortalamasının üzerinde olan iller, Türkiye ortalamasının altında bulunan il sayısının fazla olması sebebiyle tolere edememekte ve bölge genel olarak Türkiye ortalamasının altında bulunmaktadır. Bölge genel olarak Marmara başta olmak üzere Akdeniz ve Ege bölgelerine göç vermektedir. Ancak Devlet politikaları açısından Doğu ve Güney Doğu Anadolu bölgeleri kadar şanslı olmadığından şehirleşme ekonomik gelişme oranlarının hızı en yavaş coğrafi bölgemizdir.

Doğu Anadolu bölgesi sosyal ve ekonomik gelişmişlik göstergeleri açısından en kötü durumda olan bölgelerimizden birisidir. Zaman zaman Güney Doğu Anadolu bölgesinden daha geride bulunsada genel olarak Güney Doğu Anadolu Bölgesinden daha iyi oranlara sahiptir. Ancak hemen hemen tüm gelişmişlik oranlarıyla Türkiye ortalamasının çok altında bulunmaktadır. Bölgede halkı genel olarak hayvancık ve tarımdan geçimini sağlamakta sanayileşme ve istihdam oranları çok düşüktür. Bölge Marmara bölgesi başta olmak üzere Ege, Akdeniz ve kısmen İç Anadolu bölgelerine göç vermektedir. Sosyal ve ekonomik gelişmişlik oranlarının düşük olmasında iklim ve coğrafi şartlarında etkili olduğu değerlendirilmelidir.

Güney Doğu Anadolu bölgesi sosyal ve ekonomik gelişmişlik göstergeleri açısından düşük oranlara sahip coğrafi bölgemizdir. Her ne kadar zaman zaman bazı oranlarla Doğu Anadolu bölgesini geçse de genel olarak daha gerisindedir. Bölgede bulunan Gaziantep ve Diyarbakır illeri ekonomik gelişmişlik göstergeleri açısından her ne kadar Türkiye ortalamalarında hatta bazı durumlarda daha iyi durumda olsalarda bölgedeki diğer illerin genel olarak Türkiye ortalamasının çok altında bölgenin en düşük oranlara sahip olmasına sebep olmaktadır. Ayrıca Güney Doğu Anadolu Bölgesinde Doğu Anadolu bölgesiyle birlikte içinde bulunduğu terör probleminden dolayı sosyal ve ekonomik açıdan gelişim hızı Türkiye ortalamasının altında bulunmaktadır. Bölge başta Marmara bölgesi olmak üzere Ege, Akdeniz ve İç Anadolu bölgesine yüksek oranda göç vermektedir. Ayrıca Bölge illerinden özellikle Gaziantep ve Diyarbakırda yoğun göç almaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYEDE UYUŞTURUCU SUÇU İLE İLLERİN SOSYO EKONOMİK DURUMU ARASINDAKİ İLİŞKİ

3.1. Araştırmanın Amacı ve Sınırları

3.1.1. Problem ve Araştırmanın Amacı

Dünya ya paralel olarak ülkemizde de son yıllarda uyuşturucu madde kullanımı ve satışında ciddi bir artış göze çarpmaktadır. Günümüzde uyuşturucu madde kullanımı ilköğretim okullarına kadar girmiş ve ortaokul öğrencileri arasında uyuşturucu madde bağımlılarına rastlanır hale gelmiştir. Bu durum ülkemizin geleceği olan gençler için ciddi bir tehdit oluşturmaktadır. Her ne kadar güvenlik güçleri bütün imkânlarını seferber ederek uyuşturucu kullanımı ve satışıyla mücadele etse de sorunu çözmede yetersiz kalmaktadır. Sadece polisiye tedbirlerle problemi çözmeye çalışmak, bataklığı kurutmadan sivrisinekle mücadele etmeye benzer. Problemin temelini oluşturan etkenler tespit edilip ona göre mücadele stratejileri belirlenmediği müddetçe uyuşturucu ile etkili bir mücadele olmayacağı açıktır.

Bireyin ailesinden yetiştiği sosyal çevreye, okulundan işyerine ve içinde yaşadığı toplumun normlarına kadar çeşitli alanlarda doğrudan ya da dolaylı olarak uyuşturucu madde kullanımına etki eden birçok etken bulunmaktadır. Bu etkenlerin her birisinin ilgili anabilim dallarına mensup bilim adamları tarafından derinlemesine incelenerek çözüm önerileri sunulması problemin çözümüne ciddi katkı sağlayacağı yadsınamaz bir gerçektir. Bu gerçekten hareketle bu çalışmada bahse konu etki alanlarından birisini oluşturan sosyo-ekonomik faktörler incelenerek hangilerinin uyuşturucu madde kullanımına ne oranda etkili olduğunun tespitine çalışılacaktır.

3.1.2. Araştırma sorusu

Sosyo-ekonomik faktörlerin uyuşturucu madde ticareti ve uyuşturucu madde bağımlılığı suçlarına etkileri nelerdir?

3.1.3. Metodoloji

Bu çalışma konunun hassasiyeti ve ilk kaynaktan veri toplamanın imkansızlığı nedeniyle ikincil data analizi yöntemi kullanılarak elde edilen verilerin tasnifi ve analizi yapılmak suretiyle gerçekleştirilecektir.

Bu çalışma için gerekli olan veriler anket ve mülakat gibi klasik bilimsel yöntemler kullanılarak toplanması mümkün değildir. Zira uyuşturucu bağımlılığı ve satışı ülkemiz kanunlarına göre suç olduğu için bu çalışmaya esas teşkil edecek verileri toplamak için gerek uyuşturucu bağımlıları gerekse satıcıları ile irtibata geçmeye çalışmak hem araştırmacının hayatını riske atacak hem de irtibata geçilen şahıslar kendilerinin ele verileceği düşünerek araştırmacıya bilgi vermekten imtina edeceklerdir. Kaldı ki bu suçlular araştırmacıyla ilgili en ufak bir şüphelenme durumunda polis ajanı olduğu şüphesiyle araştırmacının hayatına kastetmekten çekinmeyecektir.

Bu sebepten bu çalışmada Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Dairesi Başkanlığı kayıtlarından istifade edilerek uyuşturucu kullanımı ve uyuşturucu satışı suçlarından hüküm giymiş kişiler hakkındaki bilgiler bu çalışmaya esas teşkil edecek şekilde kodlanarak analize uygun hale getirilmiştir. Çalışmanın narkotik polisi ile ilgili verileri Emniyet Genel Müdürlüğü Personel Dairesi Başkanlığı kayıtlarından derlenerek bu çalışmaya uygun hale getirilerek kodlanmıştır. Yukarıda belirtilen kurum kayıtları Emniyet Genel Müdürlüğü'nden bu çalışmaya özel yazılı izin alınarak incelenmiş ve üzerinde çalışma yapılmıştır. Türkiye'nin sosyo-ekonomik yapısı ile ilgili bilgiler Türkiye İstatistik Kurumu kayıtlarından istifade edilerek bu çalışmaya ilave edilmiştir.

Bütün bu veriler birleştirilerek tek bir Excel veri tablosuna dönüştürülmüş ve daha sonra SPSS analiz programı kayıtlarına çevrilerek analize hazır hale getirilmiştir.

3.1.4. Araştırmanın Sınırları

Bu çalışma ikincil data analizi yöntemi kullanılarak yapıldığı için çalışmanın geçerliliği ve güvenilirliği bahse konu kayıtların çalışmanın geçerliliği ve güvenilirliği ile sınırlıdır. Öbür yandan, bu çalışmada kullanılan veriler resmi kayıtlara dayandığı için güvenilirliği ve doğruluğu anket ve mülakat yöntemi ile toplanan verilere göre daha fazladır. Özellikle

mahkeme neticesinde hüküm giymiş kullanıcılar ve satıcılarla ilgili kayıtların çeşitli makamlarca defalarca doğruluğu ve güvenilirliği teyit edilmiş olması bu çalışmanın güvenilirliğine ve doğruluğuna ayrı bir güç katmaktadır.

Bu çalışmada kullanılan uyuşturucu suçları ile ilgili veriler Emniyet Genel Müdürlüğü'nden sadece bu çalışmada kullanılmak üzere özel yazılı izin alınarak kurum arşivindeki 2002–2006 yılları arasındaki gizli belgelerden kodlanarak elde edilmiştir ve başka bir amaç ya da çalışma için kullanılması suç teşkil etmektedir. Bu yüzden bu çalışmada analize tabi tutulan değişkenler yukarıda belirtilen izin kapsamında müsaade edilen alanlarda kodlanmış izin verilmeyen alanlarla ilgili değişkenler bu çalışma kapsamı dışında bırakılmıştır. Bazı değişkenler ise temel hak ve hürriyetler, özel hayatın gizliliği ve kamu güvenliğini düzenleyen kanunlar da belirtilen yasal sınırlar nedeniyle bu çalışma dışında kalmıştır.

Ayrıca bu çalışmada kullanılan sosyo-ekonomik faktörler ile ilgili verilerde Türkiye İstatistik Kurumunun yayınladığı yıllık istatistiklerden çalışmada kullanılacak uyuşturucu kullanımı ve uyuşturucu ticaretiyle ilişkili olduğu düşünülen değişkenler alınarak bu çalışmaya esas teşkil edecek şekilde kodlanmış ve analize uygun hale getirilmiştir.

3.1.5. Hipotezler

Birinci bölümde değinilen suç teorilerinde suçun sebepleri ve oluşumunu etkileyen faktörlerden bahsedilmiş ve suç açıklanmaya çalışılmıştır. Ana hatlarıyla bizim konumuzla ilgili olarak suç teorileri aşağıdaki hususlardan bahsetmektedir;

Alt kültür teorisi; alt sınıfa mensup olan çocuklar, bir statü arayışı olarak, orta sınıfa mensup olan çocukların amaçlarını, yaşam biçimlerini gerçekleştirmeye çalışırlar. Ancak, alt sınıfa mensup ailelerinin çocuklarının bu hedeflerini, toplumsal olarak kabul edilir bir yolla gerçekleştirmeleri oldukça güçtür. Çünkü içinde bulundukları sınıfsal ve ekonomik konum buna imkân tanımamaktadır. Bu güçlük, bireylerde bir statü engellemesi yaratmaktadır. Bu durum da, çocukların, kendilerine olan güvenlerini kaybetmelerine ve karşıt bir tepki geliştirmelerine yol açarak, suçluluk alt kültürünün ortaya çıkmasında etkili olmaktadır.

Ekonomik arzuların bloke edilmiş olması bireylerde düşük bir benlik ve genel bir engellenme hissine yol açar. Bu engellemeler, özgül çete ortamlarında suçluluğa yol açar. Daha açık bir ifade ile belirtirsek, mevcut fırsat yapısının bloke edildiği ortamlarda bireyler kendi başarıları için meşru olmayan yollara yönelecektir. Aynı şekilde ekonomik arzuların meşru yollardan karşılanmasının bloke edilmiş olması zayıf bir benliğe yol açarak, bireyin suça yönelmesinde etkili olmaktadır.

Merton suçluluğu, bireylerin toplumsal olarak kabul edilen amaçlara ulaşma çabalarının toplumda eşit olarak dağıtılmamasının sonucu olarak görürken, Cohen de büyük ölçüde, statü artırma/fazlalaştırma arayışının bir sonucu olarak görmektedir. Cloward ve Ohlin ise, çete üyelerinin her iki tarzı da denediklerini ileri sürmektedirler. Bir anlamda onlara göre, ayrımcı fırsatlar hem meşru hem de gayri meşru bir nitelik taşıyabilmektedir.

Geri çekilmeci alt kültür; uyuşturucu kullanma şeklinde ortaya çıkmaktadır. Geri çekilmeci alt-kültürü, bireyin toplumdan kaçışını tanımlamaktadır ve bu kaçış büyük ölçüde uyuşturucuya kendini verme şeklinde somutlaşır. Aynı şekilde bu kültür biçimi, hem kriminal hem de çatışma alt kültürlerinde yaşanan çifte başarısızlıkları da tanımlamaktadır.

Sutherland suçluluğu, bireylerin kriminal değer ve normlar ile temasları sonucunda öğrendiklerini diğer bir deyişle, sosyal etkileşim kalıplarıyla açıklamaktadır.

Suç kültürel bir etkilenim çerçevesi içerisinde bir öğrenme faaliyeti olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle bu teori, sosyalleşme teorisi olarak da nitelendirilmektedir.

Akers sosyal çevre faktörünü, suçluluğun önemli bir pekiştireni olduğunu belirtmektedir. O ayrıca sosyal davranışların sosyal etkileşim sürecinde öğrenildiğini ileri sürmektedir. Onun geliştirdiği teoriye göre; insanlar hem sapkın davranışları, hem de bunlara ilişkin tanımları, koşullanma aracılığıyla doğrudan veya taklit yoluyla dolaylı yollardan öğrenmektedirler. Aynı şekilde öğrenilen davranış, pekiştirme ile güçlendirilebilir veya ceza ile zayıflatılabilir.

Suç eyleminden doğan zararların yadsınması; suçlular, gerçekleştirdikleri sapkın davranışın haklı yanlar taşıdığını ileri sürerek, illegal davranışları rasyonalize etmektedirler. Suç mağdurunun yadsınması; burada da suçlular işledikleri suçun, her hangi bir mağduru olmadığını belirterek, eylemlerinin haklılığını ileri sürmektedirler.

Sosyal kontrol teorisi suçluluğu açıklarken; bireylerin toplumdaki değer, norm ve kurumlara olan bağlılığını ve bu bağlılıkla oluşan sosyal denetim olgusunu temel almaktadır. Birey veya toplum üzerinde söz konusu sosyal denetimin başarısızlığı veya yetersizliği, bu teori açısından suçluluğun önemli bir nedeni olarak görülmektedir.

Sosyal kontrol teorisi suç olgusunu, bireylerin toplumsal değer ve normlara olan bağlılık düzeyleri açısından ele almaktadır. Bu teoriye göre bireylerin; aile, okul, din ve arkadaş gibi geleneksel kurum veya unsurlara bağlılık düzeylerinin güçlü olması, suçlulukta engelleyici bir işlevi görmektedir. Benzer biçimde; söz konusu geleneksel kurumlara olan bağlılık düzeylerinin zayıflığı ölçüsünde de, bireylerin suç işleme olasılıkları artmaktadır.

Sosyal ve kültürel değerlere yeterli düzeyde bağlılığın olmaması (özellikle ebeveyn ve okula), taahhüt; yetersiz düzeydeki taahhüt, özellikle eğitimsel ve mesleksi başarı, katılma; izcilik ve sportif oluşumlar gibi geleneksel aktivitelere yetersiz katılma, inanç; özellikle ahlak ve hukuka olan inancın yetersizliği, suçlulukta etkili etmenlerdir.

Türkiye’de uyuşturucu madde kullanımını tetikleyen sosyo-ekonomik faktörleri iller düzeyinde çalıştığımız bu çalışmada genel suç teorilerinden yola çıkarak, özellikle nüfus yoğunluğunun arttığı ve sosyal kontrolün azaldığı illerde uyuşturucu madde kullanımının arttığı ve yine ekonomik gücün artması ile birlikte uyuşturucu madde alım ve satımının arttığı öne sürülmektedir. Öte yandan, eğitim, gelir seviyesinin yüksekliği ve iş sahibi olma ile uyuşturucu madde kullanma arasında pozitif bir ilişki olduğu ortaya konmuştur. Bu genel argüman çerçevesinde aşağıdaki hipotezler oluşturulmuştur;

Nüfus yoğunluğu ölçütü olarak doğrudan illerdeki nüfus yoğunluğu değerleri alınmıştır. Gelir ölçütü olarak illerdeki Fert Başına Düşen Gayri Safi Milli Hâsıla değerleri alınmıştır. Eğitim ölçütü olarak illerdeki Üniversite Bitirenlerin Oranı değerleri alınmıştır. İş sahibi olma ölçütü olarak illerdeki Toplam Çalışanların Nüfusa Oranı değerleri alınmıştır.

3.1.5.1. Hipotez

Alternatif Hipotez: İllerde Nüfus Yoğunluğu arttıkça esrar, eroin, kokain ve sentetik uyuşturucu kullanımı artmaktadır.

Sıfır Hipotez: İllerde Nüfus Yoğunluğu artışı ve esrar, eroin, kokain ve sentetik uyuşturucu kullanımı arasında bir ilişki yoktur.

3.1.5.2. Hipotez

Alternatif Hipotez: İllerde Nüfus Yoğunluğu arttıkça uyuşturucu madde satışı artmaktadır.

Sıfır Hipotez: İllerde Nüfus Yoğunluğu artışı ve uyuşturucu madde satışı arasında bir ilişki yoktur.

3.1.5.3. Hipotez

Alternatif Hipotez: İllerde Fert Başına Düşen Gayri Safi Milli Hâsıla arttıkça esrar, eroin, kokain ve sentetik uyuşturucu kullanımı artmaktadır.

Sıfır Hipotez: İllerde Fert Başına Düşen Gayri Safi Milli Hâsıla artışı ve esrar, eroin, kokain ve sentetik uyuşturucu kullanımı arasında bir ilişki yoktur.

3.1.5.4. Hipotez

Alternatif Hipotez: İllerde Fert Başına Düşen Gayri Safi Milli Hâsıla arttıkça uyuşturucu madde satışı artmaktadır.

Sıfır Hipotez: İllerde Fert Başına Düşen Gayri Safi Milli Hâsıla artışı ve uyuşturucu madde satışı arasında bir ilişki yoktur.

3.1.5.5. Hipotez

Alternatif Hipotez: İllerde Üniversite Bitirenlerin Oranı arttıkça esrar, eroin, kokain ve sentetik uyuşturucu kullanımı artmaktadır.

Sıfır Hipotez: İllerde Üniversite Bitirenlerin Oranı artışı ve esrar, eroin, kokain ve sentetik uyuşturucu kullanımı arasında bir ilişki yoktur.

3.1.5.6. Hipotez

Alternatif Hipotez: İllerde Üniversite Bitirenlerin Oranı arttıkça uyuşturucu madde satışı artmaktadır.

Sıfır Hipotez: İllerde Üniversite Bitirenlerin Oranı artışı ve uyuşturucu madde satışı arasında bir ilişki yoktur.

3.1.5.7. Hipotez

Alternatif Hipotez: İllerde Toplam Çalışanların Nüfusa Oranı arttıkça esrar, eroin, kokain ve sentetik uyuşturucu kullanımı artmaktadır.

Sıfır Hipotez: İllerde Toplam Çalışanların Nüfusa Oranı artışı ve esrar, eroin, kokain ve sentetik uyuşturucu kullanımı arasında bir ilişki yoktur.

3.1.5.8. Hipotez

Alternatif Hipotez: İllerde Toplam Çalışanların Nüfusa Oranı arttıkça uyuşturucu madde satışı artmaktadır.

Sıfır Hipotez: İllerde Toplam Çalışanların Nüfusa Oranı artışı ve uyuşturucu madde satışı arasında bir ilişki yoktur.

Bu hipotezleri test etmek için analiz birimi Türkiye’de en büyük siyasi bölünme olan iller düzeyinde veriler kullanılmıştır. İl düzeyinde değişik istatistikler içeren bir dataya uyuşturucu madde kullanımı ve polis sayısı ile ilgili veriler eklenerek nihai data oluşturulmuştur. Bu

datada demografik, istihdam, eğitim, sanayi, tarım ve mali göstergeler bulunmaktadır. Analizler için SPSS Veri Analiz Paketi kullanılarak linear regresyon analizleri yapılmıştır.

Analizlerde kullanılan bütün değişkenler sürekli ve oran (continuous and ratio level) değişkenleridir. Ayrıca kontrol değişkeni olarak bazı bağımsız değişkenler de analize dahil edilmiştir. Uyuşturucu madde kullanımının test edildiği analizlerde uyuşturucu madde satıcılarının illerdeki nüfusa oranı da kontrol değişkeni olarak analizde yer almıştır.

3.1.6. Bağımlı Değişkenler

İllerde Bin Kişiye Düşen Eroin Kullanıcısı

2002 – 2006 yılları arasında illere göre eroin kullanmak suçundan hüküm giymiş kişilerin sayısının toplam nüfusa oranı.

İllerde Bin Kişiye Düşen Kokain Kullanıcısı

2002 – 2006 yılları arasında illere göre kokain kullanmak suçundan hüküm giymiş kişilerin sayısının toplam nüfusa oranı.

İllerde Bin Kişiye Düşen Esrar Kullanıcısı

2002 – 2006 yılları arasında illere göre esrar kullanmak suçundan hüküm giymiş kişilerin sayısının toplam nüfusa oranı.

İllerde Bin Kişiye Düşen Sentetik Kullanıcısı

2002 – 2006 yılları arasında illere göre sentetik uyuşturucu kullanmak suçundan hüküm giymiş kişilerin sayısının toplam nüfusa oranı.

İllerde Bin Kişiye Düşen Uyuşturucu Madde Satıcısı

2002 – 2006 yılları arasında illere göre uyuşturucu madde satmak suçundan hüküm giymiş kişilerin sayısının toplam nüfusa oranı.

3.1.7. Bağımsız Değişkenler

Nüfus Yoğunluğu

Fert Başına Düşen Gayri Safi Milli Hâsıla

Üniversite Bitirenlerin Oranı

Toplam Çalışanların Nüfusa Oranı

3.1.8. Bağımsız Kontrol Değişkenleri

Şehirleşme

İşverenlerin Genel İstihdama Oranı

Özel Otomobil Sahipleri Oranı

İşverenlerin Oranı

Ortalama Hane Halkı Büyüklüğü

Okur Yazar Nüfus Oranı

Yeşil Kart Sahipleri Oranı

Polisin Toplam Nüfusa Oranı

İllerde kaçakçılık birimlerinde çalışan polis sayısının nüfusa oranı.

3.2. Uyuşturucu Suçları İle Sosyo-Ekonomik Durumun Değerlendirilmesi

3.2.1. İllerdeki Uyuşturucu Madde Satışı İle Sosyo Ekonomik Durum Arasındaki İlişki Analiz 1

İllerde Uyuşturucu Madde Satıcıları

	B	Std. Hata	t	Anlamlılık
(Sabit)	-,047	,327	-,144	,886
şehirleşme Oranı	,002	,001	2,267	,027
<u>Nüfus Yoğunluğu</u>	-2,363E-5	,000	-,532	,596
Ortalama Hane Halkı Büyüklüğü	-,027	,015	-1,850	,069
Okur Yazar Nüfus Oranı	-,005	,002	-2,147	,035
<u>Üniversite Bitirenlerin Oranı</u>	,011	,007	1,535	,129
<u>Fert Başına Gayri Safi Milli</u>	2,320E-5	,000	1,511	,135
<u>Hasıla</u>				
Yeşil Kart Sahipleri Oranı	,000	,001	-,228	,821
İşverenlerin Oranı	,017	,019	,915	,364
Özel Otomobil Sahipleri Oranı	-3,661E-5	,000	-,723	,472
<u>Toplam Çalışanların Nüfusa</u>	,005	,002	2,730	,008
<u>Oranı</u>				
Polisin Toplam Nüfusa Oranı	1,265	,241	5,250	,000

Bağımlı Değişken: Uyuşturucu Madde Satıcılarının Oranı

$$R^2=,572$$

$$F=8,377***$$

Analizlerde %95 anlamlılık seviyesi kullanılmış olmakla birlikte, hipotezler tek yanlı olduğu için anlamlılık değerlerinin yarısı esas alınmıştır, bu nedenle 0,05 anlamlılık değerinden daha büyük bazı değerler de yarısı alındığında 0,05 değerinden küçük olduğu için anlamlı olarak

kabul edilmiştir. Bağımlı değişkenin uyuşturucu madde satıcılarının nüfusa oranı olduğu bu analizde F testi oldukça anlamlı çıkmıştır. Yüksek bir R^2 değeri de elde edildiği için modelin bir bütün olarak anlamlı ve bağımlı değişkendeki varyansı açıklamada oldukça geçerli olduğu söylenebilir. Bu modelle illerdeki uyuşturucu madde satıcılığındaki değişimin %57'si açıklanabilmektedir.

Hipotezlerimize esas teşkil eden bağımlı değişkenlerden sadece toplam çalışanların nüfusa oranı anlamlı bir ilişkiye sahiptir. Toplam çalışanların oranı arttıkça uyuşturucu madde satıcıları da bir ilde artmaktadır. Uyuşturucu satışının fazla olması taleple doğru orantılıdır, yani talep olacak ki uyuşturucu satıcıları Pazar bulabilsin ve satış gerçekleşsin. Elbette ki uyuşturucu satıcıları kendilerine Pazar oluşturmak için bazı yollar araştıracaktır ancak insanların belirli bir alım gücünün de olması gerekmektedir. İstanbul gibi hane halkının büyük çoğunluğu çalışan ve alım gücü fazla olan bir ildeki pazar ile Muş gibi insanların tarım ve hayvancılıktan başka geçim kaynağı olmayan ve hane halkının birbirinden bağımsız alım gücü olmayan ildeki pazar birbirinden farklı olacaktır. Hane halkının çoğunluğunun çalıştığı toplumlarda bireylerin kısmen de olsa ekonomik bağımsızlığı ve özgürlüğü vardır. Bu da özellikle gençlerin sigara, alkol ve uyuşturucu gibi bağımlılık yapan maddelere ulaşma ve kullanma kolaylığı sağlamaktadır. Elbette ki uyuşturucu satıcıları da bu durumu göz önünde bulundurmakta ve çalışan ve ekonomik özgürlüğü olan nüfusun bulunduğu yerlerde kendilerine Pazar oluşturmaya çalışmakta ve konuşlanmaktadır.

Analizimizde çıkan bir diğer sonuç ise; şehirleşme arttıkça uyuşturucu madde satıcıları da artmaktadır. Şehirleşme altyapı, istihdam, okullaşma, güvenlik, sanayileşme, ildeki banka sayısı gibi bir çok gelişmişlik göstergesini kapsamaktadır. Dolayısıyla da uyuşturucu tacirleri için cazip bir pazar olmakta uyuşturucu satıcıları buralarda konuşlanmakta ve kendilerine kolaylıkla müşteri bulabilmektedir.

Analizimizde çıkan bir diğer sonuç ise ortalama hane halkı büyüklüğü arttıkça uyuşturucu satışı azalmaktadır. Bu sonucun en büyük nedeni aile içi otokontroldür. Özellikle uyuşturucu kullanımı açısından aile bireylerinin sayı arttıkça çalışan anne ve babadan boşalan kontrol ve denetim eksikliği ailenin diğer fertleri yani büyükanne, büyükbaba ve kardeş tarafından doldurulmaktadır. Bir diğer hususta çalışan anne ve babanın çocuk için yeteri kadar zaman ayıramamasının çocukta oluşturacağı boşluğu diğer kardeşler dolduracak ve çocuğun kısmen de olsa yalnızlığı paylaşılabilecek ve otokontrolsüzlüğü azalacaktır. Otokontrol ve aile denetimi sonucu uyuşturucuya yönelme azalacağından uyuşturucu tacirleri de istedikleri pazarı bulamayacaktır.

Hane halkının büyüklüğü beraberinde ekonomik problemler getirecek ve hane bireylerinin alım gücünü azaltacaktır, bunun doğal sonucu uyuşturucu alım gücünde azalacaktır bu durum da uyuşturucu satışını direk etkileyecektir.

Bir diğer hususta bizim toplumumuzda hane halkının büyüklüğü bir güç olarak görülmektedir. Özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerimizde büyük aile ve aşiretlerin toplum üzerindeki etkisi oldukça fazladır. Bu durum uyuşturucu tacirleri tarafından da göz önünde bulundurulmuş bir durumdur ve özellikle büyük aşiret ve ailelerin bireylerini uyuşturucuya alıştırmak ve uyuşturucu satmaktan çekinmektedirler. Çünkü büyük aile ve aşiretlerin diğer fertleri tarafından bu durum öğrenildiğinde ailenin düşmanlığını kazanmaktan çekinmektedirler. Bu durumda hane halkı büyüklüğü ile uyuşturucu satışı arasında ters orantıyı kısmen açıklamaktadır.

Analizimizde çıkan bir diğer sonuç okuryazar nüfus oranı arttıkça uyuşturucu madde satıcılarının sayısı azalmaktadır. Uyuşturucu kullanımı ve uyuşturucu ticaretinin en önemli sebeplerinden birisi eğitimsizliktir. Okuryazar oranı arttıkça insanların bilinç düzeyi ve dolayısıyla ekonomik imkânları artacaktır. Bu durumda bilinçli ve eğitilmiş insanların uyuşturucu kullanımına yönelmesini kısmen önleyecek, uyuşturucu kullanımı azaldıkça uyuşturucu satışı da azalacaktır. Bir diğer yönden okuryazar oranının artışı insanların iş imkânlarını artıracak bunun doğal sonucu olarak da iş imkânı olan insanların ekonomik imkânsızlıklardan dolayı da uyuşturucu ticaretine yönelmesini azaltacaktır.

Analizimizde çıkan bir diğer sonuç ise illerde narkotik polisi sayısı arttıkça uyuşturucu madde satıcılarının sayısının artmasıdır. Bu durum polisin başarısızlığının bir göstergesi değildir. Zira bu ve benzer bazı ilişkilerde karşılıklılık söz konusudur. Polis sayısının artması satıcılarının artmasının doğal bir neticesi olabilir. Bu nedenle her iki değişken de birbirleri için hem bağımlı hem de bağımsız değişkenlerdir.

Suç teorilerinden sosyal öğrenme teorisinde bahsedildiği gibi insanların sosyal varlıklar olduğu ve çevresiyle etkileşime geçerek çevresinden etkilendiğini ve dolayısıyla suçu da çevresindeki insanlardan öğrendiğini, nüfus arttıkça etkileşime geçeceği insan sayısı artacak ve insan sayısı arttıkça etkileşime geçeceği suçlu insan sayısı da artacaktır. Suçlu insanlarla etkileşime geçmesi de insanların suçu ve suçlu davranışı öğrenmesi sonucunu getirecektir.

3.2.2. İllerdeki Sentetik Uyuşturucu Madde Kullanımı İle Sosyo Ekonomik Durum Arasındaki İlişki

Analiz 2

İllerde Sentetik Uyuşturucu Madde Kullananlar

	B	Std. Hata	t	Anlamlılık
(Sabit)	,016	,104	,152	,879
Şehirleşme Oranı	,000	,000	-1,616	,111
<u>Nüfus Yoğunluğu</u>	9,015E-6	,000	,636	,527
Ortalama Hane Halkı Büyüklüğü	,000	,005	-,056	,956
Okur Yazar Nüfus Oranı	,000	,001	-,751	,455
<u>Üniversite Bitirenlerin Oranı</u>	,002	,002	,725	,471
<u>Fert Başına Gayri Safi Milli Hasıla</u>	1,457E-5	,000	2,933	,005
Yeşil Kart Sahipleri Oranı	,000	,000	-,589	,558
İşverenlerin Oranı	,016	,006	2,612	,011
Özel Otomobil Sahipleri Oranı	-2,319E-5	,000	-1,433	,157
<u>Toplam Çalışanların Nüfusa Oranı</u>	,000	,001	,581	,563
Polisin Toplam Nüfusa Oranı	,074	,091	,816	,417
UM Satıcılarının Toplam Nüfusa Oranı	,116	,038	3,035	,003
Bağımlı Değişken: Sentetik Kullananların Toplam Nüfusa Oranı				

$$R^2=,658$$

$$F=10,901***$$

Bağımlı değişkenin sentetik uyuşturucu madde kullanıcılarının nüfusa oranı olduğu bu analizde F testi oldukça anlamlı çıkmıştır. Yüksek bir R^2 değeri de elde edildiği için modelin bir bütün olarak anlamlı ve bağımlı değişkendeki varyansı açıklamada oldukça geçerli olduğu

söylenbilir. Bu modelle illerdeki sentetik uyuşturucu madde kullanımındaki değişimin %65'i açıklanabilmiştir.

Hipotezlerimize esas teşkil eden bağımlı değişkenlerden sadece fert başına gayri safi milli hasıla anlamlı bir ilişkiye sahiptir. Fert başına gayri safi milli hasıla arttıkça sentetik uyuşturucu madde kullanıcılarının sayısı da bir ilde artmaktadır. Diğer taraftan işverenlerin oranı arttıkça illerde sentetik uyuşturucu madde kullananların sayısı da artmaktadır. Bu iki sonuç birbiriyle doğru orantılı bir sonuçtur. Sentetik uyuşturucularla tanışma ve sentetik uyuşturucu kullanma genellikle eğlence ortamlarında ve gece hayatında olmaktadır. İnsanlar yemek, içmek ve barınmak gibi temel ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra eğlenmek gibi diğer ihtiyaçlarına yönelmektedirler. Bu gerçekten yola çıkarsak bir insanın eğlenceye para ayırabilmesi için ekonomik durumun iyi olması gerekmektedir. Bir ilde fert başına düşen gayri safi milli hasılanın artması ve işverenlerin toplam istihdama oranının artması demek o ildeki insanların ekonomik durumlarının ve alım güçlerinin de artması anlamına gelmektedir. Dolayısıyla ekonomik durum arttıkça insanların eğlenceye yönelmesi artacak, eğlenceye yönelme arttıkça sentetik uyuşturuculara yönelme de artacaktır. Analizimizde çıkan fert başına gayri safi milli hasıla arttıkça sentetik uyuşturucu madde kullanıcılarının sayısının da artması ve işverenlerin oranının arttıkça illerde sentetik uyuşturucu madde kullananların sayısının da artması sonucu anlam bir sonuçtur.

Her ne kadar analizimizde sadece fert başına düşen gayri safi milli hasıla ve işverenlerin toplam istihdama oranı arasında anlamlı bir ilişki çıksa da ülkemizde sentetik uyuşturucuların daha çok gençler arasında, fuhuş sektöründe ve hırsızlık, gasp, kapkaç gibi diğer suçları işleyen sabıkalı şahıslar tarafından yaygın olarak kullanılmaktadır.

Bu durumu suç teorilerinden geri çekilmeci alt kültür teorisiyle açıklamak mümkündür. Geri çekilme alt kültür teorisinde bireylerin toplum tarafından kabul görmeyen davranışlar sergilediklerinde bu davranışlarını örtmek ve görmezden gelmek için uyuşturucu kullanmaya yöneldiklerini, böylelikle kendilerini kendini toplumdan soyutlamaya ve toplumdan kaçmaya çalıştıklarını bu kaçıışı da ancak uyuşturucuya sığınarak gerçekleştirdiklerin, savunmaktadır.

3.2.3. İllerdeki Kokain Kullanımı İle Sosyo Ekonomik Durum Arasındaki İlişki

Analiz 3

İllerde Kokain Kullananlar

	B	Std. Hata	t	Anlamlılık
(Sabit)	-,004	,010	-,423	,674
Şehirleşme Oranı	-1,639E-5	,000	-,549	,585
<u>Nüfus Yoğunluğu</u>	1,119E-5	,000	8,432	,000
Ortalama Hane Halkı Büyüklüğü	,000	,000	-1,188	,239
Okur Yazar Nüfus Oranı	,000	,000	-2,279	,026
<u>Üniversite Bitirenlerin Oranı</u>	,001	,000	4,587	,000
<u>Fert Başına Gayri Safi Milli Hasıla</u>	5,069E-7	,000	1,089	,280
Yeşil Kart Sahipleri Oranı	-2,228E-5	,000	-,689	,493
İşverenlerin Oranı	,000	,001	,664	,509
Özel Otomobil Sahipleri Oranı	-2,365E-6	,000	-1,560	,124
<u>Toplam Çalışanların Nüfusa Oranı</u>	,000	,000	3,288	,002
Polisin Toplam Nüfusa Oranı	,027	,009	3,178	,002
UM Satıcılarının Toplam Nüfusa Oranı	-,008	,004	-2,287	,025

Bağımlı Değişken: Kokain Kullananların Toplam Nüfusa Oranı

$$R^2=,789$$

$$F=21,168***$$

Bağımlı değişkenin kokain kullananların nüfusa oranı olduğu bu analizde F testi oldukça anlamlı çıkmıştır. Yüksek bir R^2 değeri de elde edildiği için modelin bir bütün olarak anlamlı ve bağımlı değişkendeki varyansı açıklamada oldukça geçerli olduğu söylenebilir. Bu modelle illerdeki kokain kullanımındaki değişimin %79'i açıklanabilmektedir.

Hipotezlerimize esas teşkil eden bağımlı değişkenlerden nüfus yoğunluğu, üniversite bitirenlerin oranı ve toplam çalışanların nüfusa oranı bağımlı değişken ile anlamlı bir ilişkiye sahiptir. Nüfus yoğunluğu arttıkça kokain kullanıcılarının sayısı da bir ilde artmaktadır. Suç teorilerinden sosyal öğrenme teorisinde insanların sosyal varlıklar olduğu ve çevresiyle etkileşime geçerek çevresinden etkilendiğini ve dolayısıyla suçu da çevresindeki insanlardan öğrendiğini, nüfus arttıkça etkileşime geçeceği insan sayısının artacağı ve insan sayısı arttıkça etkileşime geçeceği suçlu insan sayısının da artacağını, suçlu insanlarla etkileşime geçmesi de insanların suçu ve suçlu davranışı öğrenmesi sonucunu getireceği savunulmaktadır. Bu teoriden yola çıkarak nüfus yoğunluğunun artması insanların kokain kullanan şahıslarda etkileşime geçeceği ve etkileşime geçtiği insanlardan kokain kullanmayı öğreneceğini söyleyebiliriz.

Bir diğer hususta suç işleyen insanların nüfus yoğunluğun arttığı bölgelerde kaybolmaları yani toplumun tarafından fark edilmemeleri daha kolaydır. Çünkü nüfus yoğunluğu arttıkça toplumda bir sosyal çözülme oluşma artacak ve insanlar bireyselleşecek, toplum fertleri birbirlerin uzaklaşacak, dolayısıyla da toplumda bir otokontrol kalmayacaktır. Toplumun fertleri birbirinden habersiz olacak ve kimse kimsenin ne yaptığını bilmediği bir ortamda insanların suç işlemesi ve toplum içerisinde kaybolması daha kolay olacaktır. Kokain kullanmakta toplum tarafından her ne kadar kabul görmeyen bir davranış olsa da otokontrolün olmadığı nüfusun yoğun olduğu bölgelerde daha kolay ve yaygın olacaktır.

Analizimizde çıkan bir diğer sonuç ise üniversite bitirenlerin oranı arttıkça kokain kullanıcılarının sayısı da bir ilde artmaktadır. Bu sonucu iki şekilde açıklamak mümkün; Birincisi sosyal öğrenme teorisinde belirtildiği gibi insanların suçu çevresindeki insanlardan öğrenirler, yani üniversite ki arkadaş ortamlarında diğer kokain kullanıcılarından etkilenecek kokain kullanmayı öğrenirler bu da üniversite bitirenlerle kokain kullanıcıları arasında bir ilişkiyi anlamlı kılar. Bir diğer neden suç teorilerinden alt kültür teorisinde bahsedildiği gibi mensup olduğu alt kültür içerisindeki pozisyonunu korumak için arkadaş grubuyla birlikte kokain kullanır, toplumun değer yargılarına ve kurallarına bir başkaldırı olarak ta kokain kullanabilir. İkincisi ise kokain ülkemizde en pahalı uyuşturucu maddedir ve kokain kullanmak için ekonomik düzeyi iyi olması gerekmektedir. Üniversite bitirenlerin genellikle daha rahat, kolay ve çok kazandıran iş bulma imkanı bulunduğu gerçeğinden hareketle ekonomik olarak üniversite bitirmeyenlere oranla daha iyi pozisyonda oldukları çıkarımını yapmak mümkün. Dolayısıyla ekonomik olarak kokaine ulaşmak ve kokain kullanmak üniversite bitirenler açısından üniversite bitirmeyenlere oranla daha mümkün. Ancak buradan

üniversite bitirenler bitirmeyenlere oranla daha çok kokain kullanır sonucuna ulaşmak mümkün değildir. Çünkü bu analizde kullanılan veriler kokain kullanmaktan hüküm giyenlerin öğrenim durumlarıyla ilgilidir.

Analizimizde çıkan bir diğer sonuç toplam çalışanların nüfusa oranı arttıkça kokain kullanıcılarının sayısı da bir ilde artmaktadır. Yukarıda da belirtildiği gibi kokain ülkemizdeki en pahalı uyuşturucu maddedir dolayısıyla kullanıcıların ekonomik olarak iyi pozisyonda olmaları gerekmektedir. Çalışanların sayısı arttıkça insanların ekonomik seviyeleri de iyileşeceğinden alım gücü artacaktır. Dolayısıyla toplam çalışanların nüfusa oranı arttıkça kokain kullanıcıların oranının artması beklenen bir sonuçtur.

Analizimizde çıkan bir diğer sonuç ise narkotik polisi sayısı arttıkça kokain kullananların sayısının artması yukarıda uyuşturucu madde satıcıları analizinde olduğu gibi polisin başarısızlığının bir göstergesi değildir. Zira bu ve benzer bazı ilişkilerde karşılıklılık söz konusudur. Polis sayısının artması kokain kullananların artmasının doğal bir neticesi olabilir. Bu nedenle her iki değişken de birbirleri için hem bağımlı hem de bağımsız değişkenlerdir.

Analizimizde çıkan bir diğer sonuç uyuşturucu madde satıcılarının sayısı arttıkça kokain kullananların sayısı da anlamlı derecede artmaktadır. Bu sonuçta anlamlı bir sonuçtur, çünkü talebin olduğu yerde arz olmalıdır. Dolayısıyla kokain kullanan sayısı arttıkça uyuşturucu satıcıların sayısı da artacaktır. Elbette bunun tersi de söz konusu olabilir, henüz uyuşturucu kullanıcısı arttığı için mi uyuşturucu satıcısı artıyor yoksa uyuşturucu satıcısı arttığı için mi uyuşturucu kullanıcısı artıyor tespit edilmiş değil ama ikisi de birbirinin doğal sonucudur. Uyuşturucu tacirleri daha fazla kazanmak ve kendilerine pazar oluşturmak için insanları uyuşturucuya alıştırmak ve yeni bağımlılar oluşturmak için değişik yollara başvurmaktadır. Ancak uyuşturucu bağımlılarının da daha ucuz daha kaliteli uyuşturucuya daha kolay ulaşmaya arzuları unutulmamalıdır.

3.2.4. İllerdeki Eroin Kullanımı İle Sosyo Ekonomik Durum Arasındaki İlişki

Analiz 4

İllerde Eroin Kullananlar

	B	Std. Hata	t	Anlamlılık
(Constant)	-,078	,185	-,422	,674
Şehirleşme Oranı	,001	,001	1,087	,281
<u>Nüfus Yoğunluğu</u>	1,200E-5	,000	,477	,635
Ortalama Hane Halkı Büyüklüğü	-,002	,008	-,247	,806
Okur Yazar Nüfus Oranı	7,625E-6	,001	,005	,996
<u>Üniversite Bitirenlerin Oranı</u>	-,004	,004	-1,081	,283
<u>Fert Başına Gayri Safi Milli Hasıla</u>	-6,759E-6	,000	-,766	,447
Yeşil Kart Sahipleri Oranı	-5,733E-5	,001	-,093	,926
İşverenlerin Oranı	,006	,011	,513	,610
Özel Otomobil Sahipleri Oranı	-1,766E-5	,000	-,614	,541
<u>Toplam Çalışanların Nüfusa Oranı</u>	,001	,001	,733	,466
Polisin Toplam Nüfusa Oranı	,345	,161	2,142	,036
UM Satıcılarının Toplam Nüfusa Oranı	,209	,068	3,068	,003

Bağımlı Değişken: Eroin Kullananların Toplam Nüfusa Oranı

$$R^2=,421$$

$$F=4,121***$$

Bağımlı değişkenin eroin kullanıcılarının nüfusa oranı olduğu bu analizde F testi oldukça anlamlı çıkmıştır. Yüksek bir R^2 değeri de elde edildiği için modelin bir bütün olarak anlamlı ve bağımlı değişkendeki varyansı açıklamada oldukça geçerli olduğu söylenebilir. Bu modelle illerdeki eroin kullanımındaki değişimin %42'i açıklanabilmektedir.

Hipotezlerimize esas teşkil eden bağımlı değişkenlerden hiçbirı anlamlı ilişkiye sahip değildir. Narkotik polis sayısı arttıkça eroin kullananların sayısının artması yukarıda uyuşturucu madde satıcıları analizinde olduğu gibi polisin başarısızlığının bir göstergesi değildir. Zira bu ve benzer bazı ilişkilerde karşılıklılık söz konusudur. Polis sayısının artması eroin kullananların artmasının doğal bir neticesi olabilir. Bu nedenle her iki değişken de birbirleri için hem bağımlı hem de bağımsız değişkenlerdir. Uyuşturucu madde satıcılarının sayısı arttıkça eroin kullananların sayısı da anlamlı derecede artmaktadır.

3.2.5. İllerdeki Esrar Kullanımı İle Sosyo Ekonomik Durum Arasındaki İlişki

Analiz 5

İllerde Esrar Kullananlar

	B	Std. Hata	t	Anlamlılı k
(Sabit)	1,159	,763	1,518	,134
Şehirleşme Oranı	-,001	,002	-,609	,545
<u>Nüfus Yoğunluğu</u>	,000	,000	-1,103	,274
Ortalama Hane Halkı Büyüklüğü	-,056	,035	-1,602	,114
Okur Yazar Nüfus Oranı	-,008	,006	-1,431	,157
<u>Üniversite Bitirenlerin Oranı</u>	,006	,017	,378	,706
<u>Fert Başına Gayri Safi Milli Hasıla</u>	7,123E-5	,000	1,954	,055
Yeşil Kart Sahipleri Oranı	,002	,003	,599	,551
İşverenlerin Oranı	,081	,045	1,818	,073
Özel Otomobil Sahipleri Oranı	,000	,000	-1,860	,067
<u>Toplam Çalışanların Nüfusa Oranı</u>	-,002	,004	-,540	,591
Polisin Toplam Nüfusa Oranı	-,553	,666	-,831	,409
UM Satıcılarının Toplam Nüfusa Oranı	1,652	,281	5,875	,000

Bağımlı Değişken: Esrar Kullananların Toplam Nüfusa Oranı

$$R^2=,658$$

$$F=10,921***$$

Bağımlı değişkenin esrar kullanıcılarının nüfusa oranı olduğu bu analizde F testi oldukça anlamlı çıkmıştır. Yüksek bir R^2 değeri de elde edildiği için modelin bir bütün olarak anlamlı ve bağımlı değişkendeki varyansı açıklamada oldukça geçerli olduğu söylenebilir. Bu modelle illerdeki esrar kullanımındaki değişimin %65'i açıklanabilmektedir.

Hipotezlerimize esas teşkil eden bağımlı değişkenlerden sadece fert başına düşen gayri safi milli hâsıla anlamlı bir ilişkiye sahiptir. Fert başına düşen gayri safi milli hâsıla arttıkça esrar maddesi kullanıcılarının sayısı da bir ilde artmaktadır. Bununla birlikte illerde işverenlerin oranı arttıkça esrar maddesi kullananların sayısı da artmaktadır. Ayrıca özel otomobil sahiplerinin oranı arttıkça esrar maddesi kullananların sayısı da artmaktadır. Analizimizde çıkan bu üç sonuç birbiriyle bağlantılı ve temelde ildeki nüfusun ekonomik gelişmişlik düzeylerinin bir göstergesidir. Yukarıdaki analizlerimizde de bahsettiğimiz gibi uyuşturucu kullanımı nüfusun ekonomik gelişmişlik düzeyi ve alım gücüyle doğru orantılıdır. İnsanların ekonomik durumları arttıkça temel gereksinimleri dışındaki eğlence gibi ihtiyaçlarına yönelir ve uyuşturucuyla tanışma, uyuşturucu alım gücü oluşur. Bir diğer faktörde insanların ekonomik düzeyi arttıkça sosyalleşme oranı, yeni insanlar ve yeni ortamlarla tanışma oranı artar. Bu da sosyal öğrenme teorisinde bahsedildiği gibi insanlar suçu çevresindeki insanlardan öğrenir ve onları taklit eder, ne kadar çok insanla tanışırsa ve ilişki içerisinde olursa o kadar çok suçlu insanla karşılaşma etkileşime geçme olasılığı artar. Dolayısıyla insanların ekonomik düzeylerinin artması uyuşturucuyla tanışma olasılığını ve uyuşturucu alım gücünü artırır. Bu sebepten analizimizde çıkan sonuçlar anlamlıdır.

Analizimizde çıkan bir diğer sonuç ise uyuşturucu madde satıcılarının oranı arttıkça esrar kullanımı da artmaktadır. Bu sonuç diğer analizlerimizde de benzer sonuçlarda karşımıza çıkmaktadır. Uyuşturucu kullanımıyla uyuşturucu satışı birbiriyle doğrudan bağlantılı ve doğru orantılıdır. Uyuşturucu kullanımının artması doğal olarak uyuşturucu satışının artmasına sebep olacaktır, elbette ki uyuşturucu kullanıcılarının talebi uyuşturucu satıcıları tarafından karşılanacak ve talep doğrultusunda arz da artacaktır. Daha öncede belirttiğimiz gibi uyuşturucu kullanıcıları arttığı için mi uyuşturucu satıcıları artmakta yoksa uyuşturucu satıcıları arttığı için mi uyuşturucu kullanıcıları artmakta kesin bir yargıya varmak mümkün değil. Ancak iki durumunda birbirini etkilediği bir gerçektir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Günümüzde uyuşturucu suçu dünyaya paralel olarak ülkemizde de en önemli toplumsal sorunlardan biridir. Son yıllarda uyuşturucu madde kullanımı ve satışında ciddi bir artış göze çarpmaktadır. Artık uyuşturucu madde kullanımı ilköğretim okullarına kadar girmiş ve ortaokul öğrencileri arasında uyuşturucu madde bağımlılarına rastlanır hale gelmiştir. Bu durum ülkemizin geleceği olan gençler için ciddi bir tehdit oluşturmaktadır. Her ne kadar güvenlik güçleri bütün imkânlarını seferber ederek uyuşturucu kullanımı ve satışıyla mücadele etse de sorunu çözmede yetersiz kalmaktadır. Problemin temelini oluşturan etkenler tespit edilip ona göre mücadele stratejileri belirlenmediği müddetçe uyuşturucu ile etkili bir mücadele olmayacağı açıktır.

Bireyin ailesinden yetiştiği sosyal çevreye, okulundan işyerine ve içinde yaşadığı toplumun normlarına kadar çeşitli alanlarda doğrudan ya da dolaylı olarak uyuşturucu madde kullanımına etki eden birçok etken bulunmaktadır. Bu gerçekten hareketle bu çalışmada bahse konu etki alanlarından birisini oluşturan sosyo-ekonomik faktörler incelenerek hangilerinin uyuşturucu madde kullanımına ve uyuşturucu madde ticaretine ne oranda etkili olduğunun tespitine çalışılmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde temel kavramlara yer verilmiş, suç ve uyuşturucu suçuyla ilgili tanımlar, suç teorileri, uyuşturucu maddelerin sınıflandırılması ve tarihçesi, uyuşturucu madde kullanımının nedenleri ve ortaya çıkan sorunlardan bahsedilerek çalışmanın bilimsel altyapısı oluşturulmuştur.

Tarih boyu araştırmacılar suç ve suçluluğun önde gelen toplumsal sorunlardan birisi olduğunu ve onun sosyolojik açıdan incelenmesi gerektiğini düşünerek suçun açıklanmasında ve nedenlerinin ortaya konulması için bazı araştırmalar yapmış ve bu araştırmalar neticesinde birçok suç teorisi ortaya koymuşlardır. Söz konusu suç teorilerinden alt kültür, sosyal öğrenme ve sosyal kontrol teorilerinin sosyo-ekonomik faktörlerin uyuşturucu madde suçlarına etkilerinin araştırılmasında bilimsel dayanak olarak alınmıştır.

Alt kültür teorisi; mevcut fırsat yapısının bloke edildiği ortamlarda bireyler kendi başarıları için meşru olmayan yollara yönelecektir. Aynı şekilde ekonomik arzuların meşru yollardan karşılanmasının bloke edilmiş olması zayıf bir benliğe yol açarak, bireyin suça yönelmesinde etkili olmaktadır.

Sosyal öğrenme teorisi; insanlar hem sapkın davranışları, hem de bunlara ilişkin tanımları, koşullanma aracıyla doğrudan veya taklit yoluyla dolaylı yollardan öğrenmektedirler.

Sosyal kontrol teorisi suçluluğu açıklarken; bireylerin toplumdaki değer, norm ve kurumlara olan bağlılığını ve bu bağlılıkla oluşan sosyal denetim olgusunu temel almaktadır. Birey veya toplum üzerinde söz konusu sosyal denetimin başarısızlığı veya yetersizliği, bu teori açısından suçluluğun önemli bir nedeni olarak görülmektedir.

Sosyal ve kültürel değerlere yeterli düzeyde bağlılığın olmaması (özellikle ebeveyn ve okula), taahhüt; yetersiz düzeydeki taahhüt, özellikle eğitimsel ve mesleksi başarı, katılma; izcilik ve sportif oluşumlar gibi geleneksel aktivitelere yetersiz katılma, inanç; özellikle ahlak ve hukuka olan inancın yetersizliği, suçlulukta etkili etmenlerdir.

Çalışmanın ikinci bölümünde uyuşturucu madde ticareti ve uyuşturucu madde bağımlılığı suçlarının dünya ve Türkiye açısından ayrı ayrı ele alınarak uyuşturucu suçlarının boyutlarından bahsedilmiştir. Uyuşturucu madde ticareti ve uyuşturucu madde bağımlılığı konularında yapılan literatür taramasında uyuşturucunun hemen hemen tüm dünya ülkelerinin bir sorunu olduğu ve her geçen gün uyuşturucu madde bağımlılığının bir çığ gibi arttığı, ülkemizin de dünyadaki bu artışa paralel bir şekilde etkilendiği gerçeğine ulaşılmıştır.

Ülkemiz uyuşturucu ticareti açısından uluslararası uyuşturucu rotalarından Balkan Rotasından ciddi manada etkilendiği görülmektedir. Uyuşturucu madde türüne göre değerlendirildiğinde; Afganistan ve İran üzerinden eroin maddesinin Avrupa'ya geçiş güzergahı üzerinde bulunduğundan transit ülke konumundadır. Ancak son yıllardaki eroin kullanıcılarının sayısındaki artış dikkate alınması gereken bir durumdur ve ülkemiz üzerinden transit geçen eroin maddesinden ülkemiz insanlarının da etkilendiği gerçeği göz ardı edilmemelidir.

Ülkemiz bir diğer uyuşturucu madde türü olan kokain açısından değerlendirildiğinde; kullanım ve ticareti diğer uyuşturucu türlerine oranla en düşük seviyededir. Kullanım olarak daha ziyade eğlence ortamlarında ve arkadaş partilerinde tercih edilen kokain maddesinin en pahalı uyuşturucu madde olması da ülkemizde yaygın kullanılmamasının bir sebebidir. Kokain ticareti açısından ülkemiz son yıllara kadar sadece hedef ülke durumundayken son yıllarda Ortadoğu ülkelerine giden kokainin ülkemiz üzerinden veya ülkemizde aktarmalı olarak gönderildiği olaylarla karşılaşılması kokain açısından hem hedef hem de transit ülke olma yolunda bir tehdit bulunmaktadır.

Ülkemiz esrar maddesi açısından değerlendirildiğinde; kullanım ve ticareti en yaygın olan

uyuşturucu türüdür. Ülkemizde üretimi, ticareti ve tüketimi yapılan tek uyuşturucu maddedir. Ancak zaman zaman Afganistan, İran ve Arnavutluktan ülkemize yönelik esrar ticareti olayları gerçekleşmektedir. Genellikle üretim ve ticareti ülke içerisinde gerçekleşen esrar maddesi diğer uyuşturucu türlerine oranla hem ucuz olması hem de kolaylıkla bulunabiliyor olması sebebiyle bağımlı sayısı en yüksek olan uyuşturucu türüdür.

Bir diğer uyuşturucu türü olan sentetik uyuşturucular açısından değerlendirildiğinde ülkemiz; captagon açısından transit ülke, ecstasy açısından ise hedef ülke durumundadır. Ecstasy son yıllarda ülkemizde kullanımı en hızlı artan uyuşturucu maddedir. Özellikle gençler arasında ve eğlence merkezlerinde yaygın kullanılan ecstasy ülkemiz üzerinden transit geçen ve Avrupa'ya ulaşan eroin maddesinin bir geri dönüşümüdür. Bu durum da eroinden etkilendiğimizin bir başka göstergesidir.

Ülkemiz uyuşturucu madde ticareti açısından değerlendirildiğinde; bulunduğu jeopolitik konumu itibarıyla uyuşturucudan en çok etkilenen ülkelerden birisidir. Uluslar arası uyuşturucu madde ticaretinden özellikle Afganistan ve İran üzerinden Avrupa'ya yönelik eroin ticaretinden, Avrupa'dan Ortadoğu yönelik sentetik uyuşturuculardan etkilenmektedir. Ulusal anlamda da yurt içerisinde sokak satıcıları olarak tabir edilen uyuşturucu satıcıları marifetiyle eroin, esrar, kokain ve ecstasy ticaretinden etkilenmektedir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise Türkiye'nin sosyo-ekonomik durumuna ilişkin literatür taraması yapılarak coğrafi bölgelerin sosyo- gelişmişlik düzey ve durumları hakkında teorik bilgiler verilmiştir. Daha sonra Türkiye İstatistik Kurumundan alınan sosyo- ekonomik göstergelerle ilgili istatistikler analiz edilerek Türkiye'nin coğrafi bölgelerinin sosyo-ekonomik durumları ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

Marmara bölgesi sosyal ve ekonomik gelişmişlik göstergeleri açısından değerlendirildiğinde Türkiye'nin en gelişmiş coğrafi bölgesidir. Türkiye'nin nüfus yoğunluğu en fazla olan, göç alma oranı en yüksek olan coğrafi bölge olmasına rağmen sosyo-ekonomik gelişmişlik oranlarıyla Türkiye ortalamasının çok üzerinde bulunması bu olumsuzlukları da tolere edebilmektedir. Bu durumda elbette başta İstanbul olmak üzere Bursa ve Kocaeli illerinin istihdam ve sanayi alanındaki gelişmişlik düzeylerinin katkısı büyüktür.

Ege Bölgesinde Marmara bölgesinin hemen arkasından gelmekte ve hemen hemen tüm sosyal ve ekonomik gelişmişlik oranlarında Türkiye ortalamasının üzerinde yer almaktadır. Ege bölgesinin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyinde İzmir başta olmak üzere, Denizli, Aydın ve Manisa'nın katkısı büyüktür. Özellikle sanyileşme ve istihdam oranlarıyla Türkiye

ortalamsının oldukça üzerinde bulunmaktadır. Ancak özellikle son yıllarda oldukça yüksek oranlarda göç alması nüfus yoğunluğu oranlarını artırmakta, şehirleşme oranlarında düşürmektedir.

Akdeniz bölgesinde Ege bölgesinden sonra sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamısında üçüncü sırada yer almaktadır. Akdeniz bölgesi ve ege bölgesi bir birlerine yakın sonuçlar ve gelişmişlik göstergelerine sahiptir. Akdeniz bölgesinin sosyal ve ekonomik gelişmişlik göstergeleri Türkiye ortalamaların üzerinde olan Adana, Antalya ve Mersin illeri Akdeniz bölgesinin ortalamasının yükselmesini sağlamaktadır. Ancak Ege bölgesi gibi Akdeniz bölgesinin de özellikle Antalya, Mersin Adana gibi gelişmiş illerinin yüksek oranla göç alması bölgenin nüfus yoğunluğunun artmasına, şehirleşme oranlarının da düşmesine sebep olmaktadır.

İç Anadolu bölgesinde Akdeniz bölgesinden sonra sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyine Türkiye genelinde dördüncü sıra yer almaktadır. İç Anadolu bölgesi bazı değerler itibariyle Türkiye ortalamasının altında bulunsada genel olarak Türkiye ortalamasına yakın sonuçlar vermektedir. Konya ve Ankara illeri sosyal ve ekonomik gelişmişlik oranlarıyla Türkiye ortalamasının üzerinde bulunması Çankırı, Çorum ve Yozgat gibi Türkiye ortalamasının çok altında olan illeri tolere edebilmektedir. Ankara ve Konyada son yıllarda yüksek oranda göç alan bölgelerimizden olması, Marmara ve Ege bölgeleri gibi sanayileşme ve istihdam imkanının daha sınırlı olması İç Anadolu bölgesinin sosyal ve ekonomik açıdan gelişme hızını yavaşlatmaktadır.

Karadeniz bölgesi sosyal ve ekonomik gelişmişlik göstergeleri açısından İç Anadolu bölgesinin ardından beşinci sırada bulunmaktadır. Genel olarak tüm göstergelerde Karadeniz bölgesi Türkiye ortalamasının altında bulunmaktadır. Samsun ve Trabzon gibi sosyal ve ekonomik gelişmişlik seviyeleri Türkiye ortalamasının üzerinde olan iller, Türkiye ortalamasının altında bulunan il sayısının fazla olması sebebiyle tolere edememekte ve bölge genel olarak Türkiye ortalamasının altında bulunmaktadır. Bölge genel olarak Marmara başta olmak üzere Akdeniz ve Ege bölgelerine göç vermektedir. Ancak Devlet politikaları açısından Doğu ve Güney Doğu Anadolu bölgeleri kadar şanslı olmadığından şehirleşme ekonomik gelişme oranlarının hızı en yavaş coğrafi bölgemizdir.

Doğu Anadolu bölgesi sosyal ve ekonomik gelişmişlik göstergeleri açısından en kötü durumda olan bölgelerimizden birisidir. Zaman zaman Güney Doğu Anadolu bölgesinden daha geride bulunsada genel olarak Güney Doğu Anadolu Bölgesinden daha iyi oranlara

sahiptir. Ancak hemen hemen tüm gelişmişlik oranlarıyla Türkiye ortalamasının çok altında bulunmaktadır. Bölgede halkı genel olarak hayvancık ve tarımdan geçimini sağlamakta sanayileşme ve istihdam oranları çok düşüktür. Bölge Marmara bölgesi başta olmak üzere Ege, Akdeniz ve kısmen İç Anadolu bölgelerine göç vermektedir. Sosyal ve ekonomik gelişmişlik oranlarının düşük olmasında iklim ve coğrafi şartlarında etkili olduğu değerlendirilmelidir.

Güney Doğu Anadolu bölgesi sosyal ve ekonomik gelişmişlik göstergeleri açısından en düşük oranlara sahip coğrafi bölgemizdir. Her ne kadar zaman zaman bazı oranlarla Doğu Anadolu bölgesini geçsede genel olarak daha gerisindedir. Bölgede bulunan Gaziantep ve Diyarbakır illeri ekonomik gelişmişlik göstergeleri açısından her ne kadar Türkiye ortalamalarında hatta bazı durumlarda daha iyi durumda olsalarda bölgedeki diğer illerin genel olarak Türkiye ortalamasının çok altında bölgenin en düşük oranlara sahip olmasına sebep olmaktadır. Ayrıca Güney Doğu Anadolu Bölgesinde Doğu Anadolu bölgesiyle birlikte içinde bulunduğu terör probleminden dolayı sosyal ve ekonomik açıdan gelişim hızı Türkiye ortalamasının altında bulunmaktadır. Bölge başta Marmara bölgesi olmak üzere Ege, Akdeniz ve İç Anadolu bölgesine yüksek oranda göç vermektedir. Ayrıca Bölge İllerinden özellikle Gaziantep ve Diyarbakırda yoğun göç almaktadır.

Çalışmanın dördüncü bölümünde Türkiye’de işlenen uyuşturucu madde suçlarının Türkiye’nin sosyo-ekonomik durumu da göz önüne alınarak birinci bölümde bahsedilen suç teorilerinden istifade edilerek elimizde bulunan verilerin analizleri yapılmış ve sosyo-ekonomik faktörlerin uyuşturucu madde suçlarına etkileri açıklanmaya çalışılmıştır.

Yaptığımız analizler neticesinde uyuşturucu suçlarının nüfus yoğunluğu, ekonomik durum, şehirleşme ve eğitimle doğrudan ilişkili olduğu görülmektedir. Nüfus yoğunlu arttıkça uyuşturucu kullanımı ve uyuşturucu ticareti arttığı, ekonomik durum ve şehirleşme arttıkça uyuşturucu kullanımının ve uyuşturucu satışının da arttığı görülmektedir. Sosyal öğrenme teorisinde de bahsedildiği gibi insanlar sosyal varlıklardır ve birbirlerinden etkilenirler ve birbirlerinden öğrenirler. Suçta öğrenilen bir davranıştır ve insanlar suçu çevrelerindeki insanlardan öğrenirler ve ne kadar çok insanla etkileşime geçerlerse o kadar suçlu insanla temasa geçme ve suçu öğrenme olasılığı artar. Dolayısıyla nüfus yoğunluğu arttıkça toplumdaki suçlu nüfusun sayısı da artacağından uyuşturucu kullanımı ve uyuşturucu satışı da buna bağlı olarak artmaktadır.

İllerin ekonomik gelişmişlik düzeyleri arttıkça doğru orantılı olarak uyuşturucu kullanımı ve uyuşturucu satışı da artmaktadır. Uyuşturucu maddeler bulundurulması, kullanılması ve ticaretinin yapılması yasak maddeler olduğu için pahalı maddelerdir. Dolayısıyla da uyuşturucu kullanacak insanların ekonomik durumlarının iyi olması, yani bir alım gücü olması gerekmektedir. Ekonomik düzeyleri arttıkça alım gücü artacak, alım gücü arttıkça uyuşturucu kullanımı ve ticareti de artacaktır.

Analizlerimiz neticesinde okuryazar oranı ve eğitim düzeyi arttıkça uyuşturucu kullanımı ve uyuşturucu satışı azaldığı görülmektedir. Sosyal kontrol teorisinde denildiği gibi insanlar sosyal normlara ve kurallara bağlılıkları oranda suçtan uzaklaşır ve korunurlar. İnsanlar eğitimle hem daha bilinçli hale gelirler, sosyal normlara ve kurallara bağlılıkları artar dolayısıyla da suçtan uzaklaşırlar. Bu durum toplumda eğitim düzeyi arttıkça uyuşturucu kullanımının ve uyuşturucu satışının azalmasına doğrudan etki eder.

Bu durumu alt kültür teorisinde de bahsedildiği gibi alt sınıftaki insanlar bir üst sınıfın imkan ve olanaklarına sahip olmak ister ancak kendi sınıfına tanınan insanlar imkanlar bir üst sınıfa göre sınırlıdır ve normal ve yasal yollardan bir üst sınıfın olanaklarına ulaşma imkanı yoktur. Bu yüzden yasal olmayan yollara başvurur ve suç işlerler.

Analiz sonuçlarımızdan bir diğeri; hane halkı büyüklüğü arttıkça uyuşturucu kullanımı ve uyuşturucu satışı azalmaktadır. Sosyal kontrol teorisi suçluluğu açıklarken; bireylerin toplumdaki değer, norm ve kurumlara olan bağlılığını ve bu bağlılıkla oluşan sosyal denetim olgusunu temel almaktadır. Dolayısıyla hane halkı büyüklüğü arttıkça bireyin denetimi artacak ve suç ve suçlu davranışa yönelmesi zorlaşacaktır. Anne, babanın çalıştığı çekirdek ailede çocukların üzerindeki denetim azalacağından ve psikolojik olarak yalnızlaşacağından çocuğun suça yönelme olasılığı artacaktır. Kalabalık bir ailede yetişen çocuğun ise anne baba haricinde diğer aile fertleri tarafından da denetleneyeceği, suça yönelmesi ve suç işleme olasılığı düşecektir. Dolayısıyla hane halkı büyüklüğü arttıkça uyuşturucu kullanımı ve satışı azalacaktır.

Analizimizde çıkan bir diğer sonuç ise uyuşturucu kullanımı arttıkça uyuşturucu satışı atmaktadır. Uyuşturucu kullanımıyla uyuşturucu satışı birbiriyle doğrudan bağlantılı ve doğru orantılıdır. Uyuşturucu kullanımının artması doğal olarak uyuşturucu satışının artmasına sebep olacaktır, elbette ki uyuşturucu kullanıcılarının talebi uyuşturucu satıcıları tarafından karşılanacak ve talep doğrultusunda arz da artacaktır. Daha öncede belirttiğimiz gibi uyuşturucu kullanıcıları arttığı için mi uyuşturucu satıcıları artmakta yoksa uyuşturucu

satıcıları arttığı için mi uyuşturucu kullanıcıları artmakta kesin bir yargıya varmak mümkün değil. Ancak iki durumunda birbirini etkilediği bir gerçektir.

Analizimizde anlamlı çıkan bir diğer sonuç ise narkotik polisi sayısı arttıkça uyuşturucu satıcılarının ve uyuşturucu kullanıcılarının sayısının artmasıdır. Bu durum polisin başarısızlığının bir göstergesi değildir. Zira bu ve benzer bazı ilişkilerde karşılıklılık söz konusudur. Polis sayısının artması uyuşturucu satıcılarının ve uyuşturucu kullanıcılarının sayısının artmasının doğal bir neticesi olabilir. Bu nedenle her iki değişken de birbirleri için hem bağımlı hem de bağımsız değişkenlerdir. Suçla mücadele politikası gereği riskli bölgelerde ve suçun arttığı bölgelerde suçun önlenmesi ve azaltılması için polis sayısı artırılır.

Bu çalışmada yapılan analizler neticesinde de görüldüğü gibi sosyo-ekonomik faktörlerle uyuşturucu suçları arasında doğrudan bir ilişki söz konusudur. Göç, nüfus yoğunluğu ve işsizlik arttıkça uyuşturucu suçları artmakta, şehirleşme, fert başına düşen gayri safi milli hasıla, istihdam, okullaşma ve sosyal kontrol arttıkça uyuşturucu suçları azalmaktadır. Dolayısıyla uyuşturucuyla etkin mücadele için polisiye tedbirlerin yanında uzun vadeli devlet politikaları oluşturulmalı.

Bu politikalar ülke genelinde; göçün azaltılması ve en aza indirilmesi, şehirleşme faaliyetlerinin hızlandırılması, iş ve istihdam olanaklarının artırılması, eğitimin yaygınlaştırılması ve eğitim olanaklarının artırılması, toplum bireylerinin özellikle uyuşturucu konusunda yazılı ve görsel basın kullanılarak bilinçlendirilmesine yönelik çalışmalara ağırlık verilmesi, toplumda sosyal kontrolün artırılmasına yönelik çalışmaların yapılması şeklinde sıralanabilir.

Bu alanda daha sonra çalışma yaparak uyuşturucu suçlarıyla sosyo-ekonomik faktörler arasındaki ilişkiyi incelemek isteyen araştırmacıların; uyuşturucu suçlarına etki ettiği düşünülen sosyo-ekonomik faktörlerden daha fazla değişkenle daha geniş analizler yapabilecekleri, her bir uyuşturucu madde türünün ayrı ayrı çalışılmasının ve genel araştırmalardan ziyade bölgesel araştırmaların daha somut çözüm önerileri sunmak ve suçun temel sebeplerini araştırmak adına daha faydalı olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Alexanyan, V. Teşhisten Tedaviye, İstanbul Formül Matbaası,1981
- Alp, O.K. Rasyonel Tedavi Yönünden Tıbbi Farmokoloji, Cilt 1, Ankara, 1987
- Aydınalp, K. Gençliğin Ruhunu Kemiren Uyuşturucular, Bilim ve Teknik, Ocak 1988, Cilt 21, Sayı 242
- Balcıoğlu, İ. Şiddet ve Toplum, Bilge Yayınları, Sosyoloji Dizisi:3, İstanbul,2001
- Çakmak, D. , BALKAN, R. , TÜZ, C. Esrar Etkileri ve Bağımlılığı, İstanbul, 2004
- Demirtaş T. Kriminoloji, Ankara, 2001
- Dönmezer, S. Kriminoloji, İstanbul, 1981.
- Dönmezer, S. Kriminoloji, İstanbul, 1994.
- Gölcük, Ş. Kur'an ve Hadislerin Işığında Alkol ve Uyuşturucu Maddeler, Gençlik ve Uyuşturucu Madde Alışkanlığı, Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı, Gençlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara,1987
- Güngör, Ş. ve Kınacı, A. Uyuşturucu ve Psikotorop Maddelerle İlgili Suçlar, Yetkin yay. Ankara, 2001
- İçli, T.G. Kriminoloji, Seçkin Yayınları,7. Baskı, Ankara, 2007
- İçli, T.G. Türkiye’de Suçlular Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Özellikleri, Atatürk Kültür ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını, sayı:71, Ankara, 1993
- Kasatura, İ. Gençlik ve Bağımlılık, İstanbul, 1998
- Kaptanağası, S. Uyuşturucu Gerçeği, Tanıtım, Etkiler, Sonuçlar ve Tedbirler, Türkiye Yeşilay Cemiyeti Genel Merkezi
- Köknel, Ö. Kaygıdan Mutluluğa Kişilik, Altın Kitaplar Yay., İstanbul,1982
- Köknel, Ö. Alkolden Eroine Kişilikten Kaçış, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1983
- Köknel, Ö. İnsanlık Tarihi Boyunca Uyuşturucu Madde Sorunları, Gelişim Yayınları Çelikeilt Matbaası, İstanbul, 1976
- Köknel, Ö. Bireysel ve Toplumsal Şiddet, Altın Kitaplar, İstanbul,1996
- Ögel, K. , TAMAR, D. Uyuşturucu Maddeler ve Bağımlılık Eğitim Paketi Eğitici Kılavuzu, İstanbul, Özel Okullar Derneği, AMATEM, 1997
- Ögel, K. İnsan, Yaşam ve Bağımlılık – Tartışmalar ve Gerçekler, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2001, İstanbul
- Ögel, K., EROL, B. Çocuklarda Sigara, Alkol ve Madde Bağımlılığı “Çocuğum Madde Bağımlısı Olmasın” Morpa Kültür Yayınları, İstanbul 2005

Özden, S. Y. Uyuşturucu Madde Bağımlılığı Teşhis Tedavi Tedbir – Nobel Tıp Kitabevleri, İstanbul, 1992

Öztürk, M.O. Psikoaktif Madde Kullanımına Bağlı Bozukluklar. Ruh Sağlığı ve Bozuklukları, 9. Basım, Nobel Tıp Kitapevleri, İstanbul, 2002

Sabuncuoğlu, H. Uyuşturucu Bağımlılığı, MEB Sağlık İşleri Daire Başkanlığı, Ankara, 1994

Sevil, H.T. Uyuşturucu Bağımlılığı, Tanımlar-Sorunlar-Çözümler, SABEV yay. Ankara, 1998

Sokullu, R. ve AKINCI F, Kriminoloji, İstanbul, 1994

Sütlüpınar, N. Bitkisel Uyuşturucular ve Uyarıcılar, Türkiye’de Uyuşturucu Madde Sorunları, Rem Matbaacılık, İstanbul, 1997

Tadoc, Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele, Ankara, 2006

Tekalan, Ş. A. Çağın Ölüm Tuzakları, Altınburç yayınları, İzmir, 2006

Vardarlı, T. Kaçakçılık Mevzuatı, Muğla Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Şube Müdürlüğü, 1998

Verimli, A. Ülkemizde Uyuşturucu Kullanımının Yaygınlığı, Türkiye’de Uyuşturucu Madde Sorunları, Rem Matbaacılık, İstanbul, 1997

Raporlar

Emniyet Genel Müdürlüğü- Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı, 1999 Yıllık Raporu, 2000, Ankara

Emniyet Genel Müdürlüğü- Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı, 2002 Yıllık Raporu, 2003, Ankara

Emniyet Genel Müdürlüğü- Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı, 2003 Yıllık Raporu, 2004, Ankara

Emniyet Genel Müdürlüğü- Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı, 2004 Yıllık Raporu, 2005, Ankara

Emniyet Genel Müdürlüğü- Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı, 2005 Yıllık Raporu, 2006, Ankara

Emniyet Genel Müdürlüğü- Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı, 2006 Yıllık Raporu, 2007 Ankara

Emniyet Genel Müdürlüğü- Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı, 2007 Yıllık Raporu, 2008, Ankara

Uyuşturucu ve Kimyasal Maddeler, Başbakanlık Gümrük Müsteşarlığı, Gümrükler Muhafaza Genel Müdürlüğü, Ankara, 2003

Uyuşturucu ve Psikotrop İlaç Düzenlemeleri Semineri, Sağlık Bakanlığı İlaç ve Eczacılık Genel Müdürlüğü, Ankara, 1986

Uyuşturucu Kaçakçılığı ve Bağımlılığı Açısından Uyuşturucu Sorunu, İzmir Emniyet Müdürlüğü, 1999

Uyuşturucu Madde Olayları genel Değerlendirilmesi, Ankara Narkotik Şube Müdürlüğü,EGM Basımevi,1994

DPT, İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, Mayıs 2003

UNODC 2004, Drug Annual Report

UNODC 2005, Drug Annual Report

UNODC 2006, Drug Annual Report

İnternet Kaynakları

[WHO/UNODC/UNAIDS, 2004 Yıllık Raporu](#)

<http://www.kriminoloji.com, 01.04.2007.>

<http:// www.kriminoloji.com.suçteorileri.14.05.2008>

<http://www.kirklareli.pol.tr/uyşturucu.asp., 07.04.2007>

<http://www.okulpdr.net/madde.htm,10.01.2007>

Diğerleri

Albayrak, A.S., Kalaycı, Ş., Karataş, A. ‘Türkiye’de Coğrafi Bölgelere Göre İllerin Sosyo-ekonomik Gelişmişlik Düzeylerinin Temel Bileşenler Analiziyle İncelenmesi’ **SDÜİİBF** C.9, S2, 2004

Altıntaş, H. ,Temel, F. , Benli, E. Bağımlılık Dergisi, Sayı 5, 2004

Aydınlp, K. Gençliğin Ruhunu Kemiren Uyuşturucular, Bilim ve Teknik, Ocak 1988, Cilt 21, Sayı 242

Meydan Larousse-Büyük Lugat ve Ansiklopedi

Güven, H. Gençlerde Bağımlılık, Gençlik ve Uyuşturucu Madde Alışkanlığı, Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Gençlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Ankara, 1987

Kızmaz Z., “Sosyolojik Suç Kuramlarının Suç Olgusunu Açıklama Potansiyelleri Üzerine Bir Değerlendirme” C.Ü. Sosyal Bilgiler Dergisi C.29, N.2

Temel Britannica, Cilt 9

Solgun, S. Uyuşturucu Madde Kaçakçılığı ve Alternatif Çözüm Önerileri-Yüksek lisans Tezi, Muğla,2002

ÖZGEÇMİŞ

1975 yılında Isparta’da doğdum. İlkokulu Afyon Dinar’da Yeniyol İlkokulu’nda, ortaokulu Denizli’de Denizli Lisesi’nde okuduktan sonra 1994 yılında Ankara Polis Akademisinde eğitimime devam ettim ve 1998 yılında Komiser Yardımcısı rütbesi ile mezun oldum. İstanbul Emniyet Müdürlüğü bünyesinde Narkotik Suçlarla Mücadele Şube Müdürlüğünde çeşitli görevlerde çalıştıktan sonra halen görev yapmakta olduğum Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı bünyesindeki eğitim faaliyetleri ile ilgili yeni görevime atandım. Konuşma düzeyinde İngilizce ve Rusça biliyorum. Evli ve iki çocuk babasıyım.

Mikail UÇAK